

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
GENEL GAZETECİLİK BİLİM DALI

**12 EYLÜL ASKERİ DARBE SONRASI
GAZETELERDEKİ MAGAZİNLEŞME EĞİLİMİ:
CUMHURİYET GAZETESİ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

MEHLİKA AKGÜN

İstanbul, 2011

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
GENEL GAZETECİLİK BİLİM DALI

**12 EYLÜL ASKERİ DARBE SONRASI
GAZETELERDEKİ MAGAZİNLEŞME EĞİLİMİ:
CUMHURİYET GAZETESİ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

MEHLİKA AKGÜN

Danışman: YRD.DOÇ.DR. MEHMET ÖZÇAĞLAYAN

İstanbul, 2011

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İLETİŞİM BİLİMLERİ Anabilim Dalı GENEL GAZETECİLİK Bilim Dalı
Yüksek Lisans öğrencisi MEHMET AKGÜN'ün 12 EYLÜL ASKERİ DARBESİ
SONRASI GAZETELERDEKİ MAGAZİNLEŞME EĞİLİMİ : "CUMHURİYET GAZETESİ"
ÖRNEĞİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 27.06.2011 tarih ve 2011-
13/11 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Yüksek Lisans
Tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

- Tez Savunma Tarihi : 22.10.2011.
- 1) Tez Danışmanı : YRD. DOÇ.DR. MEHMET ÖZÇAĞLAYAN
- 2) Jüri Üyesi : PROF. DR. ŞENGÜL ÖZERKAN
- 3) Jüri Üyesi : YRD. DOÇ.DR. GÖKSEL AYMAZ

GENEL BİLGİLER

Adı Soyadı	:	Mehlika Akgün
Anabilim Dalı	:	Gazetecilik
Programı	:	Genel Gazetecilik
Tez Danışmanı	:	Yrd. Doç. Dr. Mehmet Özçağlayan
Tez Türü ve Tarihi	:	Yüksek Lisans- Temmuz 2011
Anahtar Kelimeler	:	Medya, Basın, Gazete, Cumhuriyet Gazetesi, Magazin, Magazinleşme, Magazin Basını, 12 Eylül, 80 Darbesi, Sansür, Popüler Kültür.

ÖZET

12 EYLÜL ASKERİ DARBE SONRASI GAZETELERDEKİ MAGAZİNLEŞME EĞİLİMİ: CUMHURİYET GAZETESİ ÖRNEĞİ

12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrasında sıkıyönetim komutanlığının gazetelere uyguladığı baskı ve sansür nedeniyle gazeteler, suya sabuna dokunmayan magazin haberlere yönelmiştir. Ardından sektör dışı holding sahiplerinin basın sektörüne girmesi ve basının tekelleşmesi sonucunda artan ticari kaygılar nedeniyle basın, magazin gazeteciliğini daha fazla tiraj yakalamada araç olarak kullanmıştır. Bu çalışmada basının genel olarak darbeye karşı tutumu, askeri yönetimin basın üzerindeki baskıları ve 12 Eylül döneminden sonra basının magazinleşmesi ele alınmıştır. Bu çalışma kapsamında 1980-1990 yılları arasındaki Cumhuriyet Gazetesi'nde yayımlanan haberler incelenmiştir.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Mehlika Akgün
Field : Journalism
Programme : General Journalism
Supervisor : Asst. Prof. Dr. Mehmet Özçağlayan
Degree Awarded and Date : Master – July 2011
Keywords : Media, Press, Newspaper, Cumhuriyet Newspaper, Tabloid, Tabloid Press, Tabloidisation, Military Coup in 1980, Censorship, Popular Culture.

ABSTRACT

TABLOIDIZATION TENDENCY IN THE NEWSPAPERS AFTER THE SEPTEMBER 12 COUP: CUMHURİYET DAILY SAMPLE

After the coup d'état on 1980 September 12th, the pressure and censorship which was applied by the military, destined newspapers to make superficial and ineffectual news. In addition, the penetration of big company holders into the media institutions and consequent monopolization of the mediums; tabloid journalism became a way to widen the circulation. In this study, the attitude of the media institutions toward the coup; the pressure of the military administration on the media and the tabloidization of the press after the coup is discussed. In accordance with the issue, the news which was published at Cumhuriyet Gazetesi between the years 1980-1990 is examined.

ÖNSÖZ

12 Eylül 1980 Askeri Darbesi, Türk basın tarihinin en önemli dönüm noktalarından biri olmuştur. Askeri darbenin hemen ardından basın üzerinde yoğun bir baskı ve sansür dönemi başlamış, akabinde ise mesleği gazetecilik olmayan kimselerin medya patronluğuna soyunmaları ve bu kimselerin sermayeleri sayesinde birden fazla basın organına sahip olmaları hatta bunun yanı sıra basın dışında pek çok alanda da faaliyet göstermeleri, basında yozlaşmaya neden olmuştur. İlk başta baskı ve korku nedeniyle tercih edilen magazin haberlik, baskı ve sansürün sona erdiği yıllarda da ticari kaygılar sebebiyle artarak devam etmiş, kaliteli yayıncılık anlayışından uzaklaşmıştır.

Bu çalışmada 80 darbesinin Türk basını üzerindeki etkisi üzerinde durulmuş, darbe ile darbenin beraberinde getirdiği yeni iletişim ortamının basında magazinleşmeye olan etkisi anlatılmış, Cumhuriyet gazetesinin darbe sonrasında yaşadığı magazin dönüştürüm ise haber örnekleri üzerinde incelenerek ve haberler çözümlenerek ele alınmıştır. Darbenin genel olarak basındaki yansımaları üstüne çok sayıda akademik çalışma olmasına karşın, 1924 yılından itibaren okuyucularla buluşan bir fikir gazetesi olan Cumhuriyet gazetesinin 80 darbesi sonrasında yaşadığı dönüştürüm üzerine ayrıntılı bir incelemenin olmaması bu çalışmayı seçmemde en önemli neden olmuştur.

Yüksek Lisans programına katılmamda ve devam etmemde katkıları bulunan Prof Dr. Şengül ÖZERKAN'a; öğrenim hayatım boyunca ufkumu genişleten, tez konumu belirlememde ve tez çalışmam süresince, destek ve yardımlarını esirgemeyen değerli danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÖZÇAĞLAYAN'a; gazete arşivinden yararlanmama olanak sağlayan Cumhuriyet gazetesine ve çektiği haber fotoğrafları ile tezime önemli katkıları bulunan Ayan ERARSLAN'a çok teşekkür ederim. Çalışmam boyunca beni destekleyen Burak ALIÇAVUŞOĞLU'na ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, her zaman yanımda olan ve beni her konuda yüreklendiren sevgili ailem Selâmi AKGÜN, Birsen AKGÜN ve Mehmet AKGÜN'e teşekkürü bir borç bilirim.

İstanbul, 2011

Mehlika Akgün

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
ŞEKİL LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR.....	xv
GİRİŞ.....	1
1. 1980 SONRASI DÖNEMDE TÜRKİYE’DE YAŞANAN GELİŞMELER VE DÖNÜŞÜMLER.....	4
1.1. 24 Ocak Kararları ve 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi.....	5
1.2. 12 Eylül Sonrası Türkiye’de Yaşanan Dönüşümler.....	10
1.3. 1980 Sonrası Türkiye’nin Yeni Ortamı.....	13
2. 1980 SONRASI YENİ İLETİŞİM ORTAMI.....	18
2.1. Basında Tekelleşme.....	18
2.2. Televizyonların Yayın Hayatına Girişi.....	23
2.2.1. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumunun Yayın Hayatına Girişi.....	24
2.2.2. Özel Televizyonların Yayın Hayatına Girişi ve Yeni Rekabet Ortamı.....	25
2.2.3. Özel Televizyon Yayıncılığının Getirdiği Sorunlar.....	27
2.2.4. Özel Televizyon Yayıncılığının İletişim Ortamına Etkisi... 31	

3. POPÜLER KÜLTÜRÜN MAGAZİNLEŞMEYE ETKİSİ.....	34
3.1. Kültür Kavramı ve Tanımı.....	34
3.2. Popüler Kültür Kavramı ve Tanımı.....	37
3.2.1. Popüler Kültürün Özellikleri.....	40
3.3. Popüler Kültürün Diğer Kültür Formlarıyla İlişkisi.....	43
3.4. Popüler Kültüre Farklı Yaklaşımlar.....	48
3.4.1. Popüler Kültüre Olumsuz Yaklaşımlar – Frankfurt Okulu ve Gündüz Yönetme Kuramı.....	49
3.4.2. Popüler Kültüre Olumlu Yaklaşımlar – İngiliz Kültürel Okulu.....	56
3.5. Türkiye’de Popüler Kültürün Oluşumu ve Gelişimi.....	60
3.6. Popüler Kültürün Basında Magazinleşmeye Etkisi.....	63
4. MAGAZİNLEŞME.....	68
4.1. Magazin Tanımı ve Özellikleri.....	68
4.2. Magazinleşmenin Tarihsel Kökenleri.....	71
4.3. Magazin Haberciliğine Yöneliş.....	74
4.4. Türk Basınında Magazinleşme.....	78
4.4.1. 12 Eylül Darbesinin Basında Magazinleşmeye Etkisi...	78
4.4.2. Darbenin Basına Getirdiği Düzenlemeler.....	89
4.4.2.1. Sansür.....	89
4.4.2.2. İçerik Belirleme.....	91

5. 12 EYLÜL ASKERİ DARBE SONRASI CUMHURİYET	
GAZETESİNDE MAGAZİNLEŞME.....	95
5.1. Cumhuriyet Gazetesinin Kuruluşu ve Tarihçesi.....	95
5.2. 1980’lerde Cumhuriyet Gazetesinde Genel Durum.....	100
5.3. Cumhuriyet Gazetesinde Magazinleştirilen Haber İçerikleri...104	
5.3.1. Politika Haberleri.....	104
5.3.2.Ünlülere Yönelik Haberler – Özel Hayatın	
Kamusallaşması.....	115
5.3.3. Moda Haberleri.....	132
5.3.4. Yaşam Haberleri.....	139
5.3.4.1. Sıradan İnsanlara İlişkin Haberler.....	139
5.3.4.2. Hayvanlara İlişkin Haberler.....	146
5.3.4.3. Hava Durumuna İlişkin Haberler.....	151
5.3.5. Sağlık Haberleri.....	155
5.3.6. Dış Politika Haberleri.....	165
5.3.7. Üçüncü Sayfa Haberleri.....	171
5.3.8. Arka Sayfa Güzelleri ya da Kadın Bedeninin Sunumu..	182
SONUÇ.....	192
KAYNAKÇA.....	197

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa No
Şekil 1: 12 Eylül 1980 – Cumhuriyet.....	81
Şekil 2: 15 Temmuz 1983 – Cumhuriyet.....	83
Şekil 3: 14 Mayıs 1982 – Cumhuriyet.....	84
Şekil 4: 30 Temmuz 1981 – Cumhuriyet.....	84
Şekil 5: 1 Eylül 1981 – Hürriyet.....	85
Şekil 6: 10 Eylül 1982 –Hürriyet.....	85
Şekil 7: 10 Kasım 1982 – Milliyet.....	86
Şekil 8: 14 Kasım 1982 – Milliyet.....	86
Şekil 9: 23 Ekim 1983 – Cumhuriyet.....	87
Şekil 10: 13 Eylül 1983 – Cumhuriyet.....	87
Şekil 11: 26 Temmuz 1984 – Milliyet.....	87
Şekil 12: 1 Ağustos 1984 –Milliyet.....	87
Şekil 13: 2 Temmuz 1981– Cumhuriyet.....	94
Şekil 14: 28 Eylül 1983 – Cumhuriyet.....	94
Şekil 15: 2 Eylül 1983 - Cumhuriyet.....	94
Şekil 16: 24 Ekim 1983 – Cumhuriyet.....	94
Şekil 17: 2 Ekim 1981 – Cumhuriyet.....	105
Şekil 18: 22 Eylül 1983 – Cumhuriyet.....	105
Şekil 19: 22 Eylül 1983- Cumhuriyet.....	105
Şekil 20: 6 Eylül 1981 – Cumhuriyet.....	106
Şekil 21: 21 Şubat 1982 – Cumhuriyet.....	106
Şekil 22: 9 Ekim 1983 - Cumhuriyet.....	108
Şekil 23: 23 Ekim 1983 - Cumhuriyet.....	108

Şekil 24: 29 Ağustos 1983 - Cumhuriyet.....	109
Şekil 25: 2 Eylül 1983- Cumhuriyet.....	110
Şekil 26: 28 Eylül 1983 - Cumhuriyet.....	110
Şekil 27: 4 Kasım 1984 - Cumhuriyet.....	111
Şekil 28: 8 Ekim 1983 – Cumhuriyet.....	111
Şekil 29: 12 Eylül 1983 - Cumhuriyet.....	112
Şekil 30: 5 Eylül 1983 –Cumhuriyet	113
Şekil 31: 2 Eylül 1983 – Cumhuriyet.....	113
Şekil 32: 11 Ekim 1980- Cumhuriyet.....	115
Şekil 33: 11 Ekim 1980 - Cumhuriyet.....	115
Şekil 34: 5 Haziran 1982 - Cumhuriyet.....	116
Şekil 35: 31 Ocak 1982 - Cumhuriyet.....	116
Şekil 36: 22 Ağustos 1989 – Cumhuriyet.....	116
Şekil 37: 1 Haziran 1983 - Cumhuriyet.....	117
Şekil 38: 6 Aralık 1980 - Cumhuriyet.....	117
Şekil 39: 3 Aralık 1980 - Cumhuriyet.....	119
Şekil 40: 24 Kasım 1980 - Cumhuriyet.....	119
Şekil 41: 20 Şubat 1982- Cumhuriyet.....	120
Şekil 42: 20 Eylül 1980 - Cumhuriyet.....	120
Şekil 43: 19 Eylül 1987 - Cumhuriyet.....	120
Şekil 44: 12 Eylül 1984- Cumhuriyet.....	120
Şekil 45: 19 Eylül 1981 - Cumhuriyet.....	121
Şekil 46: 20 Eylül 1981 – Cumhuriyet.....	121
Şekil 47: 9 Mayıs 1982 - Cumhuriyet.....	122
Şekil 48: 30 Eylül 1983 - Cumhuriyet.....	122

Şekil 49: 20 Haziran 1982 - Cumhuriyet.....	123
Şekil 50: 20 Haziran 1982 – Cumhuriyet.....	123
Şekil 51: 12 Temmuz 1982 - Cumhuriyet.....	124
Şekil 52: 28 Aralık 1984 – Cumhuriyet.....	124
Şekil 53: 26 Temmuz 1981– Cumhuriyet.....	125
Şekil 54: 28 Temmuz 1981- Cumhuriyet.....	125
Şekil 55: 30 Temmuz 1981 - Cumhuriyet.....	125
Şekil 56: 8 Kasım 1981 - Cumhuriyet.....	126
Şekil 57: 8 Temmuz 1987 - Cumhuriyet.....	126
Şekil 58 : 3 Temmuz 1987 – Cumhuriyet.....	127
Şekil 59: 11 Ağustos 1987 – Cumhuriyet.....	127
Şekil 60: 14 Şubat 1982 - Cumhuriyet.....	127
Şekil 61: 26 Eylül 1983 - Cumhuriyet.....	128
Şekil 62: 1 Haziran 1983 - Cumhuriyet.....	129
Şekil 63: 1 Temmuz 1989 - Cumhuriyet.....	130
Şekil 64: 2 Temmuz 1989 - Cumhuriyet.....	130
Şekil 65: 29 Ekim 1980 – Cumhuriyet.....	130
Şekil 66: 7 Nisan 1982 - Cumhuriyet.....	131
Şekil 67: 15 Ekim 1983 – Cumhuriyet.....	133
Şekil 68: 25 Eylül 1983 – Cumhuriyet.....	133
Şekil 69: 7 Ekim 1980 - Cumhuriyet.....	134
Şekil 70: 22 Aralık 1984 - Cumhuriyet.....	134
Şekil 71: 19 Temmuz 1987- Cumhuriyet.....	135
Şekil 72: 26 Temmuz 1987- Cumhuriyet.....	135
Şekil 73: 4 Ekim 1984 - Cumhuriyet.....	135

Şekil 74: 6 Ekim 1983 - Cumhuriyet.....	135
Şekil 75: 28 Aralık 1984 - Cumhuriyet.....	136
Şekil 76: 20 Eylül 1987 - Cumhuriyet.....	136
Şekil 77: 5 Ekim 1984- Cumhuriyet.....	137
Şekil 78: 27 Nisan 1982 - Cumhuriyet.....	137
Şekil 79: 11 Şubat 1982 - Cumhuriyet.....	137
Şekil 80: 25 Eylül 1987 - Cumhuriyet.....	137
Şekil 81: 1 Kasım 1988 - Cumhuriyet.....	138
Şekil 82: 12 Kasım 1988 - Cumhuriyet.....	138
Şekil 83: 7 Ekim 1983 - Cumhuriyet.....	139
Şekil 84: 5 Ağustos 1981 - Cumhuriyet.....	140
Şekil 85: 2 Ekim 1983 - Cumhuriyet.....	141
Şekil 86: 25 Ekim 1983 - Cumhuriyet.....	142
Şekil 87: 25 Temmuz 1983 - Cumhuriyet.....	143
Şekil 88: 14 Temmuz 1987 - Cumhuriyet.....	144
Şekil 89: 12 Kasım 1988 - Cumhuriyet.....	144
Şekil 90: 11 Aralık 1988 - Cumhuriyet.....	145
Şekil 91: 11 Aralık 1988 - Cumhuriyet.....	145
Şekil 92: 27 Ağustos 1983 - Cumhuriyet.....	146
Şekil 93 : 22 Eylül 1983 - Cumhuriyet.....	147
Şekil 94: 12 Kasım 1988 - Cumhuriyet.....	148
Şekil 95: 11 Aralık 1988 - Cumhuriyet.....	148
Şekil 96: 11 Aralık 1988 - Cumhuriyet.....	148
Şekil 97: 1 Kasım 1988 - Cumhuriyet.....	148
Şekil 98: 24 Eylül 1983 - Cumhuriyet.....	149

Şekil 99: 2 Ağustos 1987 - Cumhuriyet.....	149
Şekil 100: 29 Kasım 1981 - Cumhuriyet.....	150
Şekil 101: 29 Temmuz 1987 - Cumhuriyet.....	151
Şekil 102: 8 Ekim 1984 - Cumhuriyet.....	151
Şekil 103: 19 Temmuz 1983- Cumhuriyet.....	152
Şekil 104: 17 Temmuz 1987- Cumhuriyet.....	152
Şekil 105: 20 Temmuz 1987- Cumhuriyet.....	153
Şekil 106: 19 Temmuz 1987 - Cumhuriyet.....	153
Şekil 107: 27 Ekim 1980 - Cumhuriyet.....	154
Şekil 108: 25 Temmuz 1987 – Cumhuriyet.....	154
Şekil 109: 13 Eylül 1983 - Cumhuriyet.....	154
Şekil 110: 2 Mart 1982 - Cumhuriyet.....	156
Şekil 111: 9 Eylül 1983 - Cumhuriyet.....	156
Şekil 112: 13 Ağustos 1987 - Cumhuriyet.....	157
Şekil 113: 31 Ekim 1981 – Cumhuriyet.....	158
Şekil 114: 30 Ekim 1981 - Cumhuriyet.....	159
Şekil 115: 13 Ağustos 1987- Cumhuriyet.....	159
Şekil 116: 13 Ağustos 1987- Cumhuriyet.....	160
Şekil 117: 30 Aralık 1984- Cumhuriyet.....	161
Şekil 118: 25 Nisan 1982 – Cumhuriyet.....	162
Şekil 119: 17 Kasım 1984 – Cumhuriyet.....	162
Şekil 120: 1 Ekim 1983 – Cumhuriyet.....	162
Şekil 121: 15 Ekim 1983 – Cumhuriyet.....	163
Şekil 122: 15 Ekim 1983 – Cumhuriyet.....	163
Şekil 123: 20 Mart 1982 – Cumhuriyet.....	164

Şekil 124: 4 Temmuz 1987 - Cumhuriyet.....	165
Şekil 125: 5 Temmuz 1987 - Cumhuriyet.....	166
Şekil 126: 13 Aralık 1980 - Cumhuriyet.....	167
Şekil 127: 18 Temmuz 1983 - Cumhuriyet.....	168
Şekil 128: 31 Ocak 1982 - Cumhuriyet.....	168
Şekil 129: 11 Haziran 1983 – Cumhuriyet.....	169
Şekil 130: 8 Temmuz 1985 - Cumhuriyet.....	170
Şekil 131: 16 Ekim 1981- Cumhuriyet.....	172
Şekil 132: 9 Temmuz 1987 - Cumhuriyet.....	174
Şekil 133: 9 Temmuz 1987 – Cumhuriyet.....	174
Şekil 134: 6 Aralık 1984- Cumhuriyet.....	175
Şekil 135: 14 Şubat 1982 - Cumhuriyet.....	176
Şekil 136: 27 Temmuz 1987- Cumhuriyet.....	177
Şekil 137: 27 Temmuz 1987 – Cumhuriyet.....	177
Şekil 138: 11 Temmuz 1987 - Cumhuriyet.....	178
Şekil 139: 29 Temmuz 1987 – Cumhuriyet.....	179
Şekil 140: 15 Eylül 1983– Cumhuriyet.....	180
Şekil 141: 15 Eylül 1983 – Cumhuriyet.....	180
Şekil 142: 26 Eylül 1983 - Cumhuriyet.....	181
Şekil 143: 10 Ekim 1983 – Cumhuriyet.....	182
Şekil 144: 11 Aralık 1988 – Cumhuriyet.....	184
Şekil 145: 29 Temmuz 1987- Cumhuriyet.....	185
Şekil 146: 2 Ağustos 1987 – Cumhuriyet.....	186
Şekil 147: 3 Temmuz 1989 - Cumhuriyet.....	187
Şekil 148: 1 Temmuz 1989 – Cumhuriyet.....	188

Şekil 149: 1 Aralık 1981 – Cumhuriyet.....	188
Şekil 150: 13 Haziran 1982 - Cumhuriyet.....	189
Şekil 151: 23 Temmuz 1983 - Cumhuriyet.....	190
Şekil 152: 22 Mart 1982 - Cumhuriyet.....	190

KISALTMALAR

ANAP	Anavatan Partisi
bk.	Bakınız
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
İTÜ	İstanbul Teknik Üniversitesi
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsleri
MDP	Milliyetçi Demokrasi Partisi
MGK	Milli Güvenlik Kurulu
s.	Sayfa
TDK	Türk Dil Kurumu
YHK	Yüksek Hakem Kurulu

GİRİŞ

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren küresel bir yapılanma içine giren kapitalizm, ekonomik, siyasal, toplumsal ve kültürel alanlarda önemli dönüşümlere yol açmış, neo – liberal politikaların tüm dünyada yükselişe geçtiği bu dönemde özelleştirme, serbest piyasa ve devletin belli alanlara müdahalelerinin azaltılması yönünde atılan adımlar, toplumsal yaşama yön vermeye başlamıştır.

Küresel düzeyde gerçekleşen bu değişim ve gelişmelerin Türkiye’deki yansıması ise 1980’li yıllarla birlikte kendini göstermiştir. ‘Ekonomik İstikrar Paketi’nin açıldığı 24 Ocak 1980 ve onu takip eden ‘12 Eylül 1980 Askeri Darbe’si sonrası toplumsal, siyasal, kültürel, ekonomi ve iletişim alanında büyük bir değişim ve dönüşüm yaşadığı bir dönem olmuştur.

12 Eylül sonrasında Türkiye’nin siyasal sistemi baskıcı, kısıtlayıcı, antidemokratik bir yönde biçimlendirilmiş, kurulu düzenin sürmesini sağlayacak hegemonyayı yeniden üretecek arayışlara gidilmiştir. İletişim alanında 1980’li yıllar, yeni ve köklü değişimlerin de hazırlayıcısı olmuş, bu yeni dönemde siyaset, sermaye ve medya arasında organik bir ilişkinin varlığı gündeme gelmiş, medya, finansal ve teknolojik açıdan desteklenerek bir sektör haline getirilmiştir. Bunun dışında yapılan deregülasyon uygulamaları, özelleştirmeler ile teknolojik gelişmeler ile radyo ve televizyon yayıncılığında kamu tekelinin kaldırılması, medyada giderek hızlanan yoğunlaşmalar ve holdingleşme de iletişim ortamını doğrudan etkilemiştir.

Türkiye’deki pek çok alanı ve kurumu etkileyen askeri darbeden basın da nasibini almıştır. Sıkıyönetimin basını kontrol altında tutmak istemesi, haber yapma ve yayımlama özgürlüğünün kısıtlanması, baskı ve sansürden korkan gazeteleri farklı yollar aramaya itmiştir. Darbe yönetiminin ‘hoşa gitmeyen’ haberlere yönelik sert ve sansürcü tutumu, gazetelerin günlük rutinini etkilemiş ve ‘suya sabuna dokunmayan’ haberler yapma yoluna gidilmiştir. Bu çalışmanın ana konusunu; 12 Eylül darbesiyle birlikte basının hareket alanının kısıtlanması nedeniyle magazin gazeteciliğinin keşfedilmesi oluşturmaktadır.

Baskı, sansür ve kapatmalardan bıkan ve çekinen dönemin gazete yöneticileri çareyi magazin haberlerinde aramış, bu dönemde okuyucular da ‘suya sabuna

dokunmayan' haberlerle tanışmıştır. Kapitalizmin gelişimine koşut olarak basın sektörünün de ticarileşmesi, mülkiyet yapılarının tekelleşmesi ve reklam unsurunun başatlık kazandığı kârı değerlendirmeye dönük girişimler, fikir gazetelerinin tirajlarının önemli bir oranda düşmesine neden olmuştur. Radyo ve televizyon yayıncılığında kamu tekelinin kalkmasıyla artan disiplinsiz yayıncılık sonucunda ise Türk basını, yoğunlaşan rekabet ortamında daha fazla kişiye ulaşabilmek amacıyla kar amacı güden ticari yayıncılık anlayışını benimsemiş, magazin habercilik de daha çok tiraj elde etmek için silah olarak kullanılmıştır.

Çalışmamızın birinci bölümünde, Türkiye'deki yeni ekonomi politikalarını hayata geçiren 24 Ocak Kararları ile toplumsal, siyasal ve kültürel açıdan bambaşka bir Türkiye'nin oluşumuna neden olan 12 Eylül askeri darbesinin etkileri ve Türkiye'nin yeni siyasal toplumsal, kültürel ve iletişim ortamına etkisi üzerinde durulmuştur.

Çalışmamızın ikinci bölümünde 1980 sonrası yeni iletişim ortamı, basında tekelleşme, özel televizyonların yayın hayatına girişi ve yeni rekabet ortamı ile özel televizyon yayıncılığının iletişim ortamına etkisi paralelinde anlatılmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde, popüler kültürün basında magazinleşmeye olan etkisi üzerinde durulmuştur. Bu bölümde öncelikle 'Kültür' kavramı, kaynağı ve tanımı, daha sonra ise 'Popüler Kültür' kavramı, tanımı, popüler kültürün özellikleri, diğer kültür formları ile ilişkisi anlatılmaya çalışılmıştır. Popüler kültüre olumlu ve olumsuz yaklaşımlar incelenmiş, son olarak popüler kültürün Türkiye'deki oluşumu ve gelişimi ile popüler kültürün basınla ilişkisi ve basının magazinleşmeye olan etkisi açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızın dördüncü bölümünde tezin ana konusunu oluşturan 'magazinleşme' ele alınmıştır. Bu bölümde ilk olarak magazin teriminin tanımı, özellikleri, tarihsel kökeni üzerinde durulmuştur. Magazin haberciliğine yönelik nedenleri anlatılmaya çalışılmış, basının genel olarak darbeye karşı tutumu, askeri yönetimin basın üzerindeki baskıları üzerinde durulmuş, son olarak da 12 Eylül darbesinin basında magazinleşmeye olan etkisi ve sıkıyönetimin basına getirdiği düzenlemeler ele alınmıştır.

Çalışmamızın son bölümünde ise ilk olarak Cumhuriyet gazetesinin kuruluşu ve tarihçesi anlatılmış, gazetenin 1980'lerdeki genel durumu ele alınmıştır. Cumhuriyet gazetesindeki magazinleştirilen haber içerikleri üzerinde durularak 12 Eylül 1980 darbesi sonrası magazinleşme incelenmeye çalışılmıştır. Tez kapsamında Cumhuriyet gazetesinin 1980-1990 yılları arasında yayımlanan haberler taranmış, magazin haberleri örneklerle incelenmeye çalışılmıştır. Tüm bu tarama ve incelemelerde rastlanan magazin ve magazinleşen haberlerden çarpıcı bulunan örnekler, analizi yapılarak çözümlenmiş ve yorumlanmıştır.

1. 1980 SONRASI DÖNEMDE TÜRKİYE’DE YAŞANAN GELİŞMELER VE DÖNÜŞÜMLER

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren kapitalizm, küresel bir yapılanma içine girmiş; ekonomik, sosyal, kültürel ve toplumsal alanlarda önemli dönüşümlere yol açmıştır. Neo-liberal politikalar, tüm dünyada yükselişe geçmiş; bu dönemde, serbest piyasa, özelleştirme, devletin belli alanlara müdahalesinin azaltılması gibi politikalar, 1980’lerden itibaren toplumsal yaşama yön veren siyasalar olarak belirginlik kazanmıştır.

Dünya kapitalizminin yeniden yapılanması ve yeni sağ politikaların hayata geçirilmesi yönünde yaşanan değişimler Türkiye’de de etkilerini göstermiştir. Merkez ülkelerde 1970’li yıllarda refah devletinin oluşturduğu denge durumunun bozulmasıyla ortaya çıkan kriz, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere de yansımıştır.¹

Refah devletinin öngördüğü gelişme stratejilerinin krize girdiği dönemde, gelişmiş kapitalist ülkelerin içinde bulunduğu ve giderek küresel bir bunalıma yönelen durgunluğu aşmanın en önemli yolu, yeni piyasaların değişen biçimlerde uluslararası rekabete açılması olarak görülmüştür.

“Gelişme stratejilerinin krize girdiği ve dış borç geri ödeme sıkıntısı içinde olan Latin Amerika ülkeleri ve Türkiye gibi az gelişmiş ülkelerde de Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) aracılığıyla yeni sağın projesine koşut bir dizi politika 1980’li yıllarda uygulanmaya başlandı; bir anlamda yeni liberal sermaye birikim stratejisi bu uluslararası finans kurumları yoluyla ithal edilmişti.”²

Yeni sağ projeleri oluşturmaya ve yayma çalışması yalnızca dış sermayeler tarafından talep edilen bir durum olmamakla birlikte, ülkelerin ulusal sermaye çevreleri de böyle bir projenin oluşumuna destek vermiştir.³

Türkiye de yeni sağ projeyi hayata geçirme durumu 1970’li yılların sonunda ortaya çıkmasına rağmen ilk somut düzenlemeler *24 Ocak Kararları* ile alınmış ve

¹ Erdal Dağtaş, **Türkiye’de Magazin Basını**, 1. Basım, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2006, s. 65.

² Aylın Topal, **Küreselleşme Sürecindeki Türkiye’yi Anlamaya Yarayan Bir Anahtar: Yeni Sağ**, Praksis Dergisi, Sayı: 7, Yaz 2002, s. 64.

³ Topal, s. 64.

ardından da 12 Eylül askeri darbesi yapılmıştır. Ekonomik, siyasal ve toplumsal açıdan köklü değişikliklerin yaşandığı 1980 yılı, bu nedenle Türkiye’de kapitalizmin yeniden yapılanma sürecinin başlangıcı olarak kabul edilebilir.⁴

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye’deki yeni ekonomi politikalarını hayata geçiren 24 Ocak Kararları ile toplumsal, siyasal, kültürel ve iletişim ortamı açısından bambaşka bir Türkiye’nin oluşumuna neden olan 12 Eylül askeri darbesinin etkileri üzerinde durulacaktır.

1.1. 24 Ocak Kararları ve 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi

Türkiye’de kapitalizmin yeniden yapılanması ve yeni sağ politikaların hayata geçmesi yönündeki gelişmeler, 24 Ocak 1980’de 6. Demirel Hükümeti, (12 Kasım 1979- 12 Eylül 1980) tarafından ilan edilen Ekonomik İstikrar Tedbirleri ile birlikte IMF ile orta vadeli bir ekonomi programı belirlenmesi ve üç yıllık bir ‘**İstikrar Programı**’ anlaşması imzalanmasıyla gerçekleştirilmiştir.

Merkez ülkelerde 1970’li yıllarda başlayan kriz, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeleri de etkilemiştir. 1973 yılının sonunda birinci petrol krizi ile birlikte dış borç ödemelerinde yaşanan problem, kapitalizmin yeniden yapılanması ihtiyacını ortaya çıkartmıştır.

“İthalatı ve sermaye girişini kolaylaştıran kararların ardından, 1977 yılında zirveye ulaşan borçlar nedeniyle krize giren Türkiye’de; Haziran 1979’da gerçekleştirilen kur ayarlamaları ve IMF ile varılan anlaşma sonucunda kısa vadeli bir rahatlama yaşanabilmiştir. Ancak, 1979 -1980 yıllarında ortaya çıkan ikinci petrol krizi, Türkiye’nin ihraç ettiği tarım ürünlerine ilişkin fiyatların düşmesi, ABD’nin faiz hadlerini yükseltmesi, uluslar arası bankaların ve Dünya Bankası’nın kredileri, risk ortamını dikkate alarak IMF onayına bağlı olarak vermeye başlaması; Türkiye’nin de IMF’nin tam desteğine sahip serbest piyasa ekonomisine bağlı politikalar izlemesi ihtiyacını doğurmuştur.”⁵

Türkiye’de yeni sağ projeyi hayata geçirme durumu 1970’li yıllarda ortaya çıkan bu ihtiyacı karşılamak amacıyla yapılan ilk somut düzenlemeler *24 Ocak Kararları* ile

---

⁴ Dağtaş, s. 66.

⁵ Gülten Kazgan, *Yeni Ekonomik Düzendeki Türkiye’nin Yeri*, 1 Basım, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 1994, s. 179-180.

olmuş, ardından da 12 Eylül askeri darbesi yapılmıştır. Ekonomik, siyasal, toplumsal ve kültürel açıdan köklü değişikliklerin yaşandığı 1980 yılı, bu nedenle Türkiye’de kapitalizmin yeniden yapılanma sürecinin başlangıcı olarak kabul edilebilir.⁶

“1980 yılı Türkiye’nin siyasal ve iktisadi tarihinde belirgin bir kaymaya işaret eder. 24 Ocak 1980 ‘yapısal uyum’ kararları ile başlayan dışa açılma ve dünya piyasaları ile eklemlenme süreci, 12 Eylül askeri darbesi ile gerekli siyasal istikrarı sağlamayı amaçlamış, 1982 Anayasasının kabulü ile kurumsal çerçevesini kazanmış, 1983 seçimleriyle de sivil bir görüntü almıştır.”⁷

Yeni sağ politikaları uygulamak üzere 1980’li yılların Türkiye’deki temsilcisi Turgut Özal olmuştur. 1979 yılında ara ve senato seçimlerinde Adalet Partisi Süleyman Demirel başkanlığında azınlık hükümetini kurmuş ve hükümette Özal, Devlet Planlama Teşkilatı Başkanı olmuştur. Özal, kurduğu çalışma grubu ile birlikte oluşturdukları istikrar programını hazırlayıp 24 Ocak Kararları’nı yürürlüğe koymuştur. Gerek 24 Ocak 1980 istikrar paketi ile piyasa ekonomisine işlerlik kazandırmak amacıyla bazı kararların yürürlüğe girmesi gerekse takip eden yıllarda uygulanan temel iktisat politikalarında Özal’ın önemli bir rolü bulunmaktadır.

24 Ocak Kararları Türkiye ekonomisinin dönüm noktalarından biridir. 24 Ocak 1980’de Türkiye ekonomisi kabuğunu kırmış, 24 Ocak Kararları, 1980 yılından 2000 yılına kadar adım adım uygulanmıştır. 24 Ocak Kararları ile korumacı politikalardan vazgeçilmiş, ülkenin 57 yıllık yol haritası değişmiştir. Türkiye, IMF ve Dünya Bankası’nın ‘**yapısal uyum politikaları**’ olarak nitelendirdiği dışa açılma ve ihracata dayalı serbest ekonomiye geçme yönündeki taleplerine uyarak ekonomide köklü değişmelere gitmiştir.⁸

Türkiye’yi liberalleşmeye doğru götüren bu kararlar olmuş, ekonomik unsurların önceliği iletişim alanına ve toplumsal katmanlara sıçramış, serbest piyasa modeli Türkiye’de her alanda etkili bir rol oynamaya başlamıştır.

İç talebi kısmayı gerektiren 24 Ocak Kararları, uygulamada emekçi sınıflar açısından iki temel politikayı gündeme getirmiştir. Bunlar, ücretler ve taban fiyatlarının

---

⁶ Dağtaş, s. 66.

⁷ Topal, s. 65.

⁸ Korkut Boratav, Çağlar Keyder ve Şevket Pamuk, **Kriz, Gelir Dağılımı ve Türkiye’nin Alternatif Sorunu**, 2. Baskı, İstanbul: Kaynak Yayınları, s. 9.

düşük tutulması gerekliliği, bu anlamda da grev benzeri eylemlerin önlenmesi gerekliliğidir.⁹ Türkiye’de yeni sağ hegemonya stratejilerini üç ana başlık altında incelemek mümkündür. Bunlar:¹⁰

- 1- Yasal ve kurumsal düzenlemeler,
- 2- Özelleştirmeler,
- 3- Yerellik ve demokrasi.

Yeni sağ hegemonyanın *yasal ve kurumsal düzenlemeler* alanında oluşturmaya çalıştığı hegemonya faaliyetleri olarak, 12 Eylül 1980 askeri hükümeti ve Anavatan Partisi hükümetlerinin politikaları ve 1982 Anayasası ile oluşturulan düzenlemeler gösterilebilir.

12 Eylül askeri hükümeti, uyguladığı yasal ve kurumsal düzenlemelerle sermayenin önündeki engelleri tek tek temizlemiştir. 1980 askeri müdahalesinden sonra kamu düzeni ve genel asayiş gereği olarak DİSK, MİSK ve bunlara bağlı sendikaların faaliyetleri durdurulmuştur. Ayrıca, Türk Hava Kurumu, Çocuk Esirgeme Kurumu ve Kızılay hariç diğer bütün derneklerin de faaliyetlerinin durdurulduğu açıklanmıştır.

Yeni sağ politikaların 24 Ocak Kararları ve sonrasındaki 12 Eylül askeri darbesiyle oluşturmaya çalıştığı siyasetin ve toplumsal yaşamdaki mevcut hak ve özgürlüklerin azami ölçüde tasfiyesidir. 24 Ocak Kararları’nın tamamlayıcısı 12 Eylül’de yapılan askeri darbe olmuş, işçi sınıfının kazanılmış hakları elinden alınmış, örgütlü sol bastırılmıştır.¹¹

Yeni sağ politikaların toplumsal hegemonya oluşturmadaki ikinci ayağını ise *özelleştirmeler* oluşturmaktadır. Burada izlenen temel strateji, bir yandan sosyal devletin etkisizleştirilmesine yönelik politikaların oluşturulmaya çalışılması ve diğer yandan da kamu iktisadi teşekküllerinin ya devreden çıkarılması ya da özel sektöre devredilmesi biçimindedir.¹²

Yaşanan iktisadi problemin çözümü için devletin küçültülmesi tek yol olarak tanımlandıktan sonra kamu iktisadi teşekküllerinin; eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik

---

⁹ Gülseren Adaklı, **Türkiye’de Medya Endüstrisi**, 1. Basım, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2006, s. 138-139.

¹⁰ Topal, s. 74.

¹¹ Adaklı, s. 144.

¹² Topal, s. 82.

kurumlarının özel sermayenin hizmet vermesi gereken alanlar olması gerektiği vurgulanmıştır. Artan eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik harcamaları devletin ve dolayısıyla toplumun sırtında altından kalkılamayacak bir yük olması ve bu anlamda da etkin olmayan kamu işletmeciliğinin yerini özel sermayenin dinamizminin alması bir zorunluluk olarak tanımlanmıştır. 1980’li yıllardan itibaren kamu harcamalarının beraberinde eğitim ve sağlık alanlarındaki harcamalarda da kısıtlamalar yapılmış olup bu alanlar kamusal hizmet sınırlarının dışında tutulmuş ve kademe kademe özel sektöre devredilmiştir.

Özelleştirme uygulamaları ile sosyal devletin etkinsizleştirilmesi ile olmuştur. Yapılan özelleştirmeler, hem emekçilerin ücretlerine bir saldırı anlamına gelmiş, hem de devlet işletmelerinin özelleştirilmesiyle işten çıkarmalar gerçekleşmiştir. Bunun yanı sıra, eğitim ve sağlık alanlarının ticarileştirilmesine yönelik girişimler de yeni sağ projenin bir parçası olmuştur.

Yeni sağ politikaların toplumsal hegemonya oluşturmadaki üçüncü ayağını ise, *yerellik ve demokrasi söylemleri* oluşturur. Ulus-devletin büyük sorunlarla uğraşmak için çok küçük; küçük sorunlar için ise çok büyük olduğu savunusu bu söylemlerin temel argümanıdır. Bu anlamda siyasal gücün yerel yönetimlere doğru kaydırılmasının demokrasiyi güçlendireceği ve hizmetlerin daha etkin bir biçimde dağıtılmasına olanak vereceği savlanmıştır. Özellikle 1984 yılından itibaren yerel yönetimlere önemli siyasal erk ve mali kaynaklar aktarılmış olup yeni sağın asgari devlet anlayışı bu değişimin motoru olmuş ve karar alma organlarının ne kadar küçülürse o kadar güçlü ve etkin olacağı belirtilmiştir.¹³

“...bu yeni yapı açıkça ulusal piyasa ve ulusal ölçekli sınıf mücadelelerinin altını oymak anlamına gelmekte, emekçi sınıfların ulusal ölçekli etkin örgütlülüğünü, bir yandan yerel ve küresel ölçekler arasında diğer yandan kimlik siyaseti ile sıkıştırıp işlevsizleştirme gayesindedir. Farklı yerellikteki emekçiler birbirleri ile yarışır konuma getirilip sınıflar arası bölüşüm mücadelesinin yerini emekçi sınıfların kendi içinde verdikleri bölüşüm mücadelesi alır.”¹⁴

---

¹³ Topal, s. 81.

¹⁴ Topal, s. 82.

Yeni sağın emekçi sınıfların örgütlenmesine yönelik gerçekleştirdiği saldırının temelinde demokratikleşme söylemi altında sınıf temelli etkin bir siyasal mücadelenin eritmeye çalışılması yatmaktadır.¹⁵

24 Ocak Kararları ile süreklilik kazanacak olan devalüasyonların ilk adımı ise 25 Ocak 1980’de atılarak, ABD Doları 47 TL’den 70 TL’ye çıkarılmış, fiyatlar serbestleştirilmiş, ‘fiyat kontrol komitesi’ kaldırılmış, OECD ülkeleri ile IMF’den yeni krediler sağlanmış ve borçlar ertelenmiştir. Bu tarihi kararlar birlikte Kredi Kurulu, Yabancı Sermaye Kurulu, Ekonomik Koordinasyon Kurulu gibi örgütlerle ekonomi yeniden yapılandırılmıştır. Yabancı sermayelerin önü açılması amacıyla yeni teşvik ve kolaylıklar sağlanmış, ihracatı teşvik edici ve ithalatı kolaylaştırıcı bu düzenlemeler yapılmıştır. İhracatı Teşvik Belgesi alanlara sağlanan kolaylıklar ise ileride ‘hayali ihracat’ olaylarını gündeme getirmiştir.¹⁶

24 Ocak Kararları istikrar programındaki uygulamalara bakıldığında bir diğer önemli nokta ise ekonomide kamu ağırlığının azaltılarak, Kamu İktisadi Teşebbüsü (KİT) açıklarının zamlarla kapatılması olmuştur. 4 Haziran 1980 tarihinde alınan, 1 Temmuz 1980’de yürürlüğe giren bir diğer uygulama ise faiz oranlarının serbest bırakılmasıdır. Ayrıca bu dönemde KİT ürünlerinin fiyatları serbestleştirilmiş, pek çok malın fiyatında yüzde 100’leri aşan zamlar yapılmıştır.

Basının temel hammaddesi olan gazete kâğıdına devlet tarafından yapılan sübvansiyonlar da 25 Ocak itibari ile kaldırılmıştır. Bu dönemde gazete kâğıdına yüzde 300, kömüre yüzde 100, tüp gaza yüzde 45, akaryakıtta yüzde 50 oranında zamlar yapılmıştır.¹⁷ Daha önce kilo maliyeti 30 ila 35 TL arasında değişen ve gazetelere 9 TL’den aktarılan kâğıdın fiyatı bir anda 41 TL olarak belirlenmiştir.¹⁸

Geleneksel devlet organizasyonunun yapısal unsurlarından başlayarak ekonominin liberalleşmesini öngören ve 24 Ocak Kararları ile topluma sunulan program, başlangıcından itibaren siyasetin ve toplumsal yaşamdaki mevcut hak ve özgürlüklerin azami ölçüde tasfiyesini zorunlu kılmıştır. 24 Ocak’ı takip eden 12 Eylül,

---

¹⁵ Topal, s. 83.

¹⁶ Adaklı, s.139.

¹⁷ Adaklı, s. 140.

¹⁸ Adaklı, s. 141.

yeni bir hegemonya projesinin topluma sunulmasını simgelemektedir. Bu yeni ekonomi politikalarının toplumca benimsenmesi ise askeri darbe ile mecbur kılınmıştır.¹⁹

24 Ocak Kararları doğrultusunda, ekonomisi ve kurumlarıyla liberal bir yapıya doğru yönelmeye başlayan Türkiye’de, liberal politikaların bir sonucu olarak büyük sermayenin egemenliğinde mülkiyet yoğunlaşmalarının yaşandığı bir süreç başlamıştır. Sermaye bu yönelişle iletişim alanında da kendini göstererek gazete, radyo ve televizyonda özelleşme sürecini etkilemiştir. Basının gücünden yararlanmak isteyen basın dışı büyük şirketler basın alanına yönelmiştir. Bu şirketler pek çok farklı sektörde kendilerini göstererek tekelci yapısıyla sermayenin gücünden yararlanarak basın grupları oluşturmuşlardır. Böylece Türk ekonomik ve siyasal yaşamında 24 Ocak Kararları diye anılan bu önlemler paketi Türkiye’de pek çok konuyu etkilediği gibi, radyo ve televizyonda özelleşme sürecini de etkilemiştir.

1.2. 12 Eylül Sonrası Türkiye’de Yaşanan Dönüşümler

12 Eylül askeri darbesi Türkiye’de önemli kökten değişimlere neden olmuştur. Yeni bir siyasal anlayış ortaya çıkmış, yeni bir kuşak doğmuştur. Terör olaylarına hükümet krizinin eklenmesiyle Türkiye’de yaşanan karışıklık 12 Eylül 1980 askeri darbesini beraberinde getirmiştir. Özgürlükçü ve toplumsal demokratik hakların kullanılmasında kolaylıklar sağlayan 1961 Anayasası iptal edilmiş ve yerine 1982 Anayasası yürürlüğe konmuştur. 1980 ve sonrasında alınan kararlar, bugüne dek etkisini sürdürmüştür.

12 Eylül 1980 müdahalesi aynı zamanda toplumunun politikadan arınma sürecini de beraberinde getirmiştir. 1982 Anayasası ve 1980 – 1983 arasında MGK tarafından çıkartılan kararlarla politik katılma sınırlandırılmıştır.²⁰ Türkiye’nin içinde bulunduğu kargaşa ortamının baş sorumlusu olarak siyasi partiler görülmüş, askeri darbenin gerekçesi olarak ise siyasi partilerin toplum içerisinde kutuplaşmalara yol açtığı ve faaliyetleriyle ülkedeki huzursuzluğa neden oldukları ileri sürülmüştür. Bu

---

¹⁹ Adaklı, s.144.

²⁰ Ali Yaşar Sarıbay, ‘Türkiye’de Demokrasi ve Sivil Toplum’, **Küreselleşme Sivil Toplum ve İslam**, Keyman, Fuat – Ali Yaşar Sarıbay (drl.), Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s. 95.

düşünceden hareketle siyasi partilerin, sendikalar, vakıflar, kooperatifler ve meslek kuruluşları ile işbirliği yasaklanmış ayrıca, özgürlüklerin kolektif kullanımı sınırlandırılmıştır. Bu sınırlandırmaların ardından ise politik partiler dışındaki kuruluşlara, politik faaliyet yasağı getirilmiştir. “1982 Anayasası, sendika, dernek, kooperatif, vakıf, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları gibi tüzel kişilere politik faaliyet ve işbirliği yasaklamıştır. Bu yasaklar gerçekte çalışan kesimlere karşı alınmış politik faaliyet yasakları arasında yer almaktadır”.²¹

82 Anayasası ile getirilen yasakların arasında partilerin yurt dışında örgütlenmeleri, vakıf kurmaları, kadın ve gençlik kolları oluşturmaları, dernek, sendika, meslek kuruluşu, kooperatif gibi kuruluşlarla politik ilişkiler yürütmeleri, işbirliği faaliyetleri ve bu kuruluşlarda maddi yardım almaları da yasaklanmıştır. Bu yasaklar 23 Temmuz 1995 Tarih ve 4121 sayılı kanunla yapılan Anayasa değişikliğine dek devam etmiştir.²² Partilerin yabancı devlet ve kuruluşlardan, yabancı ülkelerdeki dernek ve gruplardan yardım ve emir almaları ise temelli kapatma nedeni olarak düzenlenmiştir.

Politik örgütlenme açısından getirilen yasal kısıtlama sonucu, sendika ve diğer meslek kuruluşu yöneticilerinin milletvekili olması; üniversite öğretim elemanlarının, yüksek öğretim öncesi öğrencilerinin, yargıç, savcı ve yüksek yargı organı mensuplarının politik partilere girmesi; kapatılan partilerin yönetici kadroları ve meclis eski üyelerinin yeni bir partinin kurucusu ve yöneticisi olmaları yasaklanmıştır. Bunun dışında, memurların sendikal hakları ortadan kaldırılmış, meslek kuruluşlarının, derneklerin ve sendikaların politikayla ilgilenmesi, politik görüş açıklamaları ve partilerle ilişki kurmaları yasaklanmıştır.

1980 müdahalesinden sonra sendika, dernek ve meslek kuruluşlarına önemli sınırlandırmalar getirilmiş, sivil toplum gerileme dönemine girmiş, 1980 –1983 arasında sivil toplum örgütleri kapatılmıştır. DİSK, MİSK ve bunlara bağlı sendikaların faaliyetlerin durdurulmasında kamu düzeni ve genel asayiş gerekçe gösterilmiştir. DİSK ve MİSK’in yönetimi kayyumlara devredilmiş; DİSK’in yöneticileri yargılanmak üzere tutuklanmış; toplu iş uyuşmazlıklarının çözümünde ‘geçici olarak’ oluşturulan Yüksek Hakem Kurulu’na zorunlu bir tahkim organı görevi verilmiş; 14 Eylül günü tüm grev ve lokavtlar ikinci bir karara kadar ertelenmiş; 1402 sayılı sıkıyönetim yasasında yapılan

²¹ Bülent Tanör, **İki Anayasa**, 3. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 1994, s. 142

²² Münici Kapani, **Politika Bilmine Giriş**, 8. Baskı, İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1996, s.137.

değişiklikle sıkıyönetim komutanlarına, kamu kesiminde çalışanların işlerine son verme yetkisi tanınmış; 10 Ocak 1981 tarihinde Ceza Kanunu'nda yapılan değişiklikle 'memurların veya işçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin' grev niteliğindeki eylemleri karşısında hapis cezasını da içeren cezalar uygulanması öngörülmüştür. Müdahaleden sonra sivil toplum anlayışında gerilemeler olmuştur.

1982 Anayasası'nın kabulü ile de sendika, toplu sözleşme ve grev hakları önemli değişikliklere uğramış, bu hakların konusu ve kullanımı yasak ve istisnalarla daraltılmıştır.

“1982 Anayasası ile getirilen kurumsal düzenlemelerden biri, toplu iş sözleşmelerinde işveren ve işçi arasındaki anlaşmazlıkların devlet eliyle 'uzlaştırılmasıdır'. Anayasanın 54. Maddesi ile uzlaşmazlık halleri Yüksek Hakem Kurulu'nca (YHK) çözülecektir. Uyuşmazlığın her safhasında tarafların anlaşarak YHK'ye başvurma hakları mevcuttur. YHK kararları kesindir ve toplu iş sözleşmesi hükmündedir. Farklı yasa hükümleri birleştiğinde grevler, ancak takvime bağlanmış toplu sözleşme uyuşmazlıkları içinde kullanılabilen, sermayeyi caydırıcı özelliğini kaybetmiş; her şeyden önce tarihi önceden belli olan ve yalnızca bu nedenle işçi aleyhine işleyebilecek bir araç niteliği kazanmakla önemli bir hak olmaktan çıkmıştır. Öğrencilerin ve devlet memurlarının siyasal partilere üye olmaları engellenmiş, sendikaların siyasal partilerle olan ilişkileri kesilmiş, toplantı ve gösteri yürüyüşü, dernek kurma, sendikal faaliyet, partisel özgürlükler konusunda getirilen sayısız yasaklama ile siyaset alanı yalnızca sermayenin arz-ı endam ettiği, yasalarla emekçilere kapatılmış bir alan haline getirilmek istenmiştir.”²³

1960'lardan bu yana olayların içinde yer alan kent gençliğinin siyasetten arındırılması amaçlanmıştır. 1970 yılların sonunda yaşanan anarşi ve terör olayları ülke gündeminin bas sıralarına oturmuştur. Gençliğin sağ ve sol ideolojilerde, kamplaştığı ileri sürülmüş, yasadışı örgütlerin eylemleri kamuoyu en çok ilgilendiren ve endişelendiren konu olmuş hem sol ideolojiden gelebilecek her türlü muhalefetin engellenebilmesi için gerekli önlemler alınmış ve baskı uygulanmış hem de aşırı sağ ideolojiyi yansıtan eylemler de 12 Eylül rejimi tarafından baskı altına alınmıştır.

“Merkeziyetçi eğilim 12 Eylül döneminde varabileceği en üst düzeye varmıştır. Bir toplum çeşitli yöntemlerle, çeşitli yönetim anlayışları altında varlığını bir şekilde sürdürebilir. Ama varlığını bir şekilde sürdürmek, kendini en iyi biçimde geliştirmek, zenginleştirmek değildir. Bundan sonra Türkiye'nin çağdaş bir toplum olma yoluna girmesi, merkeziyetçiliğin

---

²³ Topal, s. 77-78.

mengenelerinden çıkmasıyla birlikte gerçekleşebilecek bir olaydır. Çünkü bu toplum, merkezdeki tek bir beynin kavrayamayacağı ve yönlendiremeyeceği kadar karmaşıklaşmıştır. Buna bağlı olarak, merkezîyetçi baskı nedeniyle inisiyatifli bireyler yetiştirme imkanından daha uzun süre yoksun tutulursa, kendi içinden çürümeye başlayacaktır.”²⁴

Ekonomik sorunlar, kriz, 24 Ocak Kararları'nın getirdiği devalüasyon, zamlar ve tüm bunlara iktidarın çözüm üretememesi toplumun siyasal gerginliği arttırmıştır. 1982 Anayasası'nda devlet ve devlet/toplum ilişkisi tanımı ile yürürlüğe konan düzenlemeler ve toplumu depolitize etmeyi amaçlayan otoriter bir rejimin uzantısıdır.²⁵ 12 Eylül sonrasında yetişen kuşakların ülke ve toplum sorunlarına ileriki dönemlerde ilgisiz kalması ve toplumsal kurtuluştan çok, sorunlara bireyciliğe dönük çözümler üretme çabalarının arkasında, askeri darbe sonrasında uygulanan baskıların etkisi bulunmaktadır.

“Darbe sonrası yaşanan dönem, bireycilik kavramını hayata sokmuştur. Depolitizasyonla birlikte, bireylerde daha iyi yaşama isteği ortaya çıkmaya başlamıştır. Ancak bu iyi yaşama istekleri, toplumu, bireysel yırtma yolları aramaya sürüklemiştir.”²⁶

Toplumun siyasete katılmasını, temel hak ve özgürlüklerini sınırlandıran düzenlemeler, Türkiye'nin modernleşme sürecinde gerileme olarak nitelendirilmiştir. Siyasal yaşama ilişkin alınan kısıtlama ve yasaklar bir anlamda yeni sağ politikalarının muhafazakâr tutumunun bir yansıması olarak değerlendirilebilir.²⁷

1.3. 1980 Sonrası Türkiye'nin Yeni Ortamı

Cumhuriyet'in kurulması ile birlikte benimsediği ekonomik politikaların çağın gereksinimlerine yanıt verememesi nedeniyle 1970'li yılların sonuna doğru ekonomik kriz yaşayan Türkiye, 1980'li yıllara bir askeri müdahale ile girmiştir. Toplumsal, siyasal, kültürel ve ekonomik açıdan yepyeni bir döneme başlayan Türkiye'nin kuruluş döneminde benimsemiş olduğu devletçilik temelli ekonomik, teknolojik ve kültürel

---

²⁴ Murat Belge, **12 Yıl Sonra 12 Eylül**, 1. Basım, İstanbul: Birikim Yayınları, 1992, s. 354.

²⁵ Dağtaş, s. 77-78.

²⁶ Can Kozanoğlu, **Cilalı İmaj Devri**, 11. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2004, s.127.

²⁷ Dağtaş, s. 78.

politikalarından sıyrılıp yeni dünya düzenine kapılarını açması 1980 sonrasında olmuştur.²⁸ 1980'lerin ilk yarısına darbenin ve dolayısıyla 'baskıların', ikinci yarısına ise askeri yönetimin yerini daha sivil bir yönetime bıraktığı, yeni sağ politikaların egemen olduğu niceliksel anlamda bir 'özgürleşme' süreci damgasını vurmuştur.

“Genellikle ABD’de Reganizm, İngiltere’de Thatcherizmle paralellik kurulan yerli ‘yeni sağ’ projenin Türkiye’deki simgesi, cunta hükümetinde başbakan yardımcısı olarak görev alan ve 1983-1989 yılları arasında başbakanlık, 1989-1993 yılları arasında da cumhurbaşkanlığı yapan Turgut Özal olmuştur.”²⁹

Özal dönemiyle liberal politikalar hız kazanmış, ekonomik alandaki serbestlikler dönemin toplumsal yapısında da etkili olmuştur. Özal’ın kurduğu, 6 Kasım 1983 tarihinde yapılan genel seçimlerde yüzde 45.1 oy oranıyla meclise girmeyi başaran ANAP, Türkiye'nin yeni hükümeti olmuştur.³⁰ Özal ve ANAP Türk siyasi tarihinde 1980'li yıllara damgasını vurmuştur.

“Özal, Reagan, Thatcher ile simgelenen 80'li yılların lider tipi halk kitlelerinin nabzını yakalamayı, eski sınıfsal kökenlerinin de yardımıyla, iyi başardı. Onların bastırılmış bencil, çıkarıcı, şoven duygularını ve zaaflarını yeri gelince kullanmaktan da çekinmedi. Halka, 'bulduğunuz statüyle yetinmeyin, niceliksel iyileştirmelerden öte bizim sunduğumuz sistemin köşe dönme, malı götürme gibi niteliksel dönüşüm fırsatlarından yararlanın' mesajını verirken özellikle etkili oldu. Kendi varlıkları da, sınıf atlama umutlarının ham hayal olmadığını kanıtladı.”³¹

Baskı ve terörden bunalan kitleler, Özal ile 80'lerin hızlı gelişen tüketim toplumu ve felsefesiyle tanışmıştır. Liberalizmin temel felsefesine oldukça yabancı olan toplum, bu yeni hayat tarzına uyum sağlamaya çalışmış, ancak bu zoraki uyum süreci toplumdaki tüm değer yargılarının birbirine girmesine ve yozlaşmasına neden olmuştur.

“Türkiye, 80'li yıllarda dünyaya entegre olmak için, ekonomik sistemi devletçilikten liberalizme kaydırıldı. Liberalizm felsefesi -ki uygulamada genellikle iktisadi liberalizm

²⁸ Ceyda Ilgaz, **Küreselleşme ve 1980 Sonrası Türk Toplumuna Yansımaları**, İstanbul, Doğan Ofset, 2000, s.37.

²⁹ Adaklı, s.147.

³⁰ Adaklı, s.148.

³¹ Hayri Kozanoğlu, **Yuppiler, Prensler ve Bizim Kuşak**, 3. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 1993,s.11.

felsefesine dönuşür- toplumsal ilişki modelini faydacılık ve insanın diğer insan için canavar olması varsayımı üzerine kurar. Bireyler en fazla faydayı elde etmek için yarışrlar ve her bireyin elde ettiği 'fazladan bir fayda' diğerinin elde edemeyeceği bir faydadır.”³²

Yeni başlayan süreçle birlikte Türkiye’de tüketim seçeneklerinin sayısı artmış; gelir dağılımı oluşmuştur. Bu dağılımdan en çok payı alan kesim ise kendini toplumun geri kalanından ayırmış, zengin ile yoksul arasındaki gelir dağılımında faklılık oluşmaya başlamış, dolayısıyla sınıflar arasındaki bağları etkilemiştir. Kitleler, dış ticarete getirilen kolaylıklarla birlikte ithal ürünlerle tanışma olanağı bulmuş, ancak parası olan kesim bu mallara daha kolay ulaşabilmiştir. Farklı sınıftan insanların ilişki kurabilecekleri tüm ortak mekânlar giderek azalmış, zengin ve yoksulların yaşadığı semtler, alışveriş, eğlence, eğitim mekânları birbirinden ayrılmıştır. İstedini elde edebilecek bir yapıyla karşılaşan toplum, tüketim toplumu olma yolunda ilk adımlarını atmıştır. Özellikle yoksul kesime üst sınıfa yaklaşabilmenin tek yolunun tüketimden geçtiği anlayışı benimsetilmiştir.

“Bu dönemde tüketim kalıpları büyük önem kazandı ve insanların beyinlerine; tükettikçe birey olabilecekleri, tükettikçe farklı olabilecekleri düşüncesi yerleştirilmeye çalışıldı. Reklamlarda ürünlerin değerli bulunması değil, tüketicilerin kendilerini değerli hissetmeleri amaçlandı.”³³

Lüks tüketim de dâhil olmak üzere her türlü mala, kitlelerin rahatça ulaşabildiği Türkiye’nin ekonomisindeki değişim toplumsal değerleri de doğrudan etkilemiştir. 1980’lerin ortalarından itibaren tüketim, günümüze dek büyük şehirlerde önemli bir değer ve statü haline gelmiştir. Erdal Dağtaş, Türkiye’de 80’li yıllardan itibaren uygulanan ekonomi – politik uygulamaların bir sonucu olarak alt ve üst sınıflar arasında bir denge halinde bulunan ve dönemin kültürü ile şekillenmiş yeni bir orta sınıfın varlığına dikkat çekmiştir:³⁴

“Küreselleşme sürecinin de etkisiyle gelişen yeni ekonomik, siyasal ve toplumsal yapılanma; Türkiye’de (İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya, Kocaeli vb. metropol kentlerde)

³² Ahmet İnel, **Türkiye Toplumunun Bunalımı**, 1. Basım, İstanbul: Birikim Yayınları, 1990, s. 199.

³³ Bilal Arık, **Değişen Toplum Değişen Karikatür**, 1. Basım, İstanbul: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1998, s.99.

³⁴ Dağtaş, s.69.

özellikle hizmet sektörüne ilişkin çokuluslu şirketlerde çalışarak yüksek ücretler alan ve sınıf atlama arayışında olan yeni orta sınıfın gelişmesine olanak sağlamıştır.”

Yeni orta sınıf, üst sınıf ve alt sınıftan farklı olarak hem üretici hem de tüketici olarak tüketim felsefesinin değerlerini benimsemiştir. Yeni orta sınıf ‘iyi yaşayan azınlık’³⁵ ve eski orta sınıflara benzememektedir. Alt sınıflara bakmakta, üst sınıfı ise seyretmektedir.³⁶

“Darbe sonrası yaşanan dönem, bireycilik kavramını hayata sokmuştur. Depolitizasyonla birlikte, bireylerde daha iyi yaşama isteği ortaya çıkmaya başlamıştır. Ancak bu iyi yaşama istekleri, toplumu, bireysel yırtma yolları aramaya sürüklemiştir.”³⁷

Bu dönemde en çok karakterize edilen özellik “zengin olmak” özlemidir.³⁸ Sınıf atlama, her şeye sahip olma, zenginler safına katılma isteği, Özal’ın özendirdiği ‘köşeyi dönme’, ‘Benim memurum işini bilir’, ‘Ben zengini severim’ gibi söylemleri ile Türkiye’nin yol haritasını çizmiştir. Köşeyi dönmek, bu yıllarda en çok hayal edilen, ulaşmak için en çok çabalanan kavram olmuştur. Diğer bir yandan ise köşeyi dönmek kavramı ise çağdaşlaşma ve ilerlemeye yönelik kullanılacak olan ‘çağ atlamak’ kavramı ile birlikte oldukça sık kullanılmaya başlanmıştır. 80’li yıllarda büyük halk kitleleri çağ atlamaktan nasibini alırken, yeni bir hayat tarzı ve ‘çağdaşlık’ kavramı pazarlanmış ve toplum, bu yeni hayat tarzına özendirilmiştir. Nurdan Gürbilek, 80’li yılları şöyle anlatmaktadır:³⁹

“İki farklı iktidar projesinin, iki farklı söz siyasetinin, nihayet iki farklı kültür stratejisinin sahnesi olmuştu 80’ler. Bir yanda bir baskı ve yasaklar dönemi, diğer yandan yasaklamaktansa dönüştürmeyi, yok etmektense içermeyi, bastırmaktansa kışkırtmayı hedefleyen daha modern, daha kurucu, daha kuşatıcı denilebilecek bir kültürel stratejinin kendini var etmeye çalıştığı yıllar. Bir yandan bir red, inkar ve bastırma dönemi, diğer yandan insanların arzu ve iştahının hiç olmadığı kadar kışkırtıldığı bir fırsat ve vaatler dönemi. Bir yanda söz hakkı engellenmiş, susturulmuş Türkiye vardı, diğer yanda söze yeni kanallar, yeni çerçeveler sunan bir ‘Konuşan Türkiye’. Kurumsal, siyasi ve insani sonuçları bakımından yakın

³⁵ Can Kozanoğlu, **Yeni Şehir Notları**, 3. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2001, s. 55.

³⁶ Dağtaş, s.70.

³⁷ Kozanoğlu, *Cilalı İmaj Devri*, s. 127.

³⁸ Rıfat N. Bali, *Tarz-ı Hayat’tan Life Style’a*, 8. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2009, s.33.

³⁹ Nurdan Gürbilek, **Vitrinde Yaşamak**, 5. Basım, İstanbul: Metis Yayınları, 2009, s.8-9.

tarihin en ağır dönemlerinden biriydi 80'ler, ama aynı zamanda insanların politik yükümlülüklerinden kurtuldukları bir hafifleme ve serbestlikler dönemi. (...) Siyasi baskılarla vitrinlerin ışıltısı, savaşın dehşetiyle taşranın kültürel yükselişi, işkenceyle bireyselleşme çağrıları, susma zorunluluğuyla konuşma iştahı, Türkiye'de bence bugün de birbirine muhtaç olan bu iki farklı projenin çizdiği çerçevede, kısa bir zaman dilimi içinde aynı sahneyi paylaştılar 80'de.”

2. 1980 SONRASI YENİ İLETİŞİM ORTAMI

Yeni sağ politikalar ekseninde kitle iletişim alanında görülen yeniden yapılanma süreci 1970’li yılların sonunda Türkiye’de önemli gelişmelere neden olmuştur. 1980’lerden itibaren Türkiye kapitalizminin yeni stratejik tercihlerine paralel biçimde basın endüstrisi; radyo, televizyon, internet ve basın dışı sektörlerle bütünleşerek yapısal bir dönüşüm süreci içine girmiş, gerek ulusal gerek uluslar arası alanda dev medya tekellerinin oluşumu başlamıştır. Bu durum ise hem basının tek tipleşmesine hem de magazinleşmesine neden olmuştur.

1980 sonrası iletişim alanında yaşanan gelişmelerin ve değişimlerin inceleneceği bu bölümde basında tekelleşme, özel televizyon yayıncılığının iletişim alanına girişi ve etkisi ele alınacaktır.

2.1. Basında Tekelleşme

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük’te “*Bir malın yapımının yalnızca bir kuruluşun elinde bulunduğu durum, inhisar, monopol*”⁴⁰ olarak tanımlanan tekelleşme, 19. yüzyıldan itibaren endüstrileşme ile birlikte var olan şirketlerin büyüüp gelişmesi, küçük ya da orta büyüklükte olan şirketlerin ise ortadan kaybolması biçiminde ortaya çıkmıştır. Teknolojik gelişmeler, siyasal nedenler, ulusal ya da uluslar arası alandaki sermaye akışı, tekelleşmenin oluşumuna etki eden nedenlerin başında gelmektedir. Basın sektöründeki tekelleşme ise 19. yüzyılın sonlarında başlamıştır. Önce ABD’de başlayan basında tekelleşme, kısa zamanda Avrupa’da ve tüm dünya ülkelerinde kendini göstermiştir. Bir kişinin ya da bir grubun birkaç gazeteyi ve dergiyi, televizyon ve radyo istasyonlarını ele geçirmesi olarak tanımlanabilen tekelleşmenin, medya sektöründeki biçimleri ise şirket satın alma yahut şirketlerde payların çoğunluğunu satın alarak denetim altına alma veya birleşme olarak sıralanabilir.

Tekelleşme, belli bir ilişkiler ağında bir gücün yönetsel egemenliğini anlatırken, aynı zamanda bu egemenlik süresince toplumsal üretimin her hangi bir

---

⁴⁰ Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük.
<http://www.tdk.gov.tr/TR/Genel/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF4376734BED947CDE&Kelimelime=tekel> (12 Şubat 2011)

alanındaki süreçlerin biri, birden fazlası veya tümünün yönetimi tek bir güç veya güç kompozisyonu (oligopoli) tarafından kontrol edilmesidir. Sunumun birkaç satıcı tarafından yapıldığı ve bu az sayıdaki satıcının birbirlerinin üretim kararlarından etkilendiği piyasa türü olan oligopol piyasalarında⁴¹ firmalar, birbirilerine olan bağımlılığının farkında olup, rakiplerinin davranışlarına dikkat etmektedirler. Anlaşmalı oligopol piyasalarında fiyat yerine genellikle fiyat dışı rekabet yöntemleri tercih edilmektedir. Örneğin gazete, kitap, dergi fiyatları sürekli olarak değişmemektedir. Firmaların aralarındaki anlaşmalar, kartel yahut fiyat liderliği anlaşması olabileceği gibi meslek kuruluşlarının öncülüğünde yapılan anlaşmalar da olabilir. Oligopol piyasası içinde sermayenin devleşmesi ile oluşan bir diğer yapılanma türlerinden biri de tröstleşme ve kartelleşmedir. Kartelleşme, aynı üretim kolundaki değişik işletmelerin rekabeti kaldırmak için gerçekleştirdiği birlikteliklerdir. Tröstleşmede ise tek bir sermaye sahibinin değişik iş kollarındaki işletmeleri satın alarak tekelleşmesidir.

Medyada son yıllarda iyice artan tekelleşme, bütünleşme ve yoğunlaşma olgusu ciddi şekilde tartışma konusu olmuştur. Genelde medya sektöründe görülen tekelleşme biçimleri ise yatay, dikey yahut çapraz tekelleşme biçimindedir. Bu tekelleşmenin biçimleri dünyanın pek çok yerinde görülmektedir. Ancak en çok yaygın olanı ise yatay tekelleşme olup, dünyada olduğu kadar Türkiye’de de görülmektedir.⁴² Yatay tekelleşmede firma, aynı malı üreten işletmelerle bütünleşme yoluna gitmektedir. Genellikle ekonomik koşullar nedeniyle yayın yaşamlarını sürdürmede zorluk çeken medya kuruluşlarında yatay tekelleşme oluşmaktadır. Dikey bütünleşmede ise firma, ürettiği malın ham maddesinden pazarlamasına kadar olan tüm aşamaları kendi yapısında toplamaktadır. Yatay tekelleşmeden daha farklı olarak dikey tekelleşmede, bir basın kuruluşunun tüm denetimi bir kişinin yahut bir grubun eline geçmektedir. Çapraz tekelleşmede ise daha önceleri tek bir medya çerçevesinde etkili olan kuruluşların, başka alanlara el atması ile oluşmaktadır.

1970’li yıllarda yaşanan ekonomik kriz sonucu ortaya çıkan ekonomik yeniden yapılanma, tekelleşmenin giderek artmasını, aynı zamanda uluslararasılaşmayı da

---

⁴¹ Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük

<http://www.tdk.gov.tr/TR/Genel/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAAF6AA849816B2EF4376734BED947CDE&Kelimelime=azel> (13 Şubat 2011)

⁴² Oya Tokgöz, **Temel Gazetecilik**, 8. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 2010, s. 29.

beraberinde getirmiştir. Medya sektöründeki tekelleşmeyi artıran nedenlerin başında ise görece olarak karlı olan bu sektöre yapılan yatırımların büyük miktarda sermaye gerektirmesi, üretim ve dağıtımın yüksek maliyette olması, medyaları arası rekabet, reklamcılık gelirlerinin sınırlı olması, medya sektöründeki birleşmeler, hükümetlerin yanlış politikaları ve ekonomik koşullardaki olumsuzluklar olarak sayılabilir.⁴³

1970’li yıllarda batıda yaşanan ekonomik krizin ardından, 1980’li yıllarda krize çözüm olarak neoliberal politikalara yönelinmiş, enflasyonun ve işsizliğin giderek arttığı bu dönemde ilgi yatırım alanı olarak, yeni iletişim teknolojilerinde var olan gelişmeler nedeniyle enformasyon teknolojisine dayalı endüstri politikalarına kaymıştır. Bu dönemde görsel ve işitsel alanda yatırım yapanlara da büyük olanaklar sağlanmıştır.

Basın sektöründe küçük ölçekli girişimler de kısa zamanda ömürlerini tüketmeleri ya da daha büyük yapılarla katılarak yerlerini büyük sermaye gruplarının egemenliğine bırakmıştır. Buna bağlı olarak da kontrol kalıplarında belirgin bir farklılaşmanın meydana gelmiştir. Basın, geleneksel işlevlerini büyük ölçüde yitirerek, devlet ve sermaye gruplarından görece özerkliğini yitirmiştir. Bu anlamda, 1980’ler sonrası piyasayı paylaşan birkaç medya grubu, bağlı oldukları sermaye gruplarının kısa ve uzun vadeli çıkarları doğrultusunda ‘içerik’ üretmekte olup sermaye gruplarıyla yatay ve dikey olarak bütünleşmiştir.⁴⁴

24 Ocak Kararları sonrasında uygulanan iktisadi politikalar, Türkiye’deki yazılı ve görsel medya üzerinde de etkili olmuş olup çalışan kitleler lehine siyaseti yoksunlaştıran süreç, yazılı ve görsel medyada mülkiyet, biçim ve içerik olarak değişikliğe yol açmıştır. Mülkiyetin, birkaç elde toplanıp, oligopolistik bir özellik arz etmeye başlaması şirketler arası rekabetin artmasına ve medya çalışanlarının sosyal güvence ve haklarının ortadan kaldırılmasına neden olmuştur. Büyük sermaye gruplarının denetiminde olan medya kuruluşlarının ilan, reklam, dağıtım ve yayın politikalarına yönelik egemenliğin olduğu bir medya ortamında, küçük ve orta boy medyanın ayakta durabilmesi gittikçe zorlaşmıştır.⁴⁵

---

⁴³ Alev Söylemez, **Medya Ekonomisi ve Türkiye Örneği**, Ankara: Haberal Eğitim Vakfı 1998, s. 39.

⁴⁴ Adaklı, s. 137.

⁴⁵ Dağtaş, s. 84.

Türkiye’de medya ortamı, 1990’lara kadar, basın sektöründe özel girişimin, televizyon ve radyo yayıncılığında ise devlet kaynaklı kamusal girişimin egemen olduğu bir yapılanmışlık sergilemektedir. Dönemin ulusal gazete kimliği edinen büyük basın kuruluşları, ulusal ekonominin yapısal dönüşüm sürecine paralel gelişmeler geçirmiştir. Basın sektörü, 1970’li yıllardan başlayarak maliyetli bir sektör olmasının yarattığı sıkıntılarla tekelleşme sürecine girmiş olup 1980’den itibaren ise ülkenin tam liberal yapıya yönelmesiyle birlikte basın sektöründe sermaye yoğunlaşması hızlanmıştır. 1960’lar ve 1970’lerde *medyanın holdingleşmesi* süreci yaşanırken, 1980 ve 1990’lı yıllarla beraber *holdinglerin medyaya girişi* evresine geçilmiştir.⁴⁶

1980’li yılların ortalarından başlayarak tekelleşme eğilimleri ile Türk basınının yüzde 70’i iki grup tarafından kontrol edilmeye başlanmıştır. Yayıncılık sektörünün maliyetlerinin promosyon ve lotarya ile desteklendiği süreçte, ulusal gazete tirajının dörtte üçünü Dinç Bilgin ve Aydın Doğan gruplarının gazeteleri arasında paylaşılmıştır. Gazete dağıtım kanallarında da tekelleşmiş büyük basın kuruluşlarının egemenliğiyle birlikte, küçük ve alternatif yayınlara kapanan basın piyasası, 1990’dan itibaren yeni bir görünüm kazanmaya başlamıştır.⁴⁷ 1980’de başlayan, 1990’lı yıllarda da devam eden medyadaki tekelleşme sürecinin arka planında yatan nedenler şöyle sıralanmaktadır:⁴⁸

- “1- Siyasal arenada medya desteğine duyulan gereksinim
- 2- Promosyonla büyüme
- 3-Özel radyo ve televizyonlara geçiş
- 4-1989–1993 ve 1995–2000 dönemi hızlı büyüme konjonktürü
- 5-Dağıtımda ve reklamda gerçekleştirilen kartel anlaşmaları
- 6- Medya sektöründe gerçekleştirilen anti-sendikal işbirliği.”

---

⁴⁶ Çiler Dursun, *TV Haberlerinde İdeoloji*, 1. Basım, Ankara: İmge Kitabevi, 2001, s. 145–146.

⁴⁷ Dursun, s. 146.

⁴⁸ Mustafa Sönmez, *Filler ve Çimenler*, 3. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2004, s. 40.

Türkiye’de 1990’lı yıllarla beraber medya sektöründe yoğunlaşma büyük bir hız kazanmış, gerçek anlamda basın dışı sermayenin (holdinglerin) sektöre sızmasından söz edilmiştir.⁴⁹

Ulusal televizyon kuruluşları ve gazeteler, yavaş yavaş aile şirketleri tarafından satın alınmış ve haberin kalitesi ve kapsamı tehlikeye düşmüştür. Çeşitli medya merkezlerinin çarpık ilişkileri dolayısıyla, şirketler bağlı oldukları tüzel kişilerle ilgili haber veya eleştiri yapmak konusunda isteksiz davranmışlardır.

1970’lerde yaşanan ekonomik kriz sonucu ortaya çıkan ekonomik yeniden yapılanma, artan tekelleşme ve uluslararasılaşmayı beraberinde getirmiştir.⁵⁰ 24 Ocak Kararları ile birlikte ise IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası finans kuruluşlarının önerdiği yapısal uyum programlarının en önemli konularından biri, devletin piyasadan başlayarak geleneksel müdahale alanlarından çekilmesi ve telekomünikasyon başta olmak üzere altyapısı sağlamalaştırılan hizmetler sektörünün özelleştirilmesi olmuştur.

Önceki bölümde de belirtildiği gibi 24 Ocak Kararları’nın alınmasının hemen ardından 25 Ocak 1980’de basın sanayinin temel hammaddesi olan gazete kâğıdına devlet tarafından yapılan sübvansiyonlar kaldırılmış ve gazete kâğıdına yüzde 300 zam yapılmıştır. 1980’li yıllar boyunca gazete kâğıdının en fazla zam yapılan temel mallardan biri olması, basının mali yapısının bir anda bozulmasında önemli bir etken olmuştur.⁵¹ Bundan dolayı 1980’li yıllara kadar basının şekillenmesinde siyasal ve toplumsal faktörler ön planda olurken, 1980’li yıllarla birlikte belirleyiciliği ekonomik öğeler almıştır. Bu bağlamda bu dönemde, basının içeriği, toplumsal rolü üzerinde ekonomik bağımlılıklar önemli bir rol oynamıştır.⁵² Ayrıca bu dönemde Türkiye’de yaygınlaştırmaya çalışılan yeni sağ ideolojinin hayata geçirilmesinde de basına daha fazla gereksinim duyulması, basının içeriği ve toplumsal rolünde değişiklikler yaşanmasına neden olmuştur.

1980’li yıllarda başlayan hızlı bir süreç sonucunda, gazetecilik dışındaki alanlarda pek yatırımı olmayan geleneksel medya sahipleri sektörden uzaklaşırken,

---

⁴⁹ Dağtaş, s. 93.

⁵⁰ Dağtaş, s. 85.

⁵¹ Adaklı, s. 138-140.

⁵² Dağtaş, s. 92.

bankacılık, inşaat, turizm, ticaret, vb. pek çok alanda yatırımları olan büyük iş adamları ve holdingler medya sahibi olarak sektöre girmişlerdir.⁵³

Tekelleşme ile birlikte Türkiye’de medya az sayıda grubun elinde olup, medya patronları aynı zamanda bankacılıktan turizme pek çok farklı sektörde de faaliyet göstermektedir. ‘Tiraj’ ve ‘reyting’ gibi unsurlar ise, medya organlarının başarısını belirler hale gelmiştir. Medyanın neyi, nasıl haberleştirdiği ise önemli oranda bu durumun yarattığı koşullar tarafından belirlenmektedir.

Türkiye’deki medya ortamının 1980’li yıllarla birlikte toplumsal yaşamda belirgin hale gelen yeni sağ politikaların ruhu ile uyum sağlaması ve yeniden yapılanması sonucunda, radyo ve televizyon yayıncılığı alanında devlet tekelinin kalkmasıyla başlayan süreci, medya dışı büyük sermayenin sektöre girmesi ve beraberinde medya içerikleri ile gazetecilik anlayışındaki önemli değişimler izlemiştir. Bu bağlamda Bab-ı Ali’deki geleneksel gazetecilik anlayışı dönüşmüş ve endüstrileşen medya, plazalara taşınmıştır.⁵⁴

2.2. Televizyonların Yayın Hayatına Girişi

John Logie Baird tarafından icat edilen ve 1960’lı yıllarda dünyanın birçok ülkesinde geniş kitlelerce kullanılmaya başlanan televizyonun, Türkiye’deki yayın hayatı 1952 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Elektrik Fakültesi tarafından bölgesel olarak ve haftada birkaç saat deneme yayınları başlamıştır. 100 Watt gücündeki verici, ilk televizyon vericisi olup, teknik cihazlar İTÜ’nün Taşkışla binasındaki üç odaya yerleştirilmiş, televizyonun anten direği, gemi direği yapanlara yaptırılmış ve bir minareci tarafından Taşkışla binasının çatısına takılarak ilk yayına başlanmıştır.⁵⁵

1968 yılına gelindiğinde Türkiye Radyo Televizyon Kurumu’nun ilk yayını başlamıştır. Uzun yıllar devlet denetiminde ve tek kanal üzerinden yapılan televizyon

---

⁵³ Doğan Tılıç, **2000’ler Türkiye’sinde Gazetecilik ve Medyayı Anlamak**, İstanbul: Su Yayınları, 2001, s. 14.

⁵⁴ Dağtaş, s. 99-100.

⁵⁵ Ü. Uyguç, **Radyo Tv Haberciliği**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayını, 1987, s.29, Aktaran: Mehmet Özçağlayan, **Türkiye’de Televizyon Yayıncılığının Gelişimi**, Selçuk Üniversitesi İletişim Dergisi, Sayı:1, Yıl: 2002, s. 42.

yayıncılığı geniş halk kitlelerinin beklentilerini karşılamaktan uzak kalması nedeniyle, 1980’li yıllarda henüz gerekli yasal ve teknik altyapı oluşturulmadan Türkiye’nin ilk özel televizyonları yayın hayatlarına başlamıştır.

Bu bölümde TRT’nin ve özel televizyonların yayın hayatına girişi ile iletişim ortamına etkisi üzerinde durulacaktır.

2.2.1. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu’nun Yayın Hayatına Girişi

TRT, devlet adına radyo ve televizyon yayınlarını gerçekleştirmek amacıyla, 1 Mayıs 1964 yılında özel yasayla özerk tüzel bir kişiliğine sahip olarak kurulmuştur.⁵⁶ İlk televizyon yayını ise 31 Ocak 1968’de yayını Ankara’da Mithatpaşa Stüdyosu’nda Mahmut Tali Öngören’in açılış konuşmasıyla başlamış, bu yayınlarda Federal Alman Hükümeti’nin hediyesi olan 5 KW’lık verici kullanılmıştır. Haftada 3 gün, üçer saat olarak başlayan deneme yayınları 1 yıl sonra haftada 4 güne çıkmıştır. Bu yayınların ardından ise 1970’de İzmir Televizyonu, 1971’de de İstanbul Televizyonu faaliyete geçmiştir.

TRT ve İTÜ arasında 30 Ağustos 1971 yılında yapılan bir protokol ile TV yayıncılığı tümüyle TRT’ye bırakılmış, Türkiye’deki televizyon yayıncılığı bu tarihten itibaren gelişim göstermiştir.⁵⁷ 12 Mart 1971’deki askeri muhtıra sonrasında TRT, yasal bir düzenlemeyle değişime uğramış, 20 Eylül 1971’de Anayasa’nın 121. Maddesi değiştirilerek, TRT’nin özerkliğine son verilmiş ve TRT artık ‘tarafsız’ bir kamu tüzel kişiliği konumuna getirilmiştir.

1974 yılına gelindiğinde televizyon yayınları haftanın her günü gerçekleştirilirken, yayınlar ülke nüfusunun yüzde 55’i (19 milyon) ve ülke yüzölçümünün yüzde 28’i (210.861 km²) tarafından izlenilir olmuş, televizyonunun Türkiye’ye gelişinin 10. yılında PTT merkezlerine kayıtlı televizyon alıcı sayısı 2 milyon 250 bine ulaşmıştır. Giderek artan yayın saatleri ile birlikte ekran, 31 Aralık 1981 yılbaşı gecesinden itibaren renklenmeye başlamış, 1984 yılında da tamamen renkli

---

⁵⁶ Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, Tarihçe, <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/Tarihce.aspx> (17 Şubat 2011)

⁵⁷ Özçağlayan, s. 42.

yayına geçilmiştir.⁵⁸ 1986 yılında TRT-2; 1989 yılında da TRT-3 ve GAP TV yayın hayatına girmiş, TRT'nin kanal sayısı 4'e ulaşmıştır.

2.2.2. Özel Televizyonları Yayın hayatına Girişi ve Yeni Rekabet Ortamı

Türk televizyon yayıncılığında 1990 yılı, bir dönüm noktası olmuştur. 1990 yılı itibari ile TRT'nin televizyon yayınları üzerindeki tekeli ortadan kalkmıştır. Türkiye'ye yönelik yayın yapan Magic Box televizyon şirketine bağlı Star-1 kanalının uydudan yayın hayatına başlamasıyla, fiili olarak radyo televizyon yayınlarındaki devlet ve TRT tekeli sona ermiştir.⁵⁹ Rumeli Holding sahipleri Cem ve Kemal Uzan'ın şirketine dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın oğlu Ahmet Özal'ı ortak edilerek kurulan Star-1 televizyonu, yasal boşluklardan yararlanarak Almanya üzerinden Türkiye'ye yönelik televizyon yayınına başlamıştır. 1 Mart 1990 tarihinde '*Türkiye'nin ilk özel televizyonu*' sloganıyla yayına başlayan kanal, aynı yılın eylül ayından itibaren yayın süresini haftada 92 saate çıkarmıştır.

Star-1 televizyonunun izlenme oranlarındaki yükselişi yeni bir rekabet ortamının doğmasına neden olmuştur. Gerek programların çeşitliliği ve izlerkitlenin (audience) ilgisini çekişi gerekse daha önce TRT'nin benimsemediği bir yayıncılık anlayışı ile yayın hayatına hızlı girişi nedeniyle Star 1 televizyonu TRT'den daha fazla izlenmeye başlamıştır.

"(...) Star 1 televizyonu yetkilileri TRT'nin yetmiş kadrosundan elemanları transfere başladı. Ardından futbol maçlarının Star 1'de yayınlanması için Türkiye 1. Futbol Ligi'nde yer alan kulüplerle yapılan anlaşmalar gündeme geldi. TRT'nin daha önce herhangi bir ödeme yapmadan maçlarını yayınladığı özellikle büyük futbol kulüpleri, Star 1'in maç başına 50.000 ABD Doları artı, 12.500 Dolar ile 30.000 Dolar ödeme yapma teklifini kabul ettiler. (...) Fenerbahçe, Galatasaray, Beşiktaş ve Trabzonspor takımlarının aralarında veya Avrupa takımları ile yaptıkları maçlar bugün olduğu gibi o zaman da "reyting rekorları" kırmaktaydı. TRT ile Star 1 arasında yaşanan en yoğun rekabet 1990'ı 1991'e bağlayan yılbaşı gecesi yaşanmıştır. Yılbaşı programını izleyenlere otomobil veren Star 1'e gelen yoğun telefonlar bazı kentlerde telefon santrallerinin kilitlenmesine yol açtı. Ayrıca o akşam Star 1, TRT'nin sansür

⁵⁸ Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, Tarihçe, <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/Tarihce.aspx> (16 Şubat 2011)

⁵⁹ Erol Mutlu, **Televizyon ve Toplum**, Ankara: TRT Yayınları, 1999, s.64.

nedeniyle ekranlarına getirmediği sanatçıları ekrana çıkararak, 8 dansöze ekranda yer vererek, Milli Piyango'da büyük ikramiyeyi kazanan numarayı TRT'den önce ilan ederek gecenin en çok izlenen kanalı oldu. Daha sonraları ise televizyondan naklen güzellik yarışmasını yayınlamak gibi izleyiciye alışkın olmadığı ama kolaylıkla benimseyebileceği birçok 'yenilik' sunan Star 1 zamanla TRT'den daha fazla izlenen haber kanalı olmayı başardı.”⁶⁰

Star 1 kanalı ile istedikleri başarıyı elde eden Uzanlar, 8 Ocak 1992'de Teleon kanalının test yayınına başladılar. 27 Ocak 1992'de de yayın hayatına başlayan Teleon kanalı daha sonra Kral TV adı altında ve bir müzik kanalı olarak yayını sürdürmüştür. 1 Mart 1992 yılında ise İktisat Bankası'nın sahibi Erol Aksoy tarafından Show TV kanalı açılmıştır. İlk yayın hayatına başladığı dönemde izleyicilerle buluşturulan 'Çarkifelek' adlı yarışma programı gibi izleyicinin yoğun ilgi gösterdiği programlar ile yayın hakları Star 1'in elinde bulunan Türkiye 1. Futbol Ligi'nin yayın hakkını almasıyla izlenme oranında tırmanışa geçmiştir.

Türk televizyon yayıncılığı içindeki ilk paralı televizyon kanalı olan Cine 5 de yine Erol Aksoy tarafından 1993 yılının Mart ayında kurulmuştur. Bu özel kanallardan sonra Star 1 ile ortaklığı biten Ahmet Özal 1992 yılının ekim ayında Kanal 6 televizyonunu açtı. Temmuz 1992'de Has Holding tarafından HBB; Eylül 1993 yılında Sabah grubuna bağlı olarak ATV; Milliyet⁶¹ ve Hürriyet gazetelerinin sahibi Aydın Doğan tarafından Haziran 1993'te Kanal D; yine aynı yıl İhlas Holding tarafından ise TGRT kanalı yayın hayatına başlamıştır. İş adamı Cavit Çağlar tarafından kurulan NTV Aralık 1996'da yayın hayatına başlamış ve 1999 yılında da Doğu Grubu'na satılmıştır. Doğan Medya Grubu ile (Amerikan Time Warner Company'nin sahibi olduğu) CNN'in ortaklığı ile kurulan CNN Türk haber kanalı ise 1999 yılının ekim ayında izleyici ile buluşmuştur.

---

⁶⁰ Özçağlayan, s.45-46.

⁶¹ 21 Nisan 2011 tarihinde Doğan Yayın Holding bünyesinde bulunan **Milliyet** ve **Vatan** Gazeteleri, tüm marka ve isim hakları ile internet siteleri ile birlikte toplam 73 milyon 960 bin dolar (Milliyet, 47.96 dolar; Vatan 26 milyon dolar) karşılığında **Demirören ve Karacan Grubu**'nun ortak girişim şirketi DK Gazetecilik ve Yayıncılık A.Ş.'ye satıldı.

2.2.3. Özel Televizyon Yayıncılığının Getirdiği Sorunlar

Özel radyo ve televizyonlar 1990 yılından 1994 yılına dek illegal bir biçimde yayın yapmışlardır. Gerekli hukuki yapı hazırlanmadan özel radyo ve televizyon yayınlarının başlaması Türkiye’de ilkesiz bir yayıncılık döneminin doğmasına neden olmuş; yasadışı bir uygulamayla kurulan bu özel televizyonlar aynı zamanda hem gelişen teknolojiyi hem de hiçbir denetim altında olmayan reklamcılığı kullanarak Türkiye'nin yayıncılık yaşamı, ekonomik yapısı ve toplumsal düzeni üzerinde büyük değişimlere yol açmıştır.

Anayasa’nın 133. Maddesi’ni oluşturan Radyo ve Televizyon Kurmak ve İşletmekle ilgili kanunda gerekli değişiklik 8 Temmuz 1993’te yapılmış, ardından özel televizyon ve radyolara verilen bu izni düzenleyen 3984 sayılı ‘Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Yasa’ bir gecede TBMM’den geçirilerek 13 Nisan 1994 yılında yürürlüğe girmiştir.⁶² Yasa gereği oluşturulan Radyo Televizyon Üst Kurulu da (RTÜK) Türkiye’de elektronik yayıncılığı denetleyen en üst kurum olmuştur. 1 Mayıs 1994 tarihinde ise ‘**Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi**’ de uygulamaya konulmuştur.⁶³

Kamu yayıncılığı, yerel yönetimlerin, sendikaların, vakıfların kamu yararı amacıyla, toplumu belirli konularda bilgilendirmek, eğitmek, toplumun siyasal karar alma sürecine doğrudan ve dolaylı katılımını sağlamak üzere yaptıkları yayınlardır. Kamu yayıncılığı toplumun eğitim, bilgilendirme, kültür ve sanat ihtiyacını karşılamakla yükümlü olup hem mevcut siyasal iktidardan, hem de tecimsel çıkarlardan bağımsız yayın politikasına sahiptir. Kamu hizmeti yayıncılığının amacı, mülkiyeti ister devletin isterse özel girişimin elinde olsun, medyanın kamusal bir hizmet görmesini sağlamaktır. Kamu hizmeti yayıncılığı yalnızca bir hükümet/devlet yayıncılığı yahut tahakkümü biçimde değildir, kamu yayıncılığı bu anlayışın dışında olan kapsayıcı ve demokratik bir yayıncılık şeklidir.

---

⁶² Mutlu, s.77.

⁶³ Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi, http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=6ac52c35-c1e4-4c7f-9768-53b851dd1cae (20 Şubat 2011)

Kamu yayıncılığı için en büyük tehlike ise reklama dayanan, ticari kaygılarla yapılan, popüler bir yayıncılık türünü benimsemesidir. Bu anlamda bir yayıncılık anlayışının benimsenmesi ise kamu yayıncılığının ortadan kalkmasına neden olabilmektedir.

Türkiye’de ise radyo ve televizyon yayıncılığının bir kamu hizmeti olarak devlet tarafından yapıldığı dönem, özel televizyonların yayın hayatına başladığı 1990’lı yıllara kadar olan süreyi kapsamaktadır. Bu yılların hemen başında, özel televizyon kanallarının yurt genelinde yayına başlaması ve toplumun ilgisinin bu kanallara yönelmesi, daha fazla para kazanma hırısında olan sermaye sahiplerini kamu hizmeti yayıncılığından uzaklaştırmıştır.

Devlet tekelinin ortadan kalkması sonucunda özel televizyonların sayısının giderek artmış, izleyiciler bu kanallara TRT’den daha çok rağbet etmeye başlamıştır. Bu durumun fark edilmesiyle özel televizyon kanalları daha çok izleyiciye ulaşmak, reklam gelirlerinin daha çok artırmak amacıyla hemen hemen tüm programla bilgilendirmekten çok eğlendirmeye yönelik olarak hazırlanmaya başlamıştır.

Devlet tekelindeki kamu hizmeti yayıncılığında en çok tartışılan konu ise kamu hizmeti yayıncılığının, doğrudan siyasi otoritenin denetimine bağlı olarak yapılmasından kaynaklıdır. Nitekim iletişim, devlet yayıncılığında tekel bir durumdayken, yayınlar doğrudan siyasi otoritenin iradesine bağlıdır. Böylesi bir sistemde ise yayınların tarafsızlığının, yayın kuruluşlarının özerkliğinin yahut bağımsızlığının söz konusu olup olamayacağı; siyasi otoritenin resmi görüşü dışında yayın yapıp yapamayacağı sorunsalını da beraberinde getirmektedir. Kamu hizmeti yayıncılığının sağlıklı bir biçimde yürütülmesi, sivil topluma dayalı kamusal düzenlemelerin hâkim olduğu ve hem siyasi baskılardan hem de ticari kaygılardan uzak bir yayıncılık politikasına dayanmaktadır. Ancak Türkiye’de özel televizyon yayıncılığının başlangıcına kadar olan süreçte en çok tartışılan konulardan biri, iktidar partilerinin TRT’yi kendi çıkarları doğrultusunda kullandıkları yönünde olmuştur. Bu durum hem idari kararlar hem de yayınlanan programların niteliği konusunda ülke gündemini sıklıkla meşgul eden tartışmalar arasında yer almıştır. Ancak TRT’nin siyasi iktidar tarafından kullanıldığını eleştiren muhalefet partileri, iktidara geldiklerinde TRT’ye yönelik herhangi bir yasal düzenleme yapmaya gerek görmemiş, iktidarlar TRT’nin yayınlarını kamuoyu oluşturmada kullanmışlardır.

“Türkiye’de en büyük iletişim aracı olan TRT, devletin ve iktidarın ‘borazanı’ olarak adlandırılmıştır. Özellikle seçim dönemlerinde siyasal iktidar tarafından kullanılan TRT, iktidarın elinde bulunan en önemli propaganda araçlarından biri olarak işlev görmektedir. Ana haber bülteninde hükümet üyelerinin olur olmaz sebeplerle her gece ekrana çıkmasına karşın, muhalefet liderlerinin çalışmalarının mümkün olduğunca az ekrana yansımaları, iktidarlara yapay bir cennet sağlamaktadır.”⁶⁴

Medya sektöründeki pazar paylaşımı önemli ölçüde reklam üzerindeki denetim savaşıyla gerçekleşmektedir. Türk televizyon yayıncılığı reklam olgusu ile ilk olarak 1972 yılında TRT’nin deneme yayınlarının ardından tanışmıştır. TRT’nin yayın giderlerinin bir kısmı reklam gelirlerinden sağlanmıştır. Özel televizyonların yayın hayatına başlamasına kadar olan süreçte TRT reklam fiyatlarını istediği gibi belirleyebilmekte ve reklamların bazı bölümlerini denetleyebilmekte iken, televizyon tekelinin elinden alınmasından sonra bu ayrıcalığını kaybetmiştir. Ayrıca bu dönemde özel televizyonların doğrudan reklama yönelmesi o güne dek görülmeyen bir büyümeye ve rekabet piyasasının oluşmasına neden olmuştur.

Bu konudaki ilk rekabet TRT ile Magic Box Star 1 arasında özellikle reklam pastasından pay alma konusunda olmuştur. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu Raporu’na göre 1990 yılı sonu itibari ile TRT gelirlerinin yüzde 73’ünü oluşturan reklam gelirlerinde önemli azalmalar olduğu belirlenmiştir.⁶⁵ 1992 yılında toplam 7.5 trilyon TL’lik reklam harcamalarından TRT’nin payı, 518.6 milyar iken TRT’nin bir yıl önceki elde ettiği 696.8 milyar TL’lik gelire göre de bir yılda reklam gelirlerinde yüzde 25 düşüş olmuştur.

TRT ile rekabetin yoğunlaşmasında Star 1’in reklam fiyatlarında yaptığı indirim rol oynamıştır.⁶⁶ Reklam pastasına bakıldığında 1991 yılında 612 milyon Amerikan doları olan toplam reklam harcamaları, 1992’de 1.158 milyon dolara yükselmiştir.⁶⁷ 1999 yılı rakamlarına göre ise toplam reklam pastası 1.2 milyar dolar civarında iken bunun yüzde 32’si televizyon mecrasından kaynaklanmaktadır. Bu oranı yüzde 31 ile

---

⁶⁴ H. Yengin, Ekranın Büyüsü, Der Yayınları, 1994, İstanbul, s.176, Aktaran: Özçağlayan, s.49.

⁶⁵ Yengin, Ekranın Büyüsü, s.193, Aktaran: Özçağlayan, s.50.

⁶⁶ Özçağlayan, s.46.

⁶⁷ Hakan Ergül, **Televizyonda Haberin Magazinleşmesi**, 2. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2005, s.167.

basın, yüzde 6 ile açık hava, yüzde 1 ile de sinema izlemektedir.⁶⁸ 2001 yılında ise televizyon reklam gelirleri, net reklam gelirlerinin yüzde 42'sini oluşturmuştur. Bunu yüzde 38'lik pazar payıyla gazeteler izlemiştir.

“Medya holdinglerinin aynı zamanda reklam veren ve reklam alan kuruluşlar olması, çapraz ilişkilerin gelişmesine elverişli bir yapıya neden olmaktadır. Televizyon reklamları için en çok mali kaynak aktaranların arasında da medya holdingleri ve bağlı kuruluşlar çoğunlukla yer almaktadır.(...) Yıllık reklam harcamalarında bakıldığında ise televizyon, büyük reklamveren gruplarca en fazla önemsenen mecralardan biridir.”⁶⁹

Özel televizyon kanallarının yayınları genel olarak incelendiğinde, kanalların ardındaki sermaye yapısının yayın ilkeleri üzerinde de belirleyici olduğu gözlenmektedir.⁷⁰ Özel televizyon kanallarının bir diğer önemli özelliği ise sermaye sahiplerinin yalnızca televizyon yayıncılığı ile değil, başka alanlardaki yatırımları ile tanınıyor olmalarıdır. Tekelleşme ve holdingleşme ticari televizyon yayıncılığında sık görülen bir olgudur. Türkiye’de özellikle özel televizyonculuk alanında çapraz bütünleşmeye rastlanmaktadır. Büyük televizyon kuruluşlarına sahip kuruluşların aynı zamanda gazete ve dergi işletmeciliği ile basında da faaliyet göstermesi buna örnek olarak gösterilebilir.

Aydın Doğan, Erol Simavi’den Hürriyet’i satın alarak yazılı basın alanındaki gücünü pekiştirmiş, daha sonra da kuruluşunda bulunduğu Kanal D’nin hisselerini Doğuş Grubu’ndan devralarak televizyon yayıncılığına da el atmıştır. Bugün Doğan Grubu’nun elinde Hürriyet, Radikal, Posta, Gözcü, Fanatik, Referans, Turkish Daily News gazeteleri, Kanal D, Star TV, CNN Türk, Dream Tv kanalları, Radyo D, Cnn Türk Radyo, Slow Türk radyoları; Elle, Elele, Burda, Hey Girl, Ekonomist, ve Capital’in de aralarında bulunduğu çok sayıda dergiye sahiptir. Sabah Grubu ise ATV televizyonu ile TV alanına giriş yaparken Finansbank ve Çukurova Grubu gibi bankalarla ortak olmuştur. Türkiye’nin ilk özel televizyonunu Star-1’i kuranlar ise Turgut Özal’ın oğlu Ahmet Özal ile İmarbank ve Adabank’ın sahipleri Uzan ailesidir.⁷¹

---

⁶⁸ Adaklı, s. 253.

⁶⁹ Adaklı, s. 258-259.

⁷⁰ Dağtaş, s.165

⁷¹ Tokgöz, s.42-43.

Bu dönem dikkat çeken bir diğer önemli gelişme yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere bankacılık sektörünün medyaya girişidir.⁷²

“Medya sermayesinin bankacılık alanına yönelmesinde 24 Ocak’tan itibaren finans piyasasıyla ilgili olarak uygulamaya konulan politikalar yatmaktadır. Bugün her biri büyük sermaye gruplarının bileşeni haline gelen medya gruplarının tamamının bünyesinde bir banka mevcuttur.”

2.2.4. Özel Televizyon Yayıncılığının İletişim Ortamına Etkisi

Medyada gerçekleştirilen yeni sağ politikalara paralel olarak enformasyon teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, görsel medyanın yaygınlık kazanmasına yol açmıştır. Özel televizyon kanallarının yayınlarında eğlence unsurunu öne çıkarması, izleyicileri bu yeni ticari yayıncılık anlayışına çekmiştir. Kitleler, haber alma ve eğlenme ihtiyaçlarını, bu dönemde TRT yerine özel televizyon kanallarından gidermesi de bu anlayışın pekişmesine neden olmuştur.

Kâr etme amacıyla olan özel televizyon kanalları yayınlarında eğlence olgusunu ön planda tutmaya başlamış, dolayısıyla kaliteli yayıncılık anlayışından uzaklaşarak ticari kaygılarla yapılan popüler, reyting amaçlı bir yayıncılık anlayışı tercih edilmeye başlanmıştır.

“Özel televizyon kanallarının sermaye yapıları dikkate alındığında, bu kanallara egemen olan yayıncılık anlayışının karı öne çıkaracağını ve 3984 sayılı Yasa’nın 4. maddesinde belirtilen kamu hizmeti anlayışını ikinci bir konuma iteceğini kestirmek çok da güç değildir. Bu anlamda sermaye grupları etkinlik gösterdikleri pek çok farklı alanda olduğu gibi televizyonu da tecimsel bir araç olarak ele alır.”⁷³

Büyük sermaye girişimleri tarafından kurulan özel televizyonların yayın hayatlarına devam etmeleri için yaşamsal kaynakları reklamlardır. Bu nedenle bu

---

⁷² Adaklı, s. 212.

⁷³ Dağtaş, s.164.

kuruluşların yayınladıkları izlenceler de içerik ve biçim açısından bu yönde, tecimsel girdi sağlamaya, para kazanmaya yöneliktir.

Eğlenceye dönük yayın içeriğinin, genel izleyici beklentisini tanımlar hale geldiği televizyon yayıncılığının Türkiye'deki tarihi göz önüne alındığında, yaşanan gelişmelerden en çok etkilenen program türlerinden birinin haber programları olduğu görülmektedir. Türkiye'de haberlerin magazinelleştirilmesine, geleneksel TRT formatının dışına çıkması süreci televizyon kanallarının özelleşmesi ile başlamıştır. 'İzlenme oranlarında sürekli tırmanışı hedefleyen bir yayıncılık anlayışı ile haberleri çekici kılabilecek her türlü unsur dramatisasyon, müzik, aşırı vurgulanmış cinsellik, haber metni içerisine yerleştirilmiştir.'⁷⁴

Özel televizyonlar yayına başladıktan sonra, alışılmış televizyon haberciliğine farklı bir yaklaşım getirmişlerdir. TRT'nin resmi protokol haberciliğinden, hem biçim hem içerik açısından daha değişik bir habercilik gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

Bu dönemde izlenme oranlarında artışı hedefleyen bir amaç doğrultusunda yapılan haber programlarında köklü değişimler başlamıştır. Haber ve gerçek ilişkisi bu anlayışla göz ardı edilmiş, habere konu olan olaylar izleyicilere dramatisasyonla sunulmaya başlanmıştır. İzlerkitleyi bilgilendirmekten çok izletmeyi ön plana alan bu tür yayıncılıkta haberler daha da etkili kılmak amacıyla müzik eşliğinde sunulmuştur. Habere konu olan olaylar zaman zaman da 'canlandırma' yapılarak dramatisasyonla sunulmuştur. 'Özel televizyonlar birinci olmanın, haberi ilk vermenin ve soluk kesici olmasının gereğini vurgular. Bu nedenle de, insanları şiddet ve cinsellik içeren şok edici gösterilerle karşı karşıya bırakırlar.'⁷⁵

Büyük sermaye gruplarının elinde haberin metalaşma sürecinde geçirdiği dönüşüm, geleneksel habercilik anlayışının yerine sansasyonel haberciliği koymuştur. Bu kuruluşlar, haberciliği gerçek niteliklerinden uzaklaştırmak ve ucuzlatmak pahasına da olsa izlerkitleyi ekrana bağlayabilmek amacıyla popüler kültür ürünlerine, magazinelleştirilmiş olaylara yer vermeye başlamışlardır.

---

⁷⁴ Özden Cankaya, **Dünden Bugüne Radyo Televizyon**, 2. Basım, İstanbul: Beta Yayınları, 1997, s. 126-127.

⁷⁵ Cankaya, s. 121.

Televizyonla rekabet eden yazılı basın da bu dönüşümden etkilenmiş, ayakta kalabilmek ve daha çok gazete sattırabilmek amacıyla içeriklerinde görsel unsurlara daha fazla yer vermeye başlamıştır. Dünya genelinde, haber kaynağı ve eğlence aracı olarak görsel medyanın geniş yer tutuyor olması; yazılı basının, çok uluslu televizyon şirketlerine uyum sağlamasına ya da medya dışı sermaye ile bütünleşmesine neden olmuştur. Bu gelişmelerle birlikte yazılı basının yayın politikası da dönüşüme uğramıştır. Eğlence endüstrileri ile eklemlenen yazılı basın bir taraftan magazinleşirken öte yandan da okuyucuların çeşitli psikolojik ve toplumsal doyumlarını karşılamayı öncelikli hedef haline getirmiştir. Medyanın toplumsal işlevlerinden biri olan eğlence olgusu, 1980'lerden itibaren yeni sağ politikaların etkisiyle diğer medya içeriklerine de egemen olmaya başlamıştır.⁷⁶

Bu durumun sonucunda ise televizyon ile rekabet eden gazeteler okuyucuların ilgisini çekmek amacıyla haberin asıl işlevinden uzaklaşarak, kitlelerin ilgisini çeken, eğlendiren, görsel çekiciliği ve mizahi yönü ağır basan haberlere yahut kurgulara yönelmişlerdir. Tiraj kaygısı güden ticari medyada sansasyonel konular artmış, insanların ilgisini çekmek amacıyla içerik ve sunuş şekilleri de değişmeye başlamıştır. Bu gelişme, giderek tüm medyayı az ya da çok ancak bütünüyle etkisi altına almış, 1990'lı yıllarda ise magazinleşmiş bir medya olgusunun ortaya çıkışı giderek artan bir hızda gerçekleşmiştir.

---

⁷⁶ Dağtaş, s. 39.

3. POPÜLER KÜLTÜRÜN MAGAZİNLEŞMEYE ETKİSİ

Bu bölümde, popüler kültürün yazılı basında magazinleşmeye olan etkisini anlayabilmek için öncelikle ‘kültür’ kelimesinin kaynağı ve tanımı üzerinde durulacak ardından, popüler kültür kavramına anlamını veren ve onu şekillendiren ‘popüler’ kelimesini daha iyi anlamak için, kelimenin kökenini ve kaynağı irdelenecektir. Popüler kültürün özelliklerinin ne olduğu anlatılacak, popüler kültürün diğer kültür formları ile ilişkisi incelenecek ve popüler kültüre yönelik olumlu ve olumsuz yaklaşımlar paralelinde popüler kültür eleştirisi yapılacaktır. Bu bölümün son kısmında ise popüler kültürün Türkiye’de oluşumu ve gelişimi anlatılacak, sonrasında ise yazılı basındaki magazinleşme eğilimine, popüler kültürün ne yönde etkisi olduğu üzerinde durulacaktır.

3.1. Kültür Kavramı ve Tanımı

Kültür, Latince’de ‘cultura’ kavramından gelmektedir. İlk zamanlar, bu kavram, bir şeyi ekip, yetiştirme ya da bakım sürecine verilen isim iken Ortaçağ’dan sonra özellikle Aydınlanma Çağı’nda bu tanım ‘insan beyninin geliştirilmesi’⁷⁷ anlamıyla kullanılmaya başlanmıştır. Önce Fransızca ve İngilizce’de sonra da Almanca’da görülen bu kavram bazen ‘uygarlık’ kelimesi ile eş anlama, bazen de karşılaştırmalı olarak ayrı bir anlama da gelmektedir. Latince’deki ‘civilis’ kelimesinden gelen uygarlık kavramı Fransızca ve İngilizce’de 18. yüzyılın sonlarına doğru barbarlık ve ilkelikten kurtulup, incelmeye, yontulmaya, düzene ve ileriye doğru giden insanın kalkınması anlamında kullanılmıştır.⁷⁸ Zamanla bu kavram, kişilerin incelik ve kibarlık gibi bir takım davranışlarını değerlendirmede kullanılmıştır ve uygar olan tanımlanmıştır. Kültür ise bu zamandan itibaren daha çok, yaratıcılığın ifade edildiği, entelektüel, sanatsal ve ruhsal ürünleri için kullanılmıştır. Bugün halen daha kültür kelimesi, genel anlamda, eğitilmişlikle, bilgili olmakla, entelektüel ve değerli olmayla eş değer olarak tutulmakta olup, bunun karşıtı olarak kullanılan ‘kültürsüz’ kelimesi ise zevksiz, bilgisiz, kaba anlamındadır.

⁷⁷ İrfan Erdoğan ve Korkmaz Alemdar, **Popüler Kültür ve İletişim**, 2. Basım, Ankara: ERK Yayınları, 2005, s. 20.

⁷⁸ Erdoğan ve Alemdar, s.20.

Erdoğan ve Alemdar, kültürün, belli bir grubun ya da sınıfın, yaşam, düşünce ve davranış tarzını anlatan bir öznelliğe indirgenmediğini savunmaktadır.⁷⁹ Bu görüşe göre kültür, belli özelliklere sahip olanların malı ya da özelliği olarak belli bir mülkiyet içine çöktürülmüştür. Düşünsel olana ve davranışla ifade edilene indirgenmiştir.

Toplumda meydana gelen değerler bütünü olan ‘kültür’ün çeşitli tanımları bulunmaktadır. Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük’e göre kültür, ‘*Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin*’; ‘*Bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü*’; ‘*Muhakeme, zevk ve eleştirme yeteneklerinin öğrenim ve yaşantılar yoluyla geliştirilmiş olan biçimi*’, ‘*Bireyin kazandığı bilgi*’, ‘*Tarım*’ ve ‘*Biyoloji*’ olmak üzere altı farklı tanımı yapılmıştır.⁸⁰

Anthony Giddens’a göre kültür, insanların toplumsal yaşamdaki deneyimleri ya da doğrudan eğitim yoluyla edindikleri öğrenilmiş davranış modelleridir.⁸¹ Kültürün aynı zamanda gündelik ve akla yatkın olarak en az iki anlamı olduğu görüşü de belirtilmiştir. Bunlardan birincisi, sanat, edebiyat ve müzikte ulaşılan ‘en yüksek’ aşamalar ve üretilen eserlerdir. İkincisi ise ‘yetiştirmek’ fiilinin çok daha eskiye dayanan bir kullanımdan elde edilen, mikroskobik organizmaların ya da bitki türlerinin yapay ortamlarda büyütülüp geliştirilmesi anlamını taşımaktadır.⁸²

Thomas Eliot da kültür kelimesinin üç tanımına değinmiştir. Eliot, kültür kelimesini ilk olarak ziraatçıların konularıyla ilgili olan tarımsal anlamıyla ‘kültür’ü ele almıştır. Eliot’a göre ikinci anlamıyla kültür, bireylerin fikir yapılarını ve ruhunu geliştirmesiyle ilgilidir. Eliot’un üçüncü tanımı ise bir grubun veya bir sınıfın kültürünün, toplumdaki diğer sınıflarla olan ilişkileri açısından incelenmesidir.⁸³

Raymond Williams, kültür kavramını farklı zamanlarda bir bütünlük standardı, zihin alışkanlığı, sanat, genel entelektüel alışma, yaşam tarzının tamamı, anlamlandırıcı

⁷⁹ Erdoğan ve Alemdar, s.20.

⁸⁰ Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük

<http://www.tdk.gov.tr/TR/Genel/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAAF6AA849816B2EF4376734BED947CDE&Kelimelime=k%C3%BClt%C3%BCr> (23 Şubat 2011)

⁸¹ Anthony Giddens, **Sosyoloji - Başlangıç Okumaları**, Günseli Altaylar (çev.), 1. Basım, Ankara: Say Yayınları, 2009, s. 31.

⁸² Giddens, s.33.

⁸³ Thomas Eliot, **Kültür Üzerine Düşünceler**, Sevim Kantarcıoğlu (çev.), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981. s. 11-13.

sistem, duyu yapısı, yaşam tarzındaki unsurların karşılıklı ilişkileri ve ekonomik üretim aileden siyasi kurumlara kadar her şey anlamında tanımlamıştır.⁸⁴

Edward B. Tylor ise kültürü, bir toplumun üyesi olarak, insanoğlunun öğrendiği bilgi, inanç, sanat, hukuk, gelenek-görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan, karmaşık bir bütün olarak tanımlamaktadır.⁸⁵

Kültür, kıyafetlerden yeme ve içme biçimlerine, eğlence alışkanlıklarından serbest zamanları değerlendirmeye kadar gündelik hayatın biçimini belirleyen her türlü etkinliktir.⁸⁶

Kültür, toplumlarda kuşaktan kuşağa aktarılan gelenekleri ve soysal mirası içinde barındırır, dolayısıyla bir toplumun paylaştığı bütün değerler, alışkanlıklar ve adetleri içerir. Kültür, topluluk yaşamıyla ilgili olan her türlü sosyal yapıyı kapsamaktadır. Bu yapı, bireylerin davranışlarını düzenleyen bir üst yapı niteliğinde olup, bireyler sosyalleşme sürecinin sonunda kültürel davranışları öğrenirler.

Alan Swingewood, popüler bilinç düzleminde kültürün hiçbir zaman basitçe 'halk'a, bir bölgeye, aileye ya da tâbi bir katmana ait olmadığını savunur. Swingewood'a göre kültür, tarafsız bir kavram değildir; tarihseldir, özgüldür ve ideolojiktir.⁸⁷

Kültür, aynı toplumda yaşayan bireylerin paylaştıkları sembolleri de içerir. Kültür, bireylerin sonradan öğrendiği davranışları, değerleri ve davranış biçimlerini kapsadığından, kültürün nasıl öğretildiği ve yeniden nasıl üretildiği, kültürün önemli bir parçasını oluşturur.⁸⁸

Kültür sadece değerler, yargılar, tutumlar vs. taşıyan düşünsel bir süreç değildir. Kültür yaşanmış ve yaşanandır; yaşanmış ve yaşananla ilgilidir. Kültür insanların kendi hayat deneyleriyle biçimlenmiştir. Hayat biçimlerinin de bütünü oluşturmaktadır. Bu yaşam deneyimi bir zamanlar belli bir coğrafi bölgeye ait, yerel ve doğrudan birebir ilişkilerle oluşmaktadır. Günümüzde ise buna yoğun bir şekilde dolaylı, dışarıdan ve

---

⁸⁴ Terry Eagleton, **Kültür Yorumları**, Özge Çelik (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2005, s.48.

⁸⁵ Bozkurt Güvenç, **İnsan ve Kültür**, 7. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1996, s.102.

⁸⁶ Naci Bostancı, **Cumhuriyetimiz**, 1. Basım, Ankara: Vadi Yayınları, 2002, s.83.

⁸⁷ Alan Swingewood, **Kitle Kültürü Efsanesi**, Aykut Kansu (çev.), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1996, s.51.

⁸⁸ İrfan Erdoğan ve Korkmaz Alemdar, **Öteki Kuram**, 1. Basım, Ankara: ERK Yayınları, 2002, s. 253-257.

uzaktan gelen başkalarının yaşam deneyimleri ve özellikle dünyaya egemen bir piyasanın yaşam koşullarının belirlediği, planlı yaşam deneyimleri eklenmiştir.⁸⁹

Güneş, anahtar bir kavram olan kültürün zamanla, insanlar arası etkileşim ve toplumsal uyum çabalarının ürünü/sonucu olmaktan çıkıp endüstri toplumunun üretim ve pazar ortamlarında üretilen ve aynı şekilde tüketilen ürün haline geldiğini dile getirir.⁹⁰

Kültürel sürecin farklı işlevlere bölünmesiyle ortaya çıkan yeni kültürel yapı, bütünlükteki bu parçalanmaya koşut olarak yeni kültürel türler ortaya çıkarmıştır. Bunun ilk biçimlerinden birisi, seçkinler kültürü ile geniş kitlelerin kültürü olan popüler kültürün ortaya çıkışıdır. Diğer bölümlerde popüler kültürün özellikleri ve popüler kültürün diğer kültür formları ile ilişkisi ele alınacaktır.

3.2. Popüler Kültür Kavramı ve Tanımı

Popüler kelimesi etimolojik olarak Latince ‘populus’ kökünden ‘popularis’ten gelmekte ve ‘insan’, ‘insanlar’ anlamını taşımaktadır. Popüler kelimesi aynı zamanda ‘populace, popülasyon, public, publication, pub, people’ gibi kökenlerle akrabalıklara dayanmaktadır. Kelime hatta eşanlam olarak ‘common, demos, demokrasi’ gibi sözcüklerle de ilişkilendirilmekte olup Türkçe’de ‘halk, yaygınlık, ortaklaşacılık, kamu, demokrasi’ gibi Türkçe karşılıklara sahiptir.⁹¹

Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük’te popüler kelimesi, ‘*Halkın arasında yaşayan motiflere, öğelere yer veren, onlardan yararlanan, halkın zevkine uygun ve halk tarafından tutulan*’ olarak şeklinde tanımlanmıştır.⁹²

Popüler kültür, bugün genellikle ‘geniş halk kesimlerinin zevkine uygun’ anlamında kullanılmaktadır. Alemdar ve Erdoğan popüler kelimesinin önceleri, İngilizce dilsel orijinde halk olarak kullanıldığını ancak kelimenin bugün ‘*çoğunluk tarafından sevilen ve seçilen*’ anlamına doğru bir dönüşüm geçirdiğini belirtmişlerdir.⁹³

⁸⁹ İrfan Erdoğan, **Popüler Kültürün Ne Olduğu Üzerine**, Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, Ankara: MEB Yayınları, Popüler Kültür Özel Sayısı, Sayı: 57, 2004, s.8.

⁹⁰ Sadık Güneş, **Medya ve Kültür**, Ankara: Vadi Yayınları, 1996, s.37.

⁹¹ Veysel Batmaz, **Medya Popüler Kültürü Gizler**, İstanbul: Karakutu Yayınları, 2006, s. 19.

⁹² Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük,

<http://tdk.org.tr/TR/Genel/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAAF6AA849816B2EF4376734BED947CDE&Kelime=pop%C3%BCler> (24 Şubat 2011)

⁹³ Erdoğan ve Alemdar, **Popüler Kültür ve İletişim**, s. 33.

Popüler kavramı sivil toplumun ortaya çıkmasıyla yakından ilişkili olarak, ‘halka ait’ anlamdan, ‘insanların çoğu tarafından sevilen ve tercih edilen’ anlamına doğru bir evrim geçirmiştir.

Popüler kavramının ‘halk’, ‘nüfusun büyük çoğunluğu’, ‘halk-çoğunluk için’, ‘halk-çoğunluk tarafından’ gibi terimleri içine aldığı belirten Alemdar ve Erdoğan, popüler kavramının, ilk başta verdiği anlama göre belli bir grubun ürünü olmadığını ve belli bir grubun sahipliğini içermediğine dikkat çekerek popüler kültürü şöyle tanımlamışlardır:

“Popüler kültür, kültürel ‘şeylerin’ teknolojik araçlarla üretimi ve geniş iş bölümü etrafında kurulan kapitalist mal üretimi, pazarlaması, dağıtımı ve tüketimi biçimlerine dayanan bir kültürdür. Bu biçim, olmayınca örneğin, teknolojik çoğaltma, seri üretim, TV veya basın olmayınca bu araçlara dayanan böyle bir kültür biçimi de olmaz. Günümüzde popüler kültür, kitle üretimi yapan pazarın ekonomik, siyasal ve bilişselliğinin ifadesi olan kitle kültürünün somut ifadelerinden birisidir. Kitle kültürü ise tekeli kapitalizmin hem mal hem de imajlar satışını yapan, uluslararası pazarın değişmelerine ve gereksinimlerine göre biçimlenip değişen, önceden yapılmış, önceden kesilip biçilmiş paketlenip sunulmuş bir kültürü anlatır.”⁹⁴

James Lull ise ‘Popüler Kültür’ teriminin, İspanyolca ve Portekizce’de ‘halkın kültürü’ anlamına geldiğini, bu anlamda popülerin, ‘yaygın olan’, ‘ana akım’, ‘egemen olan’ ya da ‘ticari olarak başarılı olan’ anlamına gelmediğini söyler. Lull’a göre, ‘Latin dillerinde ve kültürlerinde popüler terimi, kültürün, sıradan halkın yaratıcılığından kaynaklandığı yönündeki görüşten daha fazlasını anlatır. Buna göre de popüler kültür, kaynağını halktan alandır, ona verilen değil. Bu yaklaşım, kültürel ürünlerin üreticileri ve tüketicileri arasındaki farklılıkları, kültür endüstrisi ve onun alımlanma ortamları arasındaki farklılıkları gündeme getirir.’⁹⁵

Raymond Williams de popüler kelimesinin Latince ‘popularis’ kavramından türeyerek başlangıçta ‘halka ait olan’ anlamına gelen hukuki ve siyasal bir terim olduğunu belirtir: ‘16. yüzyılda örneğin, popüler hükümet terimi, halk tarafından kurulan ve yürütülen bir siyasal sistem anlamına geliyordu. Ancak aynı zamanda aşağı ve değersiz anlamına da geliyordu. Sonradan hâkim olan ‘yaygın olarak tercih edilen’

---

⁹⁴ Erdoğan ve Alemdar, s. 34.

⁹⁵ James Lull, **Medya, İletişim, Kültür**, Nazife Güngör (çev.), Ankara: Vadi Yayınları, 2001, s.103.

veya ‘çok beğenilen’i ifade eden modern anlamlar içinde ise tanım, beğenilmek için hesaplı bir çaba göstermeyi içeriyordu.’⁹⁶

Popülerin günümüzde kullanıldığı biçimiyle iki temel tanımı vardır. Hâkim olan birinci tanımda, ‘popüler’ terimi yaygın olarak beğenilen, tüketilen anlamına gelmektedir. Bu tanıma Stuart Hall, ‘ticari’ tanım adını vermektedir. İkinci tanım ise ‘halka ait’ anlamına gelmektedir. Hall, halkın yaptığı ve yapmış olduğu her şeyi kapsamaya çalıştığı için bu tanıma ‘betimleyici’ tanım demektedir.⁹⁷

Ahmet Oktay göre ise popüler kültür gündelik yaşamın kültürüdür. Gerçekliğin olumsuz yanlarından kurtulmaya yarayan ve yapay mutluluklar üreten bir kültürdür. Popüler kültür ürünlerinde dile getirilen fantazyalar, egemen sınıfların karşısında yer alan sınıfların içinde üretilmiş olsalar bile, günümüzün teknolojikleşen toplumlarında aldanımcı/aldatımcı bir karakter taşır bu nedenle de popüler kültür büyük ölçüde ideolojiktir.

“Popüler kültür, ‘gündelik hayatın’ kültürüdür ve popüler kültürün önemi de buradan gelmektedir. Çünkü popüler kültür, iktidar ve ekonomi, tüm maddilikleri ve ağırlıklarıyla (yasalar, hapishaneler, polis, ordu, partiler, okul vs. kurumlar ile vergiler, ücret ve maaşlar, gelir dağılımındaki eşitsizlik/adaletsizlik) gündelik hayatta işlemektedir. Bütün ideolojik formasyonlar (siyasal, kültürel, düşünsel, cinsel, dinsel vs.) gündelik hayatta gerçekleşmektedir ve gündelik yaşam yönetenler ve yönetilenleri (birincil düzlemde sömürenler ve sömürülenleri) yan yana getirmektedir. Bu karşıt sınıf ve katmanlar, gündelik hayatın kültürel ve simgesel pratikleri içinde, şu ya da bu ölçüde de zaman zaman bir ortak paydaya sahip olarak iletişim ve etkileşime girmektedir.”⁹⁸

---

⁹⁶ Raymond Williams, **Anahtar Sözcükler**, Savaş Kılıç (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2005, s.285.

⁹⁷ Meral Özbek, **Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski**, 9. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2010, s.81.

⁹⁸ Ahmet Oktay, **Sanat ve Siyaset**, 2. Basım, İstanbul: Everest Yayınları, 2004, s.273-274.

3.2.1. Popüler Kültürün Özellikleri

'Popüler kültür' kavramı ile genel olarak içinde yaşadığımız dünyanın tüm yönleri kastedilmektedir. İrfan Erdoğan, popüler kültürün genel karakterlerini şu şekilde sıralamaktadır:⁹⁹

- 1- Formüller ve tekrarlarla standartlaşmıştır.
- 2- Daha çok dileklerin gerçekleşmesini (fantezileri) ön plana çıkarır.
- 3- Sistemin ve pazarın çıkarına ise (moda, yiyecek, içecek, eğlence) kolektifliği destekler. Çıkarına karşysa (örneğin işsizlik, grevler, ücret sorunu) bireyselliği vurgular.
- 4- Ahlak ve resmi sansür karşısında risk almaz.
- 5- Halk/folk kültüründen farklı olarak, popüler kültür onu kullanan toplum tarafından üretilen kültürel kaynaklardan oluşmaz.
- 6- Sadece ürün tüketilmez aynı zamanda insanın kendiyile ve başkalarıyla olan ilişkisel anlamlar tüketilir ve üretilir.
- 7- Yaratılan duyarlılık ve duygusallıklarla burjuva üretim ve yaşam tarzı yüceltilir ve idealleştirilir.
- 8- Gösteriş ve imajlar/görüntüler özün üstüne çökertilir, önüne geçirilir.

Herbert J. Gans, Popüler Kültür ve Yüksek Kültür adlı eserinde kitle kültürünün/popüler kültürün özelliklerini 4 tema üzerinde açıklamıştır.¹⁰⁰

1- *Popüler kültür yaratmanın olumsuz özelliği*: Popüler kültür sevimsizdir; çünkü yüksek kültürün aksine, kâr zihniyeti yatırımcılar tarafından sadece parasını ödeyen izleyiciyi memnun etmek üzere toptan üretilir.

2- *Yüksek kültür üzerindeki olumsuz etkileri*: Popüler kültür yüksek kültürden alıntı yapar, böylece onu ayağa düşürür; ayrıca geleceğin pekçok yüksek kültür yaratıcısını bastan çıkarır, böylece onun yetenek kaynağını tüketir.

---

⁹⁹ İrfan Erdoğan, **Popüler Kültürde Gasp ve Popülerin Gayrı Meşruluğu**, Doğu Batı Dergisi, Popüler Kültür Özel Sayısı, Yıl:4 Sayı:15 Ankara, 2001, s.73.

¹⁰⁰ Herbert J. Gans, **Popüler kültür ve Yüksek Kültür**, Emine Onaran İncirlioğlu (çev.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005, s.43.

3- *Popüler kültür izleyicileri üzerindeki olumsuz etkileri:* Popüler kültür içeriğinin tüketilmesi en iyi olasılıkla sahte mutluluklar yaratır, en kötü olasılıkla da, izleyiciye duygusal olarak zarar verir.

4- *Toplum üzerindeki olumsuz etkileri:* Popüler kültürün yaygınlaşması yalnızca toplumun kültürel -ya da uygarlık- kalitesini düşürmekle kalmaz, aynı zamanda diktatörlüğe eğilimli demagogların kullandığı kitle ikna yollarına tuhaf bir biçimde ilgi gösteren, edilgen bir izleyici kitlesi yaratarak totaliter rejimlere çanak tutar.

Batmaz da popüler kültürün, gündelik yaşamın kültürü olduğunu ve emeğin gündelik olarak yeniden üretilmesinin bir girdisi olan 'eğlence'yi içerdiğini savunur. Popüler kültürün belirli bir hayat tarzının 'ideolojik' olarak yeniden üretilmesinin ön koşullarını sağladığını ve gündelik ideolojinin yaygınlaşması ve onaylanması için gereken ortamı sağladığını öne sürer. Batmaz, popüler kültürün özellikleri şöyle sıralar:¹⁰¹

- 1- Biçim olarak orta karmaşıklıktadır.
- 2- Parayla elde edilebilir, oldukça ucuzdur.
- 3- Copyright, patent veya sahiplik yoluyla tüketime açıktır.
- 4- Aktarımı ya da iletimi, ortam ve teknoloji olarak dolaylıdır.
- 5- Bilinen bir kaynağı ya da yaratıcısı (üreticisi) vardır.
- 6- Standartlaştırılmış, yeniden şekillendirilmiş veya çoklaştırılmış olarak gösterime sunulur.
- 7- Kültürel değerleri ve gelenekleri, yeni formüller biçiminde yansıtır.
- 8- Üreten ve tüketen arasında sosyal statü farkı vardır.
- 9 - Üreticileri ve sunucuları profesyoneldir.
- 10- Ürün tüketiciye dönüktür.

Popüler kültür, bir kullanım ve tüketim kültürüdür. Sürekli kalıcılığın söz konusu olmadığı popüler kültürde, sürekli değişimle, sermayenin ve sermaye sisteminin, sürdürülebilirliği gerçekleştirilir. Popüler kültürde ürünler hiçbir zaman sürekli olarak piyasada yer almazlar. Her daim bir dönüşüm ve yenilenme içindedirler.

---

¹⁰¹ Batmaz, s. 87-88.

En marka olan giysileri giymeden, en moda olan şarkıları dinlemeye, en ‘in’ olan mekânlarda yeme ve içmeye kadar süre giden bir tüketici kazanma mücadelesi vardır.

“Müzik alanında popülerlik, her hafta değişen ‘TOP 40’ içinde olma ve bunları dinlemedir. Giyimde popüler olan şey mevsimlerle değişen modayla gelen güdümlü kültürel yaşamdır. Yeme ve içmede Pepsi ve Coca Cola; Malboro ve Winston; Pizza Hut ve Pizza King; Mc Donalds ve Burger King arasındaki özgür seçim için tüketiciyi kazanma mücadelesidir.”¹⁰²

Popüler kültür kısa ömürlüdür, çarçabuk tüketilirler, yeniden tekrarlanmaları gerekir, bundan dolayı popüler kültürdeki pes peşelik ile tekrar, gündelik yaşamın rutinlerine kolaylıkla uyan bir rutinleşme üretir.¹⁰³ Kullanmak ve tüketmek, popüler kültür ürünlerinin her aşamasında bulunmaktadır. Bu kullanıp-atmak mücadelesinde yeni popüler kültür ürünleri yaratılırken diğer bir popüler kültür ürünlerinden yararlanılır:

“Popülerin yaratılmasında aynı zamanda diğer popülerler kullanılır: Popüler spor; popüler sporcu ve sanatçılar; popüler yapılan fikirler ve ideolojiler; popülerleştirilmiş anneler ve kaynanalar; popüler televizyon ve televizyon programları; popüler magazin ve dergi kahramanları; popüler seks ve seks ilişkileri bunlardan birkaçıdır. Bu popülerler de kullanılarak paketlenmiş popüleri, tüketiciler alır boğazlarına takarlar, saçlarına ve yüzlerine sürerler, midelerine indirirler, üstlerine alırlar, ayaklarına takar ve giyerler, bilinçlerine katarlar ve diğer inanlara bunu çeşitli yollarla gösterirler.”¹⁰⁴

---

¹⁰² Erdoğan ve Alemdar, s. 34-35.

¹⁰³ John Fiske, **Popüler Kültürü Anlamak**, Süleyman İrvan (çev.), Ankara: ERK Yayınları, 1999, s. 84.

¹⁰⁴ Erdoğan ve Alemdar, s. 35.

3.3. Popüler Kültürün Diğer Kültür Formlarıyla İlişkisi

“Popüler kültür kökleri yerel geleneklerde bulunan halk inançlarını, pratiklerini ve nesnelere içerir; popüler kültürün içeriğinde popülerleştirilmiş seçkin kültürel biçimlerin yanı sıra müze geleneği düzeyine yükseltilmiş popüler biçimler de bulunmaktadır.”¹⁰⁵

Popüleri, popüler yapan güç, kitleleri tüketime yönlendiren ideoloji, sermaye ve ekonomidir. Bu açıdan bakıldığında popüler kültürün kaynağı yalnızca kültür endüstrisi değil aynı zamanda da halk olmaktadır. Ancak bu durum popüler kültürünün aynı zamanda halk kültürü olduğu sonucunu doğurmamaktadır. Kent yaşamının genişlemesi ve çeşitlenmesiyle meta olarak üretilmeye başlayan popüler kültür ürünleri ile halkın kendiliğinden ürettiği folklor ürünleri birbirinden farklıdır.

Ahmet Oktay, folk kültürünün özelliklerini şöyle sıralamaktadır:¹⁰⁶

- 1- Biçimi basittir.
- 2- Her türlü duyu ya da gelenek aracılığıyla doğrudan aktarılabilen ya da iletilebilen bir yapıdadır.
- 3- Anonimdir.
- 4- İçinden çıktığı grubun değer yargılarını içerir ve iletir.
- 5- Ürün tüketiciye dönüktür.
- 6- Genellikle herkes için parasızdır.

Popüler kültür, satın alınan bir şey ise halk kültürü de o kültürü kullananlar tarafında yaratılır. Popüler kültür ürünleri ticari değeri olan bir maldır. Bu ürünlerin parasal anlamda karşılığı olup alınır ve satılabilirler. Halk kültüründe ise satma ya da satın alma aranmaz, o bir toplumun ortak davranışlarının, geleneklerinin, adetlerinin bir toplamıdır; alım-satım değeri olan bir meta değildir. Dolayısıyla halk kültüründe bir statü yoktur, mühim olan onun anlamı ve kullanım değeridir.

---

¹⁰⁵ Erol Mutlu, **Popüler Kültürü Eleştirmek**, Doğu Batı Düşünce Dergisi, Popüler Kültür Sayısı, Sayı:15, 2004, 2004, s.19.

¹⁰⁶ Ahmet Oktay, **Türkiye’de Popüler Kültür**, 5. Basım, İstanbul: Everest Yayınları, 2002, s.13.

Halk kültürü ile popüler kültür arasındaki bir temel fark da kültürün üretimi ile ilgilidir. Geçmişte halk arasında söyleyişler, ağıtlar, ozanlar, türküler, destanlar yaygın olup, etkili güç halktır. Geçmişte halkın bu günlük pratikleri ile halk kültürü oluşturmuştur. Ancak popüler kültürün kaynağına bakıldığında aynı durum gözlenemez. Popüler kültürün kaynağı, onu üreten, tüketicilere bu ürünleri tüketmelerine salık veren eğlence, kültür ve turizm gibi endüstrilerdir. Popüler kültür aynı zamanda mekaniksel çoğaltmaya dayalı olup nitelik olarak yoksundur. Kitle iletişim araçları ile kitlelerin içlerine çökertilmiştir. Bir şeyin nerede, nasıl, hangi şekilde üretileceği ve tüketileceği endüstriler tarafından belirlenir. Dolayısıyla popüler kültür yalnızca bu ürünlerin, bu endüstrilerin kaynağı değil aynı zamanda bunları ve toplumun bütününün arasındaki etkileşimin bir ürünüdür.

“Popüler kültür kavramı günümüzde ‘halkın, halka ait, halktan’ anlamını taşımamaktadır. Popüler kültür kavramının halk veya folk ile olan bu bağı geçerliliğini yitirmiştir. Halk ve folk kültürü yerelliğini ve anonimliliğini koruduğu ölçüde halkın olarak kalmaktadır. Fakat popüler kültür kavramındaki aitlik kapitalist pazar mekanizmasının bir parçası olmuştur. Popüler kültür kavramı üzerindeki mücadele, kavram ‘kitle üretim endüstrileri tarafından üretilen ürünlerin yaygın kullanımı’ anlamına dönüştürülerek kapitalist sermaye lehine dönüşüme uğratılmıştır. Böylece popüler kültür kavramı bir zaman ait olduğu yerinden edilerek, pazarda üretilen ve satılan diğer mallar gibi, ticari bakımdan üretilen ve pazarlanan kültür yerine taşınmıştır.”¹⁰⁷

Popüler kültürün bir diğer özelliği ise kendi biçimlerinin birçoğunu, halk/folk kültüründen almasıdır. Ancak bu ürünleri işlevsel olarak dönüşümlere uğratmış ve kendine mal etmiştir. Bu dönüşüm süresince halk/folk kültürü ürünlerinin biçimlerini değiştirmiş ve özünü boşaltarak yeniden bir biçim yaratmış ve onu kültür endüstrisinin üretim yerine taşımıştır. Yerel olan şeyler, halkın geleneksel yaşam biçimi, adetleri, yöresel oyunları, bir satış ve promosyon aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle televizyon programlarında, TV dizilerinde yerellik, ideolojik yahut pazarlama amacıyla izler kitleye içi boşatılarak sunulmuş, sermayenin popüler kültürüne dönüştürülmüştür. Burada dikkat çekilmesi gereken diğer bir nokta ise popülerleştirilemeyen ya da işlevsel olmayan yerel olan şeyler ise çoğunlukla

---

¹⁰⁷ İrfan Erdoğan, **Popüler Kültürde Gasp ve Popülerin Gayrı Meşruluğu**, 2001, Doğu Batı Düşünce Dergisi, Popüler Kültür Özel Sayısı, Yıl:4 Sayı:15 2004, Ankara, s.72.

unutturulmuş, yok olmuş ya da değersizleştirilmiştir. Popüler kültür genel itibariyle ticari amaçlı olup bu kültürün üreticileri çağın ruhunu yakalamak zorundadır. Buradaki amaç, ürettiğini en fazla gelir getirecek biçimde satmak ve kâr etmektir. Bunu yaparken de reklamcılık sektörü devreye girmektedir. Popüler kültür, toplumun ilgi ve yönelimlerini yansıtır, ancak aynı zamanda bu ilgi ve yönelimleri büyük oranda da yönlendirmektedir.

“Popüler kültür, alınıp satılan mal ve malı içeren ve malla gelen, mal hakkındaki ilişkidir. Malın üretimiyle ve dağıtımıyla ilgili ilişki özel mülkiyet yapısına ve ücret politikalarından geçerek zenginliklerin yaratılması ve yoksun bırakmaya dayanır. Malın tüketimiyle ilgili ilişki satın alma, kullanma, tüketme/atma yoluyla gerçekleştirilen üretmedir. Sadece bu tüketmeye dayanarak ‘halka istediği veriliyor’ demek veya popüler kültür ‘dayatılmayan, halkın kendini ifade eden, halkı ve yaşadığını anlatan bir kültürdür’ demek sermayenin çıkarına hizmet eden ciddi bilinç yönetimi anlamına gelir.”¹⁰⁸

Soygüder, popüler kültürün, hem halk kültürüne hem de üst kültüre bulaştığını, her iki kültürün de kendine ait özelliklerini alarak yeniden oluştuğunu belirtmiştir.¹⁰⁹ Veysel Batmaz da benzer bir yaklaşımda bulunarak popüler kültür olgusunun, folk kültürü ile seçkin kültürün yapay bir birleşimi olma özelliğini taşıdığını söyler. Batmaz’a göre, tarihsel olarak popülerlik olgusu, kentleşme olgusu ile eş anlamlı olup, hangi dönemde kent varsa, o dönemde de, yaygın kültür olarak folk geleneğinin dışında bir popüler kültür doğduğunu öne sürer.¹¹⁰

Popüler kültür ile halk kültürü arasındaki belirtilen farklılıklar, yüksek kültür ile popüler kültür arasında da bulunmaktadır. 18. yüzyıldaki Hümanist söylem ve 19. yüzyıl Alman Romantizmi’nde dayanak bulan yüksek kültür-popüler kültür ayrımı günümüzdeki anlamıyla kullanılan modern döneme ait bir ikilem olarak karşımıza çıkmaktadır.¹¹¹ Ancak kavramının ilk olarak ortaya çıkışı, Eski Yunan’daki akademilerin kurulmasıyla birlikte olmuştur. O dönemde yüksek sanatın ifadesi liberal

¹⁰⁸ Erdoğan ve Alemdar, s. 36-37.

¹⁰⁹ Şebnem Soygüder, **Eyvah Paparazzi**, 1. Basım, İstanbul: Om Yayınevi, 2003, s. 25.

¹¹⁰ Batmaz, **Popüler Kültür Üzerine Değişik Kuramsal Yaklaşımlar**, İletişim 1981/1, Ankara: ATA Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu Yayını No:2. s, 175.

¹¹¹ Özbek, s.63.

sanatlarla temsil edilirken, aşağı kültürü ifade eden mekanik sanatlar ve bu ikisi arasındaki ayırım o gün kurulmuş olan akademiler yoluyla kurumsallaşmıştır.¹¹²

Yüksek kültür ile popüler kültür ayrımı, genel itibariyle elitist ve popülist yaklaşımlar arasında tartışılmaktadır. Bu bağlamdaki ikilik içinde, elitist yaklaşımın dayanak noktası, yüksek kültür ile popüler kültür ayrımı iken, popülist yaklaşımda ise hedef, popüler olmandır.¹¹³

Ana akım görüşlerine göre popüler kültür, yüksek kültürün ürünlerine sahip değildir. Yüksek kültürde, yüksek kavramıyla bir sınıfın ayırt edici özelliği ve bu ayırt ediciliğin korunması kast edilmektedir. “Yüksek kültür, seçkinler sınıfının kültürüdür: Geçmişin yüksek kültür ürünlerini (klasiklerini) içerir; keşfedici, yaratıcı ve devrimci bir kültürdür, yani geleceğe dönüktür. Tiyatro, bale, güzel sanatlar, şiir gibi...”¹¹⁴

“Yüksek kültürün üretimi yüksek kültüre dahil olanlar ve onlar için çalışanlar tarafından yüksek kültür için üretilir. Yüksek kültürü belirleyen pratikler, o kültürü oluşturan insanların günlük yaşam şekilleridir. Bu yaşam şekliyle belli pratikler içeri alınırken, diğerleri dışarıda bırakılır. Böylece yüksek kültür olmayan da belirlenmiş olur.”¹¹⁵

Yüksek kültür ile popüler kültür arasındaki en önemli çağdaş ayırım, izleyicilerin sayısı ve çeşitliliğinde belirginleşmektedir.¹¹⁶ Yüksek kültür ürünleri, küçük bir gruba hitap ederken, popüler kültür, sayısal bakımdan çoğunluğa hitap etmektedir. Bu anlamda yüksek kültür ile popüler kültür arasındaki en önemli ayırt edici özellik, bir ürünün çoğunluk tarafından sevilmesi ve kabul görmesidir. Bu noktada, nitelikli olmaktan önce çoğunluk tarafından kabul görmenin popüler kültür ürünlerinin özünü oluşturduğunu belirtmek mümkündür. Popüler kültürün bir diğer özelliği ise kitlelerin kültürü olması ve genellikle kitle iletişimi ile iletilmesidir. Yüksek kültür ise popüler kültürden farklı olarak belli bir sınıfın yaşam biçimini, düşüncelerini yahut kullandıklarını anlatmaktadır.

---

¹¹² Ali Akay, **Kapitalizm ve Pop Kültür**, 1. Basım, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2002, s.43.

¹¹³ Gökçen Ertuğrul Apaydın, **Popüler Kültür ve İktidar Sorunu**, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:4, Bahar 2001, s.31.

¹¹⁴ Erdoğan ve Alemdar, s.44.

¹¹⁵ Erdoğan ve Alemdar, s.46.

¹¹⁶ Raymond Williams, **Kültür**, Çev. Suavi Aydın, Ankara: İmge Kitabevi, 1993, s. 125.

“Yüksek kültür ülkenin bütününde belki yarım milyonu geçmeyecek, küçük bir grup insana hitap ederken, popüler bir televizyon programı 40 milyonun üzerinde izleyiciyi çekebilir. Popüler kültür izleyicisi daha geniş olduğu için aynı zamanda daha heterojendir de ve her ne kadar yüksek kültür kamusu kendi beğenilerinin kişiselliği ile övünüyor olsa da aslında popüler kültür kamularından daha homojendir. İzleyici sayısının büyüklüğü hesaba katıldığında, popüler kültür çoğunlukla toplu olarak üretilir ama yüksek kültürün büyük bir kısmı da öyle, örneğin kitaplar, plaklar, filmler. Birkaç yüksek kültür kullanıcısı orijinal resim satın alabilecek kadar varlıklıdır ama çoğu tıpkı popüler sanat alıcılar gibi seri üretilmiş baskılarla yetinmek zorundadırlar.”¹¹⁷

Kitle üretiminin gelişmesi ile birlikte bir zamanlar yüksek kültüre ait olanların bazılarının kopyaları yapılmış, çoğaltılmıştır. Mekanik yolla çoğaltılarak kopyaları yapılan bu ürünler ise kitle pazarına sunulmuştur. Bugün kitle üretim gelişmesi ile klasik müzik, drama, opera, resim ve heykel gibi ürünler geniş kitlelerin tüketimine sunulmaktadır. Bu üretim biçimi ise daha önce yüksek kültür ürünlerine ulaşma olanağı olmayan geniş halk kitlelerine tüketme olanağı sağlamış, kitleler de bu ürünlerin kopyalarına ucuza satın alarak ulaşabilmiştir.

Yüksek kültür ürünlerinin kopyalanarak seri üretime sunulması ve sonrasında kitle pazarından geçerek erişime ulaşmasının kolaylaşması bazı tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Bazı görüşlere göre yüksek kültür ürünlerinin seri üretime uğraması bu kültür ürünlerinin bayağılaşmasına neden olmuştur. Gans, popüler kültürün yüksek kültür için tehlikesinin iki şekilde olduğunu belirtir: ‘Popüler kültürün yüksek kültür içeriğinden alıntı yaparak onun ayağa düşmesine yol açması ve popüler kültürün iktisadi teşvikler sağlayarak olası yüksek kültür yaratıcılarının aklını çelebilmeye gücünün olması, dolayısıyla da yüksek kültürün kalitesine de hanel getirmesi.’¹¹⁸

Toplumların ekonomik sisteminin kapitalizme doğru yön değiştirmesi sanatın metalaşmasını ve sanat eserlerinin piyasada yer bulmasına ve sanatın özel karakterinde önemli bir dönüşüme neden olması gibi nedenler dolayısı ile elitist yaklaşım tarafından popüler kültür yok sayılmıştır. Bu dönüşüm de kültürün özel bir alanı olarak sanatın algılanışında da bazı değişimleri meydana getirmiştir. Pazar ve tüketim kavramlarının bireyler tarafından benimsenmesi ve Marksist temelli hegemonik ideoloji terimi sanatın

---

¹¹⁷ Gans, s. 45-46.

¹¹⁸ Gans, s. 50-51.

da yüksek kültür ve kitle kültürü olarak çift yönlü ele alınmasına yol açmıştır. Sanatın metalaştırılması süreci; kapitalist gelişmenin daha ileriki yıllarında yüksek sanata ait bazı klasik sanat eserlerinin içerisine popüler nesnelere karıştırılmasıyla ve bu yolla sanatın poplaştırılması süreciyle birlikte ortaya çıkmaya başlamıştır ve bu gelişmeyle birlikte yüksek sanat saflığından çok şey kaybetmiştir.

Günümüz toplumlarında kitle iletişim araçlarının önderliğinde kültürlerin birbirlerine göre farklılıklarını ortaya koymak artık mümkün olamamaktadır. Popüler kültürün tüketimle olan ilişkisiyle birlikte toplumların sahip olduğu kültürün satılabilir birer meta biçimine dönüşmesi, yüksek kültüre ait ürünlerin de zaman zaman popüler kültüre, bazen de popüler kültüre ait ürünlerin yüksek kültürüne karışması sonucunu doğurmuştur.

3.4. Popüler Kültüre Farklı Yaklaşımlar

Bugüne dek birçok sosyal bilimci popüler kültür üzerine çalışmalar yapmış, popüler kültürün üretim ve tüketim sürecindeki ideolojik işlevleri üzerine yakın yahut farklı yaklaşımlarda bulunmuşlardır. Popüler kültürün ‘özgürleştirici ya da hegemonik’ özellikleri kapsamında farklı görüşler bulunmaktadır. Marx, Althusser, Gramsci gibi kuramcılar ile Frankfurt Okulu temsilcileri popüler kültüre olumsuz yaklaşmışlar, popüler kültürü, kitle kültürü (mass culture) ile aynı olarak ele almışlar, konuyu yüksek kültür ile kitle kültürü ikilemi tartışması kapsamında incelemişlerdir. Bu görüşe göre popüler kültür, kitleleri yanlış bilinçlendirmekte ve güdüp yönetmektedir. Popüler kültürün, kültür endüstrisi tarafından oluşturulduğunu savunmuşlardır.

Bu görüşe karşı çıkan İngiliz Kültürel Çalışmalar Okulu ile onu takip eden John Fiske gibi sosyal bilimciler ise popüler kültüre olumlu yaklaşır, onun yararlı olduğunu kabul etmektedirler. Onlara göre popüler kültür, ‘halkın sesi’dir ve kitle endüstrisi tarafından değil, halk tarafından oluşturulmuştur. Popüler kültürün, kitle kültüründen ayrı olduğu, özellikle tüketim anında halkın tercihinin ‘bilinçli’ olduğu vurgulanmıştır. İngiliz Kültürel Çalışmaları ekolü olarak adlandırılan bu ‘Kültürelci Yaklaşım’, popüler kültürü, Endüstri Devrimi’nden sonra folklorik anlamda halk kültürü yerine, gündelik hayatın ve halka ait olanın sunulması olarak değerlendirir. Bu

yaklaşımın en temel varsayımı ‘popüler kültür yoluyla halk kendini doğrular ve kendini devamlı surette inşa eder’.¹¹⁹

3.4.1. Popüler Kültüre Olumsuz Yaklaşımlar – Frankfurt Okulu ve Gündüp Yönetme Kuramı

Popüler kültürün ‘özgürleştirici veya hegemonik’ özellikleri konusunda ana hatlarıyla iki görüş bulunmaktadır. Marx, Gramsci, Althusser gibi yazarlar ile Frankfurt Okulu temsilcileri popüler kültüre olumsuz yaklaşmakta, popüler kültürü kitle kültürüyle aynı olarak ele almaktadırlar ve konuyu yüksek kültür ile kitle kültürü ikilemi tartışması içinde incelerler. Bu görüşe göre popüler kültür kitleleri gündüp yönetmekte ve kitleleri yanlış bilinçlendirmektedir.

Karl Marx’ın ideoloji ve bu bağlamdaki ‘yanlış bilinç’ kavramı popüler kültürü teorize etmek adına önemli ipuçları vermektedir. Marx, ideolojiyi, insanların kendi sosyal konumlarını farketmelerini engelleyen ve burjuva değerleri tarafından üretilen, yapay bir yanlış bilinç olarak tanımlamıştır. Marx, herhangi bir toplumdaki ideolojinin, ekonomik gücü elinde bulunduran hakim sınıf tarafından oluşturulduğunu ileri sürmüştür. Bu bağlamda dünyayı anlamlandırmamız da bu politik yönlendirmenin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.¹²⁰

Marx’a göre insanlık tarihi, geçmişte ve günümüzde sınıf mücadelesi sonucunda oluşmuştur. Hakim sınıfların fikirleri ise bütün çağlarda aynı zamanda hakim ideolojidir. Toplum içerisindeki güç sahipleri, aynı zamanda kendi ideolojilerini kitlelere benimsetirler. Bununla birlikte maddi gücü elinde tutanlar da aynı zamanda zihinsel alana hâkim olurlar.

Marx, alt sınıfların yani işçi sınıfının kendi toplumsal deneyimlerini, toplumsal ilişkilerini ve dolayısıyla kendilerini, kendilerine ait olmayan fikirler aracılığıyla anlamaya yönlendirildiklerini savunur. Bu fikirlerin de ekonomik, siyasal ve toplumsal

---

¹¹⁹ Sıtkı Yıldız, **Televizyonlarda Yayınlanan Magazin, Eğlence ve Yarışma Türü Programların Toplumsal Kültür Üzerine Etkileri –Kırıkkale ve Ankara Örneği-**, Bilim ve Aklın Aydınlığında Dergisi MEB Yayınları, Popüler Kültür ve Gençlik Özel Sayısı, Sayı:57, 2004, s. 173-174.

¹²⁰ Karl Marx ve Friedrich Engels, **Alman İdeolojisi**, Sevim Belli (çev.), Ankara: Sol Yayınları, 1996, s.41.

çıkarları işçi sınıfından farklı olan ve etken biçimde onlara karşı olan bir sınıfın fikirleri olduğunu ileri sürer.

Marx'ın hakim sınıfların sahip olduğu iktidar ve de ekonomik güç yoluyla, kendi ideolojilerini ellerindeki araçlar vasıtası ile bağımlı sınıfların belleklerinde içselleştirmesi teorisinden yola çıkan Marksist yaklaşım, kitle iletişim araçlarını ellerinde tutan seçkinlerin, aracın ideolojisi ve söylemi üzerinde doğrudan etkili olduğunu ileri sürer. Buna göre, modern medya günümüzde, medya üretim faktörleri ve üretim olanaklarıyla kapitalizme uyulanmış olan bir endüstridir. Hâkim sınıfın hakimiyetinde olan medya, bu sınıfın fikirlerinin taşıyıcılığını yapmaktadır. İdeolojik olarak çalışan medya, alternatif fikirlere yahut bağımlı sınıfların önceliklerine ve farklı kimliklerine sistem içerisinde yer vermez. Bu bağlamda medya, bağımlı sınıfların yanlış bilinçlendirilmesinin aracılığını yapar.

Louis Althusser'e göre ideoloji, toplumsal yaşantıyı farklı biçimde fakat her zaman ve her aşamada kendiliğinden etkileyen bir oluşumdur. Toplumsal pratik ile ideoloji iç içedir. Tüm sisteme yayılmış, toplumsal varoluşun tüm biçimlerinde yer etmiştir.

Althusser, ideoloji ile ilgili üç ana tez ileri sürmüştür:¹²¹

- 1- İdeolojinin tarihi yoktur.
- 2- İdeoloji bireylerin gerçek varoluş koşullarıyla aralarındaki hayali ilişkilerini temsil eder, bu ilişkilerin bir tasarımıdır.
- 3- İdeoloji bireyleri özne olarak çağırır.

İdeolojinin toplumsal formasyonla birlikte varolan, her şeyi etkileyen önemli bir yapı ve güç olduğunu ileri süren Althusser, ideolojiyi yaymada kullanılan aygıtların devletin olabileceği gibi devlet dışı da olabileceğini belirtmiştir. Devletin hem baskıcı aygıtlarının hem de ideolojik aygıtlarının olduğunu ama bunların aralarında kesin bir sınırın olmadığını savunur. Buna göre ideolojik çaba hem kullanılan aygıtta hem de onun eylem ve işleminde konuşlanmıştır ve yaşam pratiğiyle birlikte yürümektedir. Üretim ilişkilerinin yeniden üretimini de sahip olduğu ideolojik gücü kullanarak, devletin bu iki tür aracı sağlar.

---

¹²¹ Metin Kazancı, **Althusser, İdeoloji ve İletişimin Dayanılmaz Ağırlığı**, İstanbul Üniversitesi, İletişim Fakültesi Dergisi, Bahar 2006 Sayısı, s.5. (<http://ilef.ankara.edu.tr/id/yazi.php?yad=10301> 25 Mart 2011)

İdeoloji, Althusser'e göre bir sınıfın diğerine kabul ettirdiği, empoze ettiği bir düşünceler dizgesi değil tüm sınıfların katıldığı, geçmişten gelen fakat geleceğe de uzanan, her yana yayılmış pratikler toplamıdır ve ondan kaçmak olanaksızdır. İdeoloji bireylere, egemen değer ve nosyonları benimseterek onların yaşadıkları sistemle uyumlu hale gelmelerini ya da yeni uyumlu yaşam sistemleri kurmalarını sağlar. Bu işleyiş adeta otomatiktir ve ideoloji; kavrayışla ilgili değil deneyimle, pratikle ilgili gerçektir.

Althusser'e göre, dünyayla yaşanan ilişki esas olarak bireyin bir özne olarak kurulduğu süreçten ibarettir. Bu her bireye, toplumsal pratiklere girdiğinde bir toplumsal kimlik veren çeşitli terimlerle hitap edilmesi ya da çağırılması ile olur. Birey, çağırıldığı özne konumunu (toplumsal kimliği) kabul ederse ideolojinin sürekli olarak olumlandığı, evetlendiği bir dünyayı deneyimler. İdeolojik çağırma esas olarak devletin ideolojik aygıtları, yani kilise, aile, eğitim sistemi, sendikalar, iletişim araçları vb. ile olur.¹²²

Hegemon kavramı, ilk olarak eski Yunan'da lider, 'hegemonya' kavramı ise, bir şehirdevletinin diğer şehir devletleri üzerindeki üstünlüğü, anlamında kullanılmıştır.¹²³ Elestirel teoride ise hegemonya kavramı, temelini Gramsci'nin tanımladığı 'hegemonya' kavramından almıştır.

Marx'ın açtığı yoldan ilerleyen Gramsci, burjuvazinin halk kitleleri üzerinde hegemonya kurma sürecinde sadece asker ve polis gibi baskıcı aygıtlardan yararlanılmadığını aynı zamanda kültür, medya, ahlak ve eğitim kurumları gibi sivil aygıtlarında bu aşamada büyük etkilerinin olduğunu savunmuştur.¹²⁴ Gramsci, üstyapıların iki büyük katı olduğunu savunur: Sivil toplum ve devlet. Yönetici sınıfların tahakkümü, zor kullanmanın veya dolaysız denetimin yanı sıra, bunlardan çok daha etkili şekilde, bağımlı kümelerin rızasıyla sağlanır. Gramsci'ye göre devlet zora, baskıya ve siyasal egemenliğe dayalı bir iktidar alanıdır, sivil toplum ise devlet ve üretim dışında yer alan ve ona dayalı olan bir hegemonya alanıdır. Bu iki ayrı alanın kesin biçimde ayrıldığı söylenemez. Çünkü kapitalist sistem baskı ve onayın

---

¹²² Erol Mutlu, **İletişim Sözlüğü**, 2. Basım, Ankara: Ark Yayınevi, 1994, s. 161

¹²³ Safa Kılıçlıoğlu, Nezihe Araz ve Hakkı Devrim, **Meydan Larousse Ansiklopedisi**, 5. Cilt, Meydan Yayınevi, İstanbul, 1979, s. 747.

¹²⁴ Antonio Gramsci, **Hapishane Defterleri**, Adnan Cemgil (çev.), İstanbul: Belge Yayınları, 1997, s., 312.

bütünüdür.¹²⁵ Gramsci'ye göre sivil toplum yalnızca siyasal partiler, sendikalar ve medya gibi kurumları kaplamamaktadır, aynı zamanda ideolojik ve ekonomik işlevleri bulunan kilise ve aileyi de içermektedir. Sivil toplum alanı, sınıfların iktisadi, politik ve ideolojik güce sahip olabilmek için çekiştikleri bir savaş alanıdır.¹²⁶

Hegemonyayı kapitalist toplumlardaki sosyal düzeni korumanın başlıca aracı olarak gören Gramsci, toplumun üst yapısı üzerinde önemle durur ve onun ideoloji üreten kurumlarını anlam ve güç düzeyindeki mücadele içinde değerlendirir. Hâkim sınıfların, ideolojiyi olumlu bir yönde hegemonya inşa etmek için kullanmalarının yolu, meşruiyet ve rıza yoluyladır. Rızanın üretimi gerçekleştiğinde ise iktidarın kontrolünde bir 'ortak duyu' inşa edilebilir. Böylelikle hâkim sınıfların ideolojisi meşrulaştırılır ve ideolojik işleyişi gizlenir ve bu durum, 'ideoloji' olarak görülmez. Bu meşrulaştırmanın ardından da ideoloji, kitlelerin bilinçlerinde ve gündelik alışkanlıklarında yeniden üretilir. İktidarın yeniden üretiminde 'devletin ideolojik aygıtları' aktif rol oynar ve toplumun iktidara olan bağımlılığını kuvvetlendirirler. Özellikle medya kurumları, sürekli olarak tutarlı bir ideoloji ile toplumsal yapıyı yönetilen sınıfların tahakküm altına almalarına kendi rızalarıyla katlanmaları aracılığıyla yeniden üreten ve haklılaştıran bir dizi ortak duyuşsal değerler ve mekanizmalar üreterek hegemonyacı bir işlev görürler.

Gramsci, ayrıca hegemonyanın, özünde istikrarlı olmayan bir doğası olduğunu da savunur ve hegemonyanın sürekli olarak yeniden müzakere edildiğini öne sürer. Pazarlık konusu olur ve yeniden kurulur.¹²⁷ Hiçbir tekil sınıfsal çıkar, diğer tüm grupların sürekli ve değişmeyen rızasını sağlayamaz. Her egemen güç, diğer hegemonik güçlerle hesaplaşmak zorundadır.

Frankfurt Okulu veya resmi adıyla 'Frankfurt Toplumsal Araştırmalar Enstitüsü' 1923 yılında Frankfurt Üniversitesi'ndeki bir grup entelektüel/akademisyen tarafından kurulmuştur. Okulun en önemli kuramcıları arasında Theodor Adorno, Max Horkheimer, Walter Benjamin, Herbert Marcuse ve Jürgen Habermas yer almaktadır. Marksist yönelime sahip ilk Alman araştırma kurumu özelliğini taşıyan Frankfurt

---

¹²⁵ Duman Fatih, **İdeoloji Kuramları**, **Feodaliteden Küresellesmeye Temel Kavram ve Süreçler**, Tevfik Erdem (ed.), Ankara: Lotus Yayınları, 2006, s. 171.

¹²⁶ Stuart Hall, Bob Lumley ve Gregor McLennan, **Siyaset ve ideoloji: Gramsci**, Sadun Emrealp (çev.), Ankara: Birey ve Toplum Yayınları, 1985, s. 8-9.

¹²⁷ Mutlu, s. 155.

Okulu; öncelikle kapitalist ekonomi ve işçi hareketinin tarihini ele almıştır. Ancak, Almanya'da Hitler'in ve faşizmin iktidara gelmesiyle birlikte enstitü New York'a taşınmıştır.

Frankfurt Okulu'nun etkinliklerinin devam ettiği yarım yüzyıllık süreç içinde Marksist geleneği sürdürmelerine karşın, daha sonraları bu düşüncelerden uzaklaştıkları vurgulanır. Okul, yarım yüzyıllık süreç içinde, üç tarihsel dönemin olaylarının etkisi altında kalmıştır. Bunlardan ilki 1917 yılında gerçekleştirilen Sovyet Devrimi'nin, Avrupa'ya yayılmamasının getirdiği düş kırıklığıdır. İkincisi Almanya ve İtalya'da faşizmin yükselmesi ve Frankfurt Okulu düşünürlerinin çoğunluğunun Yahudi olmasından dolayı sürekli baskı altında tutulmalarıdır. Üçüncüsü ise İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Batı toplumlarında serbest piyasa ekonomisinin yarattığı nispi istikrar ve bunun ürettiği ideolojik değişimlerdir.¹²⁸

Frankfurt Okulu'nun 1923'ten 1970'lere uzanan tarihinde hem enstitünün hem de üyelerinin ilgi alanlarında farklılaşmalar olmuştur hem de tarihsel süreç içerisinde kuramcılarının görüşlerinde değişimler yaşanmıştır.¹²⁹

Frankfurt Okulu, kitlesel olarak üretilen kültürün, endüstrileşmesini ve bu sistemi yürüten ticari zorunlulukları anlatmak için 'kültür endüstrileri' terimini ortaya atmıştır. Kitle iletişim yoluyla iletilen kültürel nesnelere tümünü endüstriyel üretim bağlamı içinde çözümleyen eleştirel yaklaşıma sahip araştırmacılar, bu bağlam içinde, kültür endüstrilerinden çıkan ürünlerin, kitlesel üretimin diğer ürünleriyle aynı özellikleri 'metalaşma, standartlaşma ve kitleselleşme' özelliklerini sergilediklerini savunmuşlardır.

Horkheimer ve Adorno, kapitalist sistem tarafından dayatılan kitle kültürünün, kitlelerin içinden doğduğu çıkarımından kaçınmış ve bu nedenle kitle toplumu ve kitle kültürü kavramlarını terk ederek, teknik rasyonalitenin tüketilmesi olarak gördükleri 'Kültür Endüstrisi' kavramını kullanmayı tercih etmişler, terimi 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında Amerika ve Avrupa'da yükselen eğlence endüstrisinin kültürel biçimlerin emtialaştırılmaları anlamında kullanmışlardır:

¹²⁸ Erdoğan ve Alemdar, s.286-287.

¹²⁹ H. Emre Bağcı, **Frankfurt Okulu**, 1. Basım, Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2006, s.7-10.

“Adorno ve Horkheimer’a göre eğlence endüstrisinin kapitalist işletme olarak yükselmesi, kültürel biçimlerin standartlaşması ve rasyonalizasyonu sonuçlanmıştır. Bu endüstriler tarafından üretilen kültürel şeyler/mallar kapitalist birikim ve kar elde etme amaçlarına uygun bir şekilde hazırlanır ve üretilirler. Kültür endüstrisi kasıtlı olarak tüketicileri üstten entegre eder. Üretilenler, artsal, artistsel bir içsel nitelikleri nedeniyle değil, mal üretim ve değişim mantığına göre üretilir. Kültür endüstrisinin ürünleri, belli kurulu formüllere, stereotipleşmiş konulara, niteliklere ve konulara göre kurulan, böyle bir çerçevede üretilen, sembolik yapıtlardır.”¹³⁰

Frankfurt Okulu düşünürlerine göre, eğlence endüstrisinin yükselmesi kültürel ürünlerin standartlaşmasına sonuçlanmıştır. Üretilen bu kültürel veya sanatsal ürünler kapitalist birikim ve kâr elde etme amaçlarına uygun olarak kitlelerin tüketimi için hazırlanmıştır. Bu ürünler, tüketici bireye bir yaşam biçimi, bir dünya görüşü benimsetir, şartlandırır ve değişik toplum sınıfları içinde çok sayıda insan tarafından benimsenir duruma geldikleri zaman, reklam değerleri bir yaşam biçimi yaratır. Böylece tek boyutlu düşünce ve davranışlar biçimlenmiş olur.

Frankfurt Okulu’nun yaklaşımı, sanatın ütopyik yanının ve kitle kültürünün güdüp yöneten yanının kuramlaştırılmasına dayanmaktadır. Sanatsal ürün ve yargı ancak bireye ait ve hâkim ekonomik sistemin tekboyutluluğuna direnme gücü ile bağıntılıdır. ‘Gerçek hayatla arasına mesafe koyabilen birey, kendi bireysel özgürleşimini sağlayabilmektedir. Kitle içinde adapte olmuş bir birey ise ancak toplumsal mekanizmaların dayattığı biçimde duyabilir. Bilinen dünyaya karşı yeni bir dünyanın, yeni bir toplumun olabileceğini duyup, bunun içinde direnememektedir.’¹³¹

Kitle iletişim araçlarının ortaya çıkmasıyla birlikte kültürün kendisinin de bir endüstri haline geldiğini savunan Frankfurt Okulu düşünürlerine göre özgürleşme ve ütopyik nitelik yalnızca yüksek kültürde mevcuttur. Kitle kültürü ise tüketicileri var olan düzenle uzlaştırarak kapitalizmin çıkarlarına hizmet etmektedir. Ayrıca demokratik ülkelerde arz ve talebin de toplumsal ihtiyaçların sonucunda değil, eğlence endüstrisinin mantığıyla belirlendiği savunulmuştur. Kültür endüstrisinin yarattığı kültürel ürünler de toplumsal kontrol için bir ideolojik araçtır. Bireyin, toplumsal konum ve çıkarlarını

---

¹³⁰ Erdoğan ve Alemdar, s.287-288.

¹³¹ Özbek, s. 64.

algılamasını engelleyen yanlış ihtiyaçlar ve yanlış bilinçlilik Frankfurt Okulu'nun 'güdüp yönetme' kuramının temel kavramlarını oluşturmaktadır.

“Popüler eğlence denen şey, uyandırılmış, güdüp yönetilmiş taleplere yani kültür endüstrisi tarafından bozulmuş olan taleplere dayanmaktadır. Bu popüler eğlence endüstrisinin sanatla ilgisi yoktur. Çünkü ekonomik gereksinim ile sanat eserinin bağımsız, içsel gereksinimi (hakikilik) arasında bir karşıtlık vardır.”¹³²

Horkheimer, demokratik ülkelerde arz ve talebin toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda değil, eğlence endüstrisinin mantığı ile belirlendiğini savunmuştur. Buna göre son karar, eğitilmiş seçkinler tarafından değil eğlence endüstrisi tarafından verilir. Popülerlik ise eğlence endüstrisinin insanların ne sevdiğine dair tedariklerinden ibarettir. Hakikilik, yenilik ve başka bir dünya (ütopya) tasarımına izin veren eleştirel mesafenin kültür endüstrisi ile ilgisi yoktur.¹³³

Adorno'ya göre, hakiki tecrübenin ve hakiki bireyin var olmadığı çağdaş yaşamda, öznel tecrübenin yerini yönetilen bir bilinç almıştır. Bu nedenle popüler kültür ürünleri, kültür endüstrisinin kotardığı, güdüp yönetilmiş sözde tecrübeyi yansıtır. Kültür endüstrisinin yarattığı kültürel ürünler, toplumsal kontrol için birer ideolojik araçtır. İnsanlara onların istediklerini verdiği zaman bile bu istekler zaten önceden şartlanmış isteklerdir. Böylece kültür endüstrisinin ürünleri kültürel egemenlerin istekleriyle sınırlandırılır.

Frankfurt Okulu üyelerinin çoğu popüler kültürün özünde gördükleri otoriter ve baskıcı eğilimlerin kitle kültüründe de aynen varlığını sürdürdüğü görüşündedirler. Buna göre, popülerleşen ve kitlenin kullanımındaki kültür bir pazar sorunu olup bir zamanların gerçek sanatını kollayan kişilerin yerini günümüzde artık tüccarlar almıştır. Sinema, televizyon, basın ve diğer kültürel sanayiler değişen ticari anlayış nedeniyle kâr anlayışının güdümüne girmiştir. Bu kâr arayışı da yaratıcının özgür girişimini sınırlamakta, onu azgın bir pazarın insafına bırakmaktadır. Dolayısıyla para, yalnızca kültürel süreç sununda elde edilen bir şey değil, aynı zamanda bu süreci etkileyici bir olgu haline gelmektedir. Buna bağlı olarak yaratıcı, daha baştan malını satmayı

---

¹³² Özbek, s. 64-65.

¹³³ Max Horkheimer, **Geleneksel ve Eleştirel Kuram**, Mustafa Tüzel (çev.), İstanbul: YKY, İstanbul, 2005, s. 501.

düşündüğü, kitlenin beğenilerini dikkate alma gereğini duymakta ve bu da sanatçıyı sorunlu bir uyuma zorlamaktadır.¹³⁴

Eleştirel yaklaşım, toplumsal ilişkilerin ve iletişim ilişkilerinin aynı zamanda bir güç ilişkisine dayandığını, çağdaş toplumda bütün bunları mümkün kılanın ise ‘Kültür Endüstrisi’ olduğunu öne sürmektedir. Bu durum eskiden olduğu gibi günümüzde de görülmektedir. Nitekim bugün de teknoloji ve endüstri belli gruplar tarafından kâr ve iktidarını arttırmak amacıyla kullanılan birer aygıt durumundadırlar. Frankfurt okuluna göre, kitle iletişim araçlarının ortaya çıkması bizzat kültürün kendisini bir endüstri haline getirmiştir.

3.4.2. Popüler Kültüre Olumlu Yaklaşımlar – İngiliz Kültürel Okulu

Popüler kültüre olumlu bakan kuramcılar, popüler kültürü, çoğulcu demokrasinin ve bireysel özgürlüğün bir göstergesi olarak kabul etmektedirler. Popüler kültürü bir direniş ve mücadele alanı olarak gören kuramcılar, popüler kültürü, kitle kültürü ile eş olarak görmemekte, kitle kültürü eleştirmenlerinin tersine, popüler kültürü, halkın kültürü olarak kabul etmektedir. Popüler kültürü, bu anlamda seçkin ve küçük bir azınlığa hitap eden kültüre de bir başkaldırı olarak algılanmaktadırlar.

İngiltere’nin Birmingham Üniversitesi’nde, 1964 yılında Stuart Hall ve Richard Hoggart’ın yönetiminde kurulan Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi’nin çalışmalarıyla birlikte anılan ve İngiliz Kültürel Çalışmaları olarak da adlandırılan bu yaklaşım¹³⁵ kültürel formların, hem gelecekteki sosyal hâkimiyete hem de insanların bu hâkimiyete karşı direnç göstermelerine imkân sağlayacak yollarını belirleyerek kültürü, bir sosyal üretim teorisi içinde konumlandırmıştır. Bu araştırmalar toplumu, alt sınıf, cinsiyet, ırk, etnik ve ulusal tabakaların baskısıyla karakterize olan karşıt ve hiyerarşik sosyal ilişkiler yumağı olarak inceler. Gramsci’nin hegemonik ve karşı hegemonik modellerini

¹³⁴ Ertuğrul Özkök, *İletişim Kuramları Açısından Kitlelerin Çözülüşü*, Ankara: Tan Yayınları, 1985, s.114.

¹³⁵ Nurçay Türkoğlu, *İletişim Bilimlerinden Kültürel Çalışmalara- Toplumsal İletişim- Tanımlar, Kavramlar, Tartışmalar*, 1. Basım, İstanbul: Kalemus Yayınları, 2007, s. 189.

kullanarak egemenliğin hegemonik, sosyal ve kültürel güçlerini ve karşı-hegemonik güçlerin direnç ve çatışmalarını incelemeye çalışmıştır.

İngiliz kültürel araştırmaları yüksek ve alt kültür ayrımlarını kabul etmemekte, popüler kültüre ve ürünlerine değer vermektedirler. Kültürel çalışmaların üzerinde durduğu iki önemli nokta bulunmaktadır. Bunlardan ilki, kültürü, toplumun tümünden yalıtılmış yüksek sınıflar olarak algılanmaktan kurtarıp, antropolojik bir yaklaşımla gündelik yaşamın pratiklerine karışmış bir olgu olarak incelemesidir. İkincisi ise kültürü Ortodoks Marksist ekonomik belirleyicilikten ayırıp, ekonomik yaşamla bağlantılı olmasına karşın, dünyayla iç içe bir kültür olgusunu kavramlaştırmasıdır.¹³⁶

Medyanın ideolojik etkilerine odaklanan Birmingham Okulu kuramcıları, iletişim sürecini doğrudan bir etki-tepki mekanizması içinde değerlendirmek yerine, medyayı etkisi dolaylı ve hatta zor anlaşılır geniş toplumsal ve politik güçlerin bir ifadesi olarak görmektedir. İzleyicileri pasif ve birbirinin aynı sayan anlayışına karşı çıkan kuramcılar, farklı siyasal ve sosyal yönelimlere sahip izleyicilerin, mesajları deşifre edilmiş biçimlerinin farklılığını öne çıkarmıştır.

Kültürel çalışmalardaki kuramsal dönüşüm yalnızca izleyicileri medyanın pasif kurbanları olarak değerlendirme eğilimindeki etki araştırmalarının sınırlılıklarına tepki olarak değil, aynı zamanda medya metinlerinin, izleyicilerine anlam ve etki empoze ettiğine ilişkin yanlış yöne saptırılan görüşe de yanıt verme amacına yöneliktir.¹³⁷

Kültürel çalışmalar, geçmişten miras alınan kavramlaştırmayı bağımsızlığına kavuşturmak, sınıf ve diğer eşitsizlikleri yeniden üretme rolünü örtbas etme eğilimini eleştirme çabalarıyla doğrudan etkilenerek biçimlenmiştir. Böylece kültürel çalışmalar, şimdiye dek ihmal edilmiş olan grupların kültürünü kapsayan bir çalışma biçimi geliştirmiştir. Bu durum, işçi sınıfı kültürünün formlarına ve tarihsel gelişimine, popüler kültür ve medyanın güncel formlarının incelenmesine dikkatlerin çekilmesine yol açmıştır. Kültürel çalışmalar, popüler kültür ve elit kültür ayrımı yapmadan, kültürel hiyerarşilerden uzak durarak, daha önceleri ciddiye alınmayan alanlardaki kültürel

---

¹³⁶ Şermin Tekinalp ve Ruhdan Uzun, **İletişim Araştırmaları ve Kuramları**, 2. Baskı, İstanbul: Derin Yayınevi, 2006, s.146.

¹³⁷ Lull, s.155.

ürünleri de araştırma alanına dâhil eder. Gündelik yaşam biçimlerinin, daha büyük toplumsal sistemlerin birer modeli olabileceğini varsayar.¹³⁸

İngiliz işçi sınıfının boş zaman alışkanlıkları, ev kadınlarına yönelik radyo yayınları, ucuz aşk romanları, hastalık yahut yaşlılık gibi toplumsal edimlerden uzak kalma halleri gibi konularda araştırmalar yapan bu yaklaşım çalışmalarını, edebiyat metinlerinin çözümlenmesinde kullanılan yöntemleri, medya metinlerine uyarlayarak yapmışlardır.

İngiliz Kültürel Çalışmaları, Marksist kuramı temel almasına karşın güncel sorunların kavramlaştırılmasında ve kuramsallaştırılmasında alternatif bir kaynak olarak değerlendirilmektedir.¹³⁹

Kültürel çalışmalardaki ‘kültür’ kavramı estetik anlamından çok, siyasal anlamıyla tanımlanmakta olup, çalışmaların konusunu ise estetik, düşünsel ve ruhsal gelişim süreci olarak ifade edilen kültür değil, günlük yaşamın konusu ve uygulaması olarak anlaşılan kültür oluşturur.

Kültürel çalışmalar, ele aldığı kültürü bir çatışma ve mücadele alanı olarak görmektedirler. Bu yaklaşıma göre kültür, günlük yaşamdaki toplumsal ilişkilerin üretimi ve yeniden üretimi sürecinde anahtar bir rol oynamaktadır. Stuart Hall, popüler kültürü şu şekilde tanımlamaktadır:¹⁴⁰

“Kültür, bir ittifak (razi olmak anlamında) ve direnç arenasıdır. Kısmen de olsa egemenliğin (hegemonya) ortaya çıktığı ve güvence altına alındığı yerdir. Bununla birlikte o, sosyalizmin ve sosyalist kültürün yalnızca basitçe ifade edilebileceği bir alan değil; aynı zamanda üzerine tesis edileceği yerlerden biridir. Popüler kültürün önemi de bundan kaynaklanır.”

Kültürel çalışmalarla ilgilenen diğer yazarlar, popüler kültüre olan tutumlarını tam olarak bu terimlerle ifade etmeseler de, Hall’ün kültürü politik açıdan ele alma fikrini paylaşırlar. Kültürel çalışmalar için kültür alanı, hem ideolojik mücadelenin

---

¹³⁸ Türkoğlu, s. 187-188.

¹³⁹ Şermin Tekinalp, *Camera Obscura’dan Synopticon’a Radyo ve Televizyon*, İstanbul: Der Yayınları, 2003, s.172.

¹⁴⁰ John Storey, *Popüler Kültür Çalışmaları- Kuramlar ve Metodlar*, Koray Karasahin (çev.), İstanbul: Babil Yayınları, 2000, s. 9-10.

yapıldığı hem ‘birleşme’ ve ‘direniş’lerin olduğu hem de hegemonyanın kazanılıp kaybedildiği geniş bir alanıdır.¹⁴¹

Popüler kültürü olumlayan ve onu halk kültürü ekseninde tanımlayan araştırmacıların etkilendikleri isimlerin başında John Fiske gelmektedir. Fiske, kültürü yaşayan canlı bir süreç olarak görmekte ve popüler kültürü şöyle açıklamaktadır:

“Kültür yaşayan canlı bir süreçtir yalnızca kendi içinden gelişip boy atabilir. Dışarıdan ya da yukarıdan dayatılmaz. Kitle kültürü kuramcılarının korkuları pratikten doğmamıştır; çünkü kitle kültürü var olmayacak denli çelişkilidir. Tek tip, dışarıdan ithal edilme bir kültür kitlelere hazır bir giysi gibi satılamaz. Kültür asla bu şekilde işlemez. Ne de halk, kendine yabancılaşmış bir yığın, gibi sahip oldukları tek bilinç yanlış bilinç olan tek boyutlu kişiler toplamı gibi, sistemle ilişkileri kendilerini (istekli olmasalar bile) bihaber enayiler olarak köleleştirmiş kitleler gibi davranıp yaşar. Popüler kültürü üreten halktır, kültür endüstrisi değil, kültür endüstrilerinin elinden gelen tek şey halk oluşumlarının kendi popüler kültürlerini yaratma sürecinde kullanabilecekleri ya da reddedebilecekleri bir metinler ya da kültürel kaynaklar dağarcığı üretmektir.”¹⁴²

John Fiske’e göre popüler kültür, asla egemen olan değildir. Çünkü o egemen güçlere yönelik karşı tepki içinde biçimlendirilir ve asla onun bir parçası olamaz. ‘Popüler kültür, toplumsal mücadelenin bir ürünü olarak ortaya konmuştur. Fiske, popüler kültürün, egemen ideolojik ve kültürel güçlerden kaçınmak ve onlara karşı direnç göstermekte etkin bir araç olarak kullanılabileceğini iddia eder.’¹⁴³

Fiske’e göre, popüler kültür, kitle kültürü değildir. Kitle kültürü, endüstriler aracılığıyla üretilip dağıtılan kültürel metaların toplumsal farklılıkları ortadan kaldıracak şekilde insanlara dayatıldığına ve bu endüstrilerin edilgin, yabancılaşmış izleyici kitlesi için kendi içinde bir bütünlüğü olan bir kültür yarattığına inananların kullandıkları bir terimdir.

Fiske, popüler kültürü tabilerin (bağımlı olanların) ve güçsüzlerin kültürü olduğunu söyler. Bu nedenle yüzden içerisinde daima toplumsal sistemin, dolayısıyla toplumsal deneyimin merkezinde yer alan egemenlik altına alma ve tâbi kılma güçlerinin izlerini, iktidar ilişkilerinin göstergelerini taşıdığını belirtir. ‘Popüler kültür

---

¹⁴¹ Storey, s.10-12.

¹⁴² Fiske, s. 36.

¹⁴³ Lull, s.104.

aynı zamanda bu güçlere direnmenin, onlardan sıyrılmamanın belirtilerini gösterir ve popüler kültür kendi içinde çelişkilidir.’¹⁴⁴

İngiliz kültürcü kuramcılardan Raymond Williams ise kültürü yaşam biçiminin bütünü olarak tanımlamaktadır. Toplumsal pratiklerin önemini vurgulayan Williams, kitle iletişim araçlarının, farklı toplumsal grupların çıkar çatışması (kültürel aktiviteler) alanı olduğunu ve farklı toplumsal sınıfların bu çatışma sürecinde sürekli ‘ortak kültüre’ katkıda bulunarak toplumun gelişmesine yardım ettiğini belirtir. Bu noktada kitle iletişim araçları ise kendi kültürel etkinliklerini kabul ettirme çabasındaki grupların çatışmalarını yansıtan arenalar olarak görülmektedir. Williams aynı zamanda kültürün, kitle iletişim araçları ve teknoloji tarafından belirlendiği savına da karşı çıkmaktadır.

3.5. Türkiye’de Popüler Kültürün Oluşumu ve Gelişimi

Popüler kültürün oluşumunda, özellikle kitle iletişim araçları ve teknik gelişmeler oldukça etkindir. Popüler kültürün en çok kabul gören özelliği ise onu ‘gündelik’ olmasıdır. Dolayısıyla bugün popüler olan, yarın popüler olmayabilir. Medya aracılığı ile oluşturulan ve basın-yayım yolu ile gelişen popüler kültür, çoğunlukla magazin ve kitleler tarafından kabul görme (popülarite) ile sınırlı olan ‘tek düze kültür’ olarak da nitelendirilmektedir.

Türkiye’de özellikle Tanzimat döneminin ardından başlayan kültürel değişim, 60’lı yıllara gelindiğinde kendisini giderek göstermeye başlamıştır. Özellikle 60’lı yıllar popüler kültür kavramının hayatın içerisinde hâkimiyetinin başladığı yıllardır. 1960’lı yıllarda hız kazanan göç, İstanbul gibi büyük şehirlerde gecekondu bölgelerinin oluşmasına neden olmuş; daha önce var olan kültürle köyden getirdikleri kültürlerini kentte yaşatmaya çalışan kitle arasında kopukluk, iletişimsizlik yaşanmıştır. Köylerden kentlere gelen kitleler, kendi kültürleri ile şehir kültürü arasında sıkışmış, şehre entegre olamamış ve ekonomik koşulların da etkisi ile zamanla kendilerine özel bir kültür oluşturmuşlardır; gecekondu kültürü ve beraberinde gelen arabesk kültür. Köylerden

---

¹⁴⁴ Fiske, s.15.

göçüp kentlere gelen bu yeni kitle kendine ait bir yaşam alanı yaratmak için çalışmış ve bu durum beraberinde yalnızlaşmayı da getirmiştir.

“Eve kapanıp inzivaya çekilme arzusu bir bakıma orta sınıfların kendilerini diğer gruplardan ve etkinliklerden soyutlayarak uyum ve düzen arama çabalarının bir parçasıdır. Yeni orta sınıf aile yaşamında mahremiyetin artması bireyselleşmeyi teşvik etmekte ve uydu kent ortamı zamanın ve mekanın kullanımı ile ilgili nedenlerden dolayı bu sürece katmaktadır.”¹⁴⁵

1980 askeri darbesinin ardından Türkiye ekonomik, siyasal ve toplumsal açıdan çok önemli dönüşümlere uğramıştır. 1980’li yıllarda kitle iletişimi, serbest pazar ekonomisi, reklam, tüketici kredisi ve ticari etkinlikler konularında sağlanan büyüme ve gelişmeler ve sonrasında kentli sınıflarının tüketim alışkanlıklarında ve ilişkilerinde hem nicelik hem de nitelik açısından önemli bir değişimler yaşanmıştır.

“Tüketimde meydana gelen değişimler, orta sınıf kadınlarının emeklerini ve zamanlarını kullanma biçimlerini önemli ölçüde değişime uğrattı. Keyif, eğlence ve alışverişi birleştiren büyük alışveriş merkezleri, mega-marketler, çarşılar ve büyük mağazalar gibi yeni tüketim mekanlarının ortaya çıkışı, genişleyen küresel Pazar ekonomisinin kadınların sosyalleşmesini yeniden tanımlarken onların ev dışı etkinliklerinde nasıl değişiklik yarattığı konusunda önemli bir örnek sunuyor. Örneğin; Türkiye’de piyasada bulunan hazır gıdalardaki büyük artış kadınların mutfakta geçirdikleri sürenin kışalmasına neden olmuş bulunuyor.”¹⁴⁶

Sinema ile başlayan popüler kültür, 90’lı yıllarda özel televizyon kanallarının açılması ve hızla artması ile daha da devam etmiştir. Bununla birlikte yazılı basında da yeni gelişmeler yaşanmış, yeni gazete baskı teknikleri çıkmış, dağıtım ucuzlamış ve kolaylaşmış, reklam piyasası özel televizyon kanallarının açılması ile canlanmış, yeni öğrenilen tüketim kültürü ile birlikte toplumun değişim sürecini hızlandırmıştır. Tüketim kültüründe sınırsız ve doyurulmaz olarak kabul edilen ihtiyaçlar, sürekli daha fazlayı istemeyi ve arzuların daha fazla ve sürekli yaratılması anlamına gelmektedir. Arzu

---

¹⁴⁵ Sencer Ayata, ‘Yeni Orta Sınıf ve Uydu Kent Yaşamı’, **Kültür Fragmanları (Türkiye’deki Gündelik Hayat)**, Deniz Kandiyoti, Ayşe Saktanber (hzl.), 1. Basım, İstanbul: Metis Yayınları, 2003, s. 51.

¹⁴⁶ Gül Özyeğin, ‘Kapıcılar, Gündelikçiler ve Ev Sahipleri -Türk Kent Yaşamında Sorunlu Karşılaşmalar’, **Kültür Fragmanları (Türkiye’deki Gündelik Hayat)**, Deniz Kandiyoti, Ayşe Saktanber (hzl.), 1. Basım, İstanbul: Metis Yayınları, 2003, s.71.

kapasitelerinin gelişmesi, insanların kendilerini ekonomik ve sosyal olarak daha yükseklere getirme çabalarını da beraberinde getirmiştir.

Kültürün ve popüler kültürel pratiklerin kapitalizm öncesi ideolojik karakteri ile kültürel ve bilinç üretimini endüstriyel yapıların ele geçirmesiyle ortaya çıkan ideolojik karakteri ciddi şekilde farklılık göstermektedir.¹⁴⁷ Üreticilerin sanayi toplumunda ürettikleri ürünler ve değerler, medya ve reklamlarla hedef kitleye ulaştırılırken, karşı koyabilme gücü olmayan bir tüketici kitlesi oluşturmuştur. Tüketim toplumunda neyin daha fazla arzu edileceği ve tüketileceği, birey tarafından değil, endüstriler tarafından belirlenmiştir. Diğer bir önemli özellik ise bilinç seviyesinin aşağıda tutulmasıdır. Tüketim toplumunda kitlelere, bireysel tüketmeye ve kullanmaya dayalı özgürlükler işlenir. Birey, özellikle kendi görünümü açısından dışarıdan nasıl değerlendirileceğine ilişkin kaygılarla doldurulur. Bu da kültür endüstrisinin çeşitli ürünleri aracılığıyla yaydığı tüketim ideolojisi ve özellikle reklâmla gerçekleştirilir.

“Popüler düşlerle beslenen tüketim kültürü yaşam boyu kitlelerin zihin ve davranışlarının biçimlendirilmesiyle gelişen, kitlelerin aktif katılımıyla gerçekleşen ve sürdürülen, ‘bilinçsiz’ bir halde alışverişe ve birkaç kullanımdan sonra bir köşeye veya çöpe atmaya dayanan bir yaşam/ilişki tarzıdır.”¹⁴⁸

Kitle iletişim araçlarının batılı yaşam tarzlarını, izler kitlenin arzuları harekete geçirmek amacıyla rol oynadığı ise yadsınamaz bir gerçektir. Medyanın giderek standartlaşması, homojenleşmesi, ticari meta haline gelmesi ve içerik düzeyinin düşmesi gibi özellikler, bir yandan tüketim toplumuna geçişi hızlandırmış, diğer yandan ise toplumun satın alma gücünü, sermayenin önceliklerine göre biçimlendirmek ve yönlendirmek bakımından belirgin bir güç haline getirmiştir. Bunun sonucunda ise gelir dağılımında bozulmalar olmuş ve geniş kitlelerin satın alma gücü erozyona uğratılmıştır. Ancak satın alma gücünü diri tutmak için tüketim tutkusu, değişik yöntemlerle sürekli olarak kitlelere pompalanmaktadır.

‘Türkiye’de son yıllarda tüketimin büyük hızla yaygınlaş(tırıl)ması, iç ve dış is çevrelerin bu yaygınlaşmayı kendi çıkarları için gerekli görmesi, ticari iletişim (özellikle reklâm)

---

¹⁴⁷ Erdoğan, Alemdar, s. 51.

¹⁴⁸ Erdoğan, Popüler Kültürün Ne Olduğu Üzerine, s.16.

şirketlerinin artması, basın ve radyonun artık ülkenin her köşesine ulaşması, popülerlik kavramının hem çeşit bakımından hem de tüketicinin kompozisyonu bakımından kapsamını genişletmiştir. Tüketim düzeyinde artık popüler kültür ürünlerinin büyük çoğunluğunu hemen herkes tüketme olanağına sahiptir.¹⁴⁹

‘Ülkemiz medya ortamında da tüketim kültürüne yönelik motifler sadece reklâmlar aracılığıyla değil; çapraz tekelleşme sonucunda içerikleri birbirine benzese popüler televizyon ve yazılı basın yayıncılığı dolayısıyla kitlelere aktarılma süreci hız kazanmıştır.’¹⁵⁰

3.6. Popüler Kültürün Basında Magazinleşmeye Etkisi

Teknolojinin hızlı devinimiyle basının, bireyler, kurumlar, toplum ve kültür üzerindeki etkilerinin de önemli ölçüde artış kaydettiği, gündelik yaşam içinde belirleyici bir güce sahip olduğu kabul görmektedir. Teknik gelişmelerle birlikte etki alanları giderek genişleyen kitle iletişim araçları, bilgiyi, olayları ve yorumları çok kısa zamanda çok geniş kitlelere aktarabildiklerinden, kitlelerin kanaatlerine de yön verebilmektedirler. Kitle iletişim araçlarının bu özelliği nedeniyle toplumsallaştırıcı etkisinin olduğunu söylemek mümkündür.

Bilgilendirme, kamuoyu oluşturma, haber verme, eğitime, yönlendirme ve eğlendirme gibi işlevleri olan kitle iletişim araçları, hem siyasi açıdan hem de kültürel açıdan çok önemli bir etki aracı konumundadırlar. Bu özellik aynı zamanda kitle iletişim araçlarının, bireylerin siyasi tercihlerine, kanaatlerine, tutumlarına, yaşam biçimlerine, beğenilerine, alışkanlıklarına da etki etmekte ve kamuoyu oluşturabilmektedir.

Popüler kültürün gelişmesinde ve yayılmasında medyanın rol oynadığı yadsınamaz bir gerçektir. 1980 sonrasında yaşanan gelişmeler nedeniyle popüler kültür, basınında etkisi ile hızla yayılma ve kitlelere ulaşma olanağı bulmuştur. Basın, bu dönemde kamusal bir nitelikten çıkmış ve giderek ticari bir boyut kazanmış, kar amacı gütmemesi nedeniyle bambaşka bir çizgiye kaymıştır. Bunda, daha fazla tiraj/rejting ve

¹⁴⁹ Erdoğan ve Alemdar, s.10.

¹⁵⁰ Erdal Dağtaş, ‘Türkiye’deki Medya Ortamında Magazin Kavramı ve Magazinleşme Eğilimleri’, **Türkiye’de Kitle İletişimi**, Nilgün Gürkan Pazarcı (drl.), 1. Basım, Ankara: Turhan Kitabevi, s.133-134.

buna bağı olarak da daha fazla reklam ve dolayısıyla daha fazla gelir elde edebilme isteği etkin bir unsur olmuştur.

1980 sonrası, gazetecilik dışında etkinlik gösteren büyük sermayedarların, Türk basınına patron kimliğiyle katılmaları birden fazla basın ve yayın organına sahip olmaları birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir. Türk basını gittikçe tekelleşmiş, medya patronları sahip oldukları diğer şirketlerin karını artırmak amacıyla basını kullanmış, dolayısıyla kar amacı güden bir yayın politikası anlayışının benimsenmiş ve basının içeriğinde bozulmalar meydana gelmiştir. Yeni tip Türk basını, elindeki gücü kamunun yararına değil, genellikle kendi çıkarları doğrultusunda kullanmayı tercih etmiştir. Medyanın, toplumun tüketime sevk edilmesi, popüler kültür ürünlerinin sürekli göz önünde tutulması ve çekici kılınması yönünde izlediği yayın politikaları, tüketim toplumu olgusunun ve bununla etkileşimli olarak da popüler kültür olgusunun güçlenmesine zemin hazırlamıştır.

Kitle iletişim araçlarının ekonomik düzenin işleme üzerinde büyük bir etkisi bulunmaktadır. Sermayenin işleyiş süreci içinde popüler basının, hem pazar ve fiyat belirleniminde hem de tüketimin ve yeni zevklerin yaygınlaştırılmasında medya, eğlence endüstrisiyle birlikte yan yana işlerlik kazanmaktadır. Aynı zamanda iletişim endüstrisinin kendisi de ticari bir oluşumdur ki ürünleri de (bilgi ve belgeseller, eğlence endüstrisi alanındaki yapımlar) kitlesel marketlerde tekrar eden kültürel formlara dönüşmüştür.

Popüler kültür ile magazin arasındaki ilişki arasında ilişkiye anlayabilmek açısından 'serbest zaman' kavramı önemlidir. 'Boş zaman' kavramı hem ekonominin hem de siyasetin vazgeçemeyeceği kavramlardan biridir. Ekonomik açıdan boş zaman, kapitalizmin vazgeçemeyeceği bir zaman dilimidir. Siyasal açıdan bakıldığında ise boş zaman süreci, kitleleri her türlü toplumsal sorun karşısında apolitikleştirmenin, uzaklaştırmanın ve iktidar süreçlerinin yaşandığı bir siyasal davranış modeli üretme yönünde en önemli ve etkili araçlardan biri olarak görülmektedir. Bu nedenle boş zaman etkinliği toplumsal katılımdan öte bir kaçış yolu olarak da karşımıza çıkmaktadır.

“Kapitalist sistem, var olan yapısını sürdürmek adına, kendi özendirme mekanizmalarını kullanarak, tüketim kalıplarını etkileyerek gündelik yaşam üzerinde devamlı surette bir değişim yaratmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda, tüketim olgusunun bir yaşam tarzına dönüşmesinde ve

yeni yaşam tarzlarının bireylere dikte edilmesinde kitle iletişim araçlarının büyük rol oynadığı söylenebilir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, basın yayın araçlarıyla geniş kitleler mümkün olabildiğince tüketime teşvik edilip, yeni tüketim alışkanlıkları kazandırılmaya çalışılmaktadır. Burada medyanın güttüğü amaç, insanların temel ihtiyaçlarını sağlamasına yardımcı olmaktan çok; onlara tüketim ürünleri ile birlikte sunulan değerlerle özdeşleşecekleri kimlikler sunmak ve bu yapay kimliklerin satın alınmasını sağlamaktır.”¹⁵¹

Popüler kültür, hegemonik yapılanma içinde, devletin elinde önemli bir araçtır. Baskıyı popüler kültür ürünlerini kullanarak uygular ve bu baskıyı hissettirmeden halka ulaştırır. Popüler medyanın halka sunduğu haber olmayan haberler ve eğlence programlarıyla halkı depolitize eder. Hall gibi pek çok düşünür tarafından popüler kültür ürünlerinin kitleleri uyutup depolitize ettiğini, bu ürünlerin bireylerin boş vakitlerini doldurarak, onların sosyal ve politik alana girmelerini engellediğini ileri sürmektedir. Günümüzde bunu en iyi yansıtan ürünlerse futbol, magazin basını ve popüler müziktir.¹⁵²

Medya malzemesini önceden belirlenmiş kurallar ve şartlar çerçevesinde bir işlemde geçirerek yeniden üretir. Böylelikle medyanın popüler kültür dolayıcılığı sırf bir aracılık değil, bir yeniden-imal etme sürecidir.¹⁵³

Medyanın, orta sınıfa yönelik yaptığı yayınlarında ve özellikle magazin programlarında yer verdikleri şarkıcıların, mankenlerin, artistlerin, futbolcuların tüketime yönelik yaşam tarzlarının sunumuyla, kitleleri tüketim kültürüne teşvik etmektedir. Popüler kültür kaynaklı yapımların, genel itibarıyla gerçek yaşamdan kopuk olması, halkı bilgilendirmekten öte onları gereksiz bilgi bombardımanı ile oyalaması, medyaya yönelik eleştirilerin başında gelmektedir. Magazin söyleminin her türlü kitle iletişim aracının içine sızması, tüketimi kışkırtan reklâmların bu araçları fazlasıyla kullanması hedef kitlenin toplumsal sorunlara karşı ilgisizleşmesine, politik konulara duyarsızlaşmasına ve siyasal katılımın azalmasına neden olmuştur. “Medya bir yandan popüler kültürün yayılmasında bir araç rolünü üstlenirken öte yandan kendisi de popüler kültürün etkisinde, biçim ve içeriğini belirler.”¹⁵⁴

---

¹⁵¹ Dağtaş, *Türkiye’deki Medya Ortamında Magazin Kavramı ve Magazinleşme Eğilimleri*, s.133.

¹⁵² Soygüder, s.156.

¹⁵³ Mutlu, *Popüler Kültürü Eleştirmek*, s. 30.

¹⁵⁴ Soygüder, s.29.

Gittikçe tekelleşen medya asıl amacı olan bilgilendirme ve haber verme işlevinden uzaklaşmıştır. Haberlerde önemli olan olgu ‘sansasyonel olup olmadığı’ yönünde iken, görüntü ve ses, haber içeriğinin önüne geçmiştir. Olan biteni, haberi izlerkitleye olduğu şekliyle aktarmaktan çok izlerkitleyi etkileme, ‘tam kalbinden vurabilme’ esas amaç olmuştur. Soygüder, artık bu tür haberlerin prim yapmakta olduğunu, ancak bu tür haberlerin sattığını söyler.¹⁵⁵

1980 sonrasında medya, toplumsal sorumluluklarından arınmış ve neo-liberal pazar ekonomisinin gereklerine uygun biçimde sadece satış rakamlarını düşünen ve tıpkı eşya üretimi yapan sıradan bir ticari kuruluş haline gelmiştir.

Kitle iletişim araçlarının demokratik yapıda üstlenmesi gereken katılımcı çoğulcu yayıncılık sorumluluğu, neo-liberal politikalar açısından tüketim özgürlüğü olarak anlaşılmaktadır. İzleyici ne tür bir ileti tüketmek istiyorsa o içerikte bir iletinin sunulması gerekmektedir. Oysa piyasa koşullarının egemen olduğu bir yapıda, sunulan ürünün içeriği üzerinde bireyin mi yoksa var olan mekanizmanın daha etkin olduğunun sorgulanması gerekmektedir. ‘Oluşmaya başlayan tekellerin ve dev sermayenin ‘inisiyatifine’ bırakılan bir yayıncılık ortamında ‘özgürlüğün kendisinin özgürlüğü yok etmeye başlayabileceği’ kaygısı doğmaktadır.’¹⁵⁶

70’li yıllarda başlayan ve 80’lerde hızlanan ekonomi politik süreç ve toplumsal-kültürel yansımaları pek çok alanı olduğu gibi geleneksel yayıncılık anlayışını da doğrudan etkilemiş, haberin magazinselleşmesinde gözlemlenebilir bir ideolojik manipülasyonun varlığı söz konusu haline gelmiştir.

Toplumsal yapının çözümlenmesinde başvuru olan medya, dev sermaye gruplarının ya da egemen siyasi anlayışın çıkarları doğrultusunda saptırılmaktadır. Magazinelleşmiş haberlerin ve magazin haberlerinin, izleyiciyi ‘eğlenmenin’ yanında, dikkati farklı yönlere kaydırma ve yaşanan gerçekliği maddi temelleri olmayan bir başka gerçekliğe dönüştürme gibi işlevlerinin de olabileceği, bu açıdan konunun ideolojik boyutunun gözden kaçırılmaması gerektiği ileri sürülebilmektedir.¹⁵⁷

Magazinelleşmenin ideolojik boyutu göz önünde bulundurulduğunda sözü edilen değişimin bireyler düzeyinde bir bilinç yapılanmasına doğru yöneldiği

---

¹⁵⁵ Soygüder, s.180.

¹⁵⁶ Ergül, s. 153-154.

¹⁵⁷ Ergül, s.178-179.

gözlemlenmektedir. Eş deyişle, neo-liberal ekonomi politikalarının ve uluslararası yeni düzene eklenmeyi amaçlayan siyasal yapılanmaların bilinçsel temeli, aynı dizgenin bir parçası olan bilinç endüstrileri tarafından hazırlanmaktadır. Magazinin başka dünyalara ilişkin ve maddi temelleri olmayan –dolayısıyla önerilen yollarla ulaşılması da olanaksız- bir özlemi sürekli olarak pekiştirmesinin yaşamsal önemi tam da bu noktada ortaya çıkmaktadır. Ekonomik- politik etkenlerin Türkiye’de yayıncılık alanındaki belirleyici rolü, haberler magazinelleştirilirken, izleyiciyi de bu manipülatif sürecin içerisine çekmektedir. Yazlı kültürün eleştirel ve bütünlüklü yapısıyla çok geç tanışmış ve bu kültürel yapıyı içselleştiremeden görsel –dolayısıyla da sözel- kültürün egemenliğine girmiş bir ülkede olaylar ve olgular arasındaki nedensellik ilişkilerinin bilinmesinde yaşamsal bir önem olduğu düşünülmektedir. Oysa magazin söyleminin tarihsiz ve belleksiz yapısı bireyi somut gerçekliğin dışına taşıyarak, tüketim ideolojisinin döngüsel yapısına uyumlandırmayı amaçlandırmaktadır.

4. MAGAZİNLEŞME

Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak magazin teriminin tanımı, özellikleri, tarihsel kökeni üzerinde durulmuştur. Magazin haberciliğine yönelik nedenleri anlatılmaya çalışılmış, basının genel olarak darbeye karşı tutumu, askeri yönetimin basın üzerindeki baskıları ele alınmış, son olarak da 12 Eylül darbesinin basında magazinleşmeye olan etkisi ve sıkıyönetimin basına getirdiği düzenlemeler ele alınmıştır.

4.1. Magazin Tanımı ve Özellikleri

Eğlendirirken bilgi vermeyi amaçlayan yayıncılık türü olarak tanımlanan magazin, bilgilendirmekten öte, hoşça vakit geçirmek, oyalanmak ve gündelik hayatın sıkıntılarından bir nebze olsun kurtulmak için izlenmektedir.¹⁵⁸ Arapça kökenli magazin sözcüğü, hazine kelimesi ile aynı türden gelmektedir. Arapça'daki 'mahazin' sözcüğü, 'mahsen' kelimesinin çoğuludur ve içinde eşya depolan yer anlamına gelmektedir. Fransızca'da ise sözcük, 'dükkân' kavramını karşılamak için kullanılır ve içinde birçok ürünün satıldığı yer anlamındadır. Magazin kelimesinin içinde pek çok farklı bilginin yer aldığı yayın anlamda kullanılmasının temelinde Fransız yaklaşımın ağır bastığı açıktır.¹⁵⁹ Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük'te, 'Halkın çoğunluğunu ilgilendirecek, çeşitli konulardan söz eden, bol resimli yayın'¹⁶⁰ olarak tanımlanan magazin kelimesi, kökü itibariyle günümüzde edindiği anlamlarla yakından ilişkilidir.

Magazin, günümüzde yayıncılık anlayışı nedeniyle oldukça benimsenen haber türlerindedir. Okuyucuları-izleyicileri bilgilendirmekten çok onların hoşça vakit geçirmelerini amaçlayan magazin, dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye'de

---

¹⁵⁸ Dağtaş, s.101

¹⁵⁹ Tokgöz, s. 389.

¹⁶⁰ Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük,

<http://www.tdk.gov.tr/TR/Genel/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF4376734BED947CDE&Kelime=magazin> (5 Ocak 2011)

de örnekleri mevcuttur. İşlenen konular itibari ile magazin haberleri ciddi içerikli haber malzemesinden yoksundur. Kitleleri eğlendirmek, hoşça vakit geçirmelerini sağlamak, insanları günlük yaşantılarını unutturmak magazin haberlerinin temel amaçlarındandır. İnsanları düşünmeye, sorgulamaya, kafa yormaya yöneltmeyen magazin, toplumun her kesimine hitap etmektedir. Kitlelerin ilgisini çekecek konuları içeren magazin haberleri kolay okunabilir olup, toplumu günlük yaşamın stresinden uzaklaştırır ve oyalar.

“Magazin haberlerinde verilen haberi kısa tutmak, kimsenin dikkatini dağıtmamak, ama onun yerine çeşitliliğe, yeniliklere yer vermek ön plandadır. İzlerkitlenin arzularını ve ilgilerini tatmin etmek için düzenlenen magazin haberleri, söylemi itibari ile insanoğlunun haberleri anlama ve algılaması bakımından kolaylık sağlar. Daha başka deyişle magazin söylemi, kitle kültürünün belirleyici özellikleri ile örtüşürken, kitle toplumu ortamında var olmak için en uygun olanakları bulmaktadır. Gerçek dünyayı magazin söylemi nedensellik ilişkileri dışında yapılandırmakta, olguları bağlamından koparmaktadır. İdeolojiyi, eğlence aracılığıyla aktaran yapısıyla bu sürecin vazgeçilmez bir üreticisi-taşıyıcısı durumundadır.”¹⁶¹

Magazini kapsayan haber konuları çok çeşitlidir. Toplumun ilgiyle takip ettiği şarkıcıların, oyuncuların, futbolcuların yaşamı, aşkları, moda anlayışları; sosyete dedikoduları, astroloji, yemek tarifleri, popüler eğlence mekânları gibi çeşitli konular magazin haberlerine konu olur.

“Magazin, toplumun büyük çoğunluğundan farklı ve ille parasal olması gerekmeyen bir anlamda zengin yaşam sürebilenlerin yaşantılarının toplum adına topluma teşhirdir. Magazin, dedikodunun merkezi olarak örgütlenmiş halidir, ayırıcı özelliği, bu dedikodunun konu komşuyu değil, sıradan insana ulaşmaz gözükken insanları ve çevreleri konu almasıdır. Magazin, toplumla aralarında hep belirli bir mesafe bulunan kimselerin yanına yaklaşma çabasıdır. Sahnedeki, beyaz perdedeki, ekrandaki kadını/adamı, onu ünlü yapan rolü dışında, sahne kıyafetini çıkarmış haliyle, ‘özel’ yaşantısında izleme merakını doyumak üzere yürütülür.”¹⁶²

Magazin haberinin popüler oluşunun en başta gelen nedenlerinden biri toplumun her kesimine ulaşması ve her eğitim düzeyinden okura seslenmesidir. Magazin haberlerinde öncelik genellikle ünlülere ve sosyete dünyasına verilirken ünlülerin özel hayatları mercek altına alınır, ciddi içerikten yoksun olan haberler okuyuculara

¹⁶¹ Tokgöz, s. 391.

¹⁶² Ümit Kıvanç. **Kesin Ofsayt**, 2. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2001, s.68.

ulaştırılırken toplumsal, siyasal ve ekonomi içerikli ciddi konular da bağlamlarından koparılarak, eğlendirici hale getirilerek okuyuculara sunulur. Magazin haberlerinin diğer haberlerden farkı ise magazin haberini yazan kişinin, haberinde kendi fikirlerini belirtme olanağını bulması ve kişisel yorumlarını habere katması yönündedir.

Magazinleşme sorunsalında tartışılan konulardan biri magazinleşmenin nasıl yaygınlık kazandığı yönündedir. Medyanın magazinleşmesinde ve magazin medyasının konu seçiminde sansasyonel haberlere yönelmesinde izlerkitlenin rolünün olduğunu savunan görüşler mevcuttur. Bir diğer görüş ise medya yöneticilerinin var olan rekabet ortamında daha çok kişiye ulaşma arzusu nedeniyle medyayı magazinleştirdiği yönündedir. Medya yöneticilerinin sahip olduğu görüşe göre izlerkitlenin istek ve beklentileri medyayı yönlendirmektedir. Magazin gazetelerinin diğer gazetelere oranla tirajlarının yüksek oluşu ise bu görüşün gerekçesi yönündedir. Yoğunlaşan rekabet politikaları, reklam gelirlerinin artırma arzusu gibi nedenler sonucunda birçok medya yayın politikasını değiştirdiği bilinmektedir. Haber verme ve sunma konusunda ciddi bir yayın politikası olan BBC'nin de yayın politikasını gözden geçirmek zorunda kaldığı bilinmektedir.¹⁶³ Medyanın magazinleşmesinde diğer bir etken ise teknolojik gelişmelerdir. Teknolojik gelişmelerle birlikte, gazete, televizyon, dergi, radyo sayısında büyük bir artış yaşanmış, bununla birlikte farklı yayın politikaları hayata girmiştir. Kitle iletişim araçlarının ve programların artışı rekabeti beraberinde getirmiştir. Program formatları, izlerkitlenin yaşına, eğitimine, sosyoekonomik durumuna, cinsine göre yeniden hazırlanmış; programların sayısında ve içeriklerinde de büyük bir artış olmuştur. Medya toplum içindeki tüm gurupları birer tüketici olarak görüp onlar kendi potansiyel tüketicisi haline getirmek istemektedir. Bu nedenle medyada, gelişen teknolojiyle beraber kendi içerisinde değişime gitmiş ve magazinleşmiştir.¹⁶⁴

Çaplı, medyanın magazinleşmesinde sorunun asıl kaynağının magazinleşme eğilimlerinin medyanın kendi içinde geliştiğini ancak bunun ortak alınan bilinçli bir karar sonucunda değil, meslekteki yöneticilerin birbirinden etkilenmeleri sonucunda

---

¹⁶³ Çaplı, s.106.

¹⁶⁴ Çaplı, s. 94.

ortaya çıktığını belirtmiştir.¹⁶⁵ Dağtaş ise medyanın magazinleşmesinde toplumun önemli rolü olduğunu düşünen sektör temsilcilerinin izlerkitlenin istek ve beklentilerinin medyayı doğrudan etkilediği ve piyasadaki koşulların buna göre değiştiğini ileri sürdüklerini belirtmiştir.¹⁶⁶

4.2. Magazinleşmenin Tarihsel Kökenleri

Magazin kelimesi İngilizce’de tabloidization sözcüğüne karşılık gelmektedir. Magazin gazeteciliği ise ‘tabloid’, ‘sarı basın’, ‘bulvar’, ‘renkli basın’, ‘boyalı basın” gibi isimlerle de anılmaktadır. Soygüder’e göre yazılı basında magazin haberleri kendini beş alanda gösterir.¹⁶⁷

- 1- Gazetenin vitrin sayfası dâhil olmak üzere hemen her sayfasında diğer haberlerin yanında,
- 2- Gazetelerin özel olarak bünyelerinde magazin için ayırdıkları sayfalarda,
- 3- Gazete eklerinde,
- 4- Magazin gazetelerinde
- 5- Tamamı magazin haberlerinden oluşan magazin dergilerinde yer alırlar.

Tabloid kelimesinin kökeni ise ilaçların hap şeklindeki yoğunlaştırılmış biçimleri için kullanılan bir eczacılık terimine dayanmaktadır. 1864’te bir ilaç üreticisinin tablet (hap) ve alkolooid (uyuşturucu türü) sözcüklerinin birleştirdiği bir terimden alıntıdır.¹⁶⁸ Bu uyuşturucu tabloidin etkisi ve yutmasının kolay oluşu, kavramın medyaya kolayca geçmesine yol açmıştır. Tokgöz, tabloid kavramının üç farklı kullanımına dikkat çekmiştir.¹⁶⁹

- 1- Büyük boy günlük gazetelere göre daha küçük boyutlarda üretilen gazete formatıdır.

---

¹⁶⁵ Çaplı, s. 106.

¹⁶⁶ Dağtaş, s.108.

¹⁶⁷ Soygüder, s.78.

¹⁶⁸ Tokgöz, s. 395-396.

¹⁶⁹ Tokgöz, s. 396-397.

- 2- Basit anlatımlı, canlı, hareketli, kısa haberlerin bol fotoğraf ve grafiklerin yer aldığı bir gazetecilik biçimidir. Gazetelerin birinci sayfasında canlı ve hareketli haberler doğrudan bir anlatımla, büyük puntolu başlıklarla verilir.
- 3- Tabloidleşme bakımından kullanılan haberlerin konuları ile ilgili olup, işlenen konular arasında ünlülerin özel hayatları, cinsellik, suç, spor, felaketler yer alır.

Gazete, ilk olarak 17. yüzyılda Avrupa’da yayımlanmaya başlayan bir kitle iletişim aracıdır. Aristokrasi hakkında bilgi taşıma işlevi gören *haber kâğıtları* ile burjuvazinin ticari sorunlarını çözmesinde yardımcı olan *haber mektupları*, gazetenin öncüleri olarak Avrupa’da 14. yüzyıldan itibaren görülmektedir.¹⁷⁰ 17. yüzyıldan itibaren seçkinlere yönelik olarak çıkan gazeteler, 19 yüzyılın ikinci yarısından sonra toplumun her kesimine ulaşmayı hedeflemiş ve kitle gazetesi olmaya yönelmiştir. İnsanların ilgisini çekme, ucuza gazete satma, geniş kitleleri gazete almaya ve okumaya yöneltme arayışları kitle gazeteciliği yönündeki en önemli adımlardır.

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaygınlaşmaya başlayan tabloidization (magazinleşme) kavramı ilk olarak gazetelerde, ardından da dergi, televizyon ve radyolarda nitelik kazanmaya başlamıştır. Bugün ise tabloidization kavramı hem yazılı hem de görsel basında karşımıza çıkmaktadır. Geniş izleyici kitlelerine ulaşma arzusu, ticarileşen medyayı tabloidleşmeye doğru götürmüştür.

İlk olarak İngiltere’de denenilen, ardından ABD’ye ve diğer Avrupa ülkelerine yayılan magazin gazeteciliği, halka dönük gazetecilik anlayışının yaygınlaşmasıyla gelişmiştir. Toplumun her kesiminin ilgisini çeken konuları işlemek ve ucuza gazete satmak amaçları sonucunda kitle gazeteciliği ortaya çıkmıştır.

Kitle haberciliği bugün daha çok ‘eğlendirici bilgi’ denilen, ‘infotainment’ tarzı haberciliği benimsemiş olan bir gazetecilik türüdür. 19. yüzyılın sonunda Amerikan gazeteciliği ile başlayan bu haberciliğin öncüleri ise iki Amerikalı gazeteci; James Gordon Bennett ve Joseph Pulitzer’dir. Bennet ile Pulitzer, magazin gazeteciliğinin esaslarını oluşturan sansasyonel haber yapmayı kendilerine amaç edinmişlerdir. Tokgöz, Bennett’in sansasyonel haberciliğini şöyle açıklamaktadır:¹⁷¹

---

¹⁷⁰ Tokgöz, s.55.

¹⁷¹ Tokgöz, s. 391-392.

“James Gordon Bennett, haber kaynaklarını genişletmek bakımından haberlerinde evlerin yatak odalarını, pansiyonları, adi sokak cinayetlerini, fahişeleri, çekinmeden kullanmıştır. Ayrıca sokaktaki adamın cüzdanını ilgilendiren parasal sorunlara değinirken, skandalları haberine yansıtmaktan geri kalmamıştır. Hatta kendi evlenme törenini bile haberini yapmaktan çekinmemiştir. Üzerinde önemle durduğu ilke ise toplumda önemli kişilerin haberlerini yapmanın gerekliliği idi.”

1890 yılında New York Sunday’e bağlı World gazetesinin tirajını 300 bine çıkarmayı başaran Joseph Pulitzer ise haberlerinde insanların duygularına hitap eden, ölüm, savaş, macera, hastalıklar ve çeşitli melodramları kullanmıştır. Bunun yanında sansasyonel fotoğraflar ve çizgi roman serilerini ilk olarak denemiş ve bu uygulama okuyucuların ilgisini çekmiştir. Pulitzer’e, W. Randolph Hearst’ün de katılmasıyla, sansasyonel gazetecilik akımı önemli bir biçimde hız kazanmış, gazetecilik tarihinde Hearst’le birlikte ‘sarı gazetecilik’ (yellow journalism) adlı yeni bir gazetecilik anlayışı başlamıştır. Bu anlayışın oluşmasında 1896 yılında Pulitzer’in, Richard Outcault tarafından çizilen *The Yellow Kid*’i (*Sarı Çocuk*) yayınlaması etkili olmuştur. The Yellow Kid adlı karakter son derece popüler olmuş, sansasyonel basın olarak nitelendirilen bu tür, The Yellow Kid’den esinlenilerek ‘Yellow Journalism’ adını almıştır. Sarı basın, Amerikan basın tarihinde çok etkili olmuş, bu uygulama gazete satışlarını artırmıştır. Hearst, bu yeni gazetecilik anlayışına 1895 yılında satın aldığı New York Journal gazetesinde devam ettirmiştir.

“Hearst sansasyonel gazetecilik akımına sarı gazetecilik uygulamasını da ekleyerek, gazetelerinde kullandığı komik tiplerin karikatürlerde yer almasını, üzerlerinin sarı boya ile boyanmasını, haberlere resimlerin, şekillerin, fotoğraflarının eşlik etmesini, iri puntoların kullanılmasını, gelişen baskı teknolojisine uygun olarak renklerle zenginleştirilmesini sağladı. Gazetenin içeriğinde üstün nitelikte dramatik eserler, ucuz melodramlar haline getirilerek çarpıtılıyordu. Okuyucularına önder olacaklarına, günah, cinsellik, şiddet sunmayı yeğ tutuyordu.”¹⁷²

19. yüzyılın son dönemlerinde görülen sarı gazetecilik akımıyla sansasyonel gazetecilik iyice yerleşmiştir. Sarı gazetecilik anlayışı, 20. yüzyılda bitmesine karşın

---

¹⁷²Tokgöz, s. 393.

sansasyonel gazetecilik akımı günümüze dek devam etmiştir. Sansasyonel haberlerin tutması üzerine gazeteler, bastıkları kadın resimlerine eşlik eden, saptırılmış, çarpıtılmış uydurma haberleri iri başlıklarla vermeye devam etmişlerdir. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra sansasyonel gazetecilik doruk noktasına ulaşmıştır. Bu dönemde Avrupa ve ABD'de sansasyon dolu, çıplak kadın resimleriyle bezenen cinayet haberleri gazetelerin sayfalarında yer almıştır. Bu tür haberlerin yer aldığı gazetelerin genellikle öğleden sonraları ya da akşamüzerleri bulvarlarda satılması nedeniyle bunlara 'bulvar gazeteciliği' adı verilmiştir.

ABD'de sansasyonel gazeteler 20. Yüzyılın başlarından itibaren 'tabloid' adı altında satılmaya başlamıştır. Magazin haberlerine ilgi giderek artmıştır ve magazin gazeteleri çıkmaya devam etmiştir. Aktüalite dergilerinin çıkmaya başlaması, radyo ve arkasından televizyonun devreye girmesi, insanın ilgisini çeken konuların anlamlı bir çerçeve içinde sunulması anlayışı yerleştirilmiştir.¹⁷³

Küçük boyutta olmaları, bol resimli ve çarpıcı başlıklarla haberlerin verilmesi, düzenli olarak çıkmaları, sayfa sayılarının az olması, kolay erişime sahip olmaları gibi özellikleri nedeniyle tabloid gazeteler fikir gazetelerinin alternatifleri haline gelmiştir. Bugün tabloid sözcüğü, magazin haberciliğinin yapıldığı gazete anlamından daha çok, küçük boyutlu gazetelerin yaptıkları habercilik biçimini işaret etmek için kullanılmaktadır.

4.3. Magazin Haberciliğine Yöneliş

Kitle iletişim araçlarının en önemli işlevlerinden biri 'haberdar etme' işlevidir. Bu anlamda haber kavramının sınırlı bir tanımı yapılması halinde 'haber değeri taşıyan olayın kendisinden çok, onun rapor edilmesi, aktarılması ya da bildirilmesi' olarak belirtilebilir.¹⁷⁴ Haberin oluşumu ve aktarımı sürecinin ayrılmaz parçaları arasında gerçeklik, nesnellik, dürüstlük, yansızlık, güncellik, açıklık, ilginçlik, önemlilik, etik kurallara bağlılık, bilgiye ulaşma hakkı, haber içeriğinin sunumu ve başat değerlerle ilişkisi gibi özellikler yer almaktadır. Yaşanılan dünyanın algılanmasında- açılanmasında sıklıkla başvurulan bir toplumsal-kültürel kurum olarak haber,

---

¹⁷³ Tokgöz, s. 393-394.

¹⁷⁴ Ergül, s. 10

kendisine atfedilen nesnellik, yansızlık, dürüstlük gibi nitelikleri dolayısıyla okurun ya da izleyicinin güvenilirliğini en az sorguladığı metinler arasında yer almaktadır.¹⁷⁵ Haber metninin içeriğinde meydana gelecek bir bozulma halinde ise okuyucu ya da izleyici tarafından habere konu olan gerçekliğin kendisi olarak algılanabilme sorununu beraberinde getirmektedir. Bu noktada okuyucunun ya da izleyicinin toplumsal konumu, eğitim düzeyi, yaşı gibi birçok değişken rol oynarken, ele alınması gereken başka bir olgu ise haber metninin içeriğinde ya da sunumunda meydana gelen bozulmanın ardındaki baskın gücün incelenmesi gerektiğidir. Egemen ideoloji ve başat kültürel yapı, haber söyleminin kodlanmasında rol oynayan başlıca etmenlerinden biridir. Egemenlik ilişkileri içerisinde yer alan medya ile piyasa koşulları altında üretilen haber, toplumsal iktidarın pekiştirilmesi açısından da önemli bir araç işlevi üstlenmektedir. Haber içeriğinde ya da sunumunda meydana gelen bozulmalar içerisinde en önemlilerinden biri ise haber içeriğinin magazinelleşmesi sorunsalıdır.

“Haberin magazinelleşen bir içeriğe bürünme olgusu, liberal ekonomik politikalar aracılığı ile güçlenen sermaye gruplarının toplumsal ve siyasal düzlemde varlığını süreğen kılmak amacıyla kitle iletişim araçlarının özellikle de bir televizyon kanalının sahipliğine soyunmasının ardından çok daha somut olarak yaşanmaya başlanmıştır. Bu noktada haberin giderek magazinleşen içeriğiyle birlikte üstlendiği bu yeni işlevin, popüler kültürün kitle iletişim araçlarındaki ideolojik işlevleriyle önemli ölçüde yakınlık gösterdiği de düşünülmektedir.”¹⁷⁶

Haber gerçekliğin kendisidir ve haberci bu gerçekliği izleyiciye-okura iletmekle sorumlu olan kişidir. Dolayısıyla da gerçeği yansıtmaya çalışan habercinin ‘haber içeriğinde bozulmalara yol açması’ gibi bir tehlike söz konusu bile değildir. Gazetecinin hedef kitleye haber ulaştırma zorunluluğuna, söz konusu haberin yeni ve çarpıcı olması gerektiği de eklenince - ki rekabet piyasasına uyumlanmak bu nitelikleri öncelikle gerektirmektedir - yapılan edim özgür bir habercilik olmaktan çıkarak açık bir baskıya dönüşmektedir. Kitle iletişim araçlarının genel olarak toplumun aynası olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu aynadan yansıtılanlar ise doğrudan doğruya hedef kitlenin istekleri yönünde düzenlenmektedir. Ancak bu sav kitle iletişim araçlarına atfedilen kamusal sorumluluk ilkesiyle örtüşmediği gibi, Türkiye’deki basın tecimselleşmesine neden olmaktadır ve bu değişim habercilik açısından yaşamsal bir

---

¹⁷⁵ Ergül, s. 9

¹⁷⁶ Ergül, s. 11.

dönüm noktasını tanımlamaktadır. Türkiye’de böylesi bir gelişmenin kaydedilmesinde dünyada gelişen ve değişen konjonktürel durum kadar, 12 Eylül 1980’de gerçekleşen askeri müdahalenin de büyük bir rolü bulunmaktadır. Askeri darbeler nedeniyle basına uygulanan sansür ve gazete kapatmaları, gazetelerin yöneticilerini yeni arayışlara itmiştir. Korku, baskı ve kapatma tehditleri nedeniyle toplumsal ve siyasal olaylara değinmekten çekinir hale gelen gazete yöneticileri bu dönemde daha çok konularını polis-adliye ve magazin haberlerine yönelmişlerdir.

Magazinleşme olgusunun, 1980’li yıllardan itibaren yaygınlık kazandığını öne süren yaklaşımların yanı sıra bu eğilimin önceden de var olduğunu ifadelendiren düşüncelerde bulunmaktadır. Son yıllarda, gerek Avrupa’da gerekse de ABD’deki ciddi yayın kuruluşlarında magazinleşme eğilimleri yaygınlaştığı görülmektedir. Özenli bir yayıncılık anlayışı benimsemesiyle tanınan BBC bile, son yıllarda siyasi baskılar ve yoğunlaşan rekabet nedeniyle yayın politikasını gözden geçirmek zorunda kalmıştır.¹⁷⁷

Birçok ülkede radyo ve televizyondan çok daha önce, yazılı basında magazinleşme eğilimlerinin olduğu bilinmektedir. Magazinleşmenin daha eskilere dayandığını düşünenler, medyadaki bu eğilimlerin son dönemlere özgü olduğunu ifade edenlere karşı çıkmaktadır. Magazinleşmenin günümüze özgü bir gelişme olmadığını savunanlar, son zamanlarda genç nüfusun giderek daha az okuduğunu, görsel kültürün giderek daha baskın hale gelerek piyasayı magazinleşme yönünde etkilediğini ileri sürenlerin eksik ve yetersiz bilgiyle yola çıktığını belirtmektedirler.¹⁷⁸

Bu anlamda incelendiğinde, gerçekten de, kapitalizmin gelişimine koşut olarak basın sektörünün de ticarileşmesi, mülkiyet yapılarının tekelleşmesi ve reklam unsurunun başatlık kazandığı kârı değerlendirmeye dönük girişimler, fikir gazetelerinin tirajlarının önemli bir oranda düşmesine neden olmuştur. Ancak ister geçmişte ister yeni ortaya çıkmış olsun, bu alanda araştırma yapanların çoğunun üzerinde birleştiği ortak nokta, içeriklerin giderek daha da magazinleştiğidir.¹⁷⁹

---

¹⁷⁷ Dağtaş, s. 40.

¹⁷⁸ Çaplı, s. 92-93.

¹⁷⁹ Dağtaş, s. 42.

Teknolojik gelişmelerin de medya alanında yaşanan bu değişimi önemli oranda etkilediği belirtilmelidir.

“1980’lerin ortalarından itibaren yeni sağ politikalar çerçevesinde medyada yaşanan yapısal değişimler, gazete tirajlarındaki düşme eğilimlerini daha da olumsuz etkilemiştir. Gerek kanal sayısındaki artışlar gerekse program formatlarındaki çeşitliliğin artması sonucunda oluşan yeni rekabet ortamında, radyo ve televizyonların yaşamları kaçınılmaz bir şekilde reytinglere bağlı hale gelmiştir. İnternetin de yeni bir rakip olarak girdiği medya ortamında, eskiden beri geçerli olan kapitalist kuralların, bu yeni rekabet ortamında gazetecilik ilkelerini de olumsuz etkilediği gözlenmiştir.”¹⁸⁰

1980’li yıllardan itibaren, ciddi ve kaliteli gazetelerin giderek daha fazla televizyona benzediği görülmektedir. Özellikle magazin gazeteciliğinin giderek artan bir ivmeyle yaygınlaşması ve popülerleşmesi sonucunda gazetelerin tümünde benzer değişimler yaşanmıştır. Dağtaş, ABD’de yayımlanan USA Today gazetesinin bu durumu örneklediği belirtir.

“Haberleri daha kısa hikâyeler şeklinde yazma tarzı, videotekst ve teletekstlerin temel özellikleridir. Videotekst ve teletekstlerde, haber içeriği ekranda bir sayfa ya da bir görüşte yer alabilecek şekilde sınırlanmıştır. USA Today, bu anlamda televizyon izleyicisine seslenmeye çalıştığı gerçeğini saklamaz; hatta ABD’de caddelerde, USA Today’in satıldığı dağıtım kutuları bile televizyon aygıtına benzeyecek şekilde tasarlanmıştır. Türkiye’de de televizyonlaşma yönünde eğilim sergileyen ve görsel metinlere ağırlık veren gazetelerin sayısında önemli bir artış yaşanmıştır. Hürriyet, Sabah, Star ve bugünkü çizgisiyle Milliyet buna örnek olarak gösterilebilir.”¹⁸¹

---

¹⁸⁰ Çaplı, s. 94.

¹⁸¹ Dağtaş, s. 43.

4.4. Türk Basınında Magazinleşme

Türk basınında magazinleşmenin ilk örnekleri çok partili hayata geçişle birlikte 1950 yıllarından itibaren görmek mümkündür. 1970-1990 döneminde bulvar gazetelerinin artışı, yemek, eğlence, moda, ev bakımı türünde yayınlanan dergilerin tüketim ideolojisini yayması ve beraberinde 1980 askeri darbesinin ardından yönelinen neo-liberal ekonomi politikalar ve 1990'larda özel TV'lerin de ortaya çıkışıyla magazinleşme etkisini giderek artırmıştır. Türk basınına tabloidleşme sürecinde depolitizasyonun çok büyük bir etkisi olmuştur. 12 Eylül askeri darbesinin ardından Türkiye büyük bir depolitizasyon sürecinden geçmiş, toplum politikadan uzaklaştırılmıştır. Siyasi etkinlikler, örgütlenmenin sona erdirilmesi, ifade özgürlüğünün kısıtlanması, toplumun politikadan arındırılıp dine teşvik edilmesi ve beraberinde gazetelerin ifade özgürlüklerinin ellerinden alınması sonucunda sansasyonel haberciliğe doğru bir yöneliş başlamıştır.

4.4.1. 12 Eylül Darbesinin Magazinleşmeye Etkisi

12 Eylül 1980 askeri darbesinin medyada ortaya çıkardığı en önemli sonuçlardan biri de medyanın magazinleşmesi olmuştur. Denetim ve baskılar sonucunda yazarlar fikirlerini, görüşlerini ve politik ortamı olduğu gibi okuyucu kitlesine aktaramamışlardır. Buna bağlı olarak basın ve iletişim özgürlüğü ortadan kalkmıştır; aydınlar, gazeteciler, sanatçılar hakkında mahkûmiyet kararları verilmiştir.

‘12 Eylül harekâtından sonra, basın yeni kısıtlamalar ve düzenlemelerle karşı karşıya kalmıştır. Düşünce ve ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasının yanı sıra, gazetecilerin ekonomik çıkarlarını ve bağımsızlıklarını savunmaları da zorlaşmıştır. Toplu sözleşme ve grev yasalarında yapılan değişiklikler, çalışan gazeteciyi önemli ölçüde güçsüzleştirmiştir. İşveren karşısında düşünsel bağımsızlığını ve maddi çıkarlarını savunamayan gazetecilerden oluşan bir basına sahip bulunduğumuz söylenemez tümüyle. Ama edilginleşmenin ve güçsüzleşmenin boyutlarını görmezden gelmenin mümkün olmadığı da söylenmelidir... 1980-1984 arasında gazeteci, yazar,

çevirmen ve sanatçılara verilen mahkûmiyet kararlarının 316 yıl 4 ay 20 güne ulaşması, bu sorunun kapsamı hakkında yeterli bir fikir vermektedir.¹⁸²

12 Eylül darbesinden sonra güçsüzleşen ve fikirlerini dile getirmekten korkar hale gelen basın, toplumdaki uzak ve olaylara apolitik bir yaklaşım modeli koymak zorunda kalmıştır. 12 Eylül rejiminin mimarları medya üzerinde yoğun bir baskı ve yıldırma politikasına girmiş, halkı ve sivil toplum örgütlerini tepkisiz hale getirmiş ve pasifize etmişlerdir. Basına atfedilen bekçi köpeği (watch dog) ve dördüncü güç işlevleri etkisiz kılınmıştır. 12 Eylül döneminde en küçük imalar dahi gazete kapatma, yayın durdurma ve benzeri cezalar için gerekçe olarak gösterilmiş, basın üzerinde doğrudan sansür uygulamaları Sıkıyönetim Mahkemeleri'nin rutin operasyonları haline gelmiştir. Cumhuriyet Gazetesi, 24 Ocak - 18 Şubat 1983 tarihleri arasında Nadir Nadi'nin '*Tuhaf Bir Tasarı*' adlı yazısı nedeniyle kapalı kalmıştır. 30 Kasım 1983 tarihinde de TKP Genel Sekreteri İsmail Bilen'in ölüm ilanının basılması nedeni ile Hürriyet Gazetesi kapatılmıştır.

'Basın, genellikle sıkıyönetim tarafından denetlenmekle birlikte, zaman zaman doğrudan doğruya beş general, özellikle Konsey Başkanı Kenan Evren tarafından denetimden geçiriliyordu. 'Hoşa gitmeyen' yazılar için gazetelere sıkıyönetimden sık sık uyarılar geliyor, arada bir kapatma cezası uygulanıyordu. Yazarların, yazı işleri müdürlerinin gözaltına alındığı, tutuklandığı, mahkûm edildiği de oluyordu. Sıkıyönetim, hemen her gün yayın yasakları koyuyordu.'¹⁸³

Emre Kongar 12 Eylül'den sonra muhalif gazetecilere yönelik tutumu şöyle anlatmaktadır:¹⁸⁴

'1982 Anayasa tasarısı halkoyuna sunulurken eklenen bir madde ile Anayasa'ya EVET diyenlerin, Kenan Evren'i de Cumhurbaşkanı olarak seçecekleri belirtildi. Anayasa'nın halka sunulması sırasında, Evren'in Anayasa'yı açıklayan ve EVET denmesine yönelik etki yapan nutuklarına karşı çıkmak yasaklandı. Bu çerçevede, taslakta, işçilerin hakları yeterince

---

¹⁸² Ahmet Oktay, **Toplumsal Değişme ve Basın**, İstanbul: Bilim/Felsefe/Sanat Yayınları, 1987, s.133-134.

¹⁸³ Alpay Kabacalı, **Başlangıçtan Günümüze Türkiye'de Basın Sansürü**, İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1990, s.210.

¹⁸⁴ Emre Kongar, **21. Yüzyılda Türkiye, 2000'li yıllarda Türkiye'nin Toplumsal Yapısı**, 41. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi, s.198-199.

güvenceye alınmadığı için, Anayasa'ya HAYIR oyu vereceğinin yazan yazar Oktay Akbal hapse atıldı. İşte böyle bir baskı ortamında yapılmış olan halk oylaması sonucu hem Anayasa hem de Evren'in Cumhurbaşkanlığı yüzde 91.4 ile onaylandı.'

Sıkıyönetim yetkilileri yayınladıkları bildirimlerle gazetecilerin hangi konularda yazacaklarını belirtmişler, aynı zamanda sıkıyönetimin verdiği kararları ya da yasakları tartışmak da yasak haline getirilmiştir. Basına uygulanan sansür bununla yeterli kalmamış kapatma cezalarının yanı sıra gazetelere süreli yayın durdurma cezaları da verilmeye başlanmıştır. 12 Eylül 1980 ile 12 Mart 1984 tarihleri arasında sıkıyönetim kararıyla yayınları durdurulan gazeteler şunlardır:¹⁸⁵

Milli Gazete, dört kez, 72 gün,
Cumhuriyet, dört kez, 41 gün,
Tercüman, iki kez, 29 gün,
Günaydın, iki kez 17 gün,
Güneş, bir kez 10 gün,
Milliyet, bir kez 10 gün,
Tan, bir kez 9 gün,
Hürriyet, iki kez, 7 gün.

Bu dönem içinde gazeteci, yazar, çevirmen ve sanatçılara toplam 316 yıl, 4 ay, 20 gün hapis cezası verilmiştir. Gazeteciler hakkında açılan soruşturma, kovuşturma ve dava sayılarının gazetelere göre dağılımı ise şöyledir:¹⁸⁶

Cumhuriyet 28, Tercüman 27, Hürriyet 14, Milliyet 14, Milli Gazete 4, Akşam 3, Son Havadis 3, Hergün 2, Arayış 2, hayat 2, Nokta 2, Yankı 1, Demokrat 1, Politika 1, Adalet 1, öteki yayın organları ise 75'tir.

Ayrıca bu dönemde 650 bin kişi gözaltına alınmış, 1 milyon 683 bin kişi fişlenmiş, 230 bin kişi sıkıyönetim mahkemelerinde yargılanmış, 171 kişi işkencede ölmüş, 14 bin kişi vatandaşlıktan çıkarılmış, 7 bin kişi hakkında idam istenmiş, cezaevlerindeki gazetecilerin aldığı toplam ceza 3 bin 315 yıl 3 ay olarak belirlenmiş ve

---

¹⁸⁵ Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayınları, 'Basın Raporu (80-84)' Ankara 1984, s. 198, Aktaran: Hıfzı Topuz, **Türk Basın Tarihi, 2. Mahmut'tan Holdinglere**, 1. Basım İstanbul: Remzi Kitabevi, 2003, s.259.

¹⁸⁶ Topuz, s.259.

1982-1988 arası yıllarda açılan işkence soruşturması veya dava sayısı 9 bin 962'ye ulaşmıştır.¹⁸⁷

Şekil 2: 12 Eylül 1980 - Cumhuriyet

Darbeyle birlikte Türkiye'nin yıllarca etkisinden kurtulamadığı bir ara rejim başlamıştır. Darbenin hemen ardından Türk basınının önemli kalemleri açık ya da kapalı ifadelerle darbeyi destekleyen yazılar yazmışlardır. Birçok yazar, bu dönemde 12 Eylül'ü 'doğal' ve 'beklenen bir olgu' olarak nitelemiştir.

“Yeni sağ hegemonya projesinin hayata geçirilmesinde basın önemli bir rol oynamıştır. Siyasi arenada basının desteğine olan talep bu dönemde her zamankinden daha da artmış ve hâkim basın organları hegemonya projesinin en önemli destekçisi olarak görülmüştür. Bu süreçte Türk basını; tıpkı üniversitesi, sendikası, yargı sistemi, dini ve kültürel kurumları gibi sürece lojistik destek sağlamak üzere yeniden yapılandırılmış, iktisadi krizi aşmak üzere

¹⁸⁷Tarkan Temur, **Cunta Gericiinin Önünü Açtı**, Cumhuriyet Gazetesi, İstanbul, 12.08.2008, s. 9.

uygulamaya başlanan ekonomik politikalarının açığa çıkardığı meşruiyet krizini alt etmenin önemli bir unsuru olarak basına özel bir rol ve işlev yüklenmiş ve basın ‘gerçeklerden yeteri kadar uzaklaşınca kadar’ tabiri caizse ‘terbiye’ edilmiştir.”¹⁸⁸

Uğur Mumcu, darbeden iki gün sonra yazdığı yazısında¹⁸⁹ “*Bu sonuç sürpriz değildi, bekleniyordu. Bu çalkantıda bu kan gölünde başka ne olabilirdi, ne beklenirdi?*” diyerek, Türk Silahlı Kuvvetleri’nin yönetime el koymasının beklenen bir şey olduğunu ifade etmiştir. Mumcu yazısında şöyle demiştir:

“(…) Genelkurmay Başkanı ve Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Orgeneral Evren’in yaptığı ilk açıklamada, ‘Ferdin ve toplumun huzur ve refahına önem veren özgürlükçü, demokratik, laik ve sosyal hukuk kurallarına dayalı bir yönetim’ kurma amacını taşıdıklarını söylemesi, Silahlı Kuvvetlerimizde sivil yönetime dönme yolundaki sağlıklı geleneğin canlı tutulduğunu göstermektedir. Buradan da başka bir sonuç çıkmaktadır: Türk Silahlı Kuvvetleri, çok partili yaşama adımımızı attığımız günden bu yana oluşagelen olaylar karşısında hiçbir zaman sürekli ve kalıcı bir askeri yönetim kurmayı düşünmemiştir. Bu tutum, değeri çok sonra anlaşılacak bir büyük güvencedir. (...)”

Oktay Akbal da 13 Eylül’de yazdığı yazıda¹⁹⁰, “*...Kaç kez uyardılar, kaç kez açık açık söylediler! Hepimiz yazdık, hepimiz söyledik!*” diyerek yine bu durumun sürpriz olmadığını, askerin yönetime el koymasının kaçınılmaz olduğunu vurgulamıştır.

16 Eylül 1980’de Cumhuriyet’in başyazısı niteliğinde olan ve gazetenin resmi görüşlerinin açıklandığı ‘Olayların Ardındaki Gerçek’ adlı köşede yer alan ‘Durum ve Zaman’ başlıklı, 12 Eylül askeri harekâtına ilişkin olarak yazılan yazının son cümlesinde, “*Her şeyden önce bu işin bir zaman sorunu olduğunu anlamak ve anlayış göstermek gereği açıktır*” ifadesi yer almıştır.

Cumhuriyet ve diğer gazetelerin darbeyi olumladıklarını ve askeri yönetime ılımlı baktıklarını ifade ettikleri yazıların bir nedeni hem terörsüz günlere olan özlem hem de kapatılma korkusu kaynaklı olmuştur. Nitekim darbeden 2 yıl geçmesine karşın Cumhuriyet gazetesi halen daha 12 Eylül’e karşı ihtiyatlı yaklaşmaktadır. Bunda gazetenin 12 Eylül’den ikinci ayında, 10 gün süreyle kapatılmasının etkisi büyüktür.

---

¹⁸⁸ Adaklı, s. 146.

¹⁸⁹ Uğur Mumcu, **Bundan Sonra**, Cumhuriyet Gazetesi, 14 Eylül 1980, s.1.

¹⁹⁰ Oktay Akbal, **Yeni Bir Tarih Yaprağı**, Cumhuriyet Gazetesi, 13 Eylül 1980, s.2.

Sıkı kontrol mekanizmasıyla politik ve ekonomik konulardan giderek uzaklaşma zorunda kalan gazete yönetimleri ağırlığı daha çok polis – adliye, magazin gibi konulara vermişlerdir. Diğer bir önemli nokta ise, siyasal iktidarın temsilcileri sıklıkla gazete yöneticileri ile toplantılar düzenleyerek brifing vermeleri ve politikalarına destek istemeleridir. Basın ise genel olarak 12 Eylül rejimine destek verse de siyasi arenada Özal figürünün etkinlik kazanması farklı bir basın siyasetçi çatışmasını gündeme getirmiştir.¹⁹¹

1980’li yıllarda sıkıyönetim hükümetlerinin gölgesinde yayın hayatına devam eden Türk basını, aynı zamanda hükümetler tarafından darbenin meşrulaştırılması için bir araç olmuştur. Basının imaj yaratma etkisi de göz önünde bulundurularak dönemin komutanlarının ve Genelkurmay Başkanı Kenan Evren’in fotoğrafları gazetelerde yayınlanmıştır. Cumhuriyet Gazetesi, Hürriyet Gazetesi ve Milliyet Gazetesi’nde yer alan haberlerde Evren’in ve dönemin diğer komutanların halkla iç içe bulunduğu (bk. Şekil 2, Şekil 3, Şekil 4), halkın sorunlarını dinlediği haberlerde yer almış, haber metni kullanılan fotoğraflarla desteklenmiştir.

Şekil 2: 15 Temmuz 1983 - 1. Sayfa Cumhuriyet

¹⁹¹ Adaklı, s.146.

Şekil 3: 14 Mayıs 1982 - 1. Sayfa Cumhuriyet

Şekil 4: 30 Temmuz 1981 - 1. Sayfa Cumhuriyet

Darbeden sonra gerek darbeyi meşrulaştırması gerekse Evren'in lider özelliklerinin pekiştirilmesi açısından gazetelerin yayınladıkları fotoğraflar ve haberler büyük önem taşımaktadır. Evren'in çocuklarla birlikte çekildiği haber fotoğrafları Evren'e sempatik, babacan bir imaj yaratılmasında etkili olmuştur. Evren'in çocukların başını okşadığı, onlarla ilgilendiği resim altı yazılarında sık sık belirtilmiştir. 15 Temmuz 1983 tarihinde Cumhuriyet gazetesinin 1. sayfasında çıkan haberin (bk. Şekil 2) resim altında '*Cumhurbaşkanı Evren ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral Nurettin Ersin, Şeker Bayramı'nı geçirmekte oldukları Erdek'te kamu kuruluşlarına ait kampları ziyaret ederken yurttaşlarla bayramlaştılar. Bu arada ellerini öpen çocukları sevdiler'* ifadelerine yer verilmiştir.

Şekil 5: 1 Eylül 1981 – Hürriyet

Şekil 6: 10 Eylül 1982 – Hürriyet

Hürriyet gazetesinin 1 Eylül 1981 tarihli 1. sayfasında (Şekil 5) yer alan haberin resim altında da benzer ifadeler yer almıştır. 'Evren, Türk halkından kırıncılıkları unutulmasını istedi' başlıklı haberin resim altında, "Devlet Başkanı, Genelkurmay ve MGK Başkanı Kenan Evren'i yurttaşlar her gittiği yerde sevgi gösterileriyle karşıladılar. Evren konuşmalarında 'geçmişteki kırıncılıkların, dargınlıkların unutulmasını' istedi. Evren'e sevgi gösterileri yapanlar arasında çocuklar da vardı. Evren Paşa küçük çocukları yanaklarından öptü."

Şekil 7: 10 Kasım 1982 - 1. Sayfa Milliyet

Şekil 8: 14 Kasım 1982 – 6. Sayfa Milliyet

Milliyet gazetesinde 9 Kasım 1982 tarihinde ‘Ahmet Kenan, Kenan Evren Olurken’ adlı yazı dizisi başlamıştır. Mete Akyol’un, Evren ile yaptığı röportajlardan oluşan dizide Evren’in yaşam öyküsü anlatılmıştır. 10 Kasım 1982 tarihli gazetenin ana sayfasında (bk. Şekil 7) oldukça geniş verilen haberin başlığı ise şöyle: ‘Kırmızı bisikletle tur atmak en büyük eğlencesiydi’. Haberde ‘Alaşehir’de ilk çocukluk yılları’, ‘Bisiklet sevgisi’, ‘Atçılık oyunu’ gibi Evren’in çocukluk yılları ara başlıklar yapılmış, ara başlıklar koyulaştırılmıştır. Evren’in hatıralarına geniş yer verildiği yazı dizisinde, magazin haberlerde sıklıkla yapılan öyküleyerek anlatma tekniği kullanılmıştır:

‘(...)Aile dostlarının oğlu ve mahalle arkadaşı Muzaffer ile bir gün kafa kafaya verdiler ve kararlaştırdılar:

‘Bu güzel ördeklere, bu güzel kazlara neden pis diyorlar sanki?’ dediler, ‘Onların yüzdükleri havuzda onlarla birlikte neden yüzmeyelim yani?’ Ve Ahmet Kenan, tüm yaşamı süresince ailesinden gizli olarak ilk ve son yaramazlığını yaptı, Muzaffer ile birlikte ördeklerin, kazların yüzdüğü havuza girdi, yüzdü. Bu

anısı ileriki yaşlarında gözleri önüne geldiğinde Kenan Evren, gülmekten kendini alamamaktadır:

- ‘Yüzmeyi o gün öğrendim galiba’ demektedir ve yine gülmekle eklemektedir:
- ‘Şimdi ne zaman denize girsem, çocukluğumda o ördeklerin, kazların yüzdüğü havuza girip, yüzdüğüm gelir aklıma... (...)’

Haberde Kenan Evren sempatikleştirilmiş, ‘halktan biri’ imajı verilmeye çalışılmış, aynı zamanda Evren’in fotoğrafları kullanılarak bu olgu vurgulanmıştır.

Şekil 9: 23 Ekim 1983 - 1. Sayfa – Cumhuriyet

Şekil 10: 13 Eylül 1983-Cumhuriyet Şekil 11: 26 Temmuz 1984-Milliyet Şekil 12: 1 Ağustos 1984 - Milliyet

Gazetelere uygulanan sansür nedeniyle darbeye yönelik eleştiriler gazetelerde yer almamıştır. Baskı ve kapatmalar nedeniyle korkutulan basın darbeye ilişkin en küçük imalardan dahi sakınmak durumunda kalmıştır. 13 Eylül 1983 tarihli Cumhuriyet'in 1. sayfasında (bk. Şekil 10) yer alan haberde Evren'in 12 Eylül harekâtının 3. yıldönümü nedeniyle radyo ve TV'den yaptığı konuşmada *“Dünyanın hiçbir ülkesinde bizdeki gibi yumuşak bir askeri iradenin sürdürüldüğü görülmemiştir”* ifadesi haberin giriş kısmında yer almış, haber başlığı olarak ‘Evren: En yumuşak askeri idare bizde’ cümlesi kullanılmıştır. Aynı şekilde 23 Ekim 1983 tarihli haberde (bk. Şekil 9) ise Evren'in Manisa'nın Salihli ilçesinde yaptığı *“Bana diktatör diyorlar, ben bu memlekette 12 Eylül'den evvelki anarşiyi ve terörü getirenlerin karşısında diktatörüm ama sizlere karşı değilim”* şeklindeki konuşmadan *“Anarşiye karşı diktatörüm size karşı değil”* cümlesi başlık olarak seçilmiştir. Haber metninin tamamı Evren'in ifadelerinden oluşmakta olup alıntılanan cümleler tırnak içine alıp koyulaştırılmıştır.

Milliyet gazetesinin 1 Ağustos 1984 yılında 7. sayfada yer alan haberinde (bk. Şekil 12) Evren'in, ‘Affedileceklerle edilmeyecekleri ayırmalı’ sözü başlığa taşınmıştır. Haberin spotunda ise *‘Cumhurbaşkanı Kenan Evren, ‘12 Eylül’den önce gençlerimizi örgütlere sokanları temizledik. Daha 3-4 yıl geçmeden bunların affedilmesi için çatlak sesler duyuyor ve üzülüyorum’ dedi’* sözü yer almıştır.

Yine Milliyet gazetesinin 26 Temmuz 1983 tarihli 7. sayfadan yer alan haberinde (bk. Şekil 11) ise Evren'in sözleri başlığa taşınmıştır. ‘Bizimle uğraşanların çabaları bitmedi’ başlıklı haberin ikinci başlığı olarak ‘Cumhurbaşkanı Evren: Türkiye’de işkence yok’ sözü seçilmiştir. Haberde kullanılan fotoğrafta Evren'in halkla birlikte olduğu bir fotoğraf kullanılmış olup fotoğrafın metni ise şöyledir:

‘Halktan biri gibi - Cumhurbaşkanı Evren Trakya gezisinde sık sık halkın arasına girerek tıpkı ‘halktan biri’ gibi vatandaşlarla sohbet etti ve onların dertlerini dinledi.’

4.4.2. Darbenin Basına Getirdiği Düzenlemeler

4.4.2.1. Sansür

12 Eylül darbesinden sonra Sıkıyönetim Kanunu'nda basına ve ifade özgürlüğüne yönelik sansür getirilmiştir. Milli Güvenlik Konseyi'nin yönetime el koymasından bir hafta sonra 19 Eylül 1980'de Sıkıyönetim Kanunu'nun 3. Maddesi değiştirilmiş, Sıkıyönetim Komutanlığı'na haberleşmeye sansür koyma yetkisi verilmiştir. Buna göre sıkıyönetim komutanı, sıkıyönetim bölgesinde genel güvenlik, asayiş ve kamu düzenini korumak ve sağlamakla görevlidir. Ayrıca, gerektiği hallerde *'Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun yayımları dahil olmak üzere telefon, telsiz, radyo, televizyon gibi her çeşit araçlarla yapılan yayım ve haberleşmeye sansür koymak, kayıtlamak veya durdurmak ve hizmetin gerektirdiği ahvalde bunlardan öncelikle faydalanmak'* ile yetkilendirilmiştir.¹⁹²

28 Aralık 1980'de ise Milli Güvenlik Konseyi bu yasada yeni bir değişiklik yapmış ve Sıkıyönetim Komutanlığı'na *'Söz, yazı, resim, film ve sesle yapılan her türlü yayım, haberleşme, mektup, telgraf vb. mesajları kontrol etmek; gazete, dergi kitap ve diğer yayınların basımını, yayımını, dağıtımını, birden fazla sayıda bulundurulmasını veya taşınmasını veya sıkıyönetim bölgesine sokulmasını yasaklamak veya sansür koymak; sıkıyönetim komutanlığınca basımı, yayımı ve dağıtılması yasaklanan kitap, dergi, gazete, broşür, afiş, bildiri, pankart, plak, bant gibi bilcümle evrakı, yayım ve haberleşme araçlarını toplatmak; bunları basan matbaaları, plak ve bant yapım yerlerini kapatmak, müsaderesine karar verilmemekle birlikte, sıkıyönetim komutanlıklarınca sahiplerine iadesinde sakınca görülenlerin imhası için gerekli önlemleri almak; yayına yeni girecek gazete ve dergilerin çıkarılmasını izne bağlamak'* yetkisini tanımıştır.¹⁹³

---

¹⁹² Başbakanlık ,Mevzuat Bilgi Sistemi, <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.1402&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=s%u0131k%u0131y%u00f6netim> (1 Nisan 2011)

¹⁹³ Başbakanlık ,Mevzuat Bilgi Sistemi, <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.1402&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=s%u0131k%u0131y%u00f6netim> (1 Nisan 2011)

Yine 16. Madde’de de ‘*Sıkıyönetim bölgesinde özel maksatla kamunun telaş ve heyecanını doğuracak şekilde asılsız, mübalağalı havadis ve haber yayan veya nakledenler altı aydan iki yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılırlar. Eğer fail, fail tarafından bir yabancıyla anlaşma sonucu işlenmiş ise hapis cezası bir yıldan ve ağır para cezası da on bin liradan aşağı olamaz. Bu suçlar basın ve yayın organları tarafından işlenirse fail ve mesulleri hakkında verilecek cezalar iki misli artırılır*’ yetkisi tanınmıştır.¹⁹⁴

80’li yıllarda basının hangi konuları işleyip hangi konuları işleyemeyeceği bildirilmiş, en çok da sıkıyönetimi eleştirecek konulara ve terör olaylarının haber edilmesine yasak getirilmiştir.

“14 Eylül 1980 tarihinde dönemin tek televizyonu olan TRT’nin haber dairesine gelen bir talimatla aleyhimize olmayan dış haberlerin verilmesine izin verilmiş, ancak terör haberleri ve sıkıyönetim ile ilgili eleştirel haberlere kesin bir dille yasak konmuştur. 12 Eylül ile ilgili halkla röportaj yapılması istenmiş fakat röportajların sınırı orta yaşlılarla yapılması yönünde çizilmiştir. Çoğunluğu ilgilendirmeyen kaza, yangın gibi haberlere yer verilmesi yasaklanmış, Milli Güvenlik Konseyi bildirimlerinin günde üç defa, sıkıyönetim bildirimlerinin ise günde iki defa yayımlanması istenmiştir.”¹⁹⁵

“80 darbesiyle birlikte basın dünyası tüm gazeteler için tek tek karne tutan generallerle tanışmıştır. Gazeteler aldıkları notlar ölçüsünde kapatılma cezalarıyla karşı karşıya gelmişlerdir. Kapatılma cezaları verilirken basın kuruluşlarına eşit mesafede yaklaşmıştır. Bu bağlamda 80 darbesiyle birlikte kapatılmayan gazete kalmadığını söylemek de mümkündür.”¹⁹⁶

Cumhuriyet gazetesi yayın yaşamındaki en yoğun sansürü 12 Eylül döneminde yaşamıştır. Gazete 12 Eylül’den 2 ay sonra 12 Kasım – 24 Kasım tarihleri arasında İlhan Selçuk’un ‘Kemalizm ideolojisi muz mudur?’ başlıklı yazısı nedeniyle 10 gün süreyle Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından kapatılmıştır.

Darbenin dördüncü ayında ise yine gazete 11-15 Ocak 1981 tarihleri arasında Adana, İçel, Kahramanmaraş, Gaziantep, Hatay illerinde 5 gün sıkıyönetimin emriyle 2

¹⁹⁴ Başbakanlık ,Mevzuat Bilgi Sistemi,

<http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.1402&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=s%u0131k%u0131y%u00f6netim> (1 Nisan 2011)

¹⁹⁵ Nedim Şahhüseyinoğlu, **Dünden Bugüne Düşünceye ve Basına Sansür**, 1. Basım, Ankara: Paragraf Yayınları, 2005, s.142

¹⁹⁶ Mehmet Sucu, **12 Eylül Yasakları**, 1. Basım, Günizi Yayıncılık, 2005, İstanbul, s. 37.

günlüğüne dağıtımı yasaklanmıştır. Mustafa Ekmekçi'nin işkenceden bahsettiği 23 Mart 1981 tarihli 'Ankara Notları' adlı yazısı nedeniyle, 3-8 Nisan 1981 tarihleri arasında Ankara, Kastamonu, Çankara'da gazetenin dağıtımı yasaklanmış, ancak Ankara'da da gazetenin dağıtımı yasak olduğu için doğudaki 20'ye yakın kente gazete gönderilememiştir.¹⁹⁷

1983 yılının aralık ayında Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından gazetelerin ilanları için bir dizi yasaklama getirilmiştir. Birinci Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı, anarşik olaylara adı karışan ve bu olaylar sonucu hayatını yitirenlerle ilgili gazete ve dergilerde ilan yayınlanması yasaklanmıştır. Anarşik olaylara adı karışmış veya anarşik olaylar sonucu hayatını kaybetmiş kişilerin ölüm yıldönümlerinde, kimliği ve adresi belirsiz kişilerce verilen ölüm ilanları kesinlikle yayınlanmayacaktır.¹⁹⁸

1980'li yıllarda gazetenin Cumhuriyet gazetesinin Magazin Servisi Şefi Yalçın Pekşen, sansürle ilgili olarak şöyle demiştir:¹⁹⁹

“12 Eylül yönetimi son derece sıkı bir sansür uyguluyor ve haberlerin birçoğunu yasaklıyordu. Sıkıyönetim Komutanlığı'ndan gelen yasak bültenleri duvarlara iğnelenirdi... Bir süre sonra yazı işleri salonunun duvarlarında bu bildirimleri asacak yer kalmadı. Gazetenin diğer servislerine doğru yayıldılar ve en sonunda bütün gazeteyi kapladılar.”

4.4.2.2. İçerik Belirleme

1980 askeri darbesi sonrası basına getirilen düzenlemeler sansür ve kapatmayla sınırlı kalmamıştır. Bu dönemde haberlerin içeriği de müdahaleye uğramış, gazeteler kapatılma korkusu nedeniyle kendilerine oto sansür uygulamak zorunda kalmıştır.

Zam haberlerinden ekonomi haberlerine dek her türlü konu sıkıyönetim tarafından denetim altına alınmıştır. 9 Ocak 1981'de, Cumhuriyet, Hürriyet ve Günaydın gazeteleri yazarları müdürleri İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'na çağırılmış, bir zam haberini aynı yerde aynı punto ile kendiliklerinden yalanlamaları istenmiştir. Daha sonrasında ise haberi istedikleri gibi yalanlamadıkları gerekçesiyle, Hürriyet'ten Seçkin TÜresay, Tayfun Türe ve Erol Türegün gözaltına alınmıştır.²⁰⁰

¹⁹⁷ Aysun Köktener, **Bir Gazetenin Tarihi Cumhuriyet**, 2. Baskı, İstanbul: YKY 2005, s.204.

¹⁹⁸ Köktener, s. 205.

¹⁹⁹ Köktener, s. 205.

²⁰⁰ Köktener, s. 204.

12 Eylül'den sonra gazeteler ihtiyatlı bir yayın politikası devam ettirme çabalarına karşın, darbeden üç yıl sonra 24 Ocak 1983'te, Cumhuriyet gazetesi Nadir Nadi'nin 13 Ağustos 1961'de yazdığı 'Tuhaf Bir Tasarı' yazısını yeniden yayınlaması üzerine süresiz olarak kapatılmıştır. Sonrasında ise süresiz olarak kapatılma kararı, 24 güne indirilmiştir. Dönemin MGK üyesi ve Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Tahsin Şahinkaya'nın Danışma Meclisi'ne Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu'nun lağvedilmesini öngören bir tasarı vermiştir. Nadir Nadi, 61 yılında yazdığı yazıda irdelediği olayların yeniden gündeme gelmesi üzerine yazı üzerinde hiçbir değişiklik yapmadan yayınlamıştır. Nadi, yazının başlangıcına ise kısa bir not düşmüştür.²⁰¹

“Bir süredir gazetede yazılarım çıkmıyor. Bunun ruhsal ve bedensel çeşitli nedenleri var. Bir başka neden daha var ki, onu da bir sözcüğünü değiştirmeksizin aşağıya koyduğum eski bir yazımı gören okurlarım kendilerinden anlayacaklar ve belki de ‘Bu adam dünyaya boşuna gelmiş’ diyeceklerdir.

Atatürk, milli kültürümüzün gelişip yükselmesi uğruna çalışan başlıca ‘iki’ kurumu göz önünde tutmuş, servetinin gelirini Dil ve Tarih Kurumları'na ayırmış, işleyiş ve yürütme işini de ölümünden birkaç hafta önce yazdığı vasiyeti ile normal hukuk düzenine bırakmıştı...

Son günlerde gazetelerde okuduğumuz Atatürk kurumları ile ilgili bir haberi bu itibarla pek yargıladığımızı derhal söylemeliyiz. Milli Eğitim Bakanlığı'nca hazırlanan bir kanun tasarısı ile bir Bilimler Akademisi kuruluyormuş. Akademinin çatısı altında beş enstitü bulunacak ve bunlardan biri dil, biri tarih konularını işleyecekmiş. Bu itibarla Atatürk'ün kurduğu, yaşamları için de servetinin gelirini ayırdığı Dil ve Tarih Kurumlarına artık lüzum kalmıyormuş. Her iki kurum ortadan kaldırılarak tüm mal, mülk ve gelirleri yeni kurulacak enstitülere devredilecekmiş.

(...) Nasıl olmuşsa olmuş, Atatürk devrimlerini korumak adına devrim yapan geçici yönetimin Milli Eğitim Bakanlığı'nda Atatürk'ün vasiyeti ile oynamaya cesaret eden kimseler çıkmıştır... Hazırlandığını öğrendiğimiz tasarı kimlerin kafasında doğdu, bilmiyoruz. Onlara Atatürk düşmanı demeye dilimiz varmıyor. Herhalde düşüncenin hiçbir tartıya gelmeyecek kadar hafif olduğuna şüphe yok. Bu hafif tasarının Temsilciler Meclisi'nde görüşülmeden geri alınmasını bekliyoruz.”

---

²⁰¹ Köktener, s.206-207.

Nadir Nadi'ye 'yayın yoluyla halkı suç işlemeye teşvik' ettiği gerekçesiyle 5 yıl hapis cezası istemiyle dava açılmış, 22 yıl önce yazdığı yazı nedeniyle yargılanmıştır. Nadi, 70 yaşında iken 10 Mayıs 1983 günü görülen davada 2 ay 20 gün hapis cezasına çarptırılmıştır. Bunun üzerine Milli Savunma Bakanlığı, mahkûmiyet kararının 'suç kastı' bulunmadığı gerekçesiyle Askeri Yargıtay'a başvurmuş ve dava düşmüştür.²⁰²

Darbeyi takip eden süreçte siyasal-toplumsal nitelikli haberler yerine, basında daha çok asparagas yönü ağır basan magazin haberciliği ön plana çıkmıştır. Hem tiraj yakalayabilmek hem de televizyonla yarışabilmek için gazeteler sansasyonel haberciliğe yönelmişlerdir. Gazeteler, sansür nedeniyle iç politika haberleri yerine bu dönemde dış politika haberlerine yönelmek durumunda kalmışlardır.

80'lerde siyaset ve onunla birlikte pek çok ciddi konu yasaklanınca medyada magazin patlak verdi. Zamanla bu medyada temel bir üslup haline geldi ve gazeteler 'popülerleşmek' ya da çok satmak için arayış içine girmişlerdir.

Bu dönemde Cumhuriyet gazetesinde yapılan ciddi siyaset haberlerinde gözle görülür bir azalma da yaşanmıştır. 1984 yılında Cumhuriyet'in iç siyasi ve ekonomik haberlerine ayırdığı oran yüzde 54.03'tür.²⁰³

Cumhuriyet gazetesinin gerek ana sayfasında gerek iç sayfalarında çoğunlukla dış politika haberlerine yer verilmiştir. Dış politika haberleri genellikle çatışma, savaş, gösteri, ekonomik bunalım gibi konulardan oluşmaktadır. Gazetelerin dış politika haberlerine yönelmesinde en etkin neden basına uygulanan sansürdür. Bu tür haberlere yer verilmesinin bir diğer nedeni ise okuyucuya 'diğer ülkelerinde de kaos ortamlarının yaşadığı, hatta Türkiye'nin bir bakıma şanslı olduğu' mesajı verilmiştir. Hemen her gün İran, Polonya, Şili, Lübnan gibi ülkelerde yaşanan kaos ortamı gazetenin hem ana sayfasında hem de hem de 'Dış Haberler' sayfasında yer almıştır. Haberlerin başlıklarında en çok kullanılan kelimeler ise genel itibari ile 'ateş, kan, saldırı, gösteri, ölü, çatışma, savaş' gibi provakatif kelimelerden oluşmaktadır.

---

²⁰² Köktener, s. 207.

²⁰³ Köktener, s.202.

Şekil 13: 2 Temmuz 1981- 1. Sayfa - Cumhuriyet

Şekil 14: 28 Eylül 1983 - Arka Sayfa - Cumhuriyet

Şekil 15: 2 Eylül 1983 - 3. Sayfa - Cumhuriyet

Şekil 16: 24 Ekim 1983 -1. Sayfa - Cumhuriyet

Sıkıyönetim Mahkemeleri'nden çekinen basın bu dönemde çareyi iç politika ve ekonomi haberlerinden uzak durmakta bulmuştur. Bu haberlerden boşalan yerleri ise dış politika, polis-adliye ile magazin haberleri doldürmüştür. Siyaset ve ekonomi gibi konularda yapılan haberler ise genellikle ordu tarafından istenen ya da izin verilen haberlerden oluşmuştur. Dolayısıyla gazetelerin magazin haberciliğine yönelmesi ve basının magazinleşmesi kaçınılmaz olmuştur.

5. 12 EYLÜL ASKERİ DARBE SONRASI CUMHURİYET GAZETESİNDE MAGAZİNLEŞME

5.1. Cumhuriyet Gazetesinin Kuruluşu ve Tarihçesi

Temel amacı, 6 ay önce, 29 Ekim 1923'te ilan edilen Cumhuriyet yönetiminin ilkelerini savunmak olan 'Cumhuriyet' gazetesi, 7 Mayıs 1924'te Atatürk'ün desteği ve istediği ile kurulmuştur.

Yeni rejimi korumak ve kamuoyu oluşturmak hedefiyle bir araya gelen Yunus Nadi, Zekeriya Sertel ve Nebizade Hamdi, onar bin lira ortaya koyarak, üç hisseli bir şirket olarak gazeteyi kurmuşlardır. Gazete, 'Cumhuriyet' kavramını ülkeye yaymak, ilke ve devrimleri halka benimsetmek ve hilafet propagandalarına karşı, rejimi savunmak amacıyla ilk sayısını yayımlamıştır. Yunus Nadi yayımlanan ilk sayıda gazetenin amacını şöyle açıklamıştır.²⁰⁴

“(…) Cumhuriyet'in siyasi programı isminden belli olduğu gibi, onu yayımlayanların siyasi hayatları da bellidir. Cumhuriyet, Türkiye'de büyük kavgalarla elde edilmiş tarihi bir sonuçtur. Biz, elde edilen bu amaç uğrunda fiilen çalışmış insanlarız. Memlekette bu zafer ve galip fikrin çok kuvvetli taraftarları vardır. Cumhuriyet, memlekete mal olmuş bir fikirdir. Biz onun temsilcisi ve koruyucusuyuz. Bu temel düşünce göz önünde tutulduktan sonra kesin olarak söyleriz ki gazetemiz, ne hükümet gazetesi ne de parti gazetesidir.”

Gazetenin ilk yıllarında Genel Yayın Müdürlüğü'nü Zekeriya Sertel yapmış, Yunus Nadi tarafından da gazetenin idare müdürlüğüne İkdam Gazetesi'nde idare müdürlüğü yapmış olan Mahmud Bey getirilmiştir. Yazı işleri müdürü önce İlhami Safa, sonra da Kemal Salih Sel olmuş, gazeteye sonrasında ise Hasan Bedreddin, Reşad Ekrem Bey, Ahmed Rasim, Peyami Safa, Muharrem Feyzi, Ahmet Refik, Ahmet Hidayet, İsmail Habib Sevük, Turhan Tan Bey girmişlerdir.²⁰⁵

Bir süre sonra ise Yunus Nadi gazetenin tek sahibi haline gelmiş, daha sonraları ise Nadir Nadi ve Doğan Nadi, babalarından sonra, aile ortaklığına dönüşen gazetenin yönetim görevini üstlenmişlerdir.

²⁰⁴ Yunus Nadi, **Cumhuriyet'i Okuyuculara Sunuş**, Cumhuriyet Gazetesi, 24 Mayıs 1924, s.1.

²⁰⁵ Hıfzı Topuz, **100 Soruda Basın Tarihi**, 2. Baskı, Ankara: Gerçek Yayınevi, 1993, s.47.

7 binlik tirajla yayın yaşamına başlayan Cumhuriyet, 4 yıl sonra 8-9 bin dolaylarında tiraja ulaşmıştır. Yayın hayatına başladığından 10 yıl sonra tirajı 25-28 binlere çıkan Cumhuriyet, 1939'da atak yaparak 62 bin tiraja sahip olmuştur. Gazete kuruluşundaki ilk fiyatı ise 3 kuruştur. 2 yıl boyunca gazete fiyatına hiç zam yapılmamış, 2 yıl sonra ise 5 kuruşa çıkmıştır. 2. Dünya Savaşı'nın ekonomik dengeleri altüst etmesi nedeniyle gazetenin fiyatı 1943'te ilk önce 8 kuruşa sonrasında ise 10 kuruşa çıkmıştır.²⁰⁶

2. Dünya Savaşı'na kadar devletle iyi ilişkiler kuran gazete, savaş döneminde Almanya'yı desteklemesi üzerine bu durum devletin politikasına aykırı bulunmuş ve hükümetle arası bozulmuştur. Gazete, yıllardır dayanışma içinde olduğu ve Yunus Nadi'nin de 6 dönem milletvekili olduğu CHP'ye sırtını dönmüştür. Gazete çok partili sisteme geçildiğinde ise Demokrat Parti safına geçmiştir. Nadir Nadi 1950'de DP'den bağımsız milletvekili seçilmiş, 7 yıl parlamentoda bulunmuştur.

DP'nin Milli Eğitim Müfredatı'nı düzenleyerek din derslerini zorunlu yapması, gazeteleri ekonomik baskı altına almak için 'gazete ve dergi kâğıtlarının tek elden ithali kararname' çıkarması gibi kararları sonucunda DP ile Cumhuriyet'in yolları ayrılmıştır. Başlangıçta DP'yi ılımlı yazılarla eleştiren Nadir Nadi sonralarında ise tutumu giderek sertleşmiştir. 1950'lerin sonlarına doğru iktidarla Cumhuriyet arasındaki bağlar tamamen kopmuştur.

Nadir Nadi'nin 27 Nisan 1960 yılında Celal Bayar'ı ve Adnan Menderes'i sert bir dille eleştirdiği yazının yayınlanmasından 3 gün sonra ise gazete 10 gün süreyle kapatılmıştır.²⁰⁷

27 Mayıs 1960'ta ordunun yönetime el koyması ve sonrasında 1961 Anayasası ile ülkede özgürlük oluşması Cumhuriyet gazetesi için de dönüm noktası olmuştur. Oluşan özgürlük ortamı sayesinde sol söylemlerin daha rahat ifade edilebilir olduğu bu dönemde Cumhuriyet gazetesi de sola yönelmiştir.

DP'nin iktidar olduğu yıllarda da basın sansüre maruz kalmış, CHP ile ilgili olumlu haberler DP iktidarı tarafından hoş karşılanmamıştır. Hatta bu dönemde yayın yasağı konması sonucu yasaklı haberlerin yeri beyaz boşluklar halinde bırakılıp, sansüre uğranıldığı okuyucuya belli edilmiştir.

---

²⁰⁶ Köktener, s. 22

²⁰⁷ Köktener, s. 83.

2 Mayıs 1959'da CHP lideri İsmet İnönü'nün İzmir'de büyük bir kalabalık tarafından karşılanmasına tepki gösteren DP bu konuya ilişkin gazetelere acele bir yayın yasağı getirmiştir. Habere genişçe yer veren Cumhuriyet ise 3 Mayıs 1959'da haberin olduğu yeri boş sütunlarla yayımlamış ve şu açıklamayı yapmıştır:²⁰⁸

“Gazetemiz basılırken zabıta, İnönü'nün demecine ait neşir yasağını tebliğ etti ve onun nezaretinde sahife kalıplarında kazıntılar yapıldı; basılan gazeteler de polis tarafından müsadere olundu.”

1963 yılına gelindiğinde ise sol yönelimden rahatsız olan gazete ortakları gazetenin komünizme yöneldiğini gerekçesiyle, dönemin Genel Yayın Yönetmeni Cevat Fehmi Başkut'u istifa etmek zorunda bırakmış, bu duruma sinirlenen Nadir Nadi ise ortaklarını protesto ederek gazeteden ayrılmıştır. Nadir Nadi'nin yokluğunda ise başyazıları, Cevat Fehmi Başkut'un yerine gelen Ecvet Güresin yazmıştır. Nadir Nadi, 1.5 yıl sonra gazeteye geri dönmüştür. 1971 yılında ise yönetimle yine aynı sebepten anlaşmazlığa düşen Nadi izne ayrılmıştır. Nadi, gazete yönetimin yazdığı 4 Ağustos 1971 yılında çıkan 'Okurlarımıza' başlıklı, 'Cumhuriyet' imzalı yazı nedeniyle istifa etmiştir. Nadi aynı gün Gazetenin Yazı İşleri Müdürü Sami Karaören'e mektup vermiş, mektup 6 Ağustos 1971'de gazetenin 2. sayfasında küçük puntolu harflerle yer almıştır. Gazetenin yönetim kuruluna hitaben yazdığı mektup şöyledir:²⁰⁹

“(…) Bugünkü 4 Ağustos tarihli Cumhuriyet'te çıkan 'Okurlarımıza' başlıklı yazı, üzümlere söylüyorum, bana daha da ağır gelmiştir. 'Aşırı uçlar' deyimini, yıllardan beri tutucu çevrelerin bize karşı kullandığı bir propaganda silahıydı. Atatürk ve devrim ilkelerini titiz bir dikkatle savunmaya ömrü boyunca önem vermiş bir adam olarak 'Okurlarımıza' başlıklı yazı beni hayal kırıklığına uğrattı. Sanki Cumhuriyet, Atatürk yolundan saptırılmış da tekrar o yola oturtuluyormuş gibi bir hava seziliyor bu yazıda.

Aslında bir kısım çevrelerin propagandasını paylaşan ve onlara boyun eğer görünen bu yazıyı okuduktan sonra izin sürem bitmesini beklemeyi gerekli bulmuyor ve tam 41 yıl hizmet ettiğim Cumhuriyet'ten üzümlere ayrılıyorum.”

²⁰⁸ Köktener, s. 91.

²⁰⁹ Nadir Nadi, **Bir İstifa**, Cumhuriyet Gazetesi, 6 Ağustos 1971, s.2.

Nadir Nadi'nin yazısının hemen altında ise 'Kamuoyuna Açıklamamız' başlıklı yazı ile Nadi'ye şu cevap verilmiştir:

“Sayın Nadir Nadi'nin istifasını yukarıda okurlarımıza sunmaktayız. Mektubunda, 'Bizleri tutucu çevrelerin propagandasını paylaşmak ve onlara 'boyun eğer görünmekle' suçlamaktadır. Suçlamaya sebep olan genel kurul kararını, kurucumuz Yunus Nadi'nin ilkelerini aşağıda tekrar yayımlar, hükmü kamuoyunun takdirine bırakırız.”

Nadi'nin ayrılmasından sonra gazete yönetimi tasfiye kararı almış ve solcu yazarlar gazeteden uzaklaştırılmıştır. 100 binin üstünde olan tiraj, okurların gazeteyi protesto etmesi üzerine 30-40 binlere kadar inmiştir.²¹⁰ Gazete yönetimi Nadi ile uzlaşma çareleri aramış, 1972 yılında ise Nadi kız kardeşi Leyla Uşaklıgil ile tekrar barışmış ve gazeteye geri dönmüştür. Bu dönemden sonra Cumhuriyet, muhalif kimliği ile sol kesimde sözü geçen bir gazete olmuştur.

1980'de ise 12 Eylül askeri darbesi, gazete tarafından, artan terör olayları nedeniyle ilk başta olumlu karşılanmış ancak kısa bir zaman sonra darbenin beklendiği gibi olmadığı anlaşılmıştır. Bu dönemde yaşanan sansür, baskı, kapatmalar, tutuklamalar nedeniyle 12 Eylül rejimi 'kanayan bir yara' olarak iz bırakmıştır. Gazetede de bu dönemde Kemalist – sol çizgi ağırlık kazanmaya başlamış, ancak yönetimde liberaller de bulunmuştur.

1991 yılına gelindiğinde ise gazetede yeniden bir kriz başlamıştır. Nadir Nadi'nin ölümü sonrasında gazetede tüm dengeler altüst olmuş gazetede yer alan iki grup arasındaki iktidar kavgası çıkmıştır. Gazetede bu krizin nedeni ise 1991 yılındaki genel seçim sonucunda kurulacak olan koalisyon konusunda yazarlar arasında görüş ayrılığının oluşmasıdır.

Gazetenin ekonomi yazarı Osman Ulagay'ın 22 Ekim günü 'Seçmen ve Ekonomi İçin DYP-ANAP Koalisyonu mu?' başlıklı yazısı krizin derinleşmesine yol açmıştır. Ulagay, yazısında DYP-ANAP Koalisyonu'nun Türkiye'nin ekonomisinin geleceği için daha yararlı olacağından bahsetmesi, DYP-SHP Koalisyonu'nu isteyen ve gazetenin ekonomik sorunlarını aşabilmek için uzun vadeli fon kredisi almayı planlayan diğer yazarların tepkisine neden olmuştur. Ulagay'ın bu yazısından sonra Cumhuriyet

---

²¹⁰ Köktener, s. 120.

içinde tartışmalar başlamış, bunlar diğer köşe yazarlarının yazılarına da yansımıştır. Ulagay ise yazılarında fikrini savunmaya devam etmiştir. Bu durumdan rahatsız olan İlhan Selçuk ise Yayın Kurulu'nu toplantıya çağırması ve Ulagay'ın yalnızca ekonomi yazılarını yazmasını, politika yazmamasını önermiştir. Dönemin Genel Yayın Yönetmeni Hasan Cemal'in bu duruma karşı çıkması üzerine oylamaya gidilmiş ve İlhan Selçuk'un isteği kabul edilmiştir. Hasan Cemal ise görev ve yetkilerine müdahale edildiği gerekçesiyle nihai karar için Yönetim Kurulu'nu toplantıya çağırması, 5 Kasım 1991 günü yapılan toplantıda, yayın politikasında genel yayın yönetmeninin yetkili olduğu karara bağlanmasıyla Yönetim Kurulu üyelerinden Berrin Nadi ve İlhan Selçuk istifa etmiştir. Ardından ise Uğur Mumcu, Ali Sirmen, Oktay Akbal olmak üzere gazetenin etki yazarları ayrılmıştır.

Gazeteden ayrılan yazarlar, Cumhuriyet gazetesini okutmamak için okurları boykota çağırması, gazetenin tirajı bir ayda yüzde 50 azalmıştır.²¹¹ Tirajın önlenemeyen düşüşü sonrasında Yönetim Kurulu, ayrılan yazarları geri çağırması, 1992 yılının nisan ayında yazarlar geri dönmüş, Hasan Cemal ve ekibi ise görevden ayrılmıştır. Hasan Cemal'den boşalan koltuğa Orhan Erinç getirilmiş, 20 Şubat 1993'te ise yeni Yayın Kurulu oluşturulmuştur. Ekibin geri dönmesine karşın gazete eski tirajını yakalayamamış, mali açıdan zor günler yaşamaya başlamıştır.

Çalışanlarına maaşlarını ödeyemeyen gazete, mali bünyesindeki açığı kapatmak için yeni ortak bulma arayışına girmiş ve halka açılmak durumunda kalmıştır. Bu amaçla Yeni Gün Holding kurulmuş ve Cumhuriyet, 'Cumhuriyet Vakfı' da dâhil olmak üzere 240 ortaklı bir gazete olmuştur.

Bugün bir guruba yahut bir patrona bağlı olmaksızın, sermayedarlardan özerk bir yönetim yapısı olan Cumhuriyet, ulusal basında ekonomik bağımsızlığa sahip bir gazetedir.

---

²¹¹ Köktener, s. 368.

5.2. 1980'lerde Cumhuriyet Gazetesinde Genel Durum

1980'li yıllar Türkiye'nin hem iletişim ortamında hem de toplumsal, siyasal, kültürel ve ekonomi alanında büyük bir değişim ve dönüşüm yaşadığı bir dönem olmuştur. Deregülasyon uygulamaları, özelleştirmeler ve medyada giderek hızlanan yoğunlaşmalar ile teknolojik gelişmeler sonucunda iletişim ortamı tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de değişmiştir. Radyo ve televizyon yayıncılığında kamu tekelinin kaldırılması, medya sektöründe holdingleşme iletişim ortamını etkileyen en önemli unsurlardan olmuştur.

'Ekonomik İstikrar Paketi'nin açıldığı '24 Ocak Kararları' ve onu takip eden 12 Eylül 1980 Darbesi ile Türkiye'nin siyasal sistemi baskıcı, kısıtlayıcı, antidemokratik bir yönde biçimlendirilmiş, kurulu düzenin sürmesini sağlayacak hegemonyayı yeniden üretecek arayışlara gidilmiştir. İletişim alanında ise 12 Eylül, yeni ve köklü değişimlerin de hazırlayıcısı olmuştur.

Daha önceki bölümlerde altını çizdiğimiz gibi 24 Ocak 1980'de alınan ekonomi kararları uzun süreçte etkisini göstermiş, basının temel hammaddesi olan kâğıda bu dönemde yüzde 300 oranında zamlar yapılmıştır. Daha önce kilo maliyeti 30 ila 35 TL arasında değişen ve gazetelere 9 TL'den aktarılan kâğıdın fiyatı bir anda 41 TL olarak belirlenmiştir.²¹² Cumhuriyet gazetesinin fiyatı ise 1980'de 10 TL'den 1982'de yüzde yüzlük bir zamlarla 20 TL'ye çıkmış, gazete kâğıdına yapılan zamların sona ermemesi neticesinde gazete 83 yılında 40 TL'ye, 84'te 50 TL'ye, 85'te önce 70 TL'ye bundan üç ay sonra da 100 TL'ye çıkmıştır. Türkiye'nin her dönem en pahalı olan gazetesi olmasına karşın Cumhuriyet içine düştüğü ekonomik bunalımdan çıkamamış ve gazete fiyatlarına yapılan zamlar her geçen yıl daha da artmıştır. 1986 yılına gelindiğinde ise gazete 120 TL'ye, 1987'de 150 TL, 1988'de 300 TL, 1989 ise 600 TL'ye satılır olmuştur.

"Bu dönemde gazete kâğıdına yapılan zam ve SEKA'daki grev nedeniyle kâğıt ithal etmek zorunda kalan gazeteler zor durumdaydılar. Hele hükümete muhalif olanların durumu

---

²¹² Adaklı, s. 141.

daha da kritikti. Çünkü Turgut Özal'ın başbakan olduğu dönemde, 1983'te gazete kâğıdının tonu sadece 120 bin liraydı. On yıl sonra 1 Aralık 1992'de ise gazete kâğıdının ton fiyatı 4 milyon 200 bin liraya çıkmıştı. İktidarı destekleyenler zararlarını, aldıkları teşvik ve düşük faiz kredilerle dengeliyorlar, hatta kara geçiyorlardı. İktidara muhalif olan Cumhuriyet gibi gazeteler ise bu zararı sadece fiyatlarına yansıtabiliyorlardı.”²¹³

12 Eylül'ün getirdiği siyaset yasağı, bununla birlikte solun aldığı ağır darbe, baskı ve korku magazinleşmeyi beraberinde getirmiş, dolayısıyla haber içeriklerinde de boşalmalar başlamıştır. Cumhuriyet gazetesinin 12 Eylül'de mali dengesini alt üst eden yasaklamalar, davalar ve kapatmalar sonucu gazete, tüm bunları yeniden yaşamamak için magazinleşme ile birlikte oto-sansüre yönelmiştir.

Bu dönemde yazarların makaleleri tek tek gözden geçirilmiş, sakıncalı olan yazılar elenmiştir. Sıkıyönetimin ülkenin her yerinde ve her alanında uygulandığı 12 Eylül döneminde, Cumhuriyet gazetesindeki sıkıyönetim de uç noktaya ulaşmıştır. Dönemin Genel Yayın Yönetmeni Hasan Cemal, uyguladığı oto – sansürü şöyle anlatıyor.²¹⁴

“(…) Ertesi günü çıkacak tüm makaleleri getirip bir kez da taradım. Sonuç: İlhan Selçuk, Oktay Akbal, Mustafa Ekmekçi, Mehmed Kemal, Yalçın Doğan ve Uğur Mumcu ikinci bir yazı yazacaklardı. Eskiler çıktı, yeniler girdi sayfaya...

...Gazetede kapatılma olasılığından kaynaklanan tedirginlik ve bir yerde aşırı ihtiyatlılık sürmekte. Kendi kendini sansür koyulaşiyor.”

12 Eylül döneminde oto – sansür o kadar iletmiş ki Hasan Cemal, gazetenin yeniden kapatılmasına engel olabilmek için gazetenin başyazarı Nadir Nadi'nin bir yazısına sayfaya almadığını belirtmiştir. Nadir Nadi'ye hitaben yazdığı mektubu Hasan Cemal, Nadi'nin cenaze töreninde şöyle dile getirmiştir²¹⁵:

“(…) Belki hatırlayacaksınız, bir kez de başyazınızı koymamıştım gazeteye. 12 Eylül günlerdi. Çok sert bir yazı yazmıştınız askeri yönetime karşı. ‘Nadir Bey, bu yazıyı basarsak

---

²¹³ Köktener, s.164.

²¹⁴ Köktener, s. 209.

²¹⁵ Ali Tartanoğlu, Baskın 'Basın'ın Mı?, Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayınları, 1994, Ankara s. 130'dan Ak. Köktener, s. 209.

yine sıkıyönetim yine kapatır gazeteyi' demiştim. Sonunda yayın yönetmeninin dediği olmuş, başyazı sayfaya girmemişti.”

Baskı ve gazete yönetimindeki iç denetim arttıkça magazin haberciliği de ağırlık kazanmaya başlamıştır. Cumhuriyet gazetesinde dönemin magazin haberlerini yapan Yalçın Pekşen, magazin haberlerine yönelişin nedenini şöyle açıklamıştır:²¹⁶

“Cumhuriyet gazetesi 12 Eylül 1980’den sonra uygulanan sıkı sansür nedeniyle haber sıkıntısı çekmeye başladığından, Hasan Cemal’in direktifiyle magazin haberlere yönelmek zorunda kaldık. Çünkü sıkıyönetimin sansür uygulamadığı tek haber türü magazin haberleriydi.”

24 Ocak Kararları ile dışa açılan Türkiye, tüketim alışkanlıkları değişmiş, 12 Eylül ile birlikte toplum apolitize edilmiştir. Medyanın kar amacı güden anlayışını benimsemesiyle kadınların, gençlerin marka düşkünlüğü atmış, gazetelerin hayatını idam ettirmesini sağlayan reklamlar ise medya sektörünün vazgeçilmezi haline gelmiştir. Cumhuriyet gazetesi de bu akıntıdan pay almış, 80’lerde reklam pastasından aldığı pay oranı her geçen yıl büyümüştür. 1984 yılında gazetenin 23.29’u reklama ayrılmıştır.²¹⁷

Gazetenin sayfa sayısına bakıldığında ise uzun yıllar 8 sayfa olan gazete 80’de 10, 82’de ise 12 sayfaya çıkmıştır. 80’lerde ulusal basında hemen her gazetenin sayfa sayısında artışlar olmuştur. 1984 yılına gelindiğinde ise Cumhuriyet’teki sayfa sayısı 14’e, 1986’da 16’ya çıkmıştır. 1990’lı yıllarda ise sayfa sayısı 18 ila 20 arasında değişmektedir.

Gazetenin baş sayfasında Ali Ulvi’nin karikatürleri, çoğunlukla İlhan Selçuk’un yazdığı ‘Olayların Arkasındaki Gerçek’, Uğur Mumcu’nun ‘Gözlem’, Altan Öymen’in ‘Bu Köşeden’ yazıları; ikici sayfada ise ‘Arada Bir’ köşesinde çeşitli yazarların yazıları, ‘Bilim Dünyası’ köşesinde ise Vehbi Belgil’in bilimsel yazıları yer almaktadır. ‘Olaylar ve Görüşler’ köşesinde Melih Cevdet Anday, Vedat Günyol gibi önemli yazarların yazıları yer almaktayken, sayfanın sağ tarafında İlhan Selçuk’un ‘Pencere’ köşesi, sayfanın solunda ise Oktay Akbal’ın ‘Evet-Hayır’ köşesi bulunmaktadır. Üçüncü sayfada Ali Sirmen’in ‘Dünyada Bugün’ ile Ergun Balcı’nın ‘Politikada Sorunlar’ köşeleri yer almaktadır.

²¹⁶ Yalçın Pekşen, **Köpeği Isıran Adamın Peşinde**, 2. Baskı, İstanbul: Cep Yayınları, 1989, s.39.

²¹⁷ Köktener, s.168.

Dördüncü sayfada ise kültür sanat haberlerinin yer aldığı sayfa olup, sayfanın yarısında televizyon ve radyonun günlük yayın akışı ile günün önemli programlarının tanıtımı bulunmakta, sayfanın bir kısmında ise ilanlar ve reklamlara yer ayrılmaktadır. Yine bu sayfada her gün okuyucular için bulmaca ve satranç köşesi bulunmaktadır. 80’de bu sayfanın adı ‘Sanat- Edebiyat-Magazin’ olmuştur, 82’de ise önce ‘Sanat ve Edebiyat’ olarak sonrasında da ‘Kültür-Yaşam’ olarak değiştirilmiştir. Gazetenin sayfa sayısı artınca sanat sayfası da 2’ye çıkartılmıştır. Bu sayfada haftada 1 gün, sergi, konser, tiyatro gibi sanat etkinliklerine yönelik olarak ‘Haftanın Sanat Çizelgesi’ yer almıştır. Haftada 1 gün ise Umur Bugay’ın ‘Ciddiyet’ köşesi bulunmakta olup, bu köşede gayri ciddi haberler, yazılar, absürt şiirler bulunmaktadır.

Beşinci sayfa ekonomi sayfası olup, adı ‘Ekonomik Yaşam’ olarak düzenlenmiştir. Şükran Soner (Ketenci)in ‘İşçini Evreninden’ köşesi bu sayfada bulunmaktadır. Ekonomi sayfasında 80’lerle birlikte daha çok ‘ev ekonomisi’ne yönelik haberler de yer almış, hedef kitlesini kadınların oluşturduğu türden haberler (‘En ucuza ekonomik giyinme’, ‘Çok para vermeden nasıl şık olunur?’ gibi haberler) bu sayfada yer almıştır.

Altıncı sayfada ‘Elli yıl Önce Cumhuriyet’ köşesi bulunmakta, yedinci sayfa ise devam haberlerinin bulunduğu sayfadır. Arka sayfa ise genellikle hafif haberlerin yer aldığı sayfa olmuştur.

Gazetenin 1980’deki kadrosunda ise şu isimler yer almaktadır: 1973 yılından 1981 yılı Mart ayına kadar Oktay Kurtböke Genel Yayın Yönetmenliği görevini yapmış, Kurtböke emekli olduktan sonra Hasan Cemal yeni yayın yönetmeni olmuştur. Orhan Erinç ve Turhan Ilgaz’ın ortaklaşa yürüttükleri yazı işleri müdürlüğü görevini, Hasan Cemal’in yayın yönetmeni olmasıyla Okay Gönensin almış, 1992 yılında dek bu görevi sürdürmüştür. Gazetenin 1980’li yılların ortalarından itibaren künyesinde yer alan yazı işleri çalışanları şöyledir:

Cumhuriyet Matbaacılık ve Gazetecilik T. A. Ş. adına Nadir Nadi, Genel Yayın Yönetmeni: Hasan Cemal, Müessese Müdürü Emine Uşaklıgil, Yazı İşleri Müdürü Okay Gönensin, Haber Merkezi Müdürü: Yalçın Bayer, Sayfa Düzeni Yönetmeni: Ali Acar, Ankara Temsilcisi: Yalçın Doğan, İzmir Temsilcisi: Hikmet Çetinkaya, Adana Temsilcisi: Mehmet Mercan, İstanbul Haberleri: Reha Öz, Dış Haberler: Ergun Balcı, Ekonomi: Osman Ulugay, Magazin: Yalçın Pekşen, Spor: Abdülkadir Yücelman,

Düzeltilme: Refik Durbaş, Araştırma: Şahin Alpay, İş- Sendika: Şükran Ketenci ve Haber Araştırma: Ufuk Güldemir.

5.3.Cumhuriyet Gazetesinde Magazinleştirilen Haber İçerikleri

12 Eylül darbesi sonrasında basında magazin haberlerinin artmasıyla birlikte yaşanan bir diğer gelişme ise ciddi haber içeriklerinin de magazinelleşmesi yönünde olmuştur. Ekonomi ve siyasetle ilgili ya da toplumsal olaylarla ilgili yapılan haberlerde, kamuoyunu bilgilendirirken, olayların daha hafif olarak adlandırılabilen yönlerinin ön plana çıkarılmasıyla haberler magazinleştirilmektedir. Sansasyonel başlıklarla ve fotoğraflarla desteklenen bu haberler gazetelerin ilk sayfaları dahil hemen her sayfasında yer bulmaya başlamıştır. ‘Magazinleştirilen Haber İçerikleri’ bölümünde sırasıyla ilk olarak ‘Politika Haberleri’, ‘Ünlülere Yönelik Haberler – Özel Hayatın Kamusallaşması’, ‘Moda Haberleri’, ‘Yaşam Haberleri’, ‘Sağlık Haberleri’, ‘Dış Politika Haberleri’, ‘Üçüncü Sayfa Haberleri’, ‘Arka Sayfa Güzelleri – Kadın Bedeninin Sunumu’ olmak üzere toplam 8 başlık altında incelenmiştir.

5.3.1. Politika Haberleri

Magazin haberleri işlenen konular itibariyle düşünüldüğünde ciddi içerikli haber malzemesinde yoksundur. Bilgi vermekten çok kitlelerin hoşça vakit geçirmelerini sağlayan magazin haberleri, 12 Eylül darbesi sonrasında giderek yaygınlık kazanmış, özel televizyonların yayın hayatına girişi, medyanın ticarileşmesi ve kartelleşmesi gibi nedenler sonucunda basının vazgeçemediği habercilik türünden biri olmuştur. 12 Eylülle birlikte artan baskılar sonucunda, Cumhuriyet gazetesinde de hem geniş okur kitlesini yakalayabilmek hem de kapatılmamak amacıyla Türkiye’nin gündemini oluşturan iç politika haberleri de bağlamından kopartılarak magazinleştirilmiştir.

İç gündemle ilgili haberler genellikle generallerin açıklamaları ile sınırlı kalmaktadır.²¹⁸ Yapılan haberlerde, kamuoyunu bilgilendirirken, olayların daha hafif

---

²¹⁸ Şengül Özerkan (Ed.). **Haber Analizi ve Arşiv İncelemeleriyle Türkiye’de 9 Gazete**, 1. Basım, İstanbul: Nobel Basın Yayın Dağıtım, s. 33.

olarak adlandırılabilirken yönlerinin ön plana çıkarılmıştır. Bu dönemde Cumhuriyet gazetesinde yer alan politika haberlerinde de magazin içerikler yer almaktadır. Haberler, okuyucuların ilgisini çekecek fotoğraf ve dikkat çekici başlıklarla taçlandırılmıştır.

Şekil 17: 2 Ekim 1981 - 1. Sayfa

Şekil 18: 22 Eylül 1983 – 1 Sayfa

Şekil 19: 22 Eylül 1983 11. Sayfa

Bu dönemde yapılan haberlerin başlıkları dikkat çekici niteliktedir. 2 Ekim 1981 tarihli gazetenin ana sayfasından verilen haberde “Turgut Özal ‘Red Kit’i severek okuyorum’ diyor” sözü başlığa taşınmıştır. 22 Eylül 1983 tarihinde (bk. Şekil 18) ana sayfadan anonsu yapılan diğer bir haberde ise dikkat çekme amaçlı olarak ‘Özal evinde pijamayla bekledi’ başlığına yer verilmiştir ancak haber ise Anavatan Partisi milletvekili adayları hakkında MGK’nın verdiği vetoları konu almaktadır.

Bu dönemin haberlerinde oldukça yaygın görülen bir başka durum ise politik ve toplumsal haberlerin okuyuculara biraz daha hafif bir dille yansıyor olmasıdır. ‘Turgut Özal, ‘Red Kit’i severek okuyorum’ diyor’ başlıklı haberin giriş kısmı politika haberlerinde kullanılan yeni üslubun anlaşılması bakımından iyi bir örnek teşkil etmektedir:

“Yerli olsun yabancı olsun, herkesin düşünce birliği ettiği bir konu var. Eylül galiba Washington’un en güzel zamanı. O dantela gibi yeşillik sarıya mı dönsün, mora mı dönsün bir türlü karar veremiyor sanki. Ama kararı zamanın kendisi veriyor. Washington yine en güzel dönemlerinden birini yaşıyor. Ama IMF ile Dünya Bankası toplantılarına katılan heyetlere sorun bir de bunu. Onlar sadece

kapalı salonlar ve kapalı kapılar görüyor ve bunu yaşıyorlar. Dolayısıyla gergin sinirlerle dolaşıyorlar. Dışarıdaki yeşillik?.. Farkında bile değiller.”

Haberde hem öyküleme hem de doğa tasvirlerine yer verilerek romantik bir üslup kullanılmış, haber dilinden uzaklaşmıştır. Bunun dışında haberde soru işareti, üç nokta gibi stratejik noktalama işaretlerine de yer verilmiştir. Haberde ise fotoğraf yerine Nancy Reagan’ın karikatürü iki sütun olarak kullanılmıştır.

Şekil 20: 6 Eylül 1981 - 1. Sayfa

Şekil 21: 21 Şubat 1982 - 7. Sayfa

6 Eylül 1981 tarihli gazetenin ana sayfasında (bk. Şekil 20), oldukça büyük yayınlanmış haber, yine haberin magazinelleşmesi açısından iyi bir örnektir. Dönemin NATO Genel Sekreteri Josef Luns’un İzmir ziyareti sırasında Çeşme’de yaptığı yat gezisi, gazetenin ana sayfasından verilmiş, haberin başlığı olarak ise ‘Luns yatta fotoğrafçılara poz verirken denize düşüyordu’ kullanılmış, başlık düz haber veren başlık niteliindedir. Haberin fotoğrafında ise Luns, yatın üzerinde mayosu ile görülmektedir. Haber ise şöyledir:

“NATO Genel Sekreteri Luns, dün helikopterle Altın Yunus’a gelerek Ege sahillerinde bir yat gezisine katıldı. Luns yata biner binmez kıydan açıldıktan 10 dakika sonra üzerindeki siyah kostümü çıkararak ipekli bir gömlek giydi.

Luns başına da uzun siperlikli bir 'Baseball' şapkası taktı. Cumhuriyet muhabiri ile Luns arasında denizde geçen konuşma şöyle:

- *Su nasıl efendim?*
- *Havuzdan iyi.*
- *Yani Baltık gibi değil...*
- *Evet, Baltık gibi değil, Kuzey denizi gibi.*
- *Hiç yanmamışsınız bu yıl.*
- *Evet, ilk defa denize giriyorum, böyle su görmedim. Bir ömür boyu keşke insan burada yaşasa."*

21 Şubat 1982 tarihli gazetenin 7. sayfasında oldukça geniş görülen (bk. Şekil 21) 'Moda ve Tekstil Fuarı'nı gezen Özal kendine göre pantolon' aradı başlıklı haberde ise yine düz haber veren ancak aynı zamanda da dikkat çeken bir başlık kullanılmıştır. İstanbul Ticaret Odası'nın 100. Yıl Moda ve Tekstil Fuarı'na açılış törenine katılan dönemin Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Turgut Özal'ın açılış konuşmasını yaptıktan sonra kendine göre pantolon araması başlığa taşınmıştır. Haberde Özal ile tekstil fuarındaki pantolon satıcısı arasında geçen konuşmalara da yer verilmiştir. Haber şöyledir:

'(...)Fuarın açılış töreninden sonra eşi Semra Özal ile birlikte dolaşmaya başlayan Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Turgut Özal, bir konfeksiyon firmasının standına girerek:

- *Bana göre pantolonunuz var mı? Dedi. Firma yetkilisi ise;*
- *Siz beğenin, ölçülerinize göre buluruz, dedikten sonra Özal için pantolon seçmeye başladı.(...)'*

Şekil 22: 9 Ekim 1983 - 7. Sayfa

Şekil 23: 23 Ekim 1983 - Arka Sayfa

İç politika haberlerinde siyasi partilerin gecelerinde ve özel davetlerindeki yemek menülerinde hangi yemeklerin yer aldığından, siyasi liderlerin doğum günü kutlamalarına kadar her olayın haberi yapılmıştır. ‘ANAP Beyoğlu İlçe Örgütü’nde çiğköfteli kabul günü’ (bk. Şekil 22), ‘ANAP’ın gecesinde baş yemek: Kızarmış horoz’ (bk. Şekil 23) başlıklı haber bu duruma örnektir.

23 Ekim 1983 tarihli gazetenin (bk Şekil 23) haberin fotoğraf altında şu ifadeler yer almıştır:

‘Özal’ın kızının ilgisini çekmedi – ANAP Beyoğlu ilçesinin balosunda Turgut Özal’ın kızı Zeynep Gönenç, şeref konuğuydu. Şarkıcı Serpil Örumcer bir ara elinde parti broşürü ile bu masaya şarkı söyledi ama Zeynep Gönenç’in ilgisini çekmedi.’

9 Ekim 1983 tarihli haberin (bk. Şekil 22) fotoğraf altında yazısı ise şöyledir:

‘Kabul günü – ANAP Beyoğlu ilçesinin bayan adayları kabul gününde alttaki kebağçıdan getirilen çiğköfteler – yeni yağrulmuş gibi yapılarak – yendi.’

Bu haberin içeriği tamamen magazinelle olmakla birlikte haberde ANAP üye kabul gününün ‘çiğköfteli kabul gününe’ çevrildiği ve partiye başvuran kadın adayların

alttaki kebabının aşçısının yoğurduğu çiğköfteleri ‘arım balım peteğim’ şarkısı eşliğinde yedikleri de ifade edilmiştir. Haberde yer alan ‘çiğköfteli kabul günü’ ve ‘arım, balım, peteğim’ kısımları hem okuyucuların ilgisini çekme hem de özel vurgu yapmak amacıyla ‘bold’ yapılmıştır.

29 Ağustos 1983 tarihli gazetenin ana sayfasında (bk. Şekil 24) MDP Kurucular Kurulu’nun milletvekili aday adaylarını saptamaya yönelik olarak düzenlediği geceye ilişkin olarak yapılan haberde ise şarkıcı Kibariye’nin fotoğrafı kullanılmıştır. Fotoğrafın hemen yanında yer alan yazıda ‘*Marmara Otelinde programa çıkan sanatçılardan Kibariye, gazetecilerin ‘MDP’ye mi gireceksiniz?’ sorusunu, ‘O da ne, anam’ diye yanıtladı*’ ifadesi yer almıştır. Ayrıca Kibariye’nin fotoğrafının altında ‘Kibariye: Siyasetten haberi yok...’ ifadesi yer almıştır.

MDP'liler kampa girdi

Sunalp: En sağlıklı aday kadroyu tesbit edeceğiz

ANKARA (Cumhuriyet Büro) — MDP Kurucular Kurulu'nun, milletvekili aday adaylarını saptamaya yönelik 6 gün 5 günlük toplantısı dün Marmara Otelinde başladı. Çalışmalar sırasında Kurucular Kurulu üyeleri hiç kimseyle görüşmeyecekler ve telefonlara da yanıt veremeyecekler. MDP Genel Başkanı Turgut Sunalp, toplantıya açış konuşmasında, "Ahdettiklerimizi gerçekleştirdik. Şimdi de en sağlıklı kadroyu tespit edeceğiz" dedi.

MDP Genel Başkanı emekli orgeneral Turgut Sunalp dün saat 10.30'da Marmara Oteline geldi. Sunalp otele girerken "kimbilir" şarkısıyla une kavuşan Kibariye elinde bir kukla olduğu halde arkadaşlarıyla sakaşarak dışarı çıkıyordu. Yolunu kesen bir gazeteci "efendim MDP'ye girmeyi düşünüyor musunuz?" diye sorunca Kibariye "o ne anam?" yanıtı verdi. MDP Genel Sekreteri Doğan Kasaroğlu toplantı süresince, oteldeki eğlence programının iptal edildiğini söyledi. Otel yöneticileri ise "Cumhuriyet" muhabirine programın süreceğini ancak, havuz başına girişin otelin yan tarafındaki kapıdan yapılacağını bildirdi.

Marmara otelinin havuz başı programında yer alan sanatçılar şunlar: Kibariye, Serpil Barlas, Çınan, Fusun Koray, İpek.

MDP Genel Başkanı Turgut Sunalp, otele geldikten sonra lobyeye giderek bir süre dinlendi. Sunalp, sağında İmren Aykut, solunda Necla Tekinel olduğu halde bir süre gazete okurken Genel Sekreter Doğan Kasaroğlu da gazetecilerin çeşitli sorularını yanıtladı. Bir gazetecinin "toplantıya katılanlara telefon yasak uygulanması" konusundaki sorusuna "daha sağlıklı bir sonuca varmak için bu kararı aldık" yanıtını veren Kasaroğlu "müzakerelerin banda alındıktan sonra mahûrlenerek parti arşivine kaldırılacağını" bildirdi. Toplantı süresinde oluşturulacak 15 komisyonun her aday adayının başvurusunu tek tek inceleyeceğini bildiren Kasaroğlu, Ali Bozer başkanlığındaki bir heyet toplantıya katılanları bir süre önce ölen MDP'li DM üyesi Aydemir Aşkın için bir dakikalık saygı duruşuna çağırdı. Daha sonra da yaptığı konuşmada 893 kişinin aday aday olmak için başvurduğunu açıkladı. Sunalp'ın konuşması özetle şöyle:

"Sizlerle MDP'yi oluşturmaya karar verdikimiz zaman, evvela partimizin fikir ve felsefesini geliştirmiş, sonra bu parti-

Marmara Otelinde programa çıkan sanatçılardan Kibariye, gazetecilerin "MDP'ye mi gireceksiniz?" sorusunu, "O da ne, anam" diye yanıtladı

Kibariye: Siyasetten haberi yok...

tin 2 ay süren bir çalışma sonunda hazırladığı "seçim beyanamesine esas olacak rapor"un da bu toplantıda ele alınacağını açıkladı. Kasaroğlu, otel ücretlerine ilişkin bir soruya da "onu öderiz ama mesela çamaşır yıkamak herkesin kendi cebinden olacak" şeklinde konuştu.

Sunalp ve parti yöneticileri bir süre dinlendikten sonra özel olarak hazırlanan salona geçtiler. Genel Başkan Sunalp burada

nin temelini dürüstlük, haysiyet, şeref, doğruluk ve vatan sevgisiyle yoğrulacağına abdetmiş, ondan sonra da, partinin ciddi politika sergilemesini ve siyasi kadrolarımızın ciddi ve saygın adaylardan oluşmasını öngörmüş, icraatımız da, prensiplere, plana, programa istinat etmesini ve modern teknige yer vermesini dermiş eylemistik. Bütün bunları, bazen toplu ve bazen

(Arkası Sa. 7, Sü. 7'de)

Şekil 24: 29 Ağustos 1983 - 1. Sayfa

SUNALPLER MUTLUYDU— MDP Genel Başkanı Turgut Sunalp'ın doğum gününü kutlamasına İstanbul'dan özel olarak gelen eşi Suzan Sunalp de katıldı. Sunalp çiftinin mutluluğu bütün gece boyunca gazlerinden okundu. (Fotoğraf: Rıza EZER)

MDP, Sunalp'ın doğum gününü kutladı Turgut Sunalp'e iki ucu horozlu tepsi hediye edildi

UFUK GÜLDEMİR

ANKARA — Milliyetçi Demokrasi Partisi Genel Başkanı Turgut Sunalp önceki gece Ankara'da MDP tarafından düzenlenen bir geceyle 67. doğum gününü kutladı. Marmara Oteli kulübünde düzenlenen gecede Sunalp, tepesinde kırmızı ibik olan beyaz horozlu doğum günü pastasını kesti. Marmara Gece Kulübünde programa Kibarîye ve ilaveten İstanbul'dan gelen Vedet Oryantal Pakize çıktılar.

Milliyetçi Demokrasi Partisi, dış gelişmelerden etkilenmemek için Marmara Oteli'ni hafta başından beri kapatmıştı. Yetkililer kapıya "Odalık, lobî ve restorasyon" yazısını asınca otel mekân itibarıyla yandan çarklı dar-ül eyam vapuruna benzedi.

gazeteciler bunu farkedince teker otelin kapısına yüklediler:

Aç aç,

MDP'nin Basın Danışmanı Faruk Taşkıran yemin ediyordu:

— Allah canımı alsın içinde kimseler yok.

Gazeteci yanıt veriyordu:

— Allah canımı alsın var.

Gazeteciler yüklenince kapı açıldı. Aşağı inildi ve arama yapıldı. MDP Basın Danışmanı'nın bütün "işbirlikçi tavırları" karşın icrede kalan gazeteci teyhis edildi ve dışarı "aldı". Er-

tan Karasu ve Doğan Kasaroglu'nun bütün çabalarına karşın gazeteciler yatıştırılmamıştı. Geceyi, otelin kapısından en son çıkan gazetecinin cümlesi noktalandı:

— Taraf tutmaya başladım.

DAHA GÖRMEDİM Kİ — Bugüne kadar İran Şahi'nin 600, Kennedy'nin 1.120 metrekairelik dev portresini yapan ressam Karababa, portre asıldıktan sonra MDP Genel Başkanı'na "Begendiniz mi Pa-terinizi tan altında olan Sunalp, "Daha görmedim ki" diye yanlıdıktan sonra, resmini görebilmek için herize doğru yürüdü. (Fotoğraf: RIZA EZER)

Turgut Sunalp kendi dev portresinin altında kalıyordu

Büyük boyutlu portreleriyle tanınan ressam Cemil Karababa'nın armağan ettiği portre asılırken, Sunalp'in başına çarpmasını Karababa önledi.

UFUK GÜLDEMİR

ANKARA — Büyük boyutlu Atatürk portreleriyle tanınan ressam Cemil Karababa'nın yaptığı Sunalp Paşa portresi, dün düzenlenen törenle MDP Genel Merkezi'ne asıldı. 30 metrekaire büyükluğundaki portresini beğenip beğenmediğini soran Karababa, "Daha görmedim ki" diye yanlıdıktan sonra, resmini görebilmek için herize doğru yürüdü.

kondaki asistanları yanıt verdi:

— Ağr abî, süktelemiyoruz.

Sunalp'in portresi asıldıktan sonra da tören için tekrar döndü ve balkonundaki yerini aldı. Törenin başlayacağı bildirilmesinin üzerine odasından Genel Merkez'in bahçesine inen MDP Genel Başkanı Sunalp, gazetecileri görünce şöyle konuştu:

— Öbî müşallah ya.

doğru açıldı. Ancak 30 metrekaire büyüklüğündeki portrenin alt bölümü MDP Genel Başkanı Sunalp'in kafasına doğru hızla indi. Kendini son anda öne fırlatarak Sunalp'in zarar görmesini önleyen ressam Karababa, daha sonra Sunalp'e sorduk:

— Begendiniz mi efendim?

Sunalp, yanıtlandı:

— Vallahi daha görmedim.

Törenin sonuna odasına doğru yürürken Cumhurbaşkanı'nın birine resme ilişkin sorularını yanıtlayan Sunalp, "klasikler"

Şekil 25: 2 Eylül 1983- 7. Sayfa

Şekil 26: 28 Eylül 1983 - 1. Sayfa

2 Eylül 1983 tarihli gazetenin 7. sayfasında yer alan 'Turgut Sunalp'e iki ucu horozlu tepsi hediye edildi' başlıklı haberde (bk. Şekil 25), MDP'nin Turgut Sunalp'in doğum gününü kutlaması haber yapılmış, haberde düz haber veren bir başlık kullanılmıştır. Doğum günü pastasının horoz şeklinde olması, Sunalp'e horozlu tepsi hediye edilmesi gibi gecenin tüm ayrıntılarına haberde yer verilmiştir.

"MDP Başkanı Turgut Sunalp önceki gece Ankara'da MDP tarafından düzenlenen bir geceyle 67. Doğum gününü kutladı. Marmara Oteli kulübünde düzenlenen gecede Sunalp, tepesinde kırmızı ibik olan beyaz horozlu doğum günü pastasını kesti. Programa Kibarîye ve ilaveten İstanbul'dan gelen Vedet Oryantal Pakize çıktılar. (...) Sunalp tebrikleri kabul etti. Eşi Sunalp de yanaklarından öperek kutladı. Kurucu üyelerden Necla Tekinel ise elinde büyük bir paketle gelerek 'kusura bakmamasını ama kabul etmesini' rica etti. Suzan ve Turgut Sunalp paketi açmağa çalışırken masadakiler birbirilerine 'ne

çıkacak' diye soruyordu. Sorunun yanıtını Davut Akça verdi: 'İktidar çıkacak'. Ancak tepside iktidar değil 'iki ucu horozlu tepsi çıktı.'"

Sansür nedeniyle ekonomi, toplumsal, politika konularında korkarak haber yapan gazeteciler bu dönemde haber sıkıntısı çekmişler ve gazete sayfalarını doldurmak için Cumhuriyet gazetesi de dâhil olmak üzere her türlü olayı haber olarak sayfalarına almışlardır. 4 Kasım 1984 tarihli gazetenin ana sayfasında yer alan (bk. Şekil 27) fotohaberde Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarı Ekrem Pakdemirli'nin annesinin, Ekrem Pakdemirli'den habersiz olarak sigara içmesi habere konu olmuştur.

SAADET HANIM 70 YAŞINDA — Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarı Ekrem Pakdemirli'nin annesi Saadet Hanım, Torbalı'da tek başına oturuyor. "Ekrem sigara içerken görmesin" diyor, "Sonra kızar." (Fotoğraf: CUMHURİYET)

Şekil 27: 4 Kasım 1984 - 1. Sayfa

Kartay: Evli erkek eşinin tipindeki artisti beğenmek mecburiyetindedir

FUSUN ÖZBİLGEN

SOĞEP Genel Başkanı Cemal Kartay 8 Ocak Oteli'nin 423 numaralı odasında söyleşirken, partinin İstanbul teşkilatı kuruluşturken, Sheraton Oteli'nde bir şahredede kaldığım anımsadık. Söraları kaldığı otden başladık:

— Sayın Kartay niçin Maçka Oteli'ni seçtiniz?

— Bu otel hem yeri itibarıyla hem de arkadaşlarla rahatça görüşebileceğim açısından bana daha uygun geliyor. Buna ayak alıyacaklı da diyebiliriz. Daha da ekonomik geliyor doğrusuna isterseniz.

— Bugün Ankara'ya dönmek istiyorsunuz değil mi? Pek İstanbul'da yaşamak daha güzel yoksa Ankara'da mı?

— Pek tabii İstanbul doğanın en güzel yerlerinden biri. Yurdumuzun her yerini severim ama İstanbul'un doğal güzelliklerinin eşi olmadıkına inanıyorum.

— Politikacı olmayıp ta Ankara'da yaşamak zorunda olmasaydınız nerede yaşamayı isterdiniz?

— Pek tabii ki İstanbul'da Boğaz'da oturmak isterdim.

— Dünyanın hangi ülkesinde yaşamayı tercih ederiniz?

— Yine Türkiye'de.

— Eftendim biraz artistlerden konuşalım mı? Hangi artistleri beğeniyorsunuz?

— Artistler zaten beğenilmek için. Ama herkesin kendine göre bir beğeni ölçüsü vardır. Önemli olan bir ayırım yapmak istemem.

— Pek sizin beğeni ölçülerinize kimler giriyor?

— Böyle bir şey söylemek mümkün mü? Herhangi bir tercih yaparsak bundan eşimiz de kendine göre bazı neticeler çıkaracak tabii ki. Bir kere her halükârda evli erkekler eşlerinin tipindeki artistleri beğenmek mecburiyetindedir.

— Artistler arasında bir tercih yapamıyorsunuz. Pek o halde aktörlerden kimi beğeniyorsunuz?

— Eftendim eskiden İstanbul Şehir Tiyatrosu'nun aktörleri vardı. İsmail Mühsin Ertuğrul,

ARABESK BIRAZ YENI GELIYOR — Müzikli severim, ama siz şimdi ek soru olarak resim yapar musunuz? diye soracaksınız. Hayır, her ikisini de birinin dinleyicisi, birinin de izleyicisi olarak severim.

— Kendini beğenmişlik olur. Ama iman sevgisine büyük önem gösteririm. İnsanların gönüllerini kırmamaya büyük önem gösteririm. Dayıyalı yönünde büyük bir öncelik vardır.

— Pek beğenmediğiniz bayraklarımız neler?

— Beğenmediğim yanım, bazen her şeyi çabucak en doğru şekilde söylüyorum. Bu da bazen hoş gitmeyebiliyor.

— Eftendim görüşü usulüyle mi evlendiniz?

— Görücü usulüyle değil, biz birbirimizi görmek ve beğenmek yolıyla evlendik. Eyiip'te oturuyorduk. Onlar da aynı yörede oturuyorlardı. Çocuklukta bir beraberlik. Daha sonra gençlik dönemine geçti aşamaında evlilikle bağlandı. Önümüzdeki yıl 40 yıl dolacak.

— Kurban bayramında kurban kestiniz mi?

— Bayramlarda zaman zaman kurban keseriz. Bu kurban bayramında kesemedik. Bazen yılın ramızında kesemedik. Bazen yılın ramızında kesemedik, ama dini kurallara her zaman saygı

da bazı başka olaylar olmuş gibiydi.

— Kim söylüyor?

— Ben Tekirdağ'a gittim de gecelerde. Eki han sağ partiler anlamı.

— Tekirdağ'da 4 yıl valilik yaptım. Otdaki çalışmalarımız da çok yararlı oldu. Başlangıçta il genel meclisinin bir yanlış tavrı oldu sonra kendileri bunu düzelttiler.

— Siz kapatılan bir partiye kayınlığınız da yaptınız. Bu nasıl oldu?

— Biliyorsunuz siyasi partiler

Hangi artisti beğendiğini söylemek mümkün değil. Herhangi bir tercih yaparsak bundan eşimiz de kendine göre bazı neticeler çıkaracak tabii ki.

evle (feshedilmeyi). Siyasal faaliyetleri durdurulmuştu. Siyasi faaliyetleri durdurulmuştu. Siyasal faaliyetleri durdurulmuştu. Siyasal faaliyetleri durdurulmuştu.

— Hayır tasfiyeyi biz yapmış yorduk. Tasfiye kurulları vardı.

— Sanat ve edebiyat konularına ilginiz, beğenilerinizi neledir?

— Edebiyatla ilgili, romantik eserleri severim. Tabii bunları aynı çalmaya bayatı içindeki kullarına göre ayarladığı zaman ölçüsünde oluyor. Müziğiyle verim ama siz şimdi bir ek soru olarak resim yapar musunuz ve herhangi bir emriyaman kulları münzar diye soracaksınız. Her bir ikisini de birinin dinleyicisi birinin de izleyicisi olarak sevirim.

— Hayır bunu değil de müzik sevgiinizi soracağımı neğün arabesk seviyor musunuz?

— Hayır arabesk bize b

Şekil 28: 8 Ekim 1983 - 7. Sayfa

8 Ekim 1983 tarihli (bk. Şekil 28) haber yine politikacıların özel hayatlarının magazin bir unsur olarak kullanılması açısından önem taşımıştır. ‘Kartay: Evli erkek eşinin tipindeki artisti beğenmek mecburiyetindedir’ başlıklı haberde dönemin SODEP Genel Başkanı Cezmi Kartay ile röportaj yapılmıştır. Kartay’ın sözü başlığı taşınmıştır. Haberde Sosyal Demokrasi Partisi ile ilgili sorulardan çok Kartay’a, özel hayatına ilişkin sorular sorulmuştur. Röportaj şöyledir:

- (...)‘Politikacı olmayıp da Ankara’da yaşamak zorunda olmasaydınız nerede yaşamayı tercih ederiniz?
- Pek tabii ki İstanbul’da Boğaz’da oturmak isterdim.
- Dünyanın hangi ülkesinde yaşamak isterdiniz?
- Yine Türkiye’de.
- Efendim biraz da artistlerden konuşalım mı? Hangi artistleri beğeniyorsunuz?
- Artistler zaten beğenilmek için. Ama herkesin kendine göre bir beğeni ölçütü vardır. Onun için bir ayırım yapmak istemem.
- Peki, sizin beğeni ölçütlerinize kimler giriyor?
- Böyle bir şey söylemek mümkün mü? Herhangi bir tercih yaparsak bundan eşimiz de kendine göre bası neticeler çıkaracak tabii ki. Bir kere her halükarda evli erkekler eşlerinin tipindeki artistleri beğenmek mecburiyetindedir.
- Eşinizle görücü usulüyle mi evlendiniz?
- Görücü usulüyle değil, biz birbirimizi görmek ve beğenmek yoluyla evlendik, Eyüp’te oturuyorduk. Onlar da aynı yörede oturuyorlardı. Çocukluktan bir beraberlik. Daha sonra gençlik dönemine geçiş aşamasında evlilikle bağlandık. Önümüzdeki yıl 40 yıl dolacak.’

Şekil 29: 12 Eylül 1983 - 6. Sayfa

12 Eylül 1983 tarihli (bk. Şekil 29) gazetesinin 6. sayfasında yer verilen haberde de Halkçı Parti Genel Başkanı Necdet Calp'e doğum gününde pembe güller hediye edildiği ve doğum gününü ailesi ile kutladığı belirtilmiştir. Haberde düz haber veren bir başlık kullanılmıştır. Haberde Calp'in doğum günü kutlaması tüm ayrıntıları ile verilmiş, kutlamada yapılan konuşmalar, tırnak içinde ve bold yapılarak vurgulanmıştır. Haberin spotunda ise Calp'in burcunun özellikleri dile getirilmiştir:

“HP Genel Başkanının doğum gününe göre burcu, mükemmel bir idareci olduğunu söylüyor. Ayrıca kopmuş düğme, etek söküğü ve çorap kaçığı gibi ayrıntıları da gözden kaçırmayan bir burç.”

MDP'nin balosu — MDP İstanbul İl başkanlığının düzenlediği balo dün gece Hilton Otelinde yapıldı. Havuzbaşındaki baloya katılan Genel Başkan Turgut Sunalp son derece neşeli görüldü. Sunalp baloyu izleyen gazetecilere halkın tevaccühü ile seçimleri kazanacaklarını söyledi. 650 kişilik MDP balosuna Turgut Sunalp'in yanısıra kurucu üyeler, İcra Kurulu üyeleri, milletvekilleri adayları ile bazı iş adamları da katıldılar.

Şekil 30: 5 Eylül 1983 - 1. Sayfa

Şekil 31: 2 Eylül 1983 - 7. Sayfa

MDP'nin bolusunun haberi (bk. Şekil 30), 5 Eylül 1983 tarihli gazetenin baş sayfasından duyurulmuştur. Haberin devamı 7. sayfada 4 sütunda yer alırken, Sunalp'ın 'Kendi nutkumu kendim hazırlamalıyım' cümlesi başlığa taşınmıştır. Haberin spotu ise 'MDP balosunda şişesi 20 bin liradan 5 kasa viski satıldı' cümlesi yer almıştır. Haberde Sunalp çiftinin özel hayatına ilişkin konuşmalar, çiftin ve geceye katılanların kıyafetlerine ilişkin değerlendirmeler gibi magazin haberlerinde sıklıkla yer olan unsurlar, bu haberde de bulunmaktadır. Haberde gecede yapılan bazı konuşmalar tırnak içine alınarak ve bold yapılarak verilmiş, stratejik noktalama işaretleri kullanılmıştır. Haber şöyledir:

"Milliyetçi Demokrasi Partisi Genel Başkanı Turgut Sunalp elindeki viski bardağını eşine doğru kaldırarak 'Bu Hanım eski politikacılardandır. Zaten politikacı olmasa benimle evlenmezdi' dedi. Sonra purosundan bir nefes çekti ve konuşmasını gülererek sürdürdü: 'Beni avlarken politika yaptı'. Suzan Sunalp de hemen yanıt verdi: 'Kim kimi avladı acaba?'

Milliyetçi Demokrasi Partisi'nin Hilton havuzbaşındaki balosu böylesine 'samimi' ve 'neşeli' geçti. Ama yine de 700 konuk arasında milletvekili aday listesinde istedikleri yeri alamayanlar ya da dostlarını listede göremeyenler dedikodu yapmaktan kendilerini alamadılar.

- *...beyi kendileri istedi. Adamı zorla ben ikna ettim. Sınra ne oldu? Ayıp kardeşim...*

5 YILDIZLIK GİYİM

Turgut Sunalp'ın smokin takımını beyaz ceket, siyah pantolon, işlemeli beyaz gömlek ve siyah pantolondan oluşuyordu. Aksesuar olarak yakasına MDP'nin altın kaplama rozetini takmıştı. Eşi Suzan Sunalp de beyaz rengi yeğlemiş uzun gece elbisesini üç sıra inci kolye ve üçlü küpeler, bir dizi altın bilezikle tamamlamıştı. Sosyete haberlerini yazanlar daha iyi bilirler ama Sunalp çifti gecenin en şık çifti değildi. 'Beş yıldızlık' giyinmiş, son derece 'zarif' hanımlar ve 'yakışıklı' beyler baloya ayrı bir renk katıyorlardı.(...)"

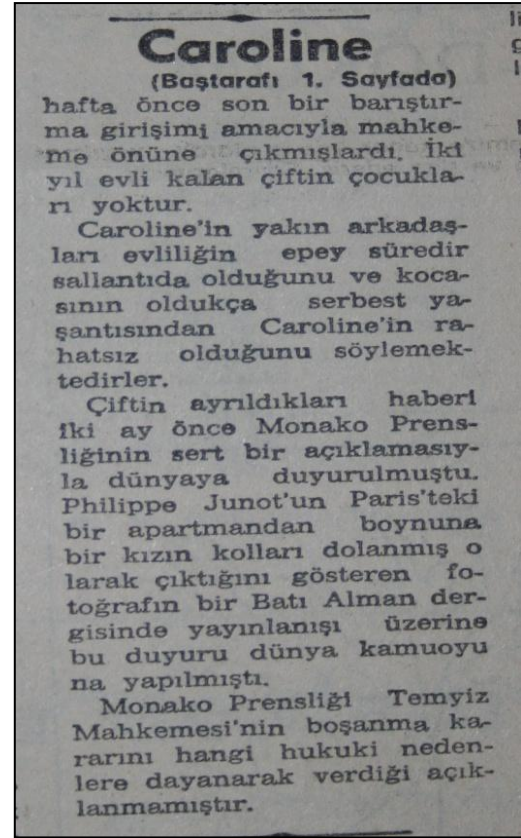
5.2. Ünlülerin Yaşamına Yönelik Haberler – Özel Hayatın Kamusallaşması

1980'lerle birlikte özel hayatın kamusallaşmaya başladığı bir dönem başlamıştır. Bu dönemde toplum tarafından tanınan kamu görevlilerinin, siyasetçilerin, yazarların, gazetecilerin, sanatçıların, şarkıcıların, sporcuların, iş adamlarının özel hayatlarına ilişkin haberler ve haber fotoğrafları gazetelerin baş sayfaları dâhil hemen her sayfasında görülmeye başlamıştır.

Sıkıyönetimin Komutanlığı'nın uyguladığı sansür ile gazetelerin kendilerinin yaptığı iç denetin sonucunda haberler gittikçe sansasyonelleşmiş ve magazin haberciliği yaygınlaşmıştır.

Şekil 32: 11 Ekim 1980- 1. Sayfa

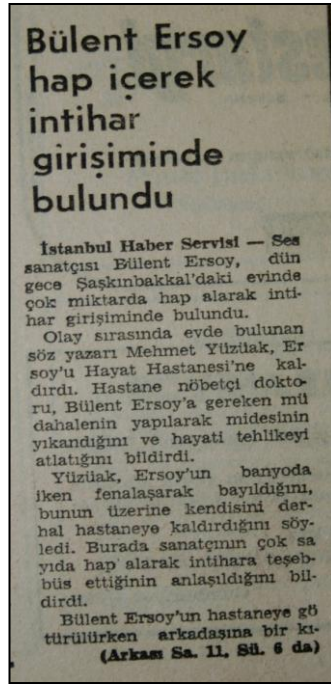

Şekil 33: 11 Ekim 1980 -7. Sayfa

Ünlülerin evlilik hayatlarından, giydikleri kıyafetlere kadar özel hayata ilişkin birçok ayrıntı gazetelerin ilk sayfalarında yer almaya başlamıştır. 11 Ekim 1980'de gazetenin ana sayfasında (bk. Şekil 32) Monte Carlo Prensesi Caroline'in, eşi Philippe

Junot'dan boşanması duyurulmuş, haberde Prens Caroline'in özel hayatıyla ilgili olarak, iki yıl evli kaldığı ve çiftin çocuklarının olmadığı ve boşanma nedenleri de belirtilmiştir. Düz haber bir başlık kullanılmıştır. Haberde çiftin birlikte ve mutlu görüldükleri fotoğraf iki sütun olarak kullanılmıştır.

Dönemin ünlü şarkıcılarından Bülent Ersoy, hem cinsiyet değiştirmesi hem özel hayatı hem de açıklamaları ile magazin basınının sürekli takip ettiği ünlüler arasında yer almıştır. Ersoy'un hayatının tüm iniş-çıkışları magazin basınının vazgeçemediği haberlerden olmuş, fikir gazetesi olmasına karşın Cumhuriyet gazetesinde dahi Bülent Ersoy ile ilgili hemen her olayın haberi yapılmıştır (bk. Şekil 34, Şekil 35, Şekil 36).

Şekil 34: 5 Haziran 1982 -7. Sayfa Şekil 35: 31 Ocak 1982 - 1. Sayfa Şekil 36: 22 Ağustos 1989 – Arka Sayfa

5 Haziran 1982 yılında gazetenin 7. sayfasında 'Haftanın İncileri' adlı bölümde Bülent Ersoy cinsiyet değiştirmesine gönderme yapılarak, 'Mersin'de bir sunnet düğününde şarkı söyleyen Bülent Ersoy, takibata uğradıktan sonra karakolda verdiği

ifadede 'Askerlik arkadaşımın sünnet düğününde şarkılar söyledim, konser vermedim' dedi' açıklamasına yer verilmiştir.

31 Ocak 1982 tarihli haberde ise (bk. Şekil 35) Ersoy'un intihar girişiminde bulunması gazetesinin baş sayfasından anons edilmiş, haberde olayın nasıl gerçekleştiği, Ersoy'un durumu gibi bilgilere ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Haberde düz haber veren bir başlık kullanılmış, olay sırasında Ersoy'un yanında bulunan söz yazarı Mehmet Yüzak'ın konuşması kaynak olarak kullanılmıştır.

Şekil 37: 1 Haziran 1983 - Arka Sayfa

Şekil 38: 6 Aralık 1980 - 1. Sayfa

Medyanın eşcinselleri konu ettiği haberlerde çoğunlukla cinsel kimliğine vurgu yapılmaktadır. Cinsel yönelimler medya tarafından metalaştırılarak kitlelerin merakına sunulmakta, reyting getirecek ya da okunma oranlarını artıracak bir nesne olarak görülmektedir.

“Birçok toplumda adı bile anılmayan çoğu zaman yok sayılan eşcinsellik medyada genel olarak bir sorun olarak algılanmakta, bir olgu olarak kabul edilmemekte, insani açıdan adil bir dil kullanılmamaktadır. Toplumda var olan yargılar ve değerlendirmeler ile zaman zaman haberlerdeki söylem arasındaki paralellik de ayrıca dikkate değerdir. Eşcinselliğe yönelik olumsuz tutumların arkasındaki toplumsal değerlerin, dini inançların yeri ile cinsiyetçi yaklaşımlar altında belirli düşünce kalıplarının etkisi bilinmektedir. Bütün bunların yanı sıra olumsuz söylemlerin yeniden üretiminde medyanın rolü kesinlikle toplumsal sorumluluk bakımından eleştiriye açık bir konudur.”²¹⁹

Bülent Ersoy ile ilgili haberlerin başlıkları çoğunlukla Ersoy’un cinsel kimliğine vurgu yaparak okuyucunun dikkatini çekme amaçlıdır. 22 Ağustos 1989 tarihli (bk. Şekil 36) haberde, ‘Bülent abla halka indi’ başlığı kullanılarak Ersoy’a ‘abla’ sıfatı yakıştırmasında bulunulmuş, Ersoy’un cinsiyetinin altı çizilmiştir.

1 Haziran 1983 yılında gazetenin arka sayfasında oldukça geniş görülen haberde (bk. Şekil 37) ‘Bülent Ersoy: Erkek kıyafeti ile sahneye çıkmam’ yönlendirici başlığı kullanılarak okuyucuların dikkatini çekmek amaçlanmıştır. Haberin spotunda şu ifadeler yer almıştır:

“Hilton’un kral dairesinde basın toplantısı düzenleyen Bülent Ersoy ‘Ben hiçbir zaman bir gecelik kadın olmadım. Bazı sanatçılarımız gecede yüz bin alıp parmağında 5 milyonluk yüzük taşıyor, çünkü geceleri jimnastik hareketleri yapıyorlar.”

Haberde metni ise kapalıdır. 3 sütun olarak giren haber şöyledir:

“Ersoy, çok sayıda gazetecinin ilgi gösterdiği basın toplantısına 40 dakika kadar geç kalışını ‘yataktan geç kalkışı’ ile açıkladıktan sonra 15 dakika kadar fotoğraf çekti. Erkek iken kadın giysileri ile dolaşan Ersoy, basın toplantısına nedense erkek giysileri ile gelmişti. Kruvaze takım elbisesinin altında 42 numara kadar görünen yüksek topuklu pabuçları ve mütevazı bir kuyumcu dükkânını dolduracak mücevherleri ile neşesiz görünüyordu.”

---

²¹⁹ Deniz Kılıç, ‘Bir Ötekileştirme Pratiği Olarak Basında Eşcinselliğin Sunumu: Hürriyet ve Sabah Örneği (2008-2009)’, Gümüşhane Üniversitesi, İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, Sayı:1, Mart-2011, s.144-145.

6 Aralık 1980'de gazetenin baş sayfasında (bk. Şekil 38) genişçe yer verilen 'Bülent Ersoy'un sahnedeki her dakikası 10 bin lira' yönlendirici başlıklı haberin resim altında ise 'Bülent Ersoy'a göre evlilik 'çok ulvi bir şey' Gelin mi damat mı olacağını soran seyircilere 'Beşiktaş'a gelin gideceğini' söylüyor Ersoy...' yazısı yer almıştır. Haberin resim altı yazısında stratejik noktalama işaretleri kullanılmış, Ersoy'un evliliği ulvi bulması tırnak içine alınmış ve üç nokta kullanılmıştır. Yine haberin spotu ise büyük harflerle ve bold yapılarak yer almıştır. Spot şöyledir:

“Şarkıcı bu parayı hak etmek için 14 şarkı söylüyor. 5 dakika kadar konuşuyor, 5 dakika kadar kırtıp, birkaç dakika süreyle de seyircilere öpücük yolluyor. Gösteriyi izlemeye gelenler ise bir şişe gazozu 500, vestiyere 100, tuvalete 50 lira ödüyorlar. Samsun sigarasının 125 liraya satıldığı müzikholde 'fıks menü' 1950 lira...”

Şekil 39: 3 Aralık 1980 - 1. Sayfa

Şekil 40: 24 Kasım 1980 - Spor Sayfası

Şekil 41: 20 Şubat 1982- 5. Sayfa

Şekil 42: 20 Eylül 1980 - 1. Sayfa

Şekil 43: 19 Eylül 1987 - Arka Sayfa

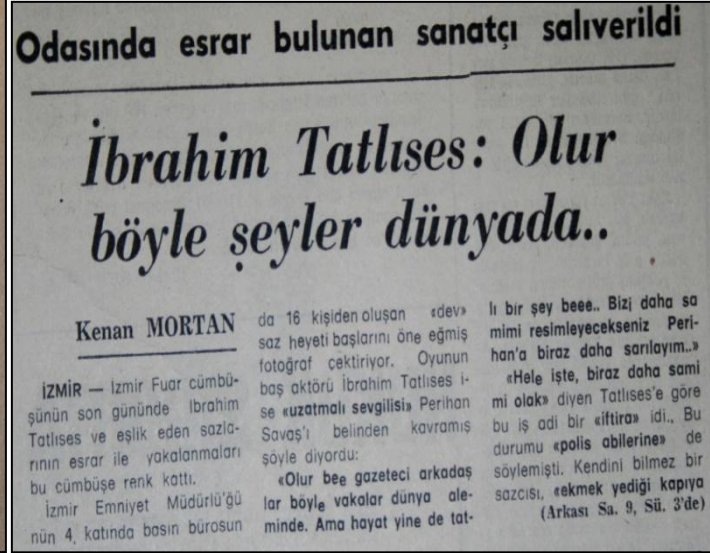

Şekil 44: 12 Eylül 1984- 1. Sayfa

Ünlülerin yaptığı yolsuzluklar, haklarında açılan davalar ya da bu ve benzeri yasadışı faaliyetler magazin haberlerinde sıklıkla yer almaktadır. Var olan rekabet ortamında daha çok kişiye ulaşmak ve daha fazla tiraj yakalayabilmek açısından ünlüler ile ilgili olan her olay haber değeri taşımaktadır (bk. Şekil 41- 42 - 43- 44 - 45)

Şekil 45: 19 Eylül 1981 - 1. Sayfa

Şekil 46: 20 Eylül 1981 – 1. Sayfa

Sansasyon yaratacak olaylar magazin haberlerinin en önemli kaynağı olmuştur. Ünlülerin polis-adliye haberleri ise yine magazin haberlerinin vazgeçilmezidir. İbrahim Tatlises'in gözaltına alınması her zaman haber değeri taşımıştır. 19 Eylül 1981'de İbrahim Tatlises'in ve Perihan Savaş'ın esrar bulundurma suçundan gözaltına alındığı gazetenin baş sayfasından duyurulmuş, ertesi gün ise Tatlises'in ve Savaş'ın salıverildikleri yine gazetenin ana sayfasında yer almıştır. (bk. Şekil 45-46)

1980'den sonra gazeteler magazin değeri taşıyan haberler yalnızca iç ya da arka kapakta görmekle kalmayıp, gazetenin vitrini olan baş sayfalarda da değerlendirmeye başlamışlardır. Özellikle sayfa eteklerinde kendine yer bulan magazin haberlerinin hacimsel olarak kapladıkları yerlerde de artış görülmektedir. Magazin haberlerinin fotoğrafları genellikle büyük kullanılarak bu haberlerin dikkat çekiciliğini artırmaktadır. Şarkıcılar, mankenler ve oyuncularla ilgili haberler, haber fotoğraflarıyla birlikte gazetenin baş sayfasına konulmaya başlanmıştır. Bu haberlerin ortak yönü ise haber konusu olan bu ünlü isimlerin özel hayatlarına ait olayların anlatılmasıdır. Bu tür haberlere kimi zaman Ahu Tuğba'nın bacakları, Türkan Şoray ile

Cihan Ünal'ın evliliğinin 'reklam olup olmaması' ana sayfaya haber olmaları için yeterlidir.

Şekil 47: 9 Mayıs 1982 - 1. Sayfa

Şekil 48: 30 Eylül 1983 - 1. Sayfa

Cinsellik söylemi de bu dönemde medyada rahatça kullanılmaya başlamış, kadın vücudu metalaşmaya başlamıştır. Medya sektörünün ekonomi politikası göz önünde bulundurulduğunda, gazetelerin baş ve arka sayfaları okurların ilgisini çekme ve satışları artırmada önemli unsurların başında gelmektedir. Dolayısıyla bu dönemlerde yapılan magazin haberleri başlangıçta sansür nedeniyle iken sonraları okur kazanma amaçlı bir politikaya dönüşmüştür. Magazin haberine konusu edilen kişilerin görüntülerine yer verilen fotoğraf karelerindeki beden sunumları ve yazılan çarpıcı başlıklar ile spotlar da buna yönelik olmuştur.

9 Mayıs 1982 tarihli gazetenin baş sayfasından çıkan haberde (bk. Şekil 47) 'Ahu Tuğba bıkmış, şöyle yakınıyor: Bacaklarımın her biri bir gazetede' cümlesi başlığa taşınmıştır. Haberin fotoğraf altında şu ifadeler yer almıştır:

'GELECEĞİM YOK- 'Alkışlıyorlar, orkideler yolluyorlar fakat adamların beni paraları ile satın alacakları bir mal gibi gördüklerini biliyorum. Artık benim geleceğim yok, yarın için hiçbir şey düşünemiyorum. Paradan başka dostum yok...' diyor Ahu Tuğba...'

Şekil 49: 20 Haziran 1982 - 1. Sayfa Şekil 50: 20 Haziran 1982 – 7. Sayfa

20 Haziran 1982 tarihli baş sayfada duyurusu yapılan Yalçın Pekşen imzalı haberde (bk.Şekil 49) Nükhet Duru ile röportaj yapılmıştır. Haberde Nükhet Duru'nun açıklamalarından ara başlıklar yapılmış, başlıklar 'bold' yapılarak çarpıcı hale getirilmiştir. 1980'li yıllarda cinsellik söyleminin de haberlere girdiği ve yaygınlık kazandığı görülmektedir. Röportaj şöyledir:

- "Önce size şunu sorayım. Türkiye'de nasıl assolist olunur?"
- Genelde şöyle: Hafif etine dolgun, cömert pozlar verebilecek, sudan olayları mesele haline getirebilecek, Bizans entrikalarını bana mısın demeden

kaldırabilecek esneklikte oldun mu Türkiye’de assolist olmak hiç de zor değil. Ama nasıl sanatçı olunur diyorsanız onu boş verelim. O zor iş...

- Siz nasıl oldunuz?
- Ben bu olaya baş koydum. Kaç senelik uğraş. İki gün sonra on üç yıl olacak. Çocuk denecek yaşta başladım. On beş yaşımda sahnede kafamda kurdele vardı.
- Bu başarıda seksin rolü yok muydu?
- Benim için yoktu. Ben bacağımı, göğsümü, sırtımı öyle açmam. Yani açarım da gerekiyorsa. Elbisemin ortasında yırtmaç olması gerekiyorsa o yırtmaç vardır. Üstelik ben kapalı elbiseler içinde daha seksi olduğumu düşünüyorum.
- Fakat eskiden çekilmiş fotoğraflarınız var. Ben birkaç tanesini gördüm. Çok seksi şeyler. Biraz soyunmuşsunuz galiba vaktiyle.
- Onlar on yedi – on sekiz yaşında çektiğim bilinçsiz fotoğraflardı.”

Şekil 51: 12 Temmuz 1982 - 8. Sayfa

Şekil 52: 28 Aralık 1984 – Arka Sayfa

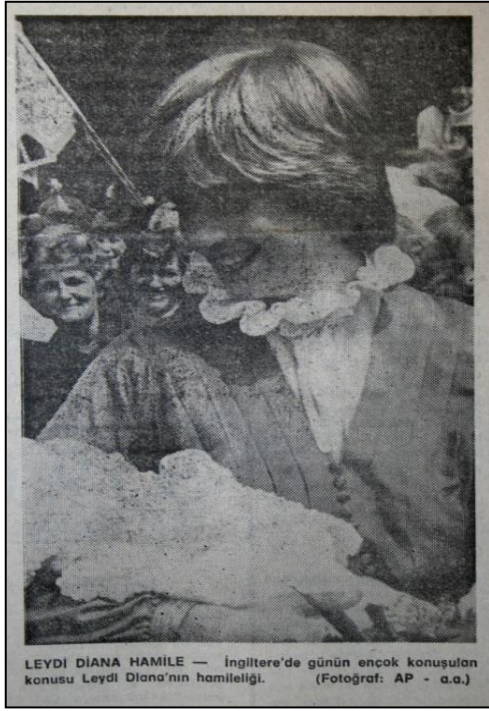
Magazin haberlerinin gerek başlıklarında gerekse haber metinlerinde, ünlülere ilişkin ahlakçı söylem sıklıkla kullanılmaktadır. Bununla birlikte, bazı söylemlerde aile kavramına belli bir önem atfedilerek, nişan ve evlilikler magazin basınınca onaylanmaktadır. Medyada, yıldızların aşk ilişkilerinin ne zaman beklenen mutlu sonla noktalanacağı ise sıklıkla spekülasyon konusu edilmektedir:

28 Aralık 1984 tarihli (bk. Şekil 52) ‘Ajda Pekkan evlendi’ düz haber veren başlıklı haberde, Süperstar Pekkan’ın uzun zamandır beklenen evliliğinin nihayet mutlu sona ulaştığı belirtilmiştir. Haberde nikah töreninin tüm ayrıntıları yine okuyucuların meraklarını doyurmaları için verilmiştir. Haber şöyledir:

‘Uzun süredir heyecanla beklenen nikah gerçekleşti ve sahnelerimizin ‘Süperstar’ı Ajda Pekkan ile iş adamı Ali Bars dün ‘dünya evine’ girdi. Pekkan – Bars aşkı, Bars’ın Çengelköy’deki yalı dairesinde mutlu bir nikah töreni ile noktalandı.(...)

Şekil 53: 26 Temmuz 1981 Şekil 54: 28 Temmuz 1981-1. Sayfa Şekil 55: 30 Temmuz 1981 - 1. Sayfa

LEYDI DIANA HAMİLE — İngiltere'de günün en çok konuşulan konusu Leydi Diana'nın hamileliği. (Fotoğraf: AP - a.o.)

Şekil 56: 8 Kasım 1981 - 1. Sayfa

Şekil 57: 8 Temmuz 1987 - Arka Sayfa

80'lerle birlikte dünyaca ünlü oyuncuların özel hayatları, evlilik hazırlıkları, düğünleri, doğum günleri, çocukları sık sık magazin haberlerine konu olmuştur. İngiliz Sarayı'nın Prensi Charles ile Prenses Diana'nın düğün merasimi ve öncesindeki düğün hazırlıkları, düğün ile ilgili dedikodular gazetede genişçe yer bulmuş ve genellikle ilk sayfadan görülmüştür.

30 Temmuz 1981 tarihli (bk. Şekil 55) gazetesinin baş sayfasında verilen 'Prens evlendi, halk eğlendi' başlıklı haberin fotoğraf altı başlığı 'Gerdek Heyecanı'dır. Yine haberde, genç çifti gerdek heyecanının sardığı vurgulanmış, haberde Prenses Diana'nın monarşiyi kabul etmemesi de ciddi bir dille değil, dedikodusu yapılarak belirtilmiştir. Fotoğraf altı metni şöyledir:

“GERDEK HEYECANI- Prens Charles ile Lady Diana'nın düğünü, sadece genç çifti değil, bütün İngiltere'yi 'Gerdek heyecanı' içine soktu. Gerçi monarşi aleyhtarı görüşlerini düğün vesilesiyle parlamentoda da tekrarlayanlar oldu ama bunların sesleri herkesi saran 'Düğün havası' içinde pek cılız kaldı. St. Paul Katedrali'ndeki düğün töreninin sona ermesinden sonra Prens Charles

ve eşi Buckingham Sarayı'na doğru giderlerken biraz rahatlamışlardı. Çevredeki tüm gözler, düğünden önce sır gibi saklanan gelinlikten ayrılmadı.

Şekil 58 : 3 Temmuz 1987 – 15. Sayfa

Şekil 59: 11 Ağustos 1987

Şekil 60: 14 Şubat 1982 -Arka Sayfa

Dünyaca ünlü prenseslerin her adımları, güzellikleri, doğum günleri magazin basınında sıklıkla haber yapılmaktadır. Prens ve prenseslerin evlilikleri, boşanmaları, aşkları ise magazin basınının vazgeçilmezlerini oluşturmaktadır. 14 Şubat tarihli (bk. Şekil 60) Monaco Sarayı'nın Prensesi Caroline'in yeni yaşı haber yapılmış, haberde prensesin yeni aşkıdan bahsedilmiştir. Haberde prensese yapılan yakıştırmalar 'genç ve dul, mahzun ve güzel' şeklinde iken, prensesin eski neşesi yerine geldikçe 'yaraları kapanmakta, etekleri açılmakta'dır. Haber metni kapalıdır.

"Ve Monaco Sarayı'nın gözbebeği Prenses Caroline 25 yaşında... Yıllardır annesi Grace Kelly ve babası Rainer tarafından jet sosyetedeki hızlı yaşamı frenlenmeye çalışılan Caroline çıraklık dönemini geride bırakıp ustalığa adımını atarken şunları söylüyor: 'Şimdiye dek kendimi hep olayların akışına bıraktım. Bundan sonra olayların akışını ben yönlendireceğim. Caroline 3 yıllık

evlilik yaşamının ardından 'baba evine' geri dönerek saraya kapanmıştı. Şimdilerde ise çocukluk arkadaşı, 'müstakbel eşi' Robertino ile genç ve dul, mahzun ve güzel prenses eski neşesini bulma çabasında. Yaraları kapanıyor, etekleri açılıyor.”

Şekil 61: 26 Eylül 1983 - 1. Sayfa

Magazin haberlerinin en önemli özelliklerinden biri, haberi yazan kişinin, haberinde kendi fikirlerini belirtme olanağını bulması ve kişisel yorumlarını habere katmasıdır. (bk. Şekil 60-61)

Magazin haberlerinde güzel –çirkin, genç –yaşlı, zengin –fakir gibi temalar sürekli olarak işlenmektedir. 26 Eylül 1983 tarihli 'Jackie kaçıyor, gazeteciler kovalıyor' başlıklı magazin haberi gazetenin baş sayfasından girmiştir. Haberde, Jackie Onasis'in yakın plandan fotoğrafı kullanılmış ve '50 yaşındaki Jackie'yi tanıyamadılar' fotoğraf altı başlığı ile Jackie Onasis'in 'artık yaşlandığı', yüzünün 'buruştuğu' vurgulanmıştır. Fotoğraf altı metninde ise;

“Başından iki evlilik geçen ve yeniden şen dulluğunu yaşayan Jackie Onasis’i Topkapı Sarayı’nda görenler adeta tanıyamadılar. Dünya sosyetesinin gözdelelerinden 50 yaşındaki Onasis’ten bir dönemin ‘genç kızlık’ havası gitmiş, yıllar çok şeyler alıp götürmüştü. İşte İstanbul’da ‘buruşuk’ yüzlü Onasis...”

Şekil 62: 1 Haziran 1983 - 5. Sayfa

1 Haziran 1983 tarihli 'Brooke Shields liseyi bitiriyor' başlıklı haberde ise öyküleme yapılarak Shields'in hayatı kısaca anlatılmış ve şu an ne yaptığı üzerinde durularak okuyucular Shields hakkında bilgilendirilmiştir. Haberde dolar milyoneri olan oyuncunun inatla öğrenimine devam ettiği, polo turnuvasına katılan oyuncunun lise bitirme sınavlarına hazırlanması ve ders çalışması gerekçesiyle geceden erken ayrıldığı belirtilmiştir.

29 Ekim 1980’de spor sayfasında yayımlanan haberde (bk. Şekil 65) ise İsveçli güreşçi Svensson’ın doping nedeniyle anormal bir seviyeye ulaşan seks gücünün eşinden ayrılmasına yol açtığı vurgulanmıştır. Bu dönemde yapılan haberlerde cinsellik yalnızca magazin haberlerinde değil hemen her haberde kullanılmaktadır. Bu haberde de ‘seks’ vurgusu yapmaktan kaçınılmamıştır. Haberde sporcunun eşi ve çocuğuyla olan bir fotoğrafı kullanılmış ve fotoğraf altında da yine aynı ifadeler tekrarlanmıştır:

“Svensson seks gücü anormal bir düzeye erişince karısından ayrılmak zorunda kaldı ve yuvası dağıldı.”

Şekil 66: 7 Nisan 1982 - Arka Sayfa

7 Nisan 1982 tarihli gazetenin arka sayfasında çıkan haberde ise dönemin ünlü iş adamlarının eşleri ile özel hayatlarına ilişkin açıklamalar yer almıştır. İki bölümden oluşan haberde Banker Kastelli olarak bilinen Cevher Özden’in eşi Mukadder Özden’in ‘Kocamın üstüne titrememin nedeni heyecanlı olmasıdır’ sözü başlığa taşınmıştır. Haberin fotoğraf altında, ‘Yedi çocuğumu akşam Cevher gelmeden önce yedirir,

odalarına gönderirim' ifadesi yer almıştır. Mehmet Okumuş'un eşi Mukaddes Okumuşla yapılan diğer haberin başlığı 'Kocamın yemesine engel olamıyorum' cümlesi iken fotoğraf altında ise '*Mücevher ve kırk severim ama alacak vaktim yok...*' ifadesi yer almıştır.

5.3. Moda Haberleri

Cumhuriyet gazetesinde magazin haberleri içinde moda haberleri önemli bir yer tutmaktadır. Kadınlara yönelik olarak yapılan haberlerin içeriği genellikle moda; ev kadınlarına yönelik pratik bilgiler; öneriler ve gündelik yaşama yönelik tavsiyeler oluşmaktadır. Kadınlara yönelik moda haberlerinin büyük bir çoğunluğu gazetenin ilk sayfası, arka sayfası ve ekonomi sayfasında bulunmaktadır.

Moda haberlerinin ilk sayfada yer almasının nedeni bu sayfanın gazetenin 'vitriini' olması nedeniyle daha çok kişiye ulaşmak, okuyucuların dikkatini çekmek, okura ciddi haberlerin yanı sıra eğlenceli ve hoş fotoğraflı haberler sunmak amacıyla. Yaşamın stresli atmosferi altında koşuşturan insanların, haberleri okurken daha az zorlanması ve eğlenceli vakit geçirmesi amacıyla bu moda haberlerin bir bölümü ilk ve arka sayfada yer almaktadır. Kadınlara yönelik yapılan moda haberlerinin bir kısmı da ekonomi sayfasında yer almakta, yapılan haberlerde orta sınıfın maddi durumu düşünülerek yazılmaktadır.

Ekonomi sayfasında yer alan bu haberlerde kadınlara en ucuza nasıl şık giyinileceği ya da sezonun en moda kıyafetlerinin nereden satın alınabileceği belirtilmektedir. Bayram, yılbaşı gibi alışverişin yoğun olarak yapıldığı günlerde semt pazarlarından ünlü mağazalara kadar hangi ürünün ne kadara satıldığı; imkânlar dâhilinde nelerin satın alınabileceği fiyatlarıyla sunulmuştur. Yapılan moda haberlerinde bir yandan kitleler tüketime yönlendirilirken diğer yandan ise orta direğin alım gücü göz önünde bulundurularak en ucuza nasıl giyinileceğine yönelik haberler yazılmıştır.

'Yelken yaka ceketlerle İspanyol paça pantolonlarınızı sandıktan çıkarın' başlıklı haberde (bk. Şekil 67) hem kitlelere modayı takip etmeleri salık verilmekte hem

de elde bulunan, sandıkta saklanan eski kıyafetlerin yeniden kesip biçerek modaaya uygun hale getirilebileceği vurgulanmaktadır: Haberin başlığı yönlendiricidir.

“Kaliteli kumaştan iyi dikilmiş ama modası geçtiği için sandıkların ve dolapların bir köşesinde naftalinler arasında yıllardır bekleyen giysilerden biraz masrafla yararlanabilmek mümkün. Paçaları İspanyol, yakaları yelken olduğu için kullanılmadığınız ama satın alma gücünüz her geçen gün biraz daha törpülediği için elden de çıkaramadığınız giysilerinizi komandaturacı adı verilen tamirat atölyelerinde kolaylıkla günün modasına uygun hale getirebilirsiniz.”

Aynı zamanda haberin ‘Giysileri modaaya uydurmanın fiyatı’ adlı bölümünde ise yine orta direğin alım gücü hesaba katılarak pantolon-bel daraltma, boy kısaltma gibi işlemlerin ne kadara ve nerede yapıldığı belirtilmiştir.

EV EKONOMİSİ
HAZIRLAVAN MERAL TAMER

Yelken kaka çeketlerle İspanyol paça pantolonlarınızı sandıklardan çıkarın

Kaliteli kumaştan iyi dikilmiş, ama modası geçtiği için sandıkların, dolapların bir köşesinde naftalinler arasında yıllardır bekleyen giysilerden biraz masrafla yararlanabilmek mümkün.

Paçaları İspanyol, yakaları yelken gibi olduğu için kullanılmadığınız ama satın alma gücünüz her geçen gün biraz daha törpülediği için elden de çıkaramadığınız giysilerinizi komandaturacı adı verilen tamirat atölyelerinde kolaylıkla günün modasına uygun hale getirebilirsiniz.

Hemen hemen tüm alışveriş merkezlerinde paça, kollarında alt kısımlarda rastlanabildiği gibi bir tamirat atölyelerinde — atölyelerin bulunduğu sınırlı sayıda mağazada hizmet veren — çeşitli giyim mağazalarında da bu işlemler yapılabilmektedir. Yelken kaka çeket ve paça pantolonları 1500-2000 lira karşılığında giyim mağazalarında değiştirilebilir. Lise de giyim mağazalarında da bu işlemler yapılabilmektedir. Lise de giyim mağazalarında da bu işlemler yapılabilmektedir.

Bos zamanları değerlendirme kurları

İSTANBUL, (İHA) — Yelken kaka çeket ve paça pantolonları 1500-2000 lira karşılığında giyim mağazalarında değiştirilebilir. Lise de giyim mağazalarında da bu işlemler yapılabilmektedir.

Şekil 67: 15 Ekim 1983 – 9. Sayfa

Modaya uygun giyim 50 bin liradan

Yüksek kaliteli kumaşlardan yapılmış, modern kesimlerdeki giyim ürünleri, özellikle kış mevsimi için, mağazalarda 50 bin liradan başlanıyor.

BİR ÇERÇİDE — Büyük hazır giyim mağazalarında tepede tera-
zaya çarpanlar bir de etrafı boyutları oldukça, var-
lık okunamaz hale geldikçe rakamları yukarıda okuyor.

ETİKETLER KÜÇÜLDÜ — Hazır giyim piyasasının dolgun-
luğu çarpanların bir de etrafı boyutları oldukça, var-
lık okunamaz hale geldikçe rakamları yukarıda okuyor.

Büyük hazır giyim mağazaları neyi kaçta satıyor?

ERKEK GİYİMİ	VAKKO		BEYMEN		TITIZ		ATALAR		İĞS	
	En az	En çok	En az	En çok	En az	En çok	En az	En çok	En az	En çok
Takım elbiseler	37,500	62,500	35,000	50,000	35,000	35,000	35,000	35,000	35,000	35,000
Pantolon	17,000	20,000	12,000	14,000	14,000	14,000	14,000	14,000	14,000	14,000
Tek ceket	26,500	39,500	26,000	29,000	22,500	22,500	19,500	19,500	19,500	19,500
Yakalı bluz	7,500	26,500	1,400	23,000	1,500	21,500	1,400	20,900	1,400	20,900
Kemer	4,500	5,500	1,300	3,900	5,200	4,200	3,400	20,900	2,500	18,500
Triko	1,500	7,500	2,500	2,500	1,600	4,200	600	3,500	900	2,400
Atkı	8,800	24,500	8,200	16,000	1,200	3,300	1,200	1,300	1,300	1,300
Atkı kumaş	18,500	19,800	12,500	13,500	7,800	7,800	3,850	3,875	4,000	6,500

KADIN GİYİMİ

ERKEK GİYİMİ	VAKKO		BEYMEN		TITIZ		ATALAR		İĞS	
	En az	En çok	En az	En çok	En az	En çok	En az	En çok	En az	En çok
Büyük	18,500	95,000	25,500	49,000	19,800	49,000	11,200	18,500	5,400	13,900
Erkek	12,000	36,500	14,000	25,500	4,800	42,000	4,200	9,500	2,500	7,500
Triko	14,500	24,500	6,500	18,500	6,500	19,700	6,900	12,900	5,900	13,200
Taylı/Diğer	12,500	79,000	40,000	43,000	15,000	72,000	23,900	29,500	4,000	46,500
Yakalı bluz	18,500	19,800	10,500	17,500	2,500	7,500	3,300	5,900	—	—
Çanta	16,500	17,500	8,000	17,500	2,500	16,000	4,300	9,500	—	—
Pantolon-Mantol	62,000	115,000	—	—	—	19,000	42,000	—	14,900	28,900

Şekil 68: 25 Eylül 1983 – 9.Sayfa

Şekil 69: 7 Ekim 1980 - 1. Sayfa

Şekil 70: 22 Aralık 1984 - 9. Sayfa

Bir yandan orta direğin alım gücüne yönelik haberler yapılırken (bk. Şekil 69 ve Şekil 70) diğer yandan da tüketim pohpohlanmıştır. 22 Aralık 1984 tarihli ‘Koş vatandaş koş’ başlıklı haber de (bk. Şekil 70) mağazalardan alışveriş yapamayan kitlelere yöneliktir. Haberde semt pazarının yaygın dili olan ‘Koş vatandaş koş’ çağrısı başlık olarak seçilmiş, böylelikle yönlendirici bir başlık kullanılmıştır. Haberde modası geçmiş ve defolu ancak markası olan ürünlerin mağaza önünde kurulan tezgâhlarda satıldığı duyurulmuştur.

7 Ekim 1980 tarihli gazetenin baş sayfasından anonsu yapılan haberde ise yine kitlelere 2000 liraya da tepeden tırnağa giyilebileceği salık verilmiştir. Haberde düz haber veren bir başlık kullanılmıştır. (bk. Şekil 69)

Hedef kitlesini kadınların oluşturduğu moda haberlerine gazetenin sayfalarına bolca yer ayrılmıştır. Yeni moda akımlarından, ünlü modacıların son tasarımlarına, yılın en moda şapkalarından, hangi kıyafete nasıl ve ne renk çorap giyileceğine yönelik bilgilendirici haberlerle kadınlara önerilerde ve tavsiyelerde bulunulmuştur.

19 Temmuz 1987 tarihli 'Modada çorap yarışı' başlıklı haberde (bk. Şekil 71) yeni çorap modası anlatılmış, örgü çorabın tarihi üzerinde durulmuş, 1987'de ne tür çorapların moda olduğu ayrıntılarıyla yer verilmiştir. 6 sütun olarak yer alan haberde kitlelere 'Gençseniz, başınızda kavak yelleri esiyorsa ve bacaklarınız da güzelse' diye seslenilerek bu tarz çorapların giyilmesi için hiçbir engelin olmadığı vurgusu yapılmıştır.

6 Ekim 1983 tarihinde (bk. Şekil 74) gazetenin magazin servisinin yaptığı haberde ünlü Fransız modacı Oliver Massart'ın tavsiyesi başlığa taşınmış, hanımlara 'bu yıl cenazeye gider gibi giyinecekleri' salık verilmiştir. 1983 -1984 modasının hâkim renginin siyah olduğu, ancak isteyenlerin gri rengini de tercih edebilecekleri belirtilmiştir. Gazetenin ilk sayfasından genişçe yer verilen haberde Paris modasını takip etmek isteyenler için moda fuarı hakkında bilgi verilmiştir.

Kısa, mantosuz da geçer

Bir kadın, bir mont, kalın erkek stili bir cekek mantosunun yerini tutuyor rahatlıkla. Değişen havu şartlarından çok değişen moda kuralları erkek bu dışıncıdır. Moda dâyesine özgür ki, mantos olsa da olur olmazsa... Kişi "ile de mantolu" giysimek kolaydır için, mantosun türünü var. Uzun mantolar ya da dizkapşın birazcık geçişlerin yanında çigim mi giysileri da var. Boyları miki miki. Bir erkekten daha kısa.

NECLA SEYHUN

Eskiden daha bir cömert olmalıydı. Oyle mi kadınler kuyruğu giymiş, unları daha kısa belli olduğu son mod neydi. Dâde de düşünmek. Ke kim giymek bir büyük serce mantos olmalıydı. Ke parçoban ve montu parçoban mantos. Kâle herke manşon da bakları düşün. Ke kârdan arkı çık-benim bir mantosun yok. İnce gize oksi kârdan çıkör, mantos dağır verer ama, verince vâman daha çok "kol oksi oksi" demek. "Ne mont olsa da diğer giysilerde."

Değişen hava şartlarından çok değişen moda kuralları erkek bu dışıncıdır. Moda dâyesine özgür ki, mantos olsa da olur olmazsa... Kişi "ile de mantolu" giysimek kolaydır için, mantosun türünü var. Uzun mantolar ya da dizkapşın birazcık geçişlerin yanında çigim mi giysileri da var. Boyları miki miki. Bir erkekten daha kısa.

NECLA SEYHUN

Eskiden daha bir cömert olmalıydı. Oyle mi kadınler kuyruğu giymiş, unları daha kısa belli olduğu son mod neydi. Dâde de düşünmek. Ke kim giymek bir büyük serce mantos olmalıydı. Ke parçoban ve montu parçoban mantos. Kâle herke manşon da bakları düşün. Ke kârdan arkı çık-benim bir mantosun yok. İnce gize oksi kârdan çıkör, mantos dağır verer ama, verince vâman daha çok "kol oksi oksi" demek. "Ne mont olsa da diğer giysilerde."

Şekil 75: 28 Aralık 1984 - Arka Sayfa

Kısa, mantosuz da geçer

Bir kadın, bir mont, kalın erkek stili bir cekek mantosunun yerini tutuyor rahatlıkla. Değişen havu şartlarından çok değişen moda kuralları erkek bu dışıncıdır. Moda dâyesine özgür ki, mantos olsa da olur olmazsa... Kişi "ile de mantolu" giysimek kolaydır için, mantosun türünü var. Uzun mantolar ya da dizkapşın birazcık geçişlerin yanında çigim mi giysileri da var. Boyları miki miki. Bir erkekten daha kısa.

NECLA SEYHUN

Eskiden daha bir cömert olmalıydı. Oyle mi kadınler kuyruğu giymiş, unları daha kısa belli olduğu son mod neydi. Dâde de düşünmek. Ke kim giymek bir büyük serce mantos olmalıydı. Ke parçoban ve montu parçoban mantos. Kâle herke manşon da bakları düşün. Ke kârdan arkı çık-benim bir mantosun yok. İnce gize oksi kârdan çıkör, mantos dağır verer ama, verince vâman daha çok "kol oksi oksi" demek. "Ne mont olsa da diğer giysilerde."

Şekil 76: 20 Eylül 1987 - Arka Sayfa

Şekil 77: 5 Ekim 1984- 1. Sayfa

Şekil 78: 27 Nisan 1982 - 7. Sayfa

Şekil 79: 11 Şubat 1982 - Sayfa 11

Şekil 80: 25 Eylül 1987 - 13. Sayfa

Şekil 81: 1 Kasım 1988 - 15. Sayfa

Şekil 82: 12 Kasım 1988 - 13. Sayfa

Latince 'modus' ve 'modernus' kelimelerinden üretilmiş olan moda, 'hemen şimdi', 'düne ait olmayan' anlamlarını taşımakta olup, *'Değişiklik gereksinimi veya süslenme özentisiyle toplum yaşamına giren geçici yenilik', 'Belirli bir süre etkin olan toplumsal beğeni, bir şeye karşı gösterilen aşırı düşkünlük'* olarak tanımlanmaktadır.²²⁰

Popüler kültürün bir yansıması ve aracı olarak düşünülebilecek olan moda, bireylerin farklı olma güdülerini harekete geçirerek onları tüketime yönlendirmede bir araç olarak kullanılmakta, toplum içerisinde ise kimliğin, kültürün, statünün ve de tüketim kültürünün bir göstergesi olarak algılanmaktadır

Sadece giyimde değil tüm alanlarda sunulan moda, periyodik olarak sermaye sahipleri tarafından üretilen aynılıkları popülerleştirerek sahte farklılık yaratma pratiği olarak sunulmakta ve kişileri, farklılık, teklik, eşsizlik ve yenilik propagandasıyla inanılması güç bir yalana inandırmaktadır.²²¹ 1980'lerle basında popülerleşme ve magazinleşme etkileri paralel bir şekilde gelişmiş olup, toplum tüketim kültürü ile tanıştırılmıştır. Yapılan haberler, bireylerin farklı olmak adına daha fazla tüketime yönlendirilmektedir. . Bir ürünün moda olması, herhangi bir yeniliğin modacılar tarafından sunulmasıyla veya toplumda ünlü birisinin benimsediği bir yeniliği başkalarının da benimsemesiyle gerçekleşmektedir. Çoğunlukla da bu etkileşim kitle araçları yoluyla olmaktadır. (bk. Şekil 83)

²²⁰Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük

<http://www.tdk.gov.tr/TR/Genel/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAAF6AA849816B2EF4376734BED947CDE&Kelimelime=moda> (12 Mayıs 2011)

²²¹ Erdoğan ve Alemdar, s. 152.

Şekil 83: 7 Ekim 1983 - Arka Sayfa

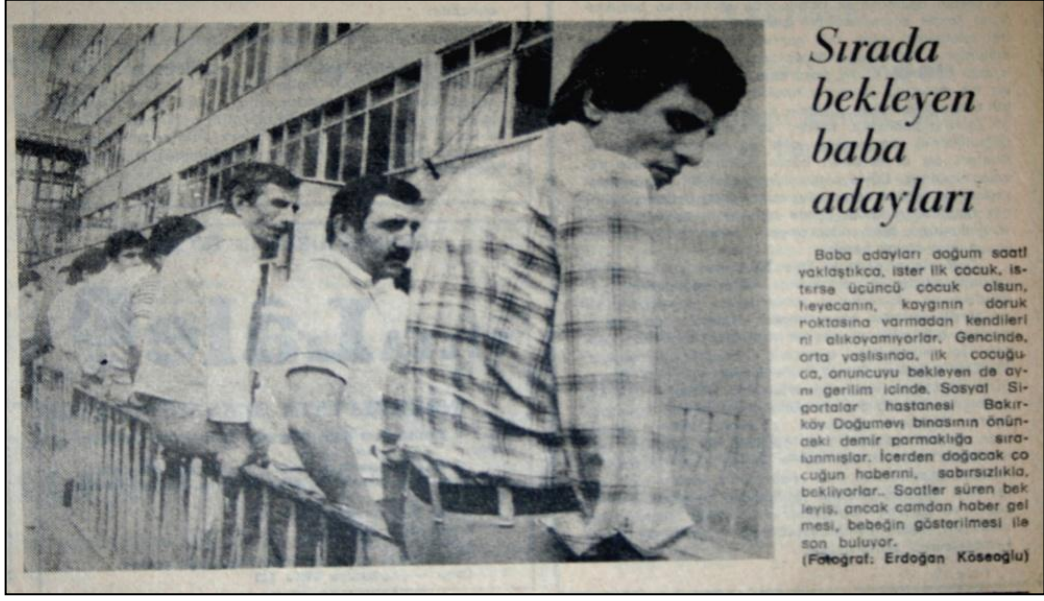
7 Ekim 1983 tarihli haberde İstanbul Moda Haftası'nda podyuma çıkan dünyaca ünlü Carol Collins Miles ile röportar yapılmış, haberde Miles'in 'Gardroplarında yer yok ama her gün tişört ve blucin' sözü başlığa taşınmıştır. Haberin spotunda ise 'Miles en çok kazanan mankenlerden biri, yılda sadece 4 ay çalışarak 100 bin dolar kazanıyor' ifadesi yer almıştır.

5.3.4. Yaşam Haberleri

Cumhuriyet gazetesinde yer alan yaşam haberleri sıradan insanlar, hayvanlar, hava sıcaklığı, komik ve ilginç olaylar gibi konularla ilgili olup baş sayfa dâhil hemen her sayfada yer almaktadır. Yaşam haberleri çoğunlukla foto-haberdan oluşmakta, hayata dair her şey bu haberlere konu olabilmektedir.

5.3.4.1. Sıradan İnsanlara İlişkin Haberler

Sıradan insanların hayatlarının yer aldığı bu haberler çoğunlukla okuyucuların dikkatini çekme amaçlı yazılmıştır. Kitlelerin kendilerinden de bir parça bulabileceği bu haberlerde, yaşam mücadeleleri, komik olaylar ve kitlelerin ilgisini çekecek haber konulardan oluşmaktadır.

Şekil 84: 5 Ağustos 1981 - 1. Sayfa

5 Ağustos 1981 tarihli gazetenin baş sayfasından yer alan ‘Sırada bekleyen baba adayları’ adlı foto-haberde (bk. Şekil 84) eşinin doğum yapmasını bekleyen baba adaylarının haberi yapılmıştır. Haberde düz haber veren başlık kullanılmış olup haberin fotoğrafı 3 sütundur. Haberde eşlerinin doğum yapmasını bekleyen baba adaylarının durumu öyküleştirek ve yorum katılarak anlatılmıştır. Haber metni şöyledir:

“Baba adayları doğum saati yaşlaştıkça ister ilk çocuk, isterse üçüncü çocuk olsun, heyecanın, kaygının doruk noktasına varmadan kendilerini alıkoyamıyorlar. Gencinde, orta yaşlısında, ilk çocuğunu bekleyen de onuncuyu bekleyen de aynı gerilim içinde. Sosyal Sigortalar Hastanesi Bakırköy Doğumevi binasının önündeki demir parmaklığa sıralanmışlar. İçerden doğacak olan çocuğun haberini sabırsızlıkla bekliyorlar... Saatler süren bekleyiş, ancak camdan haber gelmesi, bebeğin gösterilmesi ile son buluyor.”

Şekil 85: 2 Ekim 1983 - 1. Sayfa

Gazetenin baş sayfasından giren ‘Yaş 82 hala pirinç mühürlere isim kazıyor’ başlıklı haberde (bk. Şekil 85) ise sıradan bir insanın hayat hikâyesi, öyküleştirilerek anlatılmıştır. Haberin spotunda, ‘Kurtuluş Savaşı’na katılan Mehmet Baran mühür yazmayı Konya Ereğlisi’nde iken babasından öğrenmiş. Ankara’da bir süre fotoğrafçılık yaptıktan sonra İstanbul’a gelip baba mesleğine başlamış’ ifadesi yer almıştır. Haberde kullanılan fotoğraf metni doğrular niteliktedir. Haberde stratejik noktalama işaretleri kullanılmış, vurgulanmak istenen kelimeler tırnak içine alınarak koyulaştırılmıştır. Haberin fotoğraf altı metninde ise okurun duygularını uyarması, okuru duygulandırması dikkate alınarak ‘**ELLERİM TİTREYENE KADAR**’ sözü başlık yapılmıştır. Yine fotoğraf altı metni de hem fotoğrafı hem de haber metnini desteklemektedir. Haberin girişi ise şöyledir:

“Eminönü, Çiçek Pazarı’nın yanı... Mustafa Kemal Derneği’nin önü... Mesleklerinin tarihe karıştığını, iş yapmaktan çok merak ve ilgi uyandırdıklarını bile bile, biri 82 öteki 73 yaşındaki iki emektar yıllardır burada. Biri ‘şipşakçı’ fotoğrafçı, öbürü ‘mühür’ yazıyor. 15 yıldır ortak çalışıyorlar...”

Asansörcü Vehbi Koç Yediden yetmiş herkesin tanıdığı Vehbi Koç'un geçim sıkıntısına düştüğünü ve asansörcülük yaptığını söylersek inanır mısınız? Evet şu anda ünlü eğlence yeri Galata Kulesi'ne giden herkes Vehbi Koç'un çalıştırdığı asansöre biniyor ve kaçınıcı kata çıkacağını söylüyor. Yaklaşık 7 aydan bu yana asansör görevlisi olarak çalıştığını belirten Vehbi Koç, son günlerde işlerinin yolunda gitmediğini, altı delinen ayakkabısının yerine yenisini alamadığını söylüyor. Babasının, "İnşallah sen de onun gibi olursun" diyerek adını koyduğu bizim Vehbi Koç, her ne kadar ünlü bir işadama dığılse de son derece usta bir asansör kullanıcısıdır... Aylığı da 8 bin lira...

Şekil 86: 25 Ekim 1983 - 5. Sayfa

Cumhuriyet gazetesinde yer alan yaşam haberlerine bazen de komik – absürt olaylar konu olmuştur. 25 Ekim 1983 tarihli habere 'Asansörcü Vehbi Koç' adlı esprisi olan bir başlık seçilmiştir. Haberin yapılmasının nedeni, Galata Kulesi'nde asansör görevlisi olarak çalışan bir gencin, iş adamı Vehbi Koç ile aynı ismi taşıması nedeniyledir. Haber ise şöyle verilmiştir:

"Yediden yetmiş herkesin tanıdığı Vehbi Koç'un geçim sıkıntısına düştüğünü ve asansörcülük yaptığını söylersek inanır mısınız? Evet, şu anda ünlü eğlence yeri Galata Kulesi'ne giden herkes, Vehbi Koç'un çalıştırdığı asansöre biniyor ve kaçınıcı kata çıkacağını söylüyor. Yaklaşık 7 aydan bu yana asansör görevlisi olarak çalışan Vehbi Koç, son günlerde işlerinin yolunda gitmediğini altı delinen ayakkabısının yerine yenisini alamadığını söylüyor.

Babasının ‘İnşallah sen de onun gibi olursun’ diyerek adını koyduğu bizim Vehbi Koç, her ne kadar ünlü iş adamı değilse de son derece usta bir asansör kullanıcısıdır... Aylığı da 8 bin lira...”

Şekil 87: 25 Temmuz 1983 - 11. Sayfa

25 Temmuz 1983 tarihinde yapılan ‘Yüzen Bebek’ başlıklı haberde ise yedinci aydan itibaren bebeklerin yüzebilecekleri ve bu amaçla bazı ülkelerde eğitim merkezlerinin de kurulduğu belirtilmiştir. Haberde şöyledir:

‘Henüz bir yaşını doldurmamış bebeklerin, kısa bir eğitim dönemi geçirdikten sonra suyun üzerinde kalabildikleri, suya dalıp çıkmaktan ürkmedikleri de saptandı. Yüzmenin bebeklerin gelişmesini hızlandırdığı, kaslarını güçlendirdiği, fiziksel olduğu kadar ruhsal açıdan da sağlıklı kaldığı artık kesinlikle kanıtlanmış bulunuyor. Ama bebek bu yukarıda görüldüğü gibi minicikten yüzmeye başlasa bile emzikten kurtulması daha uzun sürüyor.’

Haberde kesin yargılar bulunmasına karşın herhangi bir kaynak ise belirtilmemiştir. Gazetenin bu tarz haberlere yönelmesinin nedeni okuyucu çekmek kadar aynı zamanda sansür nedeniyle siyaset haberlerine geniş yer verememesi ve haber sıkıntısı çekmesinden kaynaklıdır.

Şekil 88: 14 Temmuz 1987 - 13. Sayfa

14 Temmuz 1987 tarihli 'Köpeğine en çok benzeyen sahip' başlıklı foto-haber de yaşam haberleri açısından iyi bir örnektir. Düz haber veren bir başlık kullanılmıştır. Bilgilendirme amacı taşımayan bu tarz haberlerde amaç okuyuculara hoşça vakit geçirtmektir. Haberde 'Köpeğine En Çok Benzeyen Sahip Yarışması'nda birinci olan çocuk ile köpeğine yer verilmiş, kullanılan fotoğraf ile haber metni desteklenmiştir.

Şekil 89: 12 Kasım 1988 - 13. Sayfa

Yaşam haberlerinde ilginç olayların ve ilginç kişilerin haberlerinin yapılması bu tarz haberciliğin vazgeçilmez özelliklerinden biridir (bk. Şekil 89). 12 Kasım 1988 tarihli 'Zıt Mahmutlar' başlıklı haberin yapılmasının nedeni de isimleri aynı ancak fiziksel olarak zıt olan iki kişinin dikkat çekici olması nedeniyledir. Haber şöyledir:

'Samsun'da 260 kilo ağırlığında 1.90 cm boyundaki Mahmut Nazlı ile boyu 90cm. olan ve 21.5 kilo ağırlığındaki Mahmut Keskin'in devlet hastanesinde

kurduğu dostluk, hastalara büyük moral kaynağı oluyor. Devlet hastanesi personelinin 'Zıt Mahmutlar' adını verdiği iki Ünyeli arkadaş, sempatik davranışlarıyla, herkesin ilgisini çekiyor. Mahmut Nazlı (45) mide rahatsızlığı, Mahmut Keskin (54) ise prostat hastalığından tedavi görüyor.'

Şekil 90: 11 Aralık 1988 - 17. Sayfa

Şekil 91: 11 Aralık 1988 - 17. Sayfa

Hedef kitlesinin ilgisini çekecek olan haberlerden biri de 11 Aralık 1988 tarihinde yapılan (bk. Şekil 90 ve Şekil 91) '16 bin prezervatif çalındı' başlıklı haber ile bir televizyon programında ünlü olan yarışmacı ile ilgili olarak yapılan 'Hale'nin görmesi mucize' haberidir.

Atlanta'da bir aile planlaması kliniğinden çalınan 16 bin prezervatifin çalınması ile ilgili olarak yapılan haberde ise kliniğin doktorundan görüş alınmıştır. Doktorun açıklamasının yer aldığı haberde kliniklerine başvuran kişilere bedava dağıtılan prezervatiflerin çalınmasına çok şaşırdığı, hırsızların çaldıkları prezervatifleri ne

yapacakları konusunu çok merak ettiklerini belirtilmiştir. Haberde ‘Belki de şimdi prezervatifler doğru amaçlarda kullanılıyordur’ ifadesi yer almıştır.

5.3.4.2. Hayvanlara İlişkin Haberler

Hayvanlarla ilgili yapılan yaşam haberlerinde de temel amaç okurların ilgisini çekmektir. 27 Ağustos 1983 yılında yapılan ve gazetenin baş sayfasında çıkan fotohaberde (bk. Şekil 92) 700 bin lira değerindeki maymun habere konu olmuştur.

Şekil 92: 27 Ağustos 1983 - 1. Sayfa

Şekil 93 : 22 Eylül 1983 - Arka Sayfa

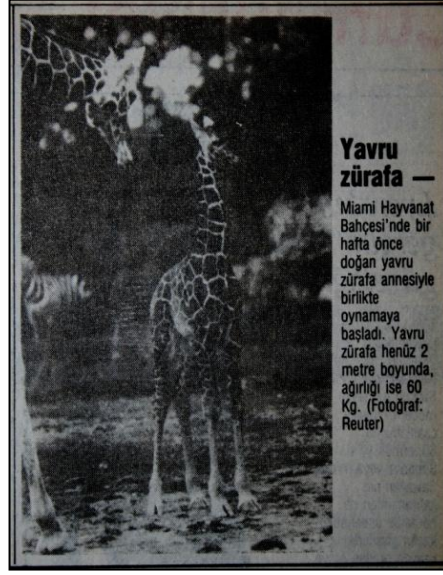
22 Eylül 1983 tarihinde gazetenin arka sayfasında yer alan haberde düz haber veren bir başlık kullanılmıştır. ‘Dünyaya ilk adım’ başlıklı haberde ise bir köpeğin doğumu öyküleştirilerek anlatılmıştır. Haberde 5 ayrı fotoğraf kullanılmış, doğum fotoğraflarla kademe kademe anlatılmıştır. Haber şöyledir:

‘Karnındaki yanmayı, burulmayı dördüncü kez duyuyordu. Zamanı gelmişti. Hem kendisi hem de daha taş nedir, toprak nedir tanımayan bebekler rahat etsin diye sıcak kumları seçmişti. Üçü kısık gözleriyle gün ışığına çıkmıştı bile. Dördüncüsü geliyordu şimdi. Ötekileri incitmeden, sarsmadan usulca başını eğdi, sancı içinde beklemeye başladı.

Sancı bitti. Yavru doğdu. Anasının görevi bitmiyor. Yavruyu saran ince koruyucu zarı yırtacak ki, yeni dünyalı soluk alabilsin. Doğa yayası bu: yavru her şeye yabancısıdır. Ananın dişleri neşter. Yırtıyor zarı. Yavru soluk almayı öğreniyor. Kendine yetmenin ilk adımı.(...)

Şekil 94: 12 Kasım 1988 – 13. Sayfa

Şekil 95: 11 Aralık 1988 - 17. Sayfa

11 Aralık 1988 tarihli haberde (bk. Şekil 95) Miami Hayvanat Bahçesi'nde yeni doğan zürafanın annesiyle birlikte oynamaya başlaması haber olurken, 12 Kasım Kasım 1988 tarihli haberde ise Houston'da evcil hayvan statüsüne girmeyen 317 kg. ağırlığındaki domuzla ilgili haber yapılmıştır.

Şekil 96: 11 Aralık 1988 - 17. Sayfa

Şekil 97: 1 Kasım 1988 - 15. Sayfa

Şekil 98: 24 Eylül 1983 - Arka Sayfa

Şekil 99: 2 Ağustos 1987 – Arka Sayfa

24 Eylül 1983 yılında gazetenin arka sayfasında yer alan (bk. Şekil 98) ‘Yol gözlüyorlar’ başlıklı haber ise öyküleştirmeye ve kişileştirmeye yapılmıştır. Sıkıyönetimin basına uyguladığı sansür, sonucu 80’li yılların ilk çeyreğinde Cumhuriyet gazetesi haber sıkıntısı çekmesi nedeniyle bu tür haberler yapmıştır. Haber şöyledir:

“İstanbullular oldum olası ‘kıydan’ gelecek haberlere duyarlıdırler. Bir gözleri denize takılmadan edemez. ‘Balık var mıymış?’, ‘çok muymuş?’, ‘Ne tutmuşlar en fazla?’ soruları avdan dönen balıkçıların çevresinde her gün tekrarlanır. (...) Ama balıkçıların yolunu gözleyen sadece İstanbullu ‘ızgara-tava’ meraklıları değildir. Boğaziçi’nin usta uçucuları, hünerli dalıcıları martılar da dolaşıp beklerler. Aralarında bazılar ‘gider bakar gelir’. Sanki içlerinden onlar da ‘Balık var mıymış, çok muymuş?’ diye soruyor gibidirler...”

2 Ağustos 1987 tarihli (bk. Şekil 99) foto-haber ise şöyledir:

‘DOSTLUĞUN DÜNYASI – ‘Kedi köpek gibi’, kavgayı anlatan bir deyimdir. Ama birlikte büyüyen, birlikte oynayan kedi köpekler bu deyim tersine çevirip bir dostluk tablosuna dönüştürürler. İnsanların bu dostluk dünyasına girmesi az mutluluk mu?’

Deniz SOM

Günde 1.5 kilo haşlama et, 2 kilo süt, tereyağ ile pişirilmiş 1.5 - 2 kilo havuç, patates, fasulyeli sebze ya mekari yerseniz ve 3 öğün düzenli bir şekilde beslerseniz herhalde aslan gibi olursunuz...

Fenerbahçe'deki «Botanic Garden»da Kezban ile Kral, işte böyle besleniyorlar ve günde yaklaşık 1000 liralık, ayda 30 bin liralık «mama» yiyorlar. Çünkü onlar aslan!

İzmir Hayvanat Bahçesi'nde dünyaya gelen ve 28 günlükken 21 bin lira karşılığında satılan Kezban ve Kral, «Kunta Kintesi'nin torunları, gibi. Anneleri de İzmir'de doğmuş, iki küçük öksüz ise Afrika'da «Koca Afrikalı» aslanlar şimdiki 3.5 aylık olmuştur ve İstanbul'da «Yeni efendilerinin yanında «Esaret»le habersiz bebeklik dönemlerini oyun oynatarak geçiriyorlar.

«Botanic Garden» eşi bitkileri yetiştirilen ve bahçe düzenlenmesi yapılan bir yer. İlim nedeniyle her ne kadar botanik bitkiler yoksa da işletmenin sahiplerinden Banış Alınoğlu burada bir «Orman havası» yaratmak istemiş. Fenerbahçe yolu ile deniz kıyısı arasında kalan «bahçede» şempanze, Midilli abı, papağan beslemeyi düşünürken, evinde 7 aylık aslan besleyen bir arkadaşının önerisi ile Kral'ı satın almış. Bir başka arkadaşı Yalçın Uçuk da Kral'ın kızkardeşi Kezban'ı alarak «bahçeye» getirmiş. Aslan yavrularına bahçıvanlar bakıyorlar oyun oynuyorlar. Futbol, en sevdikleri oyunmuş. Fakat topolar pek dayanmıyormuş. İnsanlara karşı çekingen davranan Kral ve Kezban, bahçeye giren köpekleri irlükleri ne olursa olsun ko-

«Kezban» ve «Kral»ın en sevdikleri oyun futbol, insanlara karşı çekingen davranan aslanlar; bahçeye giren köpekleri, irlükleri ne olursa olsun kovalıyorlar. Aynı alleden olmalarına karşılık kedilere de araları iyi değil.

valıyorlarmış. Aynı alleden olmalarına karşılık kedilerle de araları iyi değilmiş. Banış Alınoğlu'nun eşi aslanları «Baba çıkıncaya kadar» beslemek amacıyla aldıklarını söylüyor. Kulağalarının yerine kafes ya pacağırmış. Bayan Alınoğlu, «En az bir yaşına kadar bakacağız» diyor. İhtisatken sonra evciliklerini yitirmelerse Kral ve Kezban «Botanic Garden»daki yaşamlarını sürdürebilecek-

Aylık yemek masrafları 30 bin lira

İki aslanın günlük menüleri

- 1.5 KILO HAŞLAMA ET
- 2 KILO SÜT
- TEREYAĞI İLE PİŞİRİLMİŞ 1.5 - 2 KILO HAVUÇ, PATATES, FASULYELİ SEBZE YEMEKLERİ.

Şekil 100: 29 Kasım 1981- Arka Sayfa

29 Kasım 1981 tarihli haberde ise 'Aylık yemek masrafları 30 bin lira' başlıklı düz haber veren bir başlık kullanılmıştır. Haberde Kezban ile Kral adlı iki aslanın aylık yemek masrafları konu edilmiştir. Aslanların günlük yemek menülerinin kutu yapılarak belirtildiği haber, mizahi bir dille kaleme alınmıştır. Haber ise şöyledir:

'Günde 1.5 kilo haşlama et, 2 kilo süt, tereyağı ile pişirilmiş 1.5 – 2 kilo havuç, patates, fasulyeli sebze yemekleri yerseniz ve 3 öğün düzenli bir şekilde beslerseniz herhalde aslan gibi olursunuz...'

Fenerbahçe'deki 'Botanic Garden' de Kezban ile Kral, işte böyle besleniyorlar ve günde yaklaşık 1000 liralık, ayda 30 bin liralık 'mama' yiyorlar. Çünkü onlar aslan!(...)'

Trakya’da sağanak yağışlar bekleniyor. İstanbul’da sıcaklık 7 derece düştü. Yurdun diğer bölgelerinde ise sıcaklık etkisini sürdürüyor’ ifadesine yer verilmiştir.

Hem dünyadaki hem de Türkiye’deki hava durumuna ilişkin ayrıntılı bilgilerin yer aldığı haberin fotoğrafı olarak ‘havuzda yüzen kadınlar’ın seçilmesi ise 80’lerle birlikte kadın bedeninin gazete sayfalarında yaygınlık kazanmaya başladığını göstermektedir.

8 Ekim 1984 tarihli ‘Yaz direniyor’ adlı haberde (bk. Şekil 102) ise ekim ayında 30 derecelik hava sıcaklığının herkesi şaşırttığı, bu nedenle de serinlemek isteyenlerin deniz kıyıları, plajlar, park ve bahçelere rağbet ettiği belirtilmiştir. Haberin devamında ise yurt genelindeki hava durumu yer almıştır.

Şekil 103: 19 Temmuz 1983 - 1. Sayfa

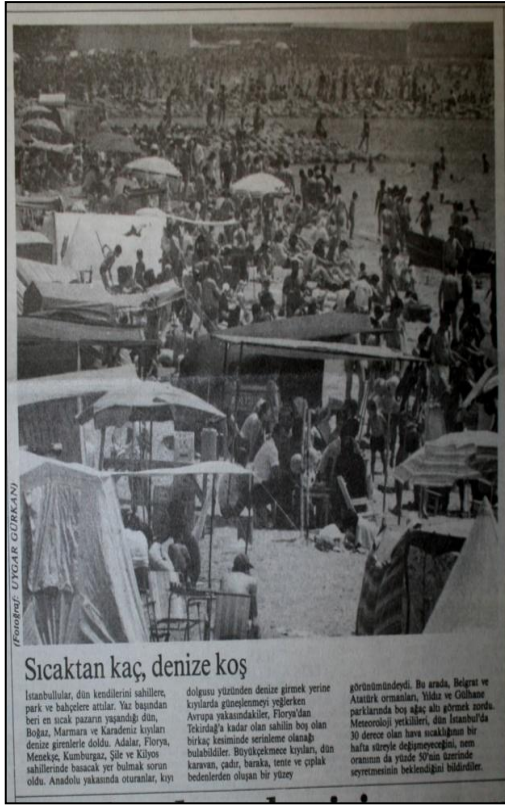

Şekil 104: 17 Temmuz 1987 - 1. Sayfa

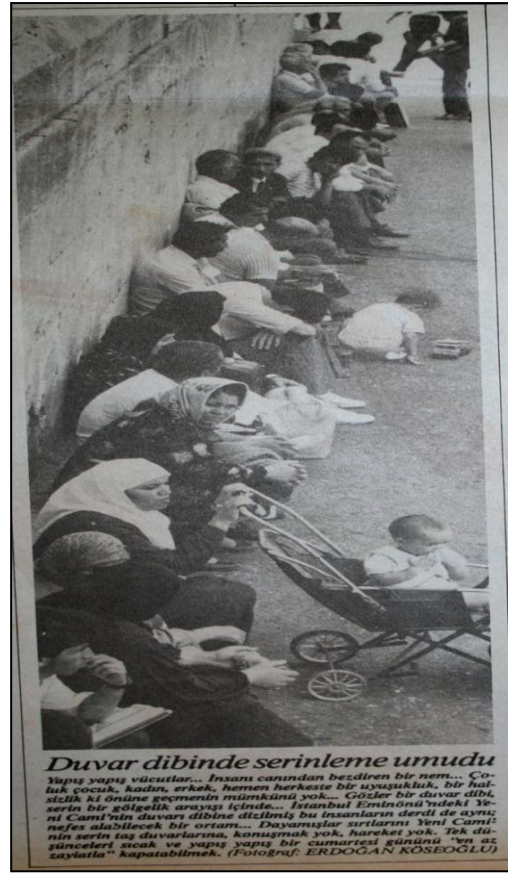
19 Temmuz 1983 tarihli gazetenin baş sayfasından genişçe yer verilen (bk. Şekil 103) ‘Sıcaktan bunalanlar’ başlıklı haberde İstanbulluların hafta içinde dahi sıcaktan

daralarak deniz kenarlarını, havuzları doldurduğu belirtilmiştir. Haber fotoğrafında ise yine havuz başında güneşlenen kadınlara yer verilmiş, hedef kitlenin ilgisini çekmek amacıyla kadın bedeni meta haine getirilmiştir.

17 Temmuz 1987 (bk. Şekil 104) tarihli haberde de bastıran sıcaklar nedeniyle insanların serinlemek amacıyla deniz kenarlarını tercih ettikleri belirtilmiştir. Haberde ‘(...) Bir yükselip bir düşen havca sıcaklığı 35 dereceyi bulunca Boğaziçi kıyıları açık plaja dönüştü. Özellikle eşlerini işe yolcu eden hanımlar plajları hınca hınç doldururken Tarabya Plajı’nda Cannes’i anımsatan, aratmayan görüntüler oluştu.(...)’ ifadesi yer almıştır.

Şekil 105: 20 Temmuz 1987 - 1. Sayfa

Şekil 106: 19 Temmuz 1987 – Arka Sayfa

19 Temmuz 1987 tarihli gazetenin arka sayfasında yer alan (bk. Şekil 106) ‘Duvar dibinde serinleme umudu’ başlıklı haberde ise Yeni Cami’nin duvarının gölgesinde serinlemeye çalışan insanlar anlatılmıştır. Haber kullanılan fotoğrafla desteklenmiş, haber metninde ise öyküleme yapılmıştır. Haber şöyledir: ‘Yapış yapış

“Birisi genç kız, diğeri ise yaşı 10-11 olan bir çocuk. Genç kız kara çarşafa bürünmüş, çocuk ise başını sımsıkı örtmüş. Sıcak umurlarında bile değil, üstelik hiç etkilenmiyorlar sıcaktan. Çarşafın karanlığı çocukça duygularını engelleyememiş. Tarihin en bağınaz köşesinden fırlayıvermişler: dupduru atlıkarınca sevincini arıyorlar. Mutluluk size de yasak değil.”

5.3.5. Sağlık Haberleri

Sağlıkla ilgili yapılan haberlerde okuyucuların bilgilendirilmesi amaçlanmıştır. Bu dönem yapılan sağlık haberlerinde, toplum içerisinde daha önce konuşulması tabu olan konular yer almaya başlamıştır. Haberlerde aynı zaman da konu seçimi okuyucuların ilgisini çekmek amacıyla popüler olan sağlıkla ilgili konulara ağırlık verilmiştir.

Daha öncesinde ifade edilemeyen konular 80 sonrasında gazetelerde rahatlıkla işlenmeye başlamıştır. ‘Utandığımız hastalıklar’ adlı haberde (bk. Şekil 110) genç kızların ve kadınların adet kanamalarındaki bozukluklar, eşler arasında cinsel uyumsuzluk, cinsel enfeksiyonlar, erkeklerde cinsel güçsüzlük gibi konular işlenmiştir. Cumhuriyet gazetesinde yer alan sağlık haberinde fotoğraflardan çok başlık, slogan ya da haber metnindeki sözel unsurları görsel olarak betimleyen ve de yorumlayan illüstrasyonlara yer verilmiştir. ‘Utandığımız Hastalıklar’ adlı haberde de illüstrasyonu yapılmıştır.

Şekil 110: 2 Mart 1982 - 5. Sayfa

Şekil 111: 9 Eylül 1983 - 2. Sayfa

9 Eylül 1983 tarihli gazetenin ‘Sağlık’ adlı köşesinde gündemi meşgul eden konulara da yer verilmiştir. ‘Sigara kötü dosttan iyi değildir’ başlıklı haberde yine illüstrasyon kullanılmıştır. Haberde ise sigaranın sağlığa zararları ciddi haber dilinden uzaklaşarak yazılmıştır. Haberin başlığında genelleme yapılmıştır ve yargı bulunmaktadır.

‘Sigara kötü dosttan iyi değildir.’ Bu özdeyişi sık sık annem söylerdi. Bu deyişle kötü bir dostla konuşmak yerine sigara içmeyi yeğlediğini anlatmak isterdi herhalde. ‘İster zengin olsun ister fakara.. Her yemekten sonra ister bir cigara.’

(...) Sigaranın üç yararı vardır. Sigara içenin evine herkes giremez. Sigara içeni köpek ısırılmaz. Sigara içen ihtiyarlamaz... Neden mi? Siagara içenin evine hırsız girmez çünkü, bütün gece öksürür. Köpek ısırılmaz çünkü elinde sürekli baston taşımak zorundadır. İhtiyarlamaz çünkü genç ölür. (...)

Şekil 112: 13 Ağustos 1987 - Arka Sayfa

Sağlık haberlerinde yeni doğum seçeneklerine de yer verilmiştir. 13 Ağustos 1987 tarihli gazetenin arka sayfasında çıkan 'Bir su bebeği böyle doğdu'düz haber veren başlıklı haberde, su içinde doğumun nasıl yapıldığı fotoğraflarla kademe kademe anlatılmıştır. Suda doğumun anne ve bebek sağlığı için önemine dikkat çekilen haberde Independent gazetesi kaynak gösterilerek 'küçük bir çiftlik evinde su içinde doğan bebeğin öyküsü' yer almıştır. Haber şöyledir:

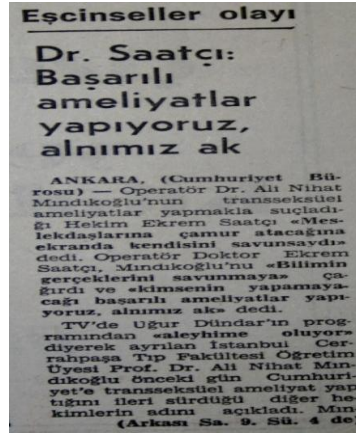
'Jackie Williams adındaki hamile İngiliz bayan gece saat 10'dan sonra ağrılar sıklaştınca su dolu fiberglas havuza giriyor, su sancıyı hafifletiyor. Kocası ve doktoru başında bekliyor. Saat 10.35. Ağrılar daha da sıklaşıyor ve doktor bebeğin kafasına dokunabiliyor. Saat 10.52. Suda doğum son derece yavaş ve rahat hareketlerle gerçekleşiyor. 11.30'da bebeğin kafası tamamen dışarı çıkıyor, ancak suyun içinde olduğu için nefes almıyor. 2 dakika içinde bebek doktorun da yardımıyla suyun içinden süzülerek su üstüne çıkıyor ve ilk çığlıklarını atıyor.(...)'

Şekil 113: 31 Ekim 1981 – 6. Sayfa

Türkiye’de yakın zamana kadar mahrem kabul edilen yine birçok alan, 1980’li yıllarla birlikte kamuoyunun gündemine gelmiştir. Cinsellik ilk kez bu kadar büyük bir ısrarla söze dökülerek, eşcinseller, biseksüeller, travestiler, transseksüeller gibi cinsel tercihler yazılmaya başlamıştır.

31 Ekim 1981 tarihli ‘BİLİM ADAMLARI EŞCİNSELLİĞİ TARTIŞIYOR’ başlıklı haberde, doktorlarla röportaj yapılmış, eşcinsellik tartışmaya açılmıştır. Haberde eşcinselliğin ne olduğundan, Türkiye’de yapılan ameliyatlara kadar eşcinsellik haber yapılmıştır. Gazetenin 6. sayfasında genişçe yer verilen haberde başlıklar da dikkat çekicidir: ‘Transseksüalizm bir hastalıktır’, ‘Türkiye’de eşcinsellik lümpenleşti’ gibi genelleme yapılan başlıklar kullanılmıştır. Kullanılan başlıklar aynı zamanda yönlendiricidir. Haberde ise stratejik kaynak kullanımına yer verilmiştir.

Şekil 114: 30 Ekim 1981 - 1. Sayfa

30 Ekim 1981 tarihli gazetenin baş sayfasında anonsu yapılan (bk. Şekil 114) ‘Dr. Saatçı: Başarılı ameliyatlara yapıyoruz, alınımız ak’ adlı haberde doktorun sözleri başlığa taşınmıştır. Haberin önemi ise televizyon programında yapılan eşcinsellik ile ilgili bir tartışma, ertesi gün gazeteden de verilmiş, televizyonda eşcinsellik ve eşcinsel ameliyatlara hakkında görüş bildiren doktorlardan tekrar görüş alınıp haber yapılmıştır. Haberin ikinci başlığı olarak ise ‘Eşcinsellik olayı’ ifadesi seçilmiştir.

Şekil 115: 13 Ağustos 1987 – Arka Sayfa

13 Ağustos 1987 tarihli haberde sert, keskin bir başlık kullanılmıştır. ‘Sağlığımızın 5 katili’ başlıklı bu haberde sağlığı etkileyen beş etken üzerinde

durulmuştur. Haberin yanında yer alan kutuda da bu beş etken özetlenmiştir. Haberde sağlıklı yaşam için kitlelere tavsiyelerde bulunulmuştur. Metin okuyucuları yönlendirmektedir:

'Kanda yüksek kolesterol, yüksek tansiyon ve sigara kalbinizin en büyük düşmanı. Perhizle önlem alın.

Kanser: Öğle güneşi ve çevre kirliliği kanseri artırıcı faktörler. Kansere karşı sebze kürü uygulayın.

Felç: Yüksek tansiyon beyindeki tahribatın ilk habercisi. Alkol ve sigara tansiyonu yükselten etkenler.

Trafik: Kazalarda temel faktör insan hatası.Kuralların yaşam kurtardığını unutmayın.

Akciğer: Kronik akciğer hastalıkları ve akciğer kanserinin en büyük nedeni: Evet, yine sigara!...

80'lerle birlikte bu tarz sağlık haberleri ile aynı sayfada 'ne kadar sağlıklısınız' gibi testler yer almaya başlamıştır. (bk. Şekil 116)

Kalp sağlığınız için test

Bir nefes çekiminin bedeli
Sigara içersen, sigara 5 dakikada kalbinizi tahribata uğlatır.

Sigara İçenler	Sigara Bırakanlar
Calp rahatsızlıkları	Calp rahatsızlıkları
10-20 sigara içenler: 15%	10-20 sigara içenler: 10%
21-30 sigara içenler: 25%	21-30 sigara içenler: 15%
31-40 sigara içenler: 35%	31-40 sigara içenler: 20%
41-50 sigara içenler: 45%	41-50 sigara içenler: 25%
51-60 sigara içenler: 55%	51-60 sigara içenler: 30%
60'dan fazla sigara içenler: 65%	60'dan fazla sigara içenler: 35%

KİŞİ VE AİLE
Yaş ve cinsiyet:
0-25 yaşından genç kadın
1-25 yaşından genç erkek
2-26-35 yaş arası kadın
3-35-45 yaş arası erkek
4-45 yaş arası erkek

Yakın akrabalarınızda kalp krizi geçiren ya da:
0-60'tan önce ana - baba, büyük-ama, dede, amca ya da diğerleri geçirmiş.
1-Er ya da kızınızda 60 yaşından önce geçirdi.
2-60 yaşından önce bu akrabalarınızda koroner geçirdi.
3-60 yaşından önce bu akrabalarınızda beyin damarı geçirdi.
4-60 yaşından önce bu akrabalarınızda beyin damarı geçirdi.

Yakın akrabalarınızda anginali rahatsızlıklarına anginali mi?
0-Yüksek tansiyon, şeker ya da yüksek kolesterol yoktu.
1-Ciddi yüksek tansiyon, şeker ya da yüksek kolesterol yoktu.
2-Ciddi yüksek tansiyon, şeker ya da yüksek kolesterol yoktu.
3-Ciddi yüksek tansiyon, şeker ya da yüksek kolesterol yoktu.
4-60 yaşından önce bu akrabalarınızda beyin damarı geçirdi.

KOLESTEROL
Serum kolesterolü:
0-190 mg/dl daha aşağı
1-190-230 arası
2-230-260 arası
3-260-310 arası
4-310'dan üstüne

HDL kolesterolü
0-40 mg/dl
1-40-50 arası
2-50-60 arası
3-60-70 arası
4-70'den üstüne

SIGARA
Ne kadar zamandır sigara içiyorsünüz?
0-1 yıl, hiç değilse, ya da 5 yıldan fazla
1-1 yıl
2-1-4 yıldan fazla içiyorsünüz
3-1 yıldan fazla içiyorsünüz
4-60 yaşı altında içiyorsünüz

Beden Hareketi
0-Çok az yaparsınız ya da hiç yapmazsınız
1-Çok az yaparsınız ya da hiç yapmazsınız
2-Çok az yaparsınız ya da hiç yapmazsınız
3-Çok az yaparsınız ya da hiç yapmazsınız
4-Çok az yaparsınız ya da hiç yapmazsınız

AGIRLIK
0- Ağır değil, normal ölçülerde
1- Ağır değil, normal ölçülerde
2- Ağır değil, normal ölçülerde
3- Ağır değil, normal ölçülerde
4- Ağır değil, normal ölçülerde

ASIRI STRES
0- Hiç ve çok az stres hissetmişsinizdir
1- Hiç ve çok az stres hissetmişsinizdir
2- Hiç ve çok az stres hissetmişsinizdir
3- Hiç ve çok az stres hissetmişsinizdir
4- Hiç ve çok az stres hissetmişsinizdir

SEKİR
0- Kızın sigara içtiği zaman ya da sigara içtiği zaman
1- Kızın sigara içtiği zaman ya da sigara içtiği zaman
2- Kızın sigara içtiği zaman ya da sigara içtiği zaman
3- Kızın sigara içtiği zaman ya da sigara içtiği zaman
4- Kızın sigara içtiği zaman ya da sigara içtiği zaman

ALKOL
0- Ya hiç içmezsiniz ya da sadece bir veya iki kez içiyorsünüzdir. Ya da haftada bir veya iki kez içiyorsünüz.
1- Haftada bir veya iki kez içiyorsünüz.
2- Haftada bir veya iki kez içiyorsünüz.
3- Haftada bir veya iki kez içiyorsünüz.
4- Haftada bir veya iki kez içiyorsünüz.

DEĞERLENDİRME
0-90 puan: Kalp sağlığınız oldukça iyi. Hastalık olasılığı az. Alkolün etkisini ya da sigara içtiğinizi bırakın.
1-80-89: Hastalık olasılığı orta. Vücudunuzu iyileştirin. Yaşam tarzınızı değiştirin.
2-70-79: Hastalık olasılığı yüksek. Alkol ve sigara içmeyi bırakın. Yaşam tarzınızı değiştirin.
3-60-69: Hastalık olasılığı çok yüksek. Alkol ve sigara içmeyi bırakın. Yaşam tarzınızı değiştirin.
4-50-59: Hastalık olasılığı çok yüksek. Alkol ve sigara içmeyi bırakın. Yaşam tarzınızı değiştirin.

Şekil 116: 13 Ağustos 1987 – 6. Sayfa

Şekil 117: 30 Aralık 1984 – 5. Sayfa

30 Aralık 1984 tarihli ‘Kalbiniz için 10 emir başlıklı’ haberde ise kalp sağlığına yakalanmamak için yapılmaması gerekenler diğer sağlık haberlerinden farklı olarak belirtilmiştir. Haberde ‘kalp sağlığınızın bozulmasını istiyorsanız şunları yapın’ ifadeleri yer almıştır. Haber ılımlı bir dille yazılmamıştır. Haber metninde yer yer mizahi öğelere rastlanmaktadır. Haberin ‘Aşırı cinsel yorgunluk’ adlı alt başlık yapılan bölümünde ise şöyle denilmiştir:

‘Aşırı cinsel faaliyet de özellikle ileri yaşlarda, kalbe zarar verir. Fakat bunu bile bile yapanlar çoktur. Ünlü dörtlükteki gibi:

Ah o İsmail Efendi can ki

Ölümü dostları mahzun etti

Yetmişinde maraz-ı aşk ile şaha kalkıp,

Aldı gemi azya, cennete dört nala gitti.’

EV EKONOMİSİ

HAZIRLAYAN MERAL TAMER

Üniversiteler, poğaç ve gofret yerine ayran ve yumurta yiğün

Üniversitelerde öğrenim gören gençlerin, genellikle yanlış ve kötü beslenmeleri bir gerçek. Kötü beslenmenin bir nedeni parasızlık ise, diğer nedenleri evden uzak olma ve bilimsiz beslenme.

Oysa üniversite çağlarındaki gençlerin özellikle bu dönemde sağlıklı beslenmeleri hem öğrenimlerinde başarıları, hem de yaşamlarının daha sonraki yıllarında sağlıklı kalmalarını açısından çok önemli.

Konuya ilgili olarak görüşlerine başvurduğumuz Hacettepe Üniversitesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü Başkanı Prof. Aysel Baysal, üniversite öğrencilerine poğaç, sigara ve gofret için haccahları paraya yumurta, ayran, peynir gibi gıda maddelerini satın almalarını öneriyor.

"Üniversite öğrencilerinin bir bölümü parasızlık nedeniyle beslenemiyor, diğer bir bölümü de yanlış beslenme alışkanlıklarını yitiriyor, yani parasını besleyici bir yiyecek yurmak yerine sigara, çukolata, poğaç gibi yiyecekleri alıyor" diyor Prof. Baysal, parasız olma halde kötü beslenen gençlerin sayısını, parasız olmaları için kötü beslenmelerden belki daha da fazla olabileceğine işaret ediyor.

Üniversite öğrencilerinden örneklerini günde ortalama 3 bin kuzularını ise 2 bin kalımları aldıkları öğrencilere kiraladığımız ammanın Prof. Baysal, üniversite öğrencilerinin bir amacı güdümlen işlevleri ileksinin kabul edilmesini, zira üniversite öğrencilerinin sık sık çok yağlı, pis ve lezzetsiz yemek yenmesini sıkıyetti olduklarını vurguladı. İşlevlerini kör amaç güdümlerinin yanı sıra, çoğunlukla mesleklerinde de ehli kişiler olmadıkları görüşünü savunan Prof. Baysal, yurt lokantalarının da resmi makamlarca belli aralıklarla denetimini istedi.

ta yaparken yanına bir çorba, pilav ve yoğurt ya da ayran ilave ederek ıslak ve sağlıklı beslenmelerini sağlıyor.

Üniversite öğrencilerinin genellikle geyi sütü, domates, dolayısıyla sabahları gereken saate uyanmadıkları için doğrudan doğruya bir kahvaltı yerine bir simit ya da poğaçla he yemdiklerini anlatan Prof. Baysal, "Üniversitelerde sağlıklı kahvaltı yapılabilecek taktik ayarlamak" diyor.

Yurt lokantalarının hale-aparak işlevlerine kiraladığımız ammanın Prof. Baysal, üniversite öğrencilerinin bir amacı güdümlen işlevleri ileksinin kabul edilmesini, zira üniversite öğrencilerinin sık sık çok yağlı, pis ve lezzetsiz yemek yenmesini sıkıyetti olduklarını vurguladı. İşlevlerini kör amaç güdümlerinin yanı sıra, çoğunlukla mesleklerinde de ehli kişiler olmadıkları görüşünü savunan Prof. Baysal, yurt lokantalarının da resmi makamlarca belli aralıklarla denetimini istedi.

ECZACIBASI İLAÇ
SANAYİ VE TİCARET ANONİM ŞİRKETİNDEN

KADIN ve MUTFAK

Meral TAMER

Sağlıklı beslenme için önce para, sonra da bilgi gerekli

PROF. OLCAYAN NİZELİ — 41 yaşında, 1.50 m. boya, 55 kg. ağırlığında, 1.50 m. boya, 55 kg. ağırlığında, 1.50 m. boya, 55 kg. ağırlığında.

PROF. OLCAYAN NİZELİ — 41 yaşında, 1.50 m. boya, 55 kg. ağırlığında, 1.50 m. boya, 55 kg. ağırlığında, 1.50 m. boya, 55 kg. ağırlığında.

SONUÇ

Bu raporlar dışında çok sayıda çalışmamızın sonuçları da aynıdır. Bu sonuçlar, sağlıklı beslenmenin önemini göstermektedir. Sağlıklı beslenme, sadece para ile değil, aynı zamanda doğru bilgiyle mümkündür.

EV EKONOMİSİ

HAZIRLAYAN MERAL TAMER

Vitaminlerle birlikte yaşamayı öğrenelim

A, D, K ve E vitaminleri vücutta depo edilebildiğinden bir mevsimde çok yenip, diğerinde hiç yenilmez olur. Buna karşılık vücutta depo edilemeyen B vitaminleriyle C vitaminini içeren yiyecekleri her gün yememiz gerek.

Sağlıklı yaşamın temel taşlarından olan vitaminleri tanıyarak, doğru şekilde kullanmamız, sağlığımızı korumamıza yardımcı olacaktır. En dar gelirli sınıflarda bile birçok vitamin deposu bulunmaktadır. Bunları doğru şekilde kullanmak, sağlıkta büyük bir adım olacaktır.

Hacettepe Üniversitesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü Başkanı Prof. Aysel Baysal'dan aldığımız bilgilere göre, vitaminleri "Vücutta depo edilemeyen" ve "depo edilemeyenler" olarak iki gruba ayırabiliriz. A, D, K ve E vitaminleri vücutta depo edilebilenlerden, B vitaminleri ise depo edilemeyenlerdir. Yani bunlardan her gün almak zorunda değiliz. Bir mevsimde çok yenip, diğerinde hiç almamak yeterlidir. A, D, K ve E vitaminleri vücutta depo edilebilenlerdir. Vücutta depo edilemeyen B vitaminleri ise her gün yememiz gerekir.

rahi sebzelerdir. (İspanak, maydanoz vs.). Ve ortalama 50 gram ya da yarım çim havuç veya 100 gram çim ıspanak, günlük A vitamini gereksinimini karşılar.

D vitamini ya da yağda çözünür. Güneş ışığıyla vücutta üretilir. Güneş ışığıyla vücutta üretilir. Güneş ışığıyla vücutta üretilir.

Bazen boydan boya yarıklar oluyor. O zaman 1000 lira kadar fiyat veriyor. Fiyat ilerledikçe, o günkü seviyemizde de dikte alıyoruz tabii. Günlük 1000-1500 lira ortalamaya girebiliriz.

Ali Şahin, sorularımıza yanıtlarını şöyle veriyor: "Balkaçık para kalmadığı, yani yenilmesi imkânsızdır. Çünkü bu ürünün fiyatları çok yüksektir. Bu nedenle, bu ürünün fiyatları çok yüksektir. Bu nedenle, bu ürünün fiyatları çok yüksektir."

BEŞLENME ÇANTASI

Sami ÇOĞUR

Şekil 118: 25 Nisan 1982 – 8. Sayfa

Şekil 119: 17 Kasım 1984 -9. Sayfa

Şekil 120: 1 Ekim 1983 – 9. Sayfa

1980 askeri darbe sonrası yapılan haberlere bakıldığında toplumun gündelik yaşamın ilgilendiren konulara ağırlık verildiği görülmektedir. Yapılan haberlerde kitlelerin daha iyi ve sağlıklı bir yaşam sürdürmelerinin önemi vurgulanmaktadır.

Yapılan ‘sağlıklı yaşam’ haberlerinde çeşitli sağlık reçetelerinin yanı sıra, hastalıklar hakkında bilinmesi gerekenler ve alınması gereken önlemler, sağlıklı kalmanın püf noktaları (bk. Şekil 120) gibi konuların yanı sıra sağlık haberlerine ayrılan sayfalarda ev kadınlarına yönelik pratik bilgiler de bulunmaktadır.

1 Ekim 1983 tarihli gazetenin 9. Sayfasında yer alan ‘Vitaminlerle birlikte yaşamayı öğrenelim’ başlıklı haberin hemen altında ‘*Güve yeniği ya da sigara yanığı olan giysilerinizi örücüye göndermekte yarar var*’ haberi yer almıştır. (bk. Şekil 120) Hedef kitlesinin kadınların oluşturduğu bu haberler sürekli olarak Cumhuriyet gazetesinde yer almasa da 1980’lerle birlikte diğer gazetelerde yapılmaya başlanan bu haberlerden geri kalınmak istenmemiştir. Bu konuya yönelik olarak ise şu örnekler verilebilir:

Kararmış gümüşler ve dibi tutan yiyecekler için pratik öneriler

Okurlarımız, bize yazdıkları mektuplarda, yıllarca kendi deneyimleri sonucu kazandıkları bazı pratik, basit ve evde tasarruf sağlayan becerilere bu köşede yer vermemezi istiyorlar. Bir bölümünü geçen hafta yayınladığımız bu önerileri, bilmeyenler için yararlı olacağı kanısıyla bu hafta da sürdürüyoruz. Önerilerin büyük bölümünün ekonomik bir yönü bulunduğunu da bu arada anımsatmak istiyoruz:

- **GÜMÜŞLERİ TEMİZLERKEN** — Gümüşleri cilalar-ken pahalı gümüş cilaları kullanmak yerine karbonattan yararlanabilirsiniz. Bir alüminyum tencerenin içine —alüminyum tencere yoksa her hangi bir tencerenin dibine alüminyum kağıtla kapladıktan sonra— her 1 litre su için 3 çorba kaşığı karbonat koyup kaynama derecesine ka-

dar ıstın. Tencereyi ateşten aldıktan sonra gümüşleri hemen bu suyun içine atarak renkleri açılıncaya dek bekletin. Bu yöntemin püf noktası, gümüşlerin alüminyum ve karbonatlı suyla temasında yatmaktadır. (Diğer bir püf noktası da gümüş cilasına para vermeden gümüşlerin temizlenmesidir.)

- **DİBİ TUTAN SÜT** — Süte bir parça şeker atıp karıştırma-dan pişirirseniz dibini tutmaz. Ama eğer bu önlemi almayı unuttunuzsa ve süt dibini tuttuysa sütteki yağ tadını azaltmak için içine 1 çay kaşığının sekiz-de biri kadar —yani kaşığın burnuyla— tuz atın.
- **ACIKMIŞ COÇUĞU BEKLETMEMEK İÇİN** — Çocukla-rın çorbalarının içine 1 adet buz atarak soğutursanız, acıkmış çocuğu boşuna bekletmemiş olursunuz.

- **BİLLUR GİBİ SAYDAM BUZ**— Billur gibi saydam buz yapmak isterseniz, suyu önce kaynatın, sonra buzdolabında soğutup dondurun. Kaynar suyun, içindeki az oksijen nedeniyle soğuk sudan daha çabuk buz yaptığını biliyor muydunuz?
- **PILAVIN DİBİ TUTMUŞSA** — Pilavın dibi biraz fazla tutmuşsa, üzerine bir dilim taze ekme koyalın ve kapağını kapatın. Birkaç dakika içinde yanık kokusu ve tadı kalmayacaktır.
- **PRATİK HUNİLER** — Şeker, tuz, un gibi kuru şeyler için bir zarf ya da kese kağıdını köşesinden keserek huni yapabilirsiniz. Likitler içinse ince ve şeffaf naylon torbaları bir köşesinden keserek aynı şekilde kullanabilirsiniz. İki durumda da hunileri kullandıktan sonra yıkamak zahmetinden kurtulmuş olursunuz.

Şekil 121: 15 Ekim 1983 – 9. Sayfa

Boş zamanları değerlendirme kursları

İSTANBUL, (TEA)— Yapı Kredi Bankası boş zamanları değerlendirme adı altında özellikle ev ekonomisine katkıda bulunacak, ücretsiz kurslar açıyor. 15 kasımda açılacak ve hazirana kadar devam edecek kurslar Yapı Kredi Bankası şubelerinde öğleden sonraları 2 ile 5 arasında faaliyet gösterecek.

Şekil 122: 15 Ekim 1983 – 9. Sayfa

5.3.6. Dış Politika Haberleri

80'li yıllarda hemen her haber türünde magazinleşme eğilimi dış politika haberlerinde de yer almıştır. Daha önceki bölümlerde de bahsettiğimiz gibi gazete yöneticileri, 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra hem sansür hem de baskılar nedeniyle sıkıyönetim komutanlığının rahatsızlık duyacağı ekonomi ve iç politika haberlerine yayınlamaktan kaçınmış, ya dış politika haberlerine ya magazin haberlerine ya da üçüncü sayfa haberleri olarak adlandırılan polis – adliye haberlerine ağırlık vermiştir. Dış politika haberlerinde ise ‘mutlu ve refah ülkelerin’ haberleri yer almayıp, savaş, kaos ya da çatışma haberlerinden oluşmuştur.

80 sonrasında gazetelerde yayınlanan dış politika haberlerinin bir kısmı da ünlü politikacıların yahut bürokratların, özel hayatları, seks skandalları ile ilgilidir. Bu yıllarda seks, cinsellik ve mahremiyet kavramları tabu olmaktan çıkmış, okuyucuların ilgisini çekecek, sansasyon yaratacak haberlere yönelmişlerdir.

Şekil 124: 4 Temmuz 1987 - 3. Sayfa

4 Temmuz 1987 tarihli 'İtalyan Parlamentosu'nda şovlu yaşam' başlıklı haber Bona Staller adlı porno yıldızının milletvekili olmasıyla ilgilidir. Haberinin hemen yanında yer bölümde Bona Staller'm hayat öyküsüne yer verilmiş, fotoğraf olarak ise Staller'm bir porno dergisi için çektiği fotoğraf kullanılmıştır. 6 sütundan oluşan

haberde stratejik noktalama işaretleri kullanılmıştır. Haberin metin dili kapalıdır. Haberin başlığı ise okurların ilgisini çekme amaçlıdır.

Haberin spotunda, ‘İtalyan Parlamento’yun açılışında, Radikal Parti’den milletvekili seçilen porno-şov yıldızı Cicciolina, ilk oturuma soyunmadan gelmesine rağmen büyük ilgi topladı. Amerikan ABC ve Japon TV’leri parlamentonun açılışını ve Cicciolina’yı görüntülediler’ ifadesi yer almıştır. Haber ise şöyledir:

“İtalyan Parlamentosu’nun açılışı hiçbir zaman böylesine bir ilgiyle beklenmemişti. Genellikle bir yasama döneminden diğerine aynı siyasi sınıfı karşısında gören İtalyan kamuoyu için yeni parlamentonun toplantısı şimdiye dek böyle bir heyecan yaratmamıştı. Oysa bu kez **porno – şov** grubunda yer alan ve seçim kampanyası boyunca kendisinin uyguladığı teknikle fotoğrafçılara göğüslerini açan bir grup seks yıldızı ile parlamentoya gelen Cicciolina için Japon TV’si ve ABC Televizyonu bile gelmişti. Bona Staller ‘sanat dünyasındaki’ adıyla Cicciolina bu kez soyunmadı. (...) Cicciolina boğazına kadar kapalı uzun kollu, zümrüt yeşili, kalçalarının üzerinde İtalyan bayrağının renklerinden yapılmış firfırları olan ‘ciddi’ bir elbiseyle ilk oturuma geldi. (...)”

Şekil 125: 5 Temmuz 1987 - 7. Sayfa

5 Temmuz 1987 tarihli ‘Bayan Le Pen’in ‘tatlı intikamı’ başlıklı haberde ise Fransa Ulusal Cephe Partisi lideri Jean Marie Le Pen’in eşinin Playboy dergisine çıplak

poz vermesini konu almıştır. 5 sütunda yer alan haberin metin dili kapalıdır. Haberin spotu ise şöyledir:

“Fransa’da aşırı sağ lideri Jean Marie Le Pen, AIDS, ırkçılık gibi temalarla, korku ve nefret temelinde oy toplamaya çalışırken, ayrılma aşamasına olan eşi Bayan Le Pen kocasının bir sözüne kızarak Playboy dergisine çıplak poz verdi. Derginin son sayısını bayilerde bulmak olanaksız.”

Haberde Jean Marie Le Pen’in eşinin Playboy’a verdiği fotoğraf kullanılmış, fotoğraf altında ise ‘Bayan Le pen’in Playboy’a verdiği bu poz, Fransa’yı karıştırdı, dergiyi de yok sattırdı’ ifadesi yer almıştır.

Şekil 126: 13 Aralık 1980 - 3. Sayfa

13 Aralık 1980 tarihli haberde ise dönemin ABD başbakanı Nancy Reagan'ın yatak odasında tabanca bulduğunu açıklaması ile ilgilidir. Haberde Reagan'ın eşini öptüğü fotoğraf kullanılmış olup, haberde Reagan'ın özel hayatına ilişkin bilgiler yer almıştır.

Seks düşkünü Kongre üyesi ağlıyor ABD Kongresi'nin muhafaza kâr üyesi Dan Crane, önceki gün Kongre'de çalışan 17 yaşındaki kızla girdiği cinsel ilişkiden pişmanlık duyduğunu söyledi. Dan Crane'in, "Bu ilişkinin ortaya çıkması ailemi çok üzdü" derken ağladı. Hakkındaki soruşturma sürdürülen Dan Crane Kongredeki görevinden istifa etmeyeceğini söyledi. Muhafazakâr ve "ahlâkçı" biri olarak bilinen Crane, "İstifa etmeyi düşünmüyorum. İşim için ettiğim yemini hiçbir zaman çiğnemedim" dedi. ABD Kongresi Temsilciler Meclisi Ahlak Komitesi, geçtiğimiz perşembe günü yaptığı bir açıklamada Crane'in 17 yaşındaki kızla 1980 yılında cinsel ilişkide bulunduğunu itiraf ettiğini söylemiş ve Kongre üyesinin cezalandırılmasını istemişti. Fotoğrafta, Dan Crane yanında çocuğu ve eşi ile, ağlayarak gazetecilere açıklamada bulunurken. (Telefoto: A.P/a.a.)

Şekil 127: 18 Temmuz 1983 - 3. Sayfa

18 Temmuz 1983 tarihli 'Seks düşkünü Kongre üyesi ağlıyor' başlıklı haberde ise ABD Kongresi'nin muhafazakâr üyesi olan Dan Crane'in reşit olamayan bir kızla sevişmesinin basına yansımaları üzerinedir. Haber önemi ise seçilen başlıktır. Başlıkta Dan Crane, 'seks düşkünü' olarak nitelendirilmiş ve dikkat çekici olmuştur. Haberde kullanılan fotoğrafta ise Dan Crane, eşi ve çocuğuyla görülmektedir.

Şekil 128: 31 Ocak 1982 - 7. Sayfa

31 Ocak 1982 tarihli haberin başlığı ise düz haber veren başlık niteliğindedir. ‘Nancy Reagan’ın gardrobu armağan giysilerle dolu’ başlıklı haberde ise Reagan’ın dolabının kendisine armağan edilen kıyafetlerle dolu olması ve Regan’ın en sevdiği meyvenin ‘muz’ olması ile ilgilidir. Haberde Reagan’a armağan edilen spor giyimden gece kıyafetine kadar her türlü giysi sayesinde binlerce dolar da tasarruf ettiği yer anlatılmıştır. Haber şöyledir:

‘Bayan Nancy’in basın sekreteri Sheila Tate’in bildirdiğine göre modaya çok meraklı olan ‘Birinci Bayan’a, ABD’nin ünlü modaevlerinden armağan yağıyor. (...) Öte yandan, Nancy Reagan’ın en sevdiği yemişin ise muz olduğu açıklandı. ‘Redbook’ dergisinin bildirdiğine göre ‘Nancy Reagan geceleri uykusu kaçtığına hemen buzdolabına gidip meyve yiyor. Yediği meyve de çoğunlukla muz.’

Haberde fotoğraf yerine Reagan’ın illüstrasyonu kullanılmıştır.

Şekil 129: 11 Haziran 1983 - 1. Sayfa

11 Haziran 1983 tarihli gazetenin baş sayfasından yer alan ‘ZAFER SEVİNCİ’ adlı haberde Thatcher’ın ailesi ile birlikte bir fotoğrafı kullanılmış, haberde Thatcher’ın eşinin zaferin sevinciyle artık rahat rahat bira içebilecekleri ifadesi yer almıştır:

“Erken seçimlerden büyük bir zaferle çıkan Margaret Thatcher’ın yüzünden sevinç okunuyor. Oyunu Londra’nın kuzeyinde, evinin bulunduğu Finchley

seminde kullanan Thatcher, yanında oğlu Mark ve kocası Danis'le birlikte evine döndü. Thatcher ailesi eve girerken gazetecilere poz verdiler. Resimde, Thatcher'ın kocası, gazetecilere 'artık rahat rahat bira içebiliriz' derken görülüyor. Thatcher ailesi seçim sonuçlarını evlerinden izlediler.”

Şekil 130: 8 Temmuz 1985 - 1.sayfa

8 Temmuz 1985 tarihli gazetenin baş sayfasında giren haberde ise ABD Dışişleri Bakanlığı Kıbrıs Koordinatörü Richard Haas ve sevgilisi yer almıştır. Haberde Haas'ın sevgilisi ile olan programı ayrıntıları ile yer almıştır. Haber ise şöyledir:

“ABD Dışişleri Bakanlığı Kıbrıs Koordinatörü Richard Haas'ın bayan arkadaşı Megan Walker, içinde yer aldığı Merce Cunningham Dans Grubu ile 3 temmuzda İstanbul'a geldi. 5-6-7 temmuz günlerinde topluluk ile birlikte gösterilere çıkan Megan Walker bu süre içinde 'Olaylar' adlı çağdaş balede dans etti. Önceki akşam yapılan gösteriye Richard Haas da geldi. Tek bölümlük balenin sonunda Haas'ın kulisin kapısına geldiği ve beklemeye başladığı görüldü. Çıkışında balerin arkadaşını öperek kutlayan Haas, daha sonra Megan Walker'la birlikte merdivenleri çıkmaya başladı. Bu sonra da Açık hava Tiyatrosu'nda kalan son kişiler, Haas-Megan çiftiydi. Tiyatro bekçisinin 'Kapatıyoruz beyler, herkes dışarı çıksın' diye bağırıldığı duyuluyordu. Çünkü diğer dansçı ve yöneticiler kulisin arka kapısından çıkarak tiyatrodan ayrılmışlardı bile. Haas beklenenden 1 gün daha fazla kaldığı İstanbul'da, sevgilisiyle dünkü Boğaz gezisinden sonra ülkesine döndü.”

5.3.7. Üçüncü Sayfa Haberleri

“Günümüzde şirket/holding medyasına ait kitle gazeteleri, gücü/erki elinde bulunduranlarla işbirliği yaparak, insani zaaf ve zayıflıklara hitap eden hedonist yayıncılık anlayışı ile özellikle toplumun çoğunluğunu oluşturan ve sosyo-demografik açıdan en alt düzeyde olan kitleye yönelik yayıncılık yapmaktadır. Haber yerine onlara, “Infotainment” (information and entertainment), “habeğlence” (haber ve eğlence karışımı) denilen yüzeysel ve boş bilgi yükü ile birçok konuda malumat vermektedir. Şirket medyası için ne kitleler, ne düşünceleri ne de haber önemli ve değerlidir. Tek amaçları olabildiğince kâr etmektir. Bu nedenle toplumu eğlendirerek tiraj/rating artırmaya çalışan medya, şiddet ve cinselliği sömürü malzemesi olarak kullanmaktadır. Ayrıca egemen ideoloji ve kültürün yeniden üretilerek dolaşıma sokulmasında ve iktidarın egemenliğini sürdürmesi yolunda işbirliği yapmaktadır.”²²²

İnsani zayıflıklara ve zaafllara hitap eden hedonist anlayışla haberin magazinelleşmesinin öne çıkarıldığı, ilgi çekmenin amaçlandığı, bilgi yerine gereksiz enformasyonla insanların oyalandığı haberlere ‘Üçüncü Sayfa Haberleri’ denilmektedir. 80’li yıllarla birlikte tecimsel yayın anlayışın bir ürünü olarak adlandırılabilen üçüncü sayfa haberlerinde heyecan, nefret, üzüntü, merak ve ilgi yaratan haber içerikleri fotoğraflarla desteklenerek dramatize edilmekte ve hedef kitleye sunulmaktadır.

Cumhuriyet gazetesinde bu tür haberler gazetenin üçüncü sayfasında yer almamakla birlikte ‘üçüncü sayfa haberleri’ olarak adlandırılan bu tür haberler başta ana sayfa olmak üzere hemen her sayfada yer almıştır.

---

²²² Necla Mora, *Üçüncü Sayfada Türk Toplumunu*, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi’, Cilt 5, Sayı 2, Yıl 2008, s. 1.

fotoğrafi ile Emniyet Müdürlüğü binasının kapısını aşındıran talihsiz koca Ahmet Aday, 5 çocuğunu evde bırakarak kaybolan karısının bulunması için ilgililerden yardım istiyor.

Eşinin dönüşünden sonra geçmişi unutarak mutlu bir hayat yaşadıklarını belirten Ahmet Aday, başvurduğu ilgililerden ‘Sen karını kaçırın adamın izini bul biz yakalarız’ yanıtını aldığını söylüyor çaresizlik içinde.

(...) Küçükçekmece'nin Kanarya mahallesindeki ahşap, küçük bir evde yaşamlarını annelerini bekleyerek sürdüren İsmail, Filiz, Güliz, Nergis ve Ayşe adındaki 3 ila 11 yaşlarındaki yavrular, her an annelerinden gelecek bir haber bekliyorlar.(...)

‘Birlikte yaşadığı kadına kızıp 1.5 yaşındaki kızını öldürdü’ başlıklı haber ise gazetenin yine aynı sayfasında (bk. Şekil 131) tek bir sütun olarak yer almıştır. Haberin başlığı dikkat çekici olup, haber metni kapalıdır ve haber dili serttir. Haberde kızını öldüren babaya yönelik olarak da yorumlayıcı ifadeler yer almaktadır. Haber şöyledir:

‘Çocuğunun ağlamasına sinirlenen katil baba bir yaşındaki yavruyu döverek öldürdü. Dört yıldır gayrimeşru aşk hayatı yaşadığı kadından olan bir yaşındaki çocuğunu, ağlıyor diye ağır şekilde döven baba küçük yavrunun ölümüne neden oldu.

(...) Kartal Topselvi Mahallesi 13 no'lu evde saat 7.30'da meydana gelen olay, bir yaşındaki yavrunun annesi mutfakta bulaşık yıkarken ağlamaya başlamasıyla gerçekleşti. Yapılan açıklamada çocuğun ağlamasına sinirlenen inşaat işçisi Ahmet Atmaca çocuğu susturmak için dövmeye başladı. Daha sonra divanın üzerine fırlattığı küçük yavru morardı sonra da nefessiz kaldı. Çocuğun öldüğünü gören anne telaş içinde polise haber vererek gayrimeşru bir evlilik yaşadığı Ahmet Atmaca'yı olay yerinde yakalattı.(...)

Bir gelinin dramı...

NECATİ AYGIN

İZMİR— Başlangıçta her şey güzeldi. Komünizmin oğlu Muhittin ile anlaşarak evlenen Belgin Sümbül, Almanya dönüşü aradığı mutluluğu bulmuştu. Çocuk akıntısı nedeniyle kayınpederi ve kayınavlidesi ile bir atada oturmasına karşın yine de yaşamından hoşnuttu. Kısa bir zaman dilimi içinde anne babasının ölümü ile yaşamında ilk büyük acısı tatmasına karşın, eşinin kendisine olan sevgi ve şefkati onu yaşamaya bağlamaya yetiyordu.

Belgin Sümbül, yaşatlarının işe ikinci sınıfa gittiği sırada, 16'ında evlenmişti. Ama yadırgamamış evliliği. Ailesin tek geçim kaynağı olan taksiyi, gece kocası gündüz de kayınpederi çalıştırıyor. Belgin de hem evi topluyor hem de kayınavlidesine bakıyordu. Bu "mutlu" tablo bir yıl sürdü. İla ki, kayınpeder Hüseyin Sümbül, soğuk bir kız geçesi kocasına işte olduğu sırada mutlakta yemek yapın Belgin'in yanına gelip "Benimle yatacaksın" diyene kadar... Şaşırması Belgin, nasıl olurdu, nasıl "babam" dediği kişi kendisinden böyle bir şeyi isteyebilirdi? Kayınpederinin elinde bıcağı görünce işin sakası olmadığını anladı. Çaresizdi, geçici kayınpederi ile geçirdi.

Artık bu kabusu haftada 3-4 gece yaşamaya başladı Belgin. Durumu kocasına açamazdı. Nasıl anlatırdı? Öz babasının kendisi ile cinsel ilişki yaşadığını. Bu, kocasını, kendi çektiği acıdan daha çok yaralardı. Sonunda kocasına "Evlendim taşınmam, ilişkiniz ayrı bir evde otururum" deme cesaretini gösterdi. Ne var ki esi Muhittin buna çık sınırlandı. Onu geçimsizlikle suçladı. Üstelik Muhittin'in işi yoktu ve babasının hem evinde kalıyor hem de ona alt taksi den para kazanıyordu. Aynı bir evi hangi para ile kurarlardı.

Kayınavlidenin ihbarı

Bir süredir evdeki garipliklerden şüphelenen Belgin'in kayınavlidesi Nazife Sümbül ise "gece nöbetlerine" başlamıştı. Durumu anlamakta geçimmedi. 60 yıllık ömründe böyle bir şeyi tanık olmayan Hanife Sümbül sonlu kararok oldu. Kayınavlidesinin de zihin durumu öğrenmesinden sonra dünyası iyice karardı Belgin'in. "Zina" suçundan tutuklu kaldığı günler değil, kocasının içinde duyduğu durum şıkar Belgin'i. Ama kocası hâlâ annesinin sözlerine inanmaz, inanamaz. Evini, işini, yaşamını paylaşığı öz babası kendisine bunu nasıl yapardı ki?

Komşuların da ısrarı üzerine anne Nazife Sümbül gıyâyetinden vaveçer ve zina davası düşer. Ama evde yaşam, yine eski hamam, eski tas...

Önce doğur, sonra öldürülür

Belgin bir türlü kocasına babasının yaptıklarını inandıramaz. Ama bir gün hamile olduğunu anlattı. İğler iyice karıştı. Belgin durumu işleri internet kayınpederine açtı. Çocuğu alacak Belgin, başka çaresi yok. Ama kayınpederi yine şaşırır kendisini. "Haye çocuğu doğuracak sen sonra boğup öldürceğiz" der.

Belgin bunu kabul edemez. Sonunda durumu kocasına açar ve her şeyi anlatır. Ne var ki, yine inandıramaz. Ancak içine kurt düşen Muhittin bir doktora gidip kurt olduğunu ve çocuk yapmasının mümkün olmadığını öğrenince tüm olmaları inandır. İlk işi karısını boşamak olur.

Boşanma gerekliliğinden sonra evi terk eden Belgin'in güdüböceği tek yer Balçova'daki ablasının evidir. Ama ablası "adı okuyan" bir kadınlara aynı evde oturmayı kabul etmeyince yine geriye, eski kocasının evine döner. Hakkını bile saymayan bu düşünün nedeni "çaresizliktir". Kayınpederi ile ilişki kuramamışta da kararlıdır, ama ne mümkün. Kayınpederi kendisi ile yine birlikte olmak isteyince sifiri tüketen Belgin, yaşatının altına sakladığı av tüfeği ile kayınpederi devlet hastanesine kaldırırken Belgin demir parmaklıkların arasında karunda bey ayık cıvaya ile baş başa kalır.

Tüm olanları karşın Hüseyin Sümbül "babam" deyip başına basan Muhittin tüm hastane masrafları

larını üstlenir. Bir aylık tedaviden sonra hastaneden taburcu olma zamanı gelir. Ama ögöl, devlet hastanesinin önüne özel araçlarını getirip Hüseyin Sümbül'ü çıkarırlar ve evin yoluna tutarlar. Ancak baba sağlığına tekrar kavuşmanın sağlığını içinde, oğluna hakaret dolu sözler söylemeye baslar. "Sen bizim zakağımız", "Gül karnemize sa" bunları en hafifidir. Bunlara dayanmayan Muhittin tedavî ettirdiği babasının evine önüne geldiğinde takside bekletir, evden tüfeği getirir ve tetiği çeker. Muhittin artık babası katilidir... İdam istemi ile yargıç karşısına çıkacağı günü beklemektedir.

Televizyon dizilerine taş çıkarın bu olayların ardından Belgin Sümbül geçen günlerde karni bir numara yargıç karşısına çıktı ve mahkeme tutanaklarına da geçen, yukarıda anlatılmayan olayları sıraladı. Suçu: Adam öldürmeye tam teşebbüs. İstemin ceza: 24 yıl hapis. Belgin hakime: "Kocąğımı dışarıda doğurup cezamı daha sonra çekebilir miyim" dedi. Yantı: Olumsuzdu. Çünkü Belgin "firar edebilir" ve "kayıplara karşıabilir" di.

Süper emeklilik yürürlükte

(Bastırağı 1. Sayfada)

1400 artı 5 bine uzanan süper emeklilik işi gösterge tablosu uyarınca bu işçiler ağustos ayından başlayarak süper emeklilik primi ödeyecekler. Su anında bu işçiler 18 bin 480 lira sigorta primi ödüyorlar. Ancak Süper Emeklilik Yasası uyarınca kapsanan işçiler, yeni gösterge tablosu uyarınca daha fazla prim ödemeye başlayacaklar. Örneğin 140 bin lira maaşı olan bir işçi 19 bin 600 lira prim öderken, süper emeklilik gösterge tablosunun en üst tavanı olan 448 bin ve bunun üzerinde ücret alan işçiler ise 62 bin 720 lira prim ödeyecekler. Bu işçiler süper emeklilikten son 5 yıllık ücret ortalaması gö ömüne alınacak ve bu ücret ortalaması süper emeklilikte göstergesinin hangi kademesine rastlıyorsa o prim esas ücret kademesinden emekli olacaklar. Örneğin 5 yıllık ücret ortalaması 448 bin lira olan bir işçi, yasa uyarınca aylık bağlama oranı yüzde 50 olduğu için 224 bin lira emekli maaşı alabilecektir.

Su anda emekliliğine birkaç yıl kalmış olan ve 132 bin lira üzerinden maaşı alan bir işçinin durumu ise ayrı hesaplanacak. Örneğin, emekliliğine birkaç yıl kalmış işçi 10 yıl süper emeklilik primi ödeyecek. Emeklilikte 5 yıllık ücret ortalaması göz önüne alındığı için diğer üç yılın hesaplanmasında da normal emeklilik göstergesinden olduğu kadar hesaplanacak. Dolayısıyla 5 yılın ortalaması süper emeklilik göstergesinden olduğu kadar hesaplanacak. Evren tarafından onaylanan yasa bugün Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe gireceği için, bu durumdakiler bugünden itibaren işçi emeklilerine tanınan olanaklardan yararlanamayacaklar. Yasanın yürürlüğe girmesinden önce (yani dün kadar) emeklilik için başvurmuş işçiler, aynı işçi emeklileri gibi süper emeklilik tablosundaki derece ve kademesinden yararlanarak yüzde 20 oranında prim ödeyecekler. Bu kapsamdaki işçi emeklilerine uygulanacak süper emeklilik, son emeklilik ödeneği.

arasında değişen gösterge tablosundaki prime esas kazanç tutar kalemelerinden birini seçecek ve bu puan üzerinden yüzde 20 oranında prim ödeyecek. Örneğin söz konusu gösterge tablosunun yüzde 48 bin lira üzerinden prim ödeyecek süper emeklilikten yararlanılmak isteyen bir işçi emekli 5 yıl boyunca ayda 70 bin lira prim ödeyecek ve 5 yıl sonra süper emekli olabilecektir. Eger bir işçi emekli başyurduğu tarihte 5 yıllık prim borçlarının tutar olan 4 milyon 200 bin lirayı toplam ödemişse, bu borcunu ödemiş oluyup ödememiş aydan itibaren, alınacak olduğu maaşın yüzde 50'üne kadar aylık bağlama oranı dik kate alınarak prime esas kazanç olan 448 bin lira üzerinden hesaplanacak süper emekli maaşına almayı başlayacak. Bu noktada bazı işçi emeklilerinin dikkatleri bulunuyor. Yaşları ilerlemiş olan işçi emeklileri 5 yıl boyunca prim ödeyeceklerini, dolayısıyla bunun bir hakstzk olduğunu dile getiriyorlar.

3. 1400 gösterge üzerinden emeklilikte hak kazanılan işçiler: 1400 gösterge üzerinden emeklilikte hak kazanılan işçiler, süper emeklilikten hiçbir hak kaybı olmadan yararlanacaklar. Bu işçilerin emeklilikte prim ödeyecek. Emeklilikte 5 yıllık ücret ortalaması göz önüne alındığı için diğer üç yılın hesaplanmasında da normal emeklilik göstergesinden olduğu kadar hesaplanacak. Dolayısıyla 5 yılın ortalaması süper emeklilik göstergesinden olduğu kadar hesaplanacak. Evren tarafından onaylanan yasa bugün Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe gireceği için, bu durumdakiler bugünden itibaren işçi emeklilerine tanınan olanaklardan yararlanamayacaklar. Yasanın yürürlüğe girmesinden önce (yani dün kadar) emeklilik için başvurmuş işçiler, aynı işçi emeklileri gibi süper emeklilik tablosundaki derece ve kademesinden yararlanarak yüzde 20 oranında prim ödeyecekler. Bu kapsamdaki işçi emeklilerine uygulanacak süper emeklilik, son emeklilik ödeneği.

Belgin Sümbül'ün 24 yıl hapsi isteniyor.

Bir gelinin dramı

Belgin Sümbül, 16'sında evlendi. Bir gece kayınpederi, onu cinsel ilişkiye zorladı. Belgin hamile kaldı. Kayınavlidesi Belgin'i ihbar etti. Bir süre zinadan gözaltında kaldı, kürtaja yanaşmayan kayınpederini vurdu. Kayınpeder hastaneden çıkınca Muhittin Sümbül de babasını vurdu ve öldürdü.

NECATİ AYGIN'ın haberi 8. Sayfada

Şekil 132: 9 Temmuz 1987 - 1. Sayfa

Şekil 133: 9 Temmuz 1987 - 8. Sayfa

9 Temmuz 1987 tarihli haberde kullanılan başlık yine dikkat çekmek amaçlanmıştır. Başlığı 'Bir gelinin dramı' olan haberin gazetenin baş sayfasından anonsu yapılmıştır: "Belgin Sümbül, 16'sında evlendi. Bir gece kayınpederi, onu ilişkiye zorladı. Belgin hamile kaldı. Kayınavlidesi Belgin'i ihbar etti. Bir süre zinadan gözaltında kaldı, kürtaja yanaşmayan kayınpederini vurdu. Kayınpeder hastaneden çıkınca Muhittin Sümbül de babasını vurdu ve öldürdü."

Habere konu olan tüm detaylar hikâyeleştirilmiş, olaylar tasvir edilerek neredeyse 'canlandırılarak' anlatılmıştır. Ayrıca metinde dikkat çekmesi planlanan yerler tırnak içine alınmış ve rengi koyulaştırılarak stratejik noktalamalar işaretleri kullanımı yapılmıştır. Haber 3 sütundan oluşmuştur.

“Başlangıçta her şey güzeldi. Komşusunun oğlu Muhittin ile anlaşarak evlenen Belgin Sümbül, Almanya dönüşü aradığı mutluluğu bulmuştu. Geçim sıkıntısı nedeniyle kayınpederi ve kayınvalidesi ile bir arada oturmasına karşın yine de yaşamından hoşnuttu. Kısa bir zamandan sonra anne ve babasının ölümü ile yaşamında ilk acıyı tatmasına karşın, eşinin kendisine olan sevgisi ve şefkati onu yaşama bağlamaya yetiyordu.

(...) Ailenin tek geçim kaynağı olan taksiyi gece kocası gündüz de kayınpederi çalıştırıyor, Belgin de hem evi toparlıyor hem de kayınvalidesine bakıyordu. Bu ‘mutlu’ tablo bir yıl sürdü. Ta ki kayınpederi Hüseyin Sümbül, soğuk bir kış gecesi işte olduğu sırada mutfakta yemek yapan Belgin’in yanına gelip ‘Benimle yatacaksın’ diyene kadar... Şaşırmıştı Belgin, nasıl olurdu, nasıl ‘babam’ dediği kişi kendisinden böyle bir şeyi isteyebilirdi? Kayınpederinin elinde bıçağı görünce işin şakası olmadığını anladı. Çaresizdi, geceyi kayınpederi ile geçirdi.

Artık bu kabusu haftada 3-4 gece yaşamaya başladı. Belgin bu durumu kocasına açamazdı.(...)”

Bir daire karşılığı doğacak çocuğunu verecek

İzmirli Sabahat Dibeççi beşinci çocuğuna hamile. “Artık bakamam” diyor. Ona bakabilecek biriyle kat karşılığı değişirebileceğini söylüyor.

Haber 8. Sayfada

KİMLER EVLAT EDİNEBİLİR?

Türk Medeni Kanunu’nda “çocuk satışı” diye bir yöntem yok. Ancak “evlat edinme” ile ilgili hükümler, bir çocuğun başka bir ailenin çocuğu olmasına olanak sağlıyor. Bunun koşulları şöyle:

- 1- Çocuğun öz anne ve babasının ayrı ayrı rızası.
- 2- Evlat edinmek isteyen ailenin başka çocuğu bulunmaması.
- 3- Evlat edinmek isteyen kari kocanın 40 yaşını aşmış olmaları.
- 4- Hâkimin evlat edinme olayını aygün bulması.

Bu koşullar gerçekleşirse “evlatlık kendini evlatlığı alan ailenin ismini taşır ve o ailenin mirasçısı olur, ana babaya ait hak ve vazifeler de evlat edinen kimselere geçer.”

SON ÇOCUGU İLE — Sabahat Dibeççi, haftada 1000-1500 lirayla 4 çocuğunu doyurmaya çalışıyor. Günde 5 ekmekle... Şimdi beşinciye hamile ve bakacak zengin bir aile arıyor. (Fotoğraf: HAKAN KARA)

Şekil 134: 6 Aralık 1984-1. Sayfa

6 Aralık 1984 tarihli (bk. Şekil 134) birinci sayfadan anonsu yapılan ‘Bir daire karşılığı doğacak çocuğunu verecek’ adlı haberde ise kullanılan başlık dikkat çekici niteliktedir. Haberde 5. çocuğuna hamile olan Sabahat Dibekçe adlı kadının, doğacak çocuğuna bakabilecek maddi gücü olmaması nedeniyle bebeğini bir daire karşılığında vereceğini söylemesini konu almıştır.

Haberde ayrıca bir kutu yapıp evlat edinmek isteyen ailelere yönelik olarak ‘Kimler evlat edinebilir?’ adlı bölüm yapılmış ve evlat edinebilmek için gereken kriterler sıralanmıştır. Haberde kullanılan fotoğrafta ise ‘*Sabahat Dibekçi, haftada 1000-15000 lirayla 4 çocuğunu doyurmaya çalışıyor. Günde 5 ekmekle... Şimdi beşinciye hamile ve bakacak zengin bir aile arıyor*’ ifadesi yer almıştır.

İSTANBUL'DA BİR AİLE — İşte Mutlu ailesi... Gülcivan Mutlu, kucagında üç günlük bebeği yanında biri baygın yatan dört çocuğu ile birkaç gün önce yitirdiği kızını düşünüyor. Kocasını ise yakacak birşeyler aramaya çıkmış. Hastalık acımasızca girmiş kondurlarına, İstanbul'da Halkalı'nın ötesinde Şenevler'de Anadolu gerçeğini yaşıyorlar... (Fotoğraf: Erdoğan KOŞEOĞLU)

Gitti Feyhan, geldi Feyhan...

Deniz SOM ● Tek odada 7 kişi yaşayan ailenin zatürriyeye yakalanan 5 çocuğundan biri yaşamını yitirdi, 3 gün sonra yuvaya yeni bir bebek geldi

Türkiye'nin en modern, en gelişmiş ve en çok sağlık kurumu ile doktoru bulunan kent İstanbul'da, bir çocuk doktorsuzluktan, ilaçsızlıktan, ulaşımsızlıktan, bakımsızlıktan öldü...

Bir taşocağı işletmesinde işçi olarak çalışan Hasan Mutlu'nun, Halkalı'nın ötesinde İkitelli köyü, Parseller mevki Şenevler Mahallesi'ndeki 90/ numaralı shanesine ulaşabilmek için yolunu bildiği yarıdan sonra yaklaşık 40 dakika yürümek gerekiyor. Yer yer karların içinde balçık arazide, acımasızca eser, rüzgarın altında tepeleri tırmanıp, dereleri aşıp, köpekleri taşılayıp Hasan Mutlu'nun hanesine varabiliyorsunuz. Masal değil, gerçeğin ta kendisi bu. Enerji nakil hatlarını taşıyan dört ayaklı koca bir direğin dibinde kurulmuş küçücük bir gecekondunun kapısını aralayan çocuklar, kapı önündeki iki tavukla, üç kazı kovalıyor. Çocukların annesi de çıkıyor dışarı ve ıcarı «Buyur ediyor.» Tokat'ın Niksar ilçesi Çatak köyünden 10 yıl önce İstanbul'a göç eden Hasan Mutlu, evde yok. Yakacak aramaya gitmiş.

Dar koridorun her iki yanında birer kapı var. Cam yerinde (Arkası Sa. 11, Sü. 3 de)

Şekil 135: 14 Şubat 1982 - 1. Sayfa

Üçüncü sayfa haberlerinin dikkat çekmesi ve kamuoyunda etki uyandırması beklenmesi nedeniyle atılan başlıklar, yazılan spotlar ve fotoğraf altı metinlerinde haber konu olan olayın ilgi çekici ve en can alıcı kısımları kullanılmaktadır. 27 Temmuz 1987 tarihli (bk. Şekil 140) haberde de bu görülmektedir. ‘Yazık değil mi bu insanlara?’ başlıklı haber gazetenin baş sayfasında uzunca ve genişçe yer almıştır. Başlık dili sert ve keskin olmakla birlikte aynı zamanda uyarıcı ve sansasyonel bir ifade de yer almaktadır. Çeşitli illerde yapılan gecekondü yıkımlarını konu alan haberde başlığın puntosu büyütülmüştür. Haberde kullanılan bu fotoğraflarda da evleri yıkılan insanların çaresizliği ve acısı tekrar dile getirilmiştir. Fotoğraf altı metinlerin başlıklarında da yine sansasyonel başlık kullanılmıştır:

‘Yıkarsanız, kızımı atarım - (...) Karılı Abdülhadi Güneş çaresiz. Dokuz yaşındaki kızı Semra’yı bileğinden kavradığı gibi yuvasının damına fırlıyor. Ortalık savaş alanı gibi. Semra şaşkın; gözyaşlarını tutamıyor. VE Kars’ın Kağızman ilçesinden Abdülhadi haykırıyor: Yaklaşmayın! Evime dokunursanız, kızımı atarım...’ babanın haykırışına Semra’nın korku dolu çığlıkları karışıyor.

Baba ile kızım çaresizliği - Yıkım bitmişti... Kars’ın Kağızman’ından AbdülHadi Güneş’in yuvası yerle bir edilmişti. Kızı Semra’yı kucakladı ve hüüzün dolu bir sesle Cumhuriyet muhabiri Zafer Aknar’a konuştu: ‘Zaten evimden cenaze çıkmış, bir de kızım çıkmış ne olurdu ki...’

Şekil 138: 11 Temmuz 1987 -1. Sayfa

11 Temmuz 1987 tarihli (bk. Şekil 138) gazetenin baş sayfasından giren fotohaberde Mardin'in Pınarcık köyündeki katliamdan sağ kalan çocukların şeker yemelerini konu almıştır. Haberde 'KATLIAM ÇOCUKLARINA LOLİPOP' başlığı kullanılırken çocuklara verilen şekerin Semra Özal'ın başkanı olduğu Türk Kadını Güçlendirme Vakfı'ndan geldiği belirtiliyor.

Şekil 139: 29 Temmuz 1987 – 1. Sayfa

29 Temmuz 1987 tarihli gazetenin baş sayfasında yer alan 'Önce vaat sonra yıkım' başlıklı haberde gecekonduların yıkımında evsiz kalan insanların dramı yer almıştır. Haberin başlığı sert ve keskindir. Haberde ise olay daha da dramatize edilerek okuyucular sunulmuştur. Haberin fotoğraf altı metni şöyledir:

'Sokakta akşam yemeği – Kondularını Özfatura'nın prestij savaşında yitiren Kuruçeşmeliler yıkıntılar arasında yaşamlarını sürdürüyorlar. Önceki gün 42 dereceyi bulan İzmir'in kavurucu sıcakının ardından Kuruçeşme'ye gece karanlığı inerken, sokakta geceleyecek insanlar da gaz lambasının kör ışığında

hep birlikte akşam yemeğine hazırlanıyorlardı. Yıkıntuların arasında yıldızsız gecenin karanlığında toza toprağa serilmiş yataklarda çocuklar uyurken, büyüklerin yüzünde açıkça okunan sadece endişe ve korkuydu.’

Kapı dışarı!

30 aile Dar Gelirli Aileler Yapı Kooperatifini kuup konut sahibi olma düşlerini gerçekleştiriyordu. Bu konutlarda görülen çatlaklar üzerine 6 ay önce 'geçici olarak' Tozkoparan'da belediye bloklarına taşındılar. Dün bu süre doldu ve 250 kişi kendilerini eşyalarıyla birlikte kapı önünde buldular.

İstanbul Haber Servisi — Tozkoparan semtindeki Sosyal Bloklar'da belediye memurları için yaptırılan bloklarda oturan 30 aile, mahkemeye karar ile evlerinden çıkartıldı. Ölümlük görevlerini sürdürülen sınıyas eşyaları çıkartılan yaklaşık 250 kişi, bayram arifesinde sokak ortasında kaldıkları, yetkililerin kendilerine birtanacak yer göstermesini söylediler. 'Yaklaşık 6 ay önce Tozkoparan'daki "Dar Gelirli Aileler Yapı Kooperatifi"ni, İmar ve İskele Bakanlığı aracılığı ile yaptırıldı. Bloklarda görülen çatlaklar sonucunda, aileler geçici olarak belediye memurları için yaptırılan bloklara yerleştirildi. Kendilerine verilen 6 aylık süre sonunda ailelerin belediyeyen karanı durumunda, 30 aile için toza toprağa serildi katları kaldı. Aynı bloklarda oturan ev sahipleri durumunda, 20 aileye de 15 gün süre tanıandı.

Dün saat 7:00 saatlarında Tozkoparan Sosyal Mevkiler'deki bloklara gelen belediye görevlileri, konut sakinlerine tahliye emri göstererek, eşyalarını çıkartmalarını istedi. Kendilerine bu yer gösterilmesini isteyen aileler, sokak ortasında kalmamak için evlerini terk etmekte direniyorlar. Bunun üzerine belediyeye görevlileri, Kaymakamlığa başvurarak, görevleri görevlerini gösterdiler. (Arkadaş Sa. 11, 30, 7'inci)

Tozkoparan olayının öteki yüzü

Ekonomi Servisi — Türkiye'de konut eşyaları en ucuzlar arasında 1 milyon 800 bin dolayında olduğu ve her yıl 150 bin eşya ihraç edilir. Buna karşılık devlet olarak sokak ortasında ve bu sokak ortasında yer alan konut kalmalarını en çok ciddi bir şekilde tehdit eden faktörlerdir. Türkiye'nin en büyük yerleşim merkezi olan İstanbul'da 1980 yılında 22 bin 500 konut geliştirilmiştir. 1983 yılında 50 bin evler de 1982'de her 6 bin 100'ü kadar olmuştur. 1983 yılında 50 bin evler de 1982 yılında 22 bin 500 konut geliştirilmiştir. 1983 yılında 50 bin evler de 1982 yılında 22 bin 500 konut geliştirilmiştir. (Arkadaş Sa. 11, 30, 7'inci)

Şekil 140: 15 Eylül 1983 -1. Sayfa

Şekil 141: 15 Eylül 1983 - 11.sayfa

15 Eylül 1983 tarihli haberde 'Kapı dışarı!' sert, keskin ve sansasyonel bir başlık kullanılmıştır. Baş sayfa da yer alan habere ait iki fotoğraf altında da evlerinden çıkarılan ailelerin ağladıkları vurgulanmıştır. Haberin spotu ise şöyledir:

"30 aile Dar Gelirli Aileler Yapı Kooperatifi'ni kuup konut sahibi olma düşlerini gerçekleştiriyordu. Bu konutlarda görülen çatlaklar üzerine 6 ay önce 'geçici olarak' Tozkoparan'da belediye bloklarına taşındılar. Dün bu süre doldu ve 250 kişi kendilerini eşyalarıyla birlikte kapı önünde buldular."

Haberin devamı ise 11. sayfada yer almış, bu sayfa kullanılan fotoğraf altı metninde de olay dramatize edilerek okuyucuya sunulmuştur: 'OLAYLARDAN

HABERSİZ - Anne ve babasının eşyalarının sokak ortasına konmaması için çırpındığı, direndiği sırada olanlardan habersiz küçük İsmail, denklerin ortasında bir tutam çiçekle oynuyordu.'

SERHAT DERYA PEK DERTLİ — İlkokul birinci sınıf öğrenci adayı Serhat Derya, pek dertli; ya ilkokula kesin kayıt yaptıramazsa... Bir kere umutlandı. Hele hele bir de aynı yaştaki mahalle arkadaşları kabul edilip, kendisi kabul edilmezse ne olacak?
(Fotoğraf: ERDEGAN KÖSEGLÜ)

6 yaşındaki Serhat okul için umutlandı giremezse çok üzülecek

Istanbul Haber Servisi — Bahçelievler'deki Kazım Karabekir İlkokulu'na ön kayıt yaptırılan 6 yaşındaki Serhat Derya, okul bahçesindeki büyük ağaçları çok sevdiğini, ağaçlara tırmanıp tarzancılık yapmak için okula gideceğini söylüyor. "Bu yıl okula yer kalmayıp da, sen olamazdın ne yapacağın?" sorusuna, yüzünü ekşiterek "Azatım" yanıtı veren Derya, eğer kendisi giremeyecek mahalledeki arkadaşları giremezse "çok çok" üzülürmü.

Serhat Derya, 3 nisan 1978 doğumlu. Babası, Eyüp Derya bir fabrikada muhasebe servisinde çalışıyor. Ev hanımı olan anne Selma Derya ise, lise kıden geldiğinde oğlunu evde yetiştirmece, çabını. Küçük Serhat kendince resim yapıyor. Harfleri yazabiliyor.

Televizyonda en çok çizgi filmleri sevdiğini özellikle 'Ayı Yogi'ye bayıldığını söyleyen Serhat Derya'ya yönelttiğimiz sorular ve yanıtları şöyle:

— Okula gitmek istiyor musun?
— İstemiyordum ama, şimdi istiyorum.
— Şimdi neden?
— Çünkü ağaçlarım gördüm.
— Ne ağaçlar?
— Tarzancılık için.
— Nasıl?
— Okulun kocaman kocaman ağaçları var. Çok sevdim. Tarzancılık yapacağım.
— Okulun ne olduğunu biliyor musun?
— Hayır.
— Okula neler yapıldığını

hiç duymadın mı?
— Yazı yazırmış.
— Çölçüye sen ne yapacaksın?
— Tarzancılık yapacağım...
— Bi de yazı yazacağım.
— Şimdiye kadar günlerini nasıl geçiriyordun?
— Oyun oynayarak.
— Nerede?
— Bazan evde, bazan sokakta.
— Mahallenizde oyun bahçesi, yakınınızda park var mı?
— Yok, sokakta oynuyoruz.
— Aynı yaşta olduğun arkadaşlarından, senin gibi okula kayıt yaptıran var mı?
— Var tabii.
— Okul için annen baban sana neler aldı.
— Çanta aldılar, defterler aldılar, matara aldılar, kalemler aldılar. Önlüğümü de babam aldı.
— Şimdi Serhat, diyelim bu yıl okula yer kalmadı seni alamadılar. Ne yapacaksın?
— Okula gideceğim.
— Ama olmadı, seneye gel diler.
— (Yüzünü ekşitti). Hayır. Olmaz sonra üzülürüm.
— Diyelim, mahalledeki arkadaşlarından senden bir-iki ay daha büyükler okula gitsin, sen gitemedin?
— (Yüzünü iyice ekşitti, gözleri doldu). Üzülürüm çok çok üzülürüm. Ben de giderim.
— Dileriz, Serhat Derya okula kabul edilir. Ama ya bütün ön-kayıt yaptırılan altı yaş grubu çocuklar "Ben de gideceğim" diye tuttururlarsa ne olacak?

Şekil 142: 26 Eylül 1983 - 7. Sayfa

26 Eylül 1983 tarihli 7. sayfasında '6 yaşındaki Serhat okul için umutlandı giremezse çok üzülecek' başlıklı haber yapılmıştır. Serhat'ın 6 yaşında olması nedeniyle okula kabul edilmeyeceğinden korkmasına ilişkin olarak yapılan haberin fotoğraf altında 'İlkokul birinci sınıf öğrenci adayı Serhat Derya pek dertli: Ya ilkokula kesin kayıt yaptıramazsa... Bir kere umutlandı. Hele hele bir de aynı yaştaki mahalle arkadaşları kabul edilip kendisi kabul edilmezse ne olacak?' ifadesi yer almıştır. Haberde Serhat'ın anne ve babasının ne işle meşgul oldukları yer almış ve Serhat ile röportaj yapılmıştır.

(...) Televizyonda en çok çizgi filmleri sevdiğini özellikle 'Ayı Yogi'ye bayıldığını söyleyen Serhat Derya'ya yönelttiğimiz sorular ve şöyle yanıtladı:

- Okula gitmek istiyor musun?

- İstemiyordum ama şimdi istiyorum.
- Şimdi neden?
- Çünkü ağaçları gördüm.
- Ne ağaçları?
- Tarzancılık için.
- Nasıl?
- Okulun kocaman kocaman ağaçları var. Çok sevdim, Tarzancılık yapacağım(....)'

Şekil 143: 10 Ekim 1983 - 10. Sayfa

10 Ekim 1983 tarihli 'Ayaklarıyla da olsa çalışıyor' aslı haberde ise elleri olmayan ayaklarıyla çalışan bir adam habere konu olmuştur. Haberde haberi yazan muhabirin yorumları yer almış, öyküleme yapılmıştır. Haberin fotoğraf altı ise şöyledir:

'Nice eli ayağı sağlamlar var, çalışmaktan yüksünen... Mehmet Temel onlardan değil. Yalnızca iki ayağını kullanabiliyor. Ama bir gün olsun çalışmaktan geri durmuyor. İzmir Kemeraltı'ndaki barakası belediye tarafından yıkılınca Mehmet Temel gurbete düşmüş. Ailesini bırakmış İzmir'de. Şimdi İstanbul Kapalıçarşı'nda Belediye Şube Müdürlüğü'nün geçici olarak gösterdiği yerde ayakkabı boyacılığı yapıyor. Yarınundan kuşkulu... Büyüklerinden bir dileği var Mehmet Temel'in, Karabük Demir Çelik Fabrikası'nda bir iş...'

5.3.8. Arka Sayfa Güzelleri ya da Kadın Bedeninin Sunumu

Kadınlar, Cumhuriyet gazetesinde 1930'lu yılların başlarından itibaren sadece güzellik yarışmaları nedeniyle ön sayfadan çıkabilmişlerdir. Türkiye de dâhil olmak üzere, katılımcılar ve yarışmalarda derece alan güzellikle ilgili takip eden haberler sık sık bu sayfada yer almıştır. Cumhuriyet gazetesi, Türkiye güzellerini seçmede Türk kadınının güzelliğini ve çağdaşlığını dünyaya gösterme amacını taşımaktadır. Seçilen güzel bir nevi çağdaş Türkiye'nin sembolüdür. Güzellik kraliçeleri dışında da Cumhuriyet'e haber olan kadınlar genellikle bir rol modeli olarak konumlandırılmıştır.²²³

80'li yıllarda gazete içeriklerinde yaşanan bir diğer değişim de magazin haberlere konu olan kişilerin görüntülerine yer verilen fotoğraf karelerindeki kadın bedeninin sunumu olmuştur. İlk başlarda yabancı uyruklu kadınların bedeni çıplak/yarı çıplak olarak haberlere konu olurken, 80'li yıllardan itibaren değişen habercilik anlayışı sonucunda Türk oyuncuların, şarkıcıların da bedenleri gazete sayfalarında yer almaya başlamıştır. Bu dönemde yapılan haberlerde günlük giyimden, gece kıyafetlerine 'çıplak' sayılabilecek görüntülerden bikinili ya da iç çamaşırılı karelere değin pek çok fotoğrafta kadın bedenlerinin sunumuna yer verildiği görülmektedir. Gazetenin hemen her sayfasında yer alan kadın bedeninin sunumu birinci ve özellikle de gazetelerin arka sayfalarında yer bulmuştur. Bu tür haberlerde, diğer magazin haberlerinde de olduğu gibi haberin, haber değeri taşıyıp taşıyamamasının çok ötesinde, kadın bedenin gittikçe artan bir şekilde sunumuna tanık olunmaktadır.

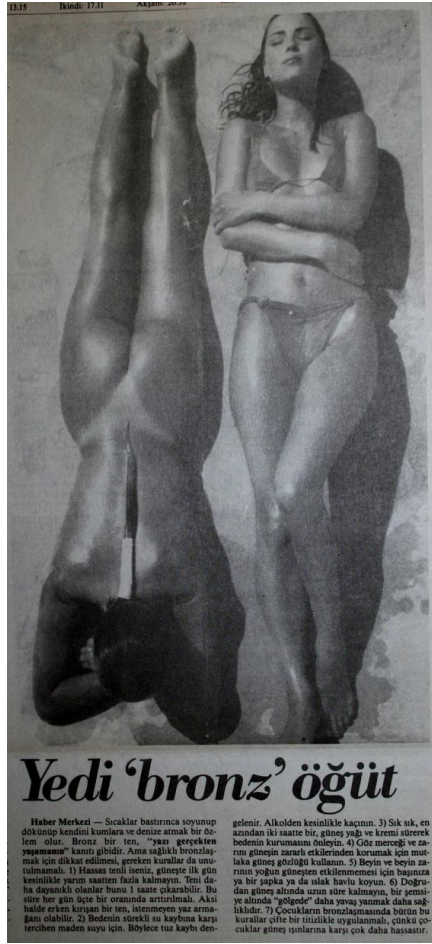
²²³ Özerkan, s.15.

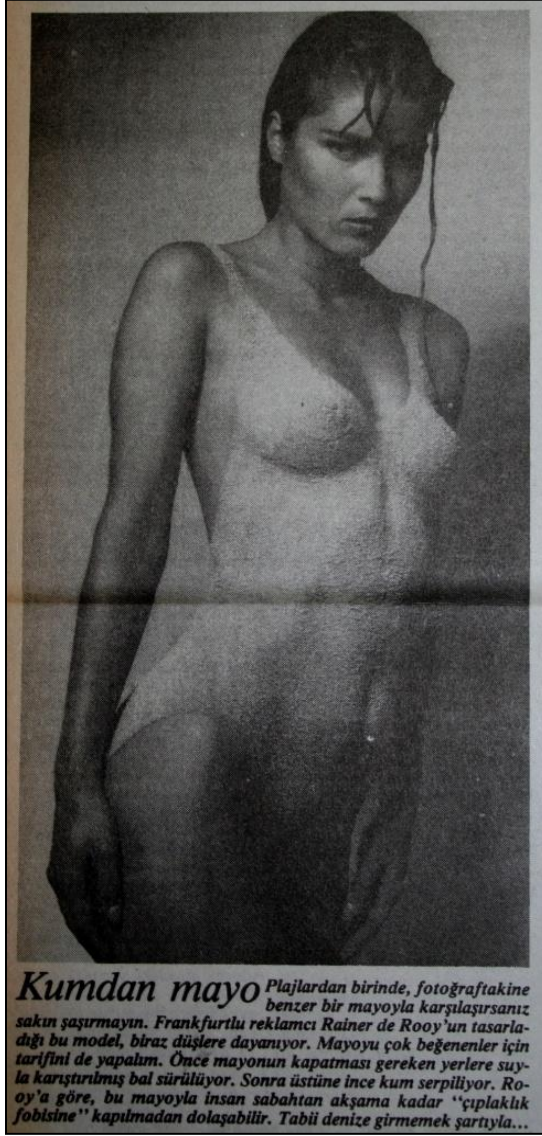
Şekil 144: 11 Aralık 1988 – Arka Sayfa

11 Aralık 1988 tarihli gazetenin arka sayfasında tek sütunda büyükçe verilen ‘Lycra’nın gergin güzelliği’ başlıklı haberde ‘lycra’ kumaşının tarihi ve 80’li yıllara dek ne tür kıyafetlerin üretiminde kullanıldığına yer verilmiştir. Haberde kullanılan başlık yine dikkat çekici niteliktedir. Haberde ünlü modacı Azzadin Alaia’in kariyer yapan kadınları tek parçalı Lycra elbiseler içine sokarak onlara ‘erkeksi’ bir hava kattığını, ancak yeni tasarımların 80’lerde ‘kadınsı’ bir çizgiye bürünmeye başladığını belirtmiştir. 80’li yıllarda yapılan modadan sağlığa kadar yapılan birçok haberde kadın bedeni meta haline gelmiştir.

Şekil 145: 29 Temmuz 1987- Arka Sayfa

29 Temmuz 1987 tarihli 'Yedi 'bronz' öğüt' başlıklı haberde sağlıklı bronzlaşmak için dikkat edilmesi gereken noktalar verilmiş, fotoğrafta ise çıplak kadın bedeni kullanılmıştır. Hedef kitlenin ilgisini ve dikkatini çekmek amacıyla yapılan bu tür haberlerin fotoğraflarında tanga, kilot, sütyen ya da transparan giysiler gözlenmektedir. Bazı haber fotoğraflarında kadın bedenindeki erojen bölgelerin gizlenmesi amaçlanırken bazı fotoğraflarda ise çıplak kadın bedeni sergilenmiştir. (bk. Şekil 145 – Şekil 146)

Şekil 146: 2 Ağustos 1987 – Arka Sayfa

2 Ağustos 1987 tarihli 'Kumdan mayo' adlı haberde de Frankfurt asıllı reklamcı Rainer de Rooy'un kumdan tasarladığı mayo konu almıştır. Haberde tasarlanan mayonun 'düşsel' olduğu vurgulanarak şöyle denilmiştir:

'(...) Mayoyu çok beğenenler için tarifini yapalım. Önce mayonun kapatılması gereken yerlere suyla karıştırılmış bal sürülüyor. Sonra üstüne ince kum serpiliyor. Rooy'a göre bu mayoyla insan sabahtan akşama kadar 'çıplaklık fobisine' kapılmadan dolaşabilir. Tabii denize girmek şartıyla...'

Şekil 147: 3 Temmuz 1989- Arka Sayfa

3 Temmuz 1989 tarihinde gazetenin arka sayfasında genişçe yer verilen ‘Turistik aşklar için sözlük’ adlı haberde yaz aşkları konu alınmıştır. Sunday Mirror gazetesi kaynaklı olan haberde şu ifadeler yer almıştır:

‘Pembe – beyaz tenli, uzun bacaklı, ince belli, ince kalçalı, mavi-yeşil gözlü İngiliz dilberleri için Akdeniz demek, dalgalı, gür siyah saçlı, verimli bıyıklı, aradan beyaz dişeri görünen, karayağız ve davetkâr ‘müstakbel aşklar’ demek. Türkiye’nin güney kıyılarında bu yaz turizm iptalleri sürüp gidiyorsa da İngiliz dilberler de mumla araniyorsa da ‘turizm aşkları’ için öneriler bol.’

Haberin fotoğraf altı yazısı ise şöyledir: *‘Seni sevmiyorum’ demeyi öğrenin – Bir sezonluk aşklara karşı ‘seni sevmiyorum’, ‘imdat’ demeyi öğrenmek öneriliyor. Sunday Mirror gazetesi bazı durumlarda da ‘seni seviyorum’ ya da ‘gözlerin alevden bir havuz’ sözlerinin çok etkili olabileceğini yazıyor.’*

Şekil 148: 1 Temmuz 1989 - Arka Sayfa

1 Temmuz 1989 tarihli haberde de pop şarkıcısı La Toya Jackson'ın bir konser için Türkiye'ye gelmesi ile ilgilidir. Haberde düz haber veren başlık kullanılmıştır. La Toya'nın, Michael Jackson'ın kardeşi olduğu ve Playboy dergisine verdiği çıplak pozlarla ününü artırdığının vurguladığı haberde, şarkıcının çıplak pozlarından biri kullanılmıştır.

Şekil 149: 1 Aralık 1981 – 1. Sayfa

1 Aralık 1981 tarihinde çıkan ‘Bayan güzel bacak’ başlıklı haber ise gazetenin baş sayfasından girmiştir. Haber 80’li yılların başlarından itibaren kadın vücudunun gazetelerin baş sayfalarında sergilenmeye başladığına örnek olarak gösterilebilir. Haber, Londra’daki Hyde Park’ta yapılan güzel bacak yarışması ile ilgili olup, haberde ‘Bayan Güzel Bacak’ ödülünü alan Julie Lee’nin yarışmaya katılan diğer güzel Tracy Rawling’in bacaklarının arasından objektife baktığı fotoğraf kullanılmıştır.

Şekil 150: 13 Haziran 1982 - 1. Sayfa

13 Haziran 1982 tarihli gazetenin baş sayfasında çıkan ‘İzmir’de boy gösterdiler’ başlıklı haberde ise 11. Avrupa Güzellik Yarışması’na katılacak olan güzellerle ilgilidir. Haberde yarışmaya katılacak olan güzellerin İzmir ve etrafındaki tarihi yerleri gezdiğini belirtilerek, ‘Güzeller, İstanbul’da yararlanamadıkları güneşten, İzmir’de yeterince yararlanma olanağı buldular. Güzeller bu arada Türk hamamında yıkanıp, poz veriler.’ İfadesi yer almıştır.

Şekil 151: 23 Temmuz 1983 - Arka Sayfa

23 Temmuz 1983 tarihli haberde is tenis eteklerinin boyu tartışma konusu olmuş, 'Tenis eteği 2008'de ortadan kalkacak mı?' başlıklı haber yapılmıştır. Haberde '64 yıl içinde 64 santimetre kısalan etek boylarının 25 yıl sonra sıfıra inecek anlaşılıyor. Bakalım zaman ne gösterecek ve 2008 yılına kadar yaşayacak olanlarımız, neler görecek?...' denilmiştir. Haberde kullanılan fotoğrafta ise tenis eteğinin 1919 yılı ile 1983 yılı arasındaki farkı verilmiştir.

Şekil 152: 22 Mart 1982 – 7. Sayfa

22 Mart 1982 tarihli haberde ise şarkıcı Suzi Quatro'nun kalçaları habere konu olmuştur. Haberde Quatro'nun yılın en güzel kalçasına sahip olan kişi ünvanına layık görüldüğü yer almıştır. Haberde Quatro'nun uzun zamandır en 'tahrik edici' kalçası olan kişi olduğu da dile getirilmiştir:

'Londra'da toplanan 3 bin kişilik ve hepsi blucin jüri tarafından bu ödüle layık görülen Quatro, bilindiği gibi blucini o 'En güzel yerlerinden' hiç eksik etmiyor. İşin ilginç yanı, Rock and Roll Kraliçesinin uzun zamandır en tahrik edici kalçalı kişi iddiasını sürdürmesi ama bunu hep bir erkek bisikletçiye kaptırmasıydı. Ancak bu birinciliğe kavuştuktan sonra Suzi Quatro artık gerine gerine dolaşır herhalde.'

SONUÇ

12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrasında Türkiye'nin toplumsal, siyasal, ekonomi ve kültürel hayatı derinden etkilenmiştir. Terör ortamı nedeniyle ordu, yönetime el koymuş, 1980 öncesi ülkenin içinde bulunduğu kargaşa ortamının sorumlusu olarak ise siyasi partiler görülmüştür. 1980 müdahalesini gerçekleştiren askeri yönetim, özellikle 1977 ile 1980 yılları arasında yaşanan şiddet ve terör olaylarını 1961 Anayasası'nın sağladığı demokratik hakların ve özgürlüklerin yanlış kullanılmasına bağlamış, toplum içerisinde politik kutuplaşmalara yol açtığı ileri sürülen partilerin faaliyetleriyle ülkedeki huzursuzluğa neden olduğu ileri sürülmüştür. Bu gerekçeye bağlı olarak siyasi partilerin, sendikalar, vakıflar ve meslek kuruluşları ile işbirliği yasaklanmış, özgürlüklerin kolektif kullanımı sınırlandırılmış; siyasi partiler dışındaki kuruluşlara politik faaliyet yasağı getirilmiştir. Böylelikle 1982 Anayasası'nda partiler dışında politik aktörün varlığına engel olunmuş ve politika aktif olarak partilere bırakılmıştır.

Terör olaylarının uygulanan sıkıyönetimle bir anda sona ermesi ilk başta kamuoyunda büyük rahatlık yaratmış, bu nedenle de darbe, başta halk olmak üzere basın ve aydınlardan da büyük destek görmüştür. Ancak çok geçmeden yaşanan refah ortamı, yerini baskıya bırakmış, darbe yönetiminden en çok etkilenen ve en çok bunalan da yine basın olmuştur.

Darbe ile birlikte gelen baskıcı dönem etkilerini en çok basın üzerinde göstermiştir. Bu dönemde gazeteler birbiri ardına süreli veya süresiz olarak kapatılmış, gazeteciler gözaltına alınmış, tutuklanmış, darbe ile birlikte Sıkıyönetim Komutanlığı'nın kapatmadığı gazete neredeyse kalmamıştır. Bu kapatılmalar basın kuruluşlarını ekonomik anlamda da zora sokmuştur. Milli Güvenlik Konseyi'nin yönetime el koymasından sonra Sıkıyönetim Komutanlığı'na verilen haberleşmeye sansür koyma yetkisi ile basına büyük bir baskı ve sansür uygulamış; uygulanan baskı, sıkıyönetimin, gazetelerin haber içeriklerini belirlemeye kadar gitmiştir.

Bu dönemde, sıkıyönetim tarafından gazetelere yayın yasaklarını belirleyen bildiriler yollanmış, basının hangi konuları işleyip hangi konuları işleyemeyeceği belirtilmiş, en çok da sıkıyönetimi eleştirecek konulara ve terör olaylarının haber edilmesine yasak getirilmiştir.

Gazeteler iç politikaya dair haber yapamazlarken, sayfalarda bol miktarda dış politika haberleri görülmeye başlamıştır. Ana sayfadan da yayımlanan bu haberlerin ortak yönü ise çatışma, savaş ve kaos haberleri olmalarıdır. Türkiye ile bire bir ilgisi olmayan bu haberlerle Türkiye'nin darbe sayesinde anarşiden kurtulduğu mesajı verilerek bir bakıma 80 Darbesi de meşru kılınmak istenmiştir.

Baskı ve sansürün etkisiyle haber yapamayan gazeteciler bir süre sonra çareyi yan yollar aramakta bulmuşlardır. Darbeyi takip eden süreçte siyasal-toplumsal nitelikli haberler yerine, basında daha çok magazin haberciliği ön plana çıkmıştır. Türk basını baskı ve sansür tehditleri nedeniyle bu dönemde magazin ve magazin gazeteciliği ile tanışmıştır.

Gazeteler, sansürden korunmak için, çareyi magazinde bulmuşlardır. Ekonomi ve siyaset haberlerinden boşalan gündemin magazinle doldurulması yönetimin tam da yapmak istediği gibi apolitik bir toplum yaratmıştır. Siyaset yalnızca okullardan değil, toplumun da gündeminden çekilmiştir. Magazin haberleri hemen her gazetede yerini bulmaya başlamıştır.

1970'li yılların sonuna doğru ekonomik kriz yaşayan Türkiye'nin kuruluş döneminde benimsemiş olduğu devletçilik temelli ekonomik, teknolojik ve kültürel politikalarından sıyrılıp yeni dünya düzenine kapılarını açması da yine 1980 sonrasında olmuştur. 1980'lerin ilk yarısına darbenin ve dolayısıyla 'baskıların', ikinci yarısına ise askeri yönetimin yerini daha sivil bir yönetime bıraktığı, yeni sağ politikaların egemen olduğu niceliksel anlamda bir 'özgürleşme' süreci damgasını vurmuştur.

Turgut Özal dönemiyle liberal politikalar hız kazanmış, ekonomik alandaki serbestlikler dönemin toplumsal yapısında da etkili olmuştur. Baskı ve terörden bunalan kitleler, Özal ile 80'lerin hızlı gelişen tüketim toplumu ve felsefesiyle tanışmış, liberalizmin felsefesine yabancı olan toplum, bu yeni hayat tarzına uyum sağlamaya çalışmıştır.

Yeni başlayan süreçle birlikte Türkiye'de tüketim seçeneklerinin sayısı artmış; gelir dağılımı oluşmuştur. Kitleler, dış ticarete getirilen kolaylıklarla birlikte ithal ürünlerle tanışma olanağı bulmuş, ancak parası olan kesim bu mallara daha kolay ulaşabilmiştir. Farklı sınıftan insanların ilişki kurabilecekleri tüm ortak mekânlar giderek azalmış, zengin ve yoksulların yaşadığı semtler, alışveriş, eğlence, eğitim

mekânları birbirinden ayrılmıştır. İstedğini elde edebilecek bir yapıyla karşılaşan toplum, tüketim toplumu olma yolunda ilk adımlarını atmıştır. Özellikle yoksul kesime üst sınıfa yaklaşabilmenin tek yolunun tüketimden geçtiği anlayışı benimsetilmiştir. Türkiye'nin ekonomisindeki değişim, toplumsal değerleri de doğrudan etkilemiştir. 1980'lerin ortalarından itibaren tüketim, günümüze dek önemli bir değer ve statü haline gelmiştir.

Yeni sağ politikalar ekseninde kitle iletişim alanında da görülen yeniden yapılanma süreci 1970'li yılların sonunda Türkiye'de önemli gelişmelere neden olmuştur. 1980'lerden itibaren Türkiye kapitalizminin yeni stratejik tercihlerine paralel biçimde basın endüstrisi; radyo, televizyon, internet ve basın dışı sektörlerle bütünleşerek yapısal bir dönüşüm süreci içine girmiş, gerek ulusal gerek uluslar arası alanda dev medya tekellerinin oluşumu başlamıştır. Bu durum ise hem basının tekipleşmesine hem de magazinleşmesine neden olmuştur.

24 Ocak Kararları'nın alınmasının hemen ardından 25 Ocak 1980'de basın sanayinin temel hammaddesi olan gazete kâğıdına yüzde 300 zam yapılmıştır. 1980'li yıllar boyunca gazete kâğıdının en fazla zam yapılan temel mallardan biri olması, basının mali yapısının bir anda bozulmasında önemli bir etken olmuştur. 1980'li yıllara kadar basının şekillenmesinde siyasal ve toplumsal faktörler ön planda olurken, 1980'li yıllarla birlikte belirleyiciliği ekonomik öğeler almıştır. Bu dönemde, basının içeriği, toplumsal rolü üzerinde ekonomik bağımlılıklar önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca bu dönemde Türkiye'de yaygınlaştırılmaya çalışılan yeni sağ ideolojinin hayata geçirilmesinde de basına daha fazla gereksinim duyulması, basının içeriği ve toplumsal rolünde değişiklikler yaşanmasına neden olmuştur.

1980'li yıllarda başlayan hızlı bir süreç sonucunda, gazetecilik dışındaki alanlarda pek yatırımı olmayan geleneksel medya sahipleri sektörden uzaklaşırken, bankacılık, inşaat, turizm, ticaret, vb. pek çok alanda yatırımları olan büyük iş adamları ve holdingler medya sahibi olarak sektöre girmişlerdir.

Tekelleşme ile birlikte Türkiye'de medya az sayıda grubun elinde olup, medya patronları aynı zamanda bankacılıktan turizme pek çok farklı sektörde de faaliyet göstermektedir. 'Tiraj' ve 'reyting' gibi unsurlar ise, medya organlarının başarısını

belirler hale gelmiştir. Gazetelerin neyi, nasıl haberleştirdiği ise önemli oranda bu durumun yarattığı koşullar tarafından belirlenmiştir.

Gazetelerin magazin haberciliğine yönelişin bir nedeni özel televizyon ve radyo yayıncılığının başlaması etkili olmuştur. Medyada gerçekleştirilen yeni sağ politikalara paralel olarak enformasyon teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, görsel medyanın yaygınlık kazanmasına yol açmıştır. Özel televizyonlar yayına başladıktan sonra, alışılmış televizyon haberciliğine farklı bir yaklaşım getirmişlerdir. TRT'nin resmi protokol haberciliğinden, hem biçim hem içerik açısından daha değişik bir habercilik gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

Özel televizyon kanallarının yayınlarında eğlence unsurunu öne çıkarması, izleyicileri bu yeni ticari yayıncılık anlayışına çekmiştir. Kitleler, haber alma ve eğlenme ihtiyaçlarını, bu dönemde TRT yerine özel televizyon kanallarından gidermesi de bu anlayışın pekişmesine neden olmuştur. Kâr etme amacıyla olan özel televizyon kanalları yayınlarında eğlence olgusunu ön planda tutmaya başlamış, dolayısıyla kaliteli yayıncılık anlayışından uzaklaşarak ticari kaygılarla yapılan popüler, reyting amaçlı bir yayıncılık anlayışı tercih edilmeye başlanmıştır.

Büyük sermaye gruplarının elinde haberin metalaşma sürecinde geçirdiği bu dönüşüm, geleneksel habercilik anlayışının yerine sansasyonel haberciliği koymuştur. Bu kuruluşlar, haberciliği gerçek niteliklerinden uzaklaştırmak ve ucuzlatmak pahasına da olsa izlerkitleyi ekrana bağlayabilmek amacıyla popüler kültür ürünlerine, magazin ve sansasyonel olaylara yer vermeye başlamışlardır.

Televizyonun toplumun hayatına girmesiyle birlikte özel hayatın da kamulaşması başlamış, yıldızların, siyasi parti liderlerinin özel hayatları haber malzemesi haline gelmiştir. Yalnızca yerli ünlüler değil, televizyondaki yabancı yapımlarda boy gösteren ünlülerin de hayatları merak edilir duruma gelmiş, popüler kültürün kitle iletişim araçlarında yeniden üretilerek şekillenmesi, basını kolay tüketilir ve eğlenceli haber konuları aramaya itmiştir.

Cinsellik, özel hayat, çıplaklık tabu olmaktan çıkmış, yapılan haberlerde açıkça işlenmiştir. Bu dönemin bir diğer özelliği ise kadın bedeninin rahatlıkla sergilenmeye başlanmasıdır. Hemen her gazetede izlenen bu tutum Cumhuriyet gazetesinde de tercih

edilmiş, gazete sayfalarında kadın bedeninin teşhir edilmesinden kaçınılmamıştır. Bu dönemde ayrıca gazetede magazin haberlerinin yanı sıra üçüncü sayfa haberleri de ana sayfalarda kendilerine yer bulmuşlardır.

Görselliğin ön plana çıktığı, her şeyin çok kolay tüketilir hale geldiği bu dönemde yazılı basın doğrudan etkilenmiş, Cumhuriyet gazetesi de dâhil olmak üzere gazetelerin yayıncılık anlayışı değişime uğramıştır. Cumhuriyet gazetesinde fotoğraf altı haberler çoğalmış, ünlülerin özel hayatlarına ilişkin her ayrıntı gazete sayfalarında yer bulmuştur. Baskı ve sansürden korkan gazete yöneticileri iç politika, dış politika ve ekonomi haberlerini de magazinleştirerek okuyuculara sunmuş, yayın politikası olarak çok fazla rağbet edilmeyen ‘üçüncü sayfa haberleri’ de dâhil olmak üzere bu dönemde sansasyonel haberciliğe yönelinmiştir.

Bu dönemde Cumhuriyet gazetesi hem hedef kitlenin ilgisini çekme, hem daha fazla tiraj elde etme hem de sansürden kaynaklı olarak haber sıkıntısı çekmesi nedeniyle moda, güzellik, yaşam biçimi gibi konularındaki haberlere ağırlık vermiştir. 80’li yıllarda özel hayatın da kamusallaşmaya başlamasıyla birlikte şarkıcıların, oyuncuların, politikacıların özel hayatlarının mercek altına alındığı magazin haberlere ve özel röportajlara da Cumhuriyet gazetesinde sıklıkla yer verilmiştir.

Sonuç olarak, 80’li yıllarda ilk başta baskı ve sansürden kurtulma amacıyla tercih edilen magazin haberlik baskı ve sansürün sona erdiği yıllarda da ticari kaygılarla devam etmiştir. Bugün magazinleşmeden tüm medya nasibini almış, tüm kitle iletişim araçları magazin bir habercilik yapmaktadır. Reyting ve tiraj kaygılarının her geçen gün artması sonucunda magazinleşme de her geçen gün artmaktadır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Adaklı, Gülseren. **Türkiye’de Medya Endüstrisi**. 1. Basım. Ankara: Ütopya Yayınevi, 2006.

Arık, Bilal. **Değişen Toplum Değişen Karikatür**. 1. Basım. İstanbul: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1998.

Akay, Ali. **Kapitalizm ve Pop Kültür**. 1. Basım. İstanbul: Bağlam Yayınları, 2002.

Ayata, Sencer, ‘Yeni Orta Sınıf ve Uydu Kent Yaşamı’, **Kültür Fragmanları Türkiye’deki Gündelik Hayat**. Deniz Kandiyoti, Ayşe Saktanber (hzl.), Zeynep Yelçe (çev.). 1. Basım. İstanbul: Metis Yayınları, 2003.

Bali, Rıfat N. **Tarz-ı Hayat’tan Life Style’a, Yeni Seçkinler, Yeni Mekanlar, Yeni Yaşamlar**. 8. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.

Bostancı, Naci. **Cumhuriyetimiz**. 1. Basım. Ankara: Vadi Yayınları, 2002.

Bağçe, H. Emre. **Frankfurt Okulu**. 1. Basım. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2006.

Batmaz, Veysel. **Medya Popüler Kültürü Gizler**. 1. Basım. İstanbul: Karakutu Yayınları, 2006.

Belge, Murat. **12 Yıl Sonra 12 Eylül**. 1. Basım. İstanbul: Birikim Yayınları, İstanbul 1992.

Boratav Korkut, Çağlar Keyder ve Şevket Pamuk. **Kriz, Gelir Dağılımı ve Türkiye’nin Alternatif Sorunu**. 2. Basım. İstanbul: Kaynak Yayınları, 1987.

Cankaya, Özden. **Dünden Bugüne Radyo Televizyon**. 2. Basım. İstanbul: Beta Yayınları, 1997.

Dağtaş, Erdal. **Türkiye’de Magazin Basımı**. 1. Basım. Ankara: Ütopya Yayınevi, 2006.

Dursun, Çiler. **TV Haberlerinde İdeoloji**. 1. Basım. Ankara: İmge Kitapevi, 2001.

Erdem, Tevfik. (Ed.) **Feodaliteden Küreselmeye Temel Kavram ve Süreçler**. 2. Basım. Ankara: Lotus, Ankara, 2006.

Erdoğan, İrfan ve Korkmaz Alemdar. **Popüler Kültür ve İletişim**. 2. Basım. Ankara: ERK Yayınları, 2005.

Erdoğan, İrfan ve Korkmaz Alemdar. **Öteki Kuram**. 1. Basım. Ankara: ERK Yayınları, 2002.

Ergül, Hakan, **Televizyonda Haberin Magazinleşmesi**, 2. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2005.

Eliot, Thomas. **Kültür Üzerine Düşünceler**. Sevim Kantarcıoğlu (çev.). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981.

Eagleton, Terry. **Kültür Yorumları**. Özge Çelik (çev.). 2. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2005.

Fiske, John. **Popüler Kültürü Anlamak**. Süleyman İrvan (çev.). Ankara: Ark Yayınevi, 1999.

Giddens, Anthony (Ed.). **Sosyoloji - Başlangıç Okumaları**. Günseli Altaylar (çev.). 1. Basım, Ankara: Say Yayınları, 2009.

Gürbilek, Nurdan. **Vitrinde Yaşamak**. 5. Basım, İstanbul: Metis Yayınları, 2009.

Gans, Herbert J. **Popüler kültür ve Yüksek Kültür**. Emine Onaran İncirlioğlu (çev.). 1. Basım, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005

Güvenç, Bozkurt. **İnsan ve Kültür**. 7. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1996.

Güneş, Sadık. **Medya ve Kültür**. Vadi Yayınları, Ankara, 1996

Gramsci, Antonio. **Hapishane Defterleri**. Adnan Cemgil (çev.). İstanbul: Belge Yayınları, 1997.

Hall, Stuart, Bob Lumley ve Gregor McLennan. **Siyaset ve ideoloji: Gramsci**. Sadun Emrealp (çev.). Ankara: Birey ve Toplum Yayınları, 1985.

Horkheimer, Max. **Geleneksel ve Eleştirel Kuram**. Mustafa Tüzel (çev.). 1. Basım, İstanbul: YKY, 2005.

Ilgaz, Ceyda. **Küreselleşme ve 1980 Sonrası Türk Toplumuna Yansıması**. İstanbul: Doğan Ofset, 2000.

İnsel, Ahmet. **Türkiye Toplumunun Bunalımı**. 1. Basım, İstanbul: Birikim Yayınları, 1990.

İrvan, Süleyman, Nilgün Gürkan Pazarcı, Mustafa Sönmez, Ümit Atabek, Dilruba Çatalbaş, Gülseren Şendur Atabek ve Erdal Dağtaş. **Türkiye’de Kitle İletişimi**. Nilgün Gürkan Pazarcı (der.). 1. Basım. Ankara: Turhan Kitabevi, 2004.

Kıvanç, Ümit. **Kesin Ofsayt**, 2. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 2001

Kapani, Münici. **Politika Bilimine Giriş**. 8. Baskı. İstanbul: Bilgi Yayınevi 1996.

Kazgan, Gülten. **Yeni Ekonomik Düzendeki Türkiye’nin Yeri**. 1. Basım. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 1994.

Kılıçlıoğlu Safa, Nezihe Araz ve Hakkı Devrim. **Meydan Larousse Ansiklopedisi**. 5. Cilt. İstanbul: Meydan Yayınevi, 1979.

Kabacalı, Alpay. **Başlangıçtan Günümüze Türkiye’de Basın Sansürü**. İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1990.

Kongar, Emre. **21. Yüzyılda Türkiye, 2000’li yıllarda Türkiye’nin Toplumsal Yapısı**. 41. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2008.

Kozanoğlu, Can. **Cilalı İmaj Devri**. 11. Basım. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.

Kozanoğlu, Can. **Yeni Şehir Notları**. 3. Basım. İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.

Kozanoğlu, Hayri. **Yuppiler, Prensler ve Bizim Kuşak**. 3. Basım. İstanbul: İletişim Yayınları, 1993.

Köktener, Aysun. **Bir Gazetenin Tarihi Cumhuriyet**. 2.Baskı, İstanbul: YKY, 2005.

Lull, James. **Medya, İletişim, Kültür**. Nazife Güngör (çev.). 1. Basım. Ankara: Vadi Yayınları, 2001.

Mutlu, Erol. **İletişim Sözlüğü**. 2. Basım. Ankara: Ark Yayınevi, 1995.

- Mutlu, Erol, **Televizyon ve Toplum**, Ankara; TRT Yayınları, 1999.
- Marx, Karl ve Friedrich Engels. **Alman İdeolojisi**, Sevim Belli (çev.). Ankara: Sol Yayınları, 1996.
- Oktay, Ahmet. **Türkiye’de Popüler Kültür**. 5. Basım. İstanbul: Everest Yayınları, 2002.
- Oktay, Ahmet. **Sanat ve Siyaset**. 2. Basım. İstanbul: Everest Yayınları, 2004.
- Oktay, Ahmet. **Toplumsal Değişme ve Basın**. İstanbul: Bilim/Felsefe/Sanat Yayınları, 1987.
- Özbek, Meral. **Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski**. 9. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.
- Özerkan, Şengül (Ed.). **Haber Analizi ve Arşiv İncelemeleriyle Türkiye’de 9 Gazete**. 1. Basım. İstanbul: Nobel yayın Dağıtım, 2009.
- Özök, Ertuğrul. **İletişim Kuramları Açısından Kitlelerin Çözülüşü**. Ankara: Tan Yayınları, 1985.
- Pekşen, Yalçın. **Köpeği Isıran Adamın Peşinde**. 2. Baskı. İstanbul: Cep Yayınları, 1989.
- Storey, John. **Popüler Kültür Çalışmaları- Kuramlar ve Metodlar**. Koray Karaşahin (çev.). 1. Basım. İstanbul: Babil Yayınları, 2000.
- Soygüder, Şebnem. **Eyvah Paparazzi**. 1. Basım. İstanbul: Om Yayınevi, 2003.
- Sucu, Mehmet. **12 Eylül Yasakları**. 1. Basım. İstanbul: Günizi Yayıncılık, 2005.
- Swingewood, Alan. **Kitle Kültürü Efsanesi**. Aykut Kansu (çev.). 1. Basım. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1996.
- Söylemez Alev, **Medya Ekonomisi ve Türkiye Örneği**, Ankara: Haberal Eğitim Vakfı 1998.
- Sönmez Mustafa, **Filler ve Çimenler**, 3. Basım. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.
- Şahhüseyinoğlu Nedim. **Dünden Bugüne Düşünceye ve Basına Sansür**. 1. Basım. Ankara: Paragraf Yayınları, 2005.

Sarıbay, Ali Yaşar. 'Türkiye'de Demokrasi ve Sivil Toplum', **Küreselleşme Sivil Toplum ve İslam**. Fuat Keyman ve Ali Yaşar Sarıbay (drl.). Ankara: Vadi Yayınları, 1998.

Tanör, Bülent. **İki Anayasa**. 3. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 1994.

Tılıç, Doğan. **2000'ler Türkiye'sinde Gazetecilik ve Medyayı Anlamak**. İstanbul: Su Yayınevi, 2001.

Tokgöz, Oya. **Temel Gazetecilik**. 8. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 2010.

Topuz, Hıfzı. **100 Soruda Basın Tarihi**. 2. Baskı. Ankara, Gerçek Yayınevi, 1996.

Türkoğlu, Nurçay. **İletişim Bilimlerinden Kültürel Çalışmalara- Toplumsal İletişim- Tanımlar, Kavramlar, Tartışmalar**. 1. Basım. İstanbul: Kalemus Yayınları, 2007.

Tekinalp, Şermin ve Uzun Ruhdan. **İletişim Araştırmaları ve Kuramları**. 2. Baskı. İstanbul: Derin Yayınevi, 2006.

Tekinalp Şermin. **Camera Obscura'dan Synopticon'a Radyo ve Televizyon**. İstanbul: Der Yayınları, 2003.

Williams, Raymond. **Anahtar Sözcükler**. Savaş Kılıç (çev.). 1. Basım. İstanbul: İletişim Yayınları, 2005.

Williams, Raymond. **Kültür**. Suavi Aydın (çev.). 1. Basım. Ankara: İmge Kitabevi, 1993.

SÜRELİ YAYINLAR

Apaydın, Gökçen Ertuğrul. **Popüler Kültür ve İktidar Sorunu**. Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Sayı: 4, Bahar 2001, ss. 30-47.

Akgüner Tayfun. **Kamu Hizmeti Yayıncılığı ve TRT**. Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı. Yıl:2 Sayı:12 Kasım-Aralık 1996, ss.998-1004.

Batmaz, Veysel. **Popüler Kültür Üzerine Değişik Kuramsal Yaklaşımlar**. Ankara: ATA Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu Yayını. No:2. İletişim 1981/1, ss:163-192.

Erdoğan, İrfan. **Popüler Kültürün Ne Olduğu Üzerine**. Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi. MEB Yayınları, Popüler Kültür Özel Sayısı, Sayı: 57, 2004, ss.7-19.

Erdoğan, İrfan. **Popüler Kültürde Gasp ve Popülerin Gayrı Meşruluğu**. Doğu Batı Dergisi. Popüler Kültür Özel Sayısı. Yıl:4 Sayı:15 Ankara, 2001, ss. 65-104.

Kılıç Deniz. **Bir Ötekileştirme Pratiği Olarak Basında Eşcinselliğin Sunumu: Hürriyet ve Sabah Örneği (2008-2009)**. Gümüşhane Üniversitesi, İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi. Sayı:1, Mart-2011, ss. 143-169.

Mutlu, Erol. **Popüler Kültürü Eleştirmek**. Doğu Batı Düşünce Dergisi. Popüler Kültür Özel Sayısı. Yıl:4 Sayı:15 Ankara, 2004, ss. 11-42.

Mora, Necla. **Üçüncü Sayfada Türk Toplumunu**, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi', Cilt 5, Sayı 2, Yıl 2008.

Özçağlayan, Mehmet. **Türkiye'de Televizyon Yayıncılığının Gelişimi**. Selçuk Üniversitesi İletişim Dergisi, Sayı:1, Yıl: 2002, ss. 41-52.

Topal, Aylin. **Küreselleşme Sürecindeki Türkiye'yi Anlamaya Yarayan Bir Anahtar: Yeni Sağ**. Praksis Dergisi, Sayı: 7, Yaz 2002, ss. 63-84.

Yıldız, Sıtkı. **Televizyonlarda Yayımlanan Magazin, Eğlence ve Yarışma Türü Programların Toplumsal Kültür Üzerine Etkileri –Kırıkkale ve Ankara Örneği-**. Bilim ve Aklın Aydınlığında Dergisi MEB Yayınları, Popüler Kültür ve Gençlik Özel Sayısı, Sayı:57, 2004.

GAZETELER

Akbal, Oktay. **Yeni Bir Tarih Yaprağı**. Cumhuriyet Gazetesi, 13 Eylül 1980, s. 2.

Mumcu, Uğur. **Bundan Sonra**. Cumhuriyet Gazetesi, 14 Eylül 1980, s. 1.

Nadi, Nadir. **Bir İstifa**. Cumhuriyet Gazetesi, 6 Ağustos 1971, s.2.

Nadi, Yunus. **Cumhuriyet'i Okuyuculara Sunuş**. Cumhuriyet Gazetesi, 24 Mayıs 1924, s.1.

Temur, Tarkan. **Cunta Gericinin Önünü Açtı**. Cumhuriyet Gazetesi. 12 Eylül 2008, s. 9.

İNTERNET

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi, http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=6ac52c35-c1e4-4c7f-9768-53b851dd1cae (20 Şubat 2011)

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük
<http://www.tdk.gov.tr/TR/Genel/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF4376734BED947CDE&Kelime=azel> (13 Şubat 2011)

Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/Tarihce.aspx> (17 Şubat 2011)